

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ
การจัดการเชิงโครงสร้างเพื่อตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตาม
มาตรฐานสากล

Structural Management for Standard Certification on Coffee
under International Standard

โดย

ดร.ศิวพร คุณภาพดีเลิศ มหาวิทยาลัยบูรพา และคณะ

เมษายน 2562

สัญญาเลขที่ RDG61T0074

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดการเชิงโครงสร้างเพื่อตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตาม มาตรฐานสากล

Structural Management for Standard Certification on Coffee
under International Standard

คณะผู้วิจัย

1. ดร.ศิวพร คุณภาพดีเลิศ
2. น.ส.วรรณวิสา อุ่นคำ

สังกัด

มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยมหิดล

ภายใต้แผนงานวิจัยการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความ
ตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานเป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปีงบประมาณ 2561 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณหน่วยงานผู้ที่ให้การสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างสูง ที่สนับสนุนงบประมาณและความช่วยเหลือที่ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินวิจัยและทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณบุคคลที่เกี่ยวข้องที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และความร่วมมือด้านข้อมูลและเอกสารที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน และขอขอบคุณกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟทางภาคเหนือของประเทศไทยที่เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการร่วมให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย รวมถึง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ สำนักประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านโลจิสติกส์และโซ่อุปทานที่ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในทุกเรื่องตลอดจนจบโครงการ

คณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการการจัดการเชิงโครงสร้างเพื่อตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตามมาตรฐานสากล

คณะผู้วิจัย

ดร.ศิวพร คุณภาพดีเลิศ มหาวิทยาลัยบูรพา
 น.ส.วรรณวิสา อุ่นคำ มหาวิทยาลัย

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันธุรกิจกาแฟมีอัตราความเจริญเติบโตในตลาดโลกสูงอย่างต่อเนื่อง และให้มีความต้องการเมล็ดกาแฟสูงขึ้น ส่งผลต่อการผลิตเพื่อการส่งออกหรือการนำเข้าของประเทศคู่ค้าเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นการตรวจสอบคุณภาพและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟจึงเป็นการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันเนื่องจากกาแฟที่ผ่านการรับรองคุณภาพประเภทต่างๆ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์และสร้างความได้เปรียบทางการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในปัจจุบันการตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเพราะประเทศไทยไม่มีมาตรฐานกาแฟที่บังคับใช้ ทำให้เกิดการนำเข้าและส่งออกกาแฟที่ด้อยคุณภาพ ดังนั้น หากไทยต้องการเพิ่มโอกาสทางการค้าจึงควรศึกษาความพร้อมและการตรวจสอบ ออกใบรับรองกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกตามมาตรฐานสากล

ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานใดทำการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออก งานวิจัยนี้จึงศึกษาศักยภาพและโครงสร้าง ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตามมาตรฐานสากล รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานที่ครอบคลุมในด้านโครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี กระบวนการดำเนินงาน และทรัพยากรบุคคล เพื่อทำให้ทราบแนวการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากล เพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ
- 2) เพื่อวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟตามมาตรฐานสากล
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาข้อมูลสถานการณ์และโครงสร้างการดำเนินงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานและออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ และวิเคราะห์โครงสร้าง ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกตามมาตรฐานสากล เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลและเพิ่มประสิทธิภาพการ

ดำเนินงานสำหรับการส่งออกภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้าเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของประเทศ โดยใช้กรณีศึกษา กาแฟ และศึกษาเฉพาะขั้นตอนการส่งออกของประเทศไทย

1.3.2 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทั้งชายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นไปที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นเกษตรกรมีประสบการณ์การปลูกกาแฟที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกาแฟที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบและรับรองที่ได้รับรองระบบงานตามมาตรฐานสากล

1.3.3 เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมทั้งการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ (Mixed method) โดยการรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมา บทความ ข้อมูลสถิติและรายงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ที่ไร่กาแฟของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ และการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยเครื่องมือวิจัยดังต่อไปนี้

1) ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมา บทความ ข้อมูลสถิติและรายงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- การสรุปสถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย
- นโยบายของรัฐบาลไทยในการปลูกกาแฟ การนำเข้า และการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียน
- หน่วยงานที่ออกมาตรฐานเกี่ยวกับกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทย
- โครงสร้างหน่วยงานและมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานประเทศผู้บริโภค
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรอง
- โครงสร้างของหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทย
- ปัญหาที่พบในระบบการตรวจสอบและรับรองการนำเข้าและส่งออกสินค้าอาหารของประเทศไทย
- กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย

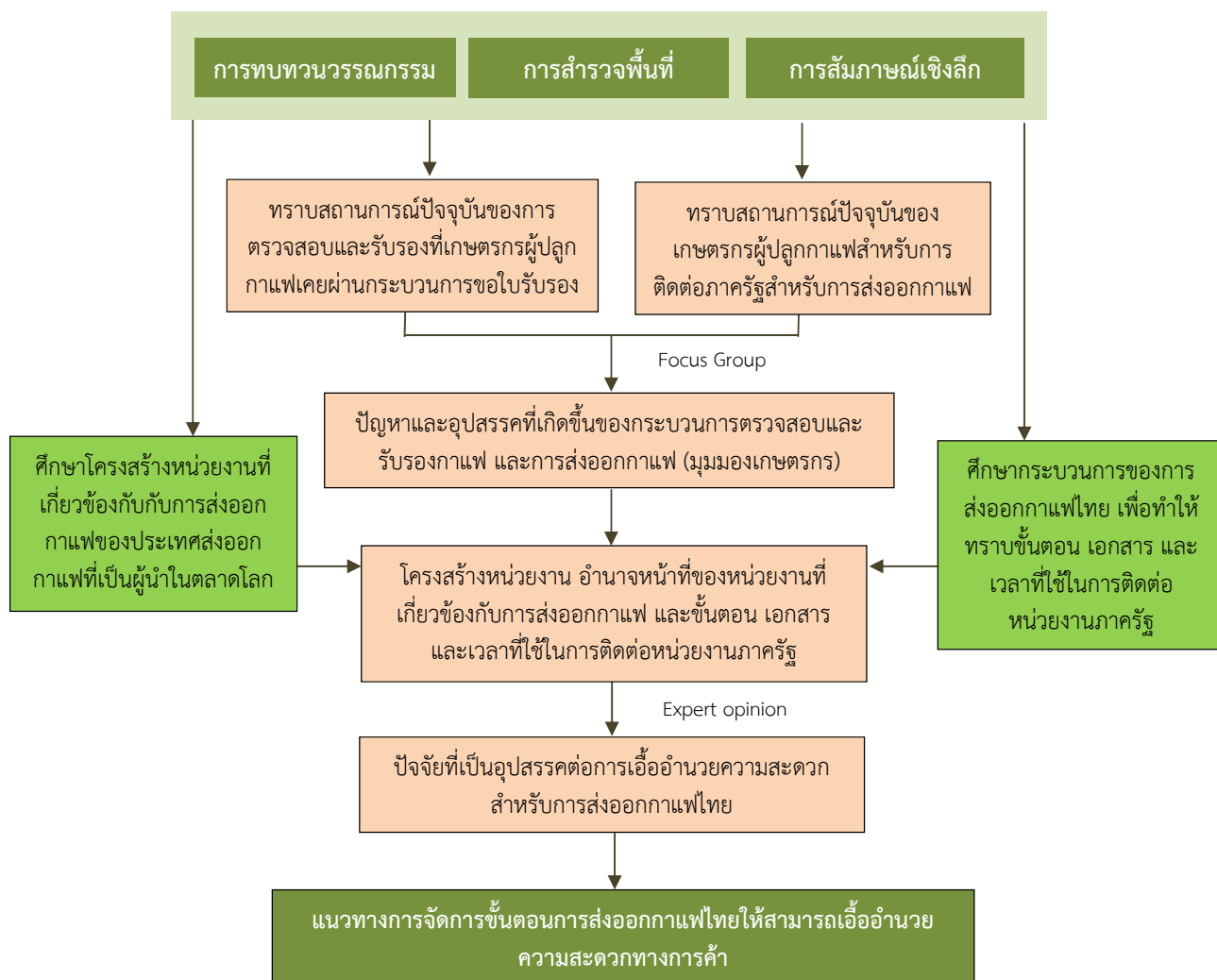
2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ลงพื้นที่ที่ไร่กาแฟของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ โดยใช้พื้นที่ศึกษาที่ภาคเหนือมุ่งเน้นไปที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐในการช่วยเหลือและจัดทำมาตรฐานกาแฟ ปัญหาและอุปสรรคที่พบในกระบวนการ รวมทั้งขั้นตอนกระบวนการในการส่งออกกาแฟ เพื่อทำให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันของกระบวนการส่งออกกาแฟ และการตรวจสอบรับรองมาตรฐานในปัจจุบัน

3) การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Focus group) เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในพื้นที่ทางภาคเหนือ ที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.3.4 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย 9 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมา
- 2) ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ
- 3) การจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Focus group)
- 4) ศึกษาหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานของประเทศส่งออกกาแฟ
- 5) ศึกษากระบวนการของการส่งออกกาแฟไทย
- 6) ศึกษาหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานของประเทศไทย
- 7) สัมภาษณ์เชิงลึกกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน
- 8) วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเอื้ออำนวยความสะดวกสำหรับการส่งออกกาแฟไทย
- 9) สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยให้

ภาพที่ 1 กรอบขั้นตอนการวิจัย

2. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

2.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทั้งภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ 2) หน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกกาแฟ และดำเนินการพิจารณาและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหาร และ 3) หน่วยงานภาคเอกชน ที่มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องการตรวจสอบและรับรองสินค้าเกษตรและอาหารได้รับรองระบบงานตามมาตรฐานสากล ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย

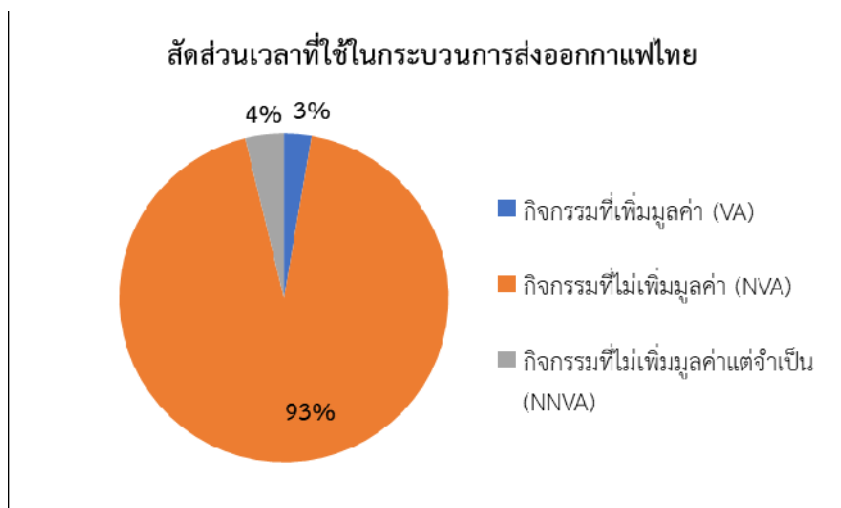
ผู้ประกอบการส่งออกต้องติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เพื่อดำเนินการส่งออก ซึ่งผู้ประกอบการส่งออกของไทยต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งหมด 6 หน่วยงานได้แก่ 1) สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ 2) สำนักบริหารการนำเข้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ 3) สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น 2 ตึก CF-1 ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ 4) สำนักงาน ณ กองตรวจสินค้าขาออก กรมศุลกากร 5) หน่วยงานรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า และ 6) สำนักบริการศุลกากร 2 งานพิธีการส่งออก กรมศุลกากร โดยมีขั้นตอนกระบวนการดังต่อไปนี้

- 1) ขอทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า
- 2) ขอจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ
- 3) ขอจดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 4) ขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร
- 5) ขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (International Coffee Organization: ICO)
- 6) ขอตรวจสอบสินค้าส่งออกไปกับสำนักบริหารการนำเข้า
- 7) ขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดโดยใช้แบบฟอร์มตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ
- 8) ขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้าผ่านพิธีการส่งออกทางศุลกากร

โดยภาพรวมระยะเวลาทำการที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐในการทำเอกสารเพื่อส่งออกกาแฟทั้งสิ้น 12 วัน 11 ชั่วโมง 15 นาที หรือประมาณ 13 วัน

2.1.2 การวิเคราะห์แผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย พบว่า

ผู้ประกอบการจะใช้เวลาติดต่อกับหน่วยงานในขั้นตอนการส่งออกกาแฟประมาณ 13 วัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างมูลค่าในหลายกระบวนการ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในขั้นตอนการขอพิจารณาออกใบอนุญาต และการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารหลักฐานต่างๆ ของผู้ประกอบการ เนื่องจากกระบวนการส่งออกต้องใช้เอกสารยื่นเรื่อง พร้อมเอกสารแนบในทุกขั้นตอน ซึ่งมีสัดส่วนเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมของกระบวนการส่งออกกาแฟไทยดังต่อไปนี้ กิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (Value Added: VA) คิดเป็นร้อยละ 3 ของกิจกรรมทั้งหมด กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น (Necessary but Non Value Added: NNVA) คิดเป็นร้อยละ 4 และกิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า (Non-Value Added: NVA) คิดเป็นร้อยละ 93 ของกิจกรรมทั้งหมด ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สัดส่วนเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

2.1.3 ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการส่งออกกาแฟ จากการวิเคราะห์กระบวนการส่งออกกาแฟด้วยแผนผังสายธารคุณค่า สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการแบ่งได้ 2 ปัญหาหลัก ดังนี้คือ

1) ปัญหาด้านความล่าช้าเรื่องเอกสารจากการดำเนินการของภาครัฐ เนื่องจากผู้ประกอบการต้องเข้าติดต่อกับหลายหน่วยงาน ทั้งนี้ การติดต่อในแต่ละหน่วยงานต้องใช้เวลาในการดำเนินงานมาก และต้องใช้สำเนาเอกสารหลายฉบับซึ่งซ้ำกันในแต่ละขั้นตอน ดังนั้นจึงเกิดความซ้ำซ้อนในการกรอกข้อมูลรายละเอียดของผู้ประกอบการ และกระบวนการตรวจสอบสำเนาเอกสาร เนื่องจากขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ และยังไม่มีการแบ่งปันข้อมูลกัน เนื่องจากกระบวนการส่งออกกาแฟ ยังเป็นการดำเนินงานของเอกสารในรูปแบบกระดาษ จึงทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงาน ซึ่งพบว่า ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่มีผลต่อการดำเนินงาน และการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน รวมถึงการพิจารณาใบคำร้องของผู้ประกอบการ

2) จำนวนเอกสารและความซ้ำซ้อนในการใช้ยื่นขอ การที่ผู้ประกอบการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐถึง 6 หน่วยงาน ทำให้มีจำนวนเอกสารที่ต้องใช้ในกระบวนการมากถึง 25 รายการ และพบว่า มีสำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำต่อหน่วยงานเดิม แต่เป็นการดำเนินงานในขั้นตอนที่แตกต่างกันทั้งหมด 10 รายการ ได้แก่ สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล 2 สำเนา สำเนาทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภพ.20) 2 สำเนา ใบกำกับสินค้า (Invoice) 4 สำเนา และ B/L หรือ Air Waybill 2 สำเนา ถึงแม้ว่าจะมีการนำระบบการส่งผ่านข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic file) เข้ามาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการกรอกรายละเอียดยื่นใบคำร้องของผู้ประกอบการ แต่ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์หน้าเอกสารเป็นแผ่น (Manual) พร้อมแนบสำเนาหลักฐานเพื่อเข้ามายื่นติดต่อในหน่วยงานอยู่ จึงทำให้ไม่สามารถลดต้นทุนในกระบวนการส่งออกได้

จากการสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ เช่น กรมศุลกากรให้คำแนะนำว่า ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นสามารถดำเนินการแก้ไขได้โดย การใช้การเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากจะลดระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมเอกสาร ลดขั้นตอนกระบวนการการยื่นเอกสารที่ซ้ำซ้อนลงได้ ลดจำนวนเอกสารในรูปแบบกระดาษ ส่งผลให้ต้นทุนการส่งออกและระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการส่งออกลดลง ซึ่งพบว่า **ระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)** เป็นระบบที่ถูกใช้เป็นมาตรฐานในการเชื่อมโยง

ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับในระดับสากล ซึ่งขณะนี้มีการนำระบบนี้มาใช้กับสินค้าข้าวทั่วไปและมันสำปะหลัง ทำให้ในการขอและออกใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า การส่งออก การนำเข้า และโลจิสติกส์ เป็นรูปแบบไร้กระดาษ (Paperless) ได้ทุกขั้นตอน ถ้าหากในกระบวนการส่งออกสามารถพัฒนากระบวนการให้ได้เท่าเทียมกับการส่งออกสินค้าข้าวหรือมันสำปะหลังแล้ว จะทำให้ต้นทุนของผู้ประกอบการลดลง และกระบวนการส่งออกกาแฟไทยจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.1.4 สภาพการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของไทยในปัจจุบัน

จากการที่คณะรัฐมนตรีได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) เพื่อเร่งติดตามและพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ โดยมอบหมายให้คณะกรรมการเชื่อมโยงข้อมูลแบบบูรณาการสำหรับการนำเข้าส่งออก และโลจิสติกส์ เป็นคณะทำงานชุดหนึ่งในหน่วยงานกบส. เพื่อจัดตั้งระบบ National Single Window (NSW) ของประเทศให้สำเร็จพบว่า การดำเนินการพัฒนาในปัจจุบันแบ่งได้ 3 สถานการณ์ดังนี้

1) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW เรียบร้อย ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร ได้แก่ กรมศุลกากร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และการท่าเรือแห่งประเทศไทย

2) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร ได้แก่ กรมการค้าต่างประเทศ กรมวิชาการเกษตร กรมประมง และกรมปศุสัตว์ เป็นต้น

3) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW แต่ยังใช้เอกสารกระดาษแนบ ได้แก่ กรมการปกครอง กรมศิลปากร และหอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกกาแฟที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลในระบบ NSW ได้แก่ กรมศุลกากร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และกรมการค้าต่างประเทศ ซึ่งกรมศุลกากรและสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลในระบบ NSW ทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสารแล้ว สำหรับกรมการค้าต่างประเทศมีเพียงข้อมูลใบอนุญาตส่งออกกาแฟเท่านั้นที่มีการเชื่อมโยงในระบบ NSW แม้จะมีการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW แต่ยังไม่สามารถรองรับได้ทุกกระบวนการ จึงทำให้ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อยื่นต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานนั้นๆ เพื่อนำไปดำเนินการต่อ

2.1.5 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของไทยในปัจจุบัน

การพัฒนาระบบ NSW ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากประสบปัญหาดังต่อไปนี้

1) การขาดโครงสร้างของกฎหมายที่ครอบคลุมการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากยังไม่มีกรอบการออกกฎหมายกลาง ที่สามารถบังคับใช้ได้กับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบ เพื่อจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ จึงส่งผลให้การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานมีขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน มีความแตกต่างของรูปแบบโครงสร้างมาตรฐานในการจัดเก็บข้อมูล และขาดกลไกมาตรฐานเพื่อการบริหารการบูรณาการ

2) การขาดกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายและการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ถึงแม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการการเชื่อมโยงข้อมูลแบบบูรณาการสำหรับการนำเข้าส่งออก และ โลจิสติกส์ เพื่อจัดตั้งระบบ National Single Window (NSW) ของประเทศให้สำเร็จ แต่พบว่า มีการประชุม ติดตามผลการดำเนินงานเพียงปีละ 3 ครั้ง และประชุมร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) หน่วยงานต้นสังกัดเพียงปีละ 1-2 ครั้งเท่านั้น ทำให้การดำเนินงาน ยังไม่เกิดความคืบหน้า และประธานคณะกรรมการดังกล่าว ไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จที่สามารถสั่งการให้ อนุกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบ NSW ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดเป็นการทำงานแบบแยกส่วน ไม่เกิดการบูรณาการการพัฒนาระบบร่วมกัน ทำให้การพัฒนาระบบ NSW ไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และไม่ เป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

3) แนวทางการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลไม่สอดคล้องกับพันธกิจหลักของ หน่วยงาน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานจะมีการกำหนดพันธกิจในการดำเนินงาน รวมถึงกำหนด ยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกันการดำเนินงานตามพันธกิจ ซึ่งนอกจากกรมศุลกากรแล้ว การอำนวยความสะดวก ทางการค้าไม่ใช่พันธกิจหลักในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ จึงส่งผลให้การพัฒนาระบบเชื่อมโยง ข้อมูล NSW ไม่ได้รับความสำคัญ อีกทั้งบางหน่วยงานได้ตั้งงบประมาณการพัฒนาระบบ เพื่อนำไปใช้พัฒนา ส่วนงานพันธกิจหลักของหน่วยงาน หรือไม่ได้มีการจัดทำโครงการของงบประมาณสำหรับพัฒนาระบบเพิ่มเติม ส่งผลให้การดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูล NSW ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

4) ปัญหาเชิงสถาบัน เมื่อการดำเนินงานภายในหน่วยงานภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลง ระบบการทำงาน บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานมาเป็นเวลานานมักเกิดแรงต้าน ในการปรับเปลี่ยน วิธีการและขั้นตอนการทำงานที่มีความคุ้นชิน อีกทั้งการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทดแทนการทำงานของ บุคลากร จะส่งผลให้บุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบส่วนงานนั้นๆ มีความรู้สึกว่าได้มีความสำคัญจาก หน่วยงานต้นสังกัดน้อยลง

5) ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ในปัจจุบันกรมศุลกากรหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลการพัฒนาระบบการเชื่อมโยง ข้อมูล ได้ดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลในส่วนภาครัฐบาลสู่ภาครัฐบาล (G2G) ได้ 33 หน่วยงานแล้ว แต่มีเพียง 27 หน่วยงานที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลได้ทุกประเภทสินค้า/เอกสาร มี 5 หน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงภายใต้ระบบ NSW แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ครบทุกประเภทสินค้า/เอกสาร และยังมีอีก 1 หน่วยงาน ที่ถึงแม้จะมีการ เชื่อมโยงข้อมูลแล้ว แต่ยังต้องใช้เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อใช้ผ่านพิธีศุลกากรอยู่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้ งานระบบการเชื่อมโยงข้อมูลผ่าน NSW ยังไม่สามารถเพิ่มการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้กับทุกประเภท สินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

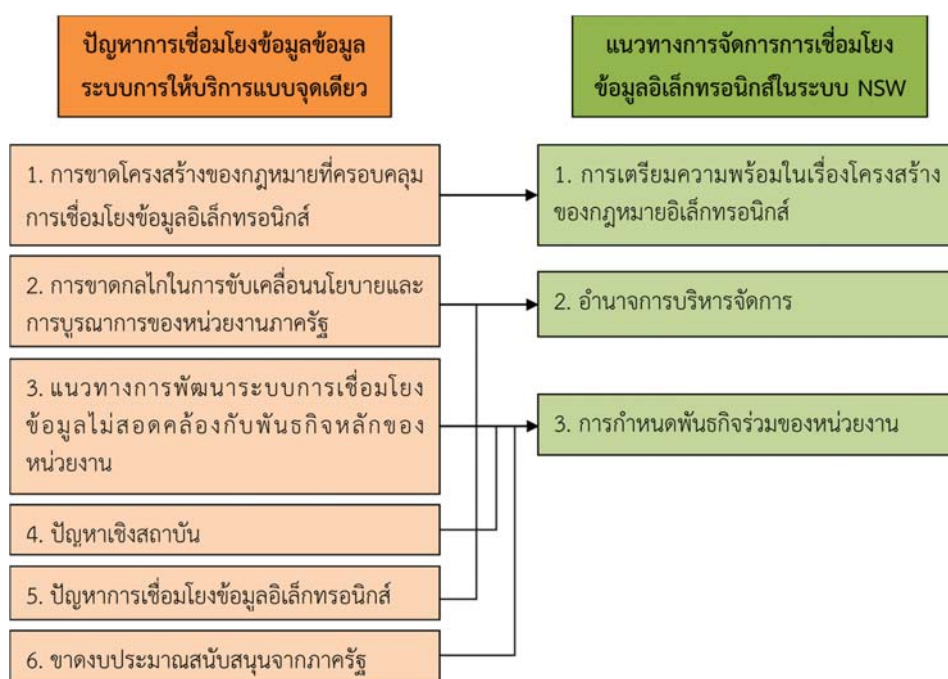
เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุด เดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งงบประมาณการพัฒนาระบบ เทคโนโลยีและงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากร ซึ่งหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนา คือ กรม ศุลกากร จึงส่งผลให้ไม่มีอำนาจมอบหมายจัดการกับงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ นำไปพัฒนาระบบได้ อย่างเต็มประสิทธิภาพ

2.1.6 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับการส่งออกกาแพไทย

1) การเตรียมความพร้อมในเรื่องโครงสร้างของกฎหมาย โดยการจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อกำหนดให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกัน และควบคุมการตรวจสอบรับส่งข้อมูลภายในระบบและการคุ้มครองความปลอดภัยของข้อมูล

2) อำนวยการบริหารจัดการ ควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในการดูแลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบเท่านั้น โดยมีผู้มีอำนาจสั่งการสูงสุดที่มีอำนาจสั่งการแก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย หน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลระบบ NSW ที่ประสบความสำเร็จควรประกอบด้วยโครงสร้างคณะทำงาน 6 คณะ ได้แก่ คณะทำงานด้านแพลตฟอร์ม คณะทำงานด้านกฎหมาย คณะทำงานด้านการเงิน คณะทำงานด้านโลจิสติกส์ คณะทำงานด้านการตลาด และ คณะทำงานด้านระหว่างประเทศ

3) การกำหนดพันธกิจร่วมของหน่วยงาน กำหนดให้การอำนวยความสะดวกทางการค้าเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจหลัก (Main Mission) ของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงาน รวมทั้งทุกหน่วยงานภาครัฐต้องมีการดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดร่วมของหน่วยงาน (KPI) และระยะเวลาการพัฒนาการดำเนินการที่แน่นอน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้แก่การจัดทำระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ต้องมีการดำเนินงานร่วมกันจากทุกหน่วยงานภาครัฐ และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมถึงเรื่องการค้าและการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการดำเนินงานด้านระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)

2.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการศึกษาแนวทางและวิธีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ให้มีการดำเนินการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ให้มีการดำเนินการอย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

2) ควรมีการศึกษาระยะการอำนวยความสะดวกทางการค้าของผู้ประกอบการและเกษตรกรด้วยระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศ ที่เป็นมาตรฐานสากล เพื่อรองรับการเชื่อมโยงทางด้านอิเล็กทรอนิกส์

3. ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของทิศทางการดำเนินงานและแนวโน้มการเจรจาการค้าขององค์การการค้าโลก สำหรับการนำเข้าและส่งออกกาแฟและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เมื่อกรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้ามีผลบังคับใช้รวมถึงข้อตกลงการค้าเสรีสำหรับกาแฟระหว่างประเทศไทยและประเทศคู่ค้า เพื่อกำหนดมาตรฐานกาแฟไทย รวมถึงการตรวจสอบและการออกใบรับรองตามมาตรฐานสากล และการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานตามมาตรฐานสากล โดยยึดแนวทางปฏิบัติและมาตรฐานภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้าเป็นต้นแบบในการพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการอำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับกาแฟไทยเพื่อเตรียมความพร้อมและยกระดับประสิทธิภาพในการนำเข้าและส่งออกกาแฟไทย

4. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการส่งออกกาแฟได้แก่ สำนักบริการการค้าต่างประเทศ สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ สามารถนำไปเป็นแนวทางประกอบการวางแผนทางการพัฒนาระบบ National Single Window เพื่อลดกระบวนการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อน ลดจำนวนเอกสารและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการส่งออกกาแฟไทย

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกไปรับรองมาตรฐานกาแฟ และวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกไปรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล รวมถึงกระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นแบบผสมทั้งการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยรวบรวมข้อมูลการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมา และการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม กับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการส่งออกกาแฟ และวิเคราะห์ข้อมูลผ่านวิธีสายธารคุณค่า (Value Stream Mapping: VSM) เพื่อให้ทราบกิจกรรมที่เป็นปัญหาของกระบวนการส่งออกกาแฟ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ขั้นตอนการเตรียมเอกสารเพื่อส่งออกกาแฟมีการใช้ระยะเวลานานที่สุดจากกระบวนการส่งออก โดยปัญหาจากความล่าช้าในกระบวนการส่งออกกาแฟ และจำนวนเอกสารและความซ้ำซ้อนในการใช้ยื่นขอ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการส่งออกเสนอการแก้ปัญหาขึ้นโดยการประยุกต์ใช้ระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เนื่องจากสามารถลดระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมเอกสาร ลดจำนวนเอกสารในรูปแบบกระดาษ และลดขั้นตอนกระบวนการการยื่นเอกสารที่ซ้ำซ้อนลงได้ แต่ในกระบวนการส่งออกกาแฟยังไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW ได้ทุกขั้นตอน เนื่องจากประสบปัญหาการขาดโครงสร้างของกฎหมายที่ครอบคลุมการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ การขาดภาวะผู้นำและการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ การขาดบุคลากรที่มีทักษะความรู้ความสามารถในการใช้ระบบ และการขาดงบประมาณสนับสนุนและพัฒนาระบบ ซึ่งแนวทางการจัดการกับหาดังกล่าวสามารถดำเนินการได้โดย 1) การเตรียมความพร้อมในเรื่องโครงสร้างของกฎหมาย ใน 2 เรื่อง 2) จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในการดูแลระบบ NSW โดยมีผู้มีอำนาจสั่งการสูงสุดที่มีอำนาจสั่งการแก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย และ 3) การกำหนดพันธกิจร่วมของหน่วยงาน กำหนดให้การอำนวยความสะดวกทางการค้าเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจหลักของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงาน รวมทั้งทุกหน่วยงานภาครัฐต้องมีการดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดร่วมของหน่วยงาน และระยะเวลาการพัฒนาการดำเนินการที่แน่นอน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้แก่การจัดทำระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จที่ต้องมีการดำเนินงานร่วมกันจากทุกหน่วยงานภาครัฐ

คำสำคัญ: กระบวนการส่งออกกาแฟ, การดำเนินงานในรูปแบบไร้กระดาษ, ระบบการเชื่อมโยงข้อมูล ณ จุดเดียว, ระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ

Abstract

This research aims to study the structure of organization that issued the Coffee Certificate and analyze the authority and duties of the agencies that issue Coffee Certificates according to International standards including the process of importing and exporting coffee of Thailand. This research is a combination of both qualitative and quantitative studies by collecting data from literature reviews, in-depth interviews and conducting focus group with experts and those involved the coffee's export procedure and analyze data through Value Stream Mapping (VSM) to know the problematic activities of coffee's export procedure.

The results of research show the process of preparing documents for coffee's export procedure that takes the longest time based on interviews with those involved the process of delivering. For this problem can solve by using One-Stop Service, it can reduce document preparation time, reduce the number of documents in paper format and reduce the process of duplicating documents but the coffee's export procedure, it is not possible to link data through the NSW system in every process. The problem is lack of Electronic Act, leadership and integration of government agencies, expert that have knowledge and ability to use the system and the budget to support and develop the system. The management can implement by (1) preparing the legal structure in 2 subjects 2) establishing a specialized unit to supervise the NSW system with the highest authority that can command to government agencies, private agency, logistics agencies and 3) determining the co-mission of the agency by requiring trade facilitation as part of the Main Mission of all government agencies. Including all government agencies need to have a set of KPIs and exact development periods in order to increase the ability to create One-Stop Service system that requires collaboration from all government agencies.

Keywords: coffee's export procedure, paperless system, National Single Window, One-Stop Service

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	i
บทสรุปผู้บริหาร	ii
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	xi
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	xii
สารบัญ	xiii
สารบัญภาพ	xv
สารบัญตาราง	xvi
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	2
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 การวิเคราะห์สถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย	3
2.2 นโยบายของประเทศไทยในการปลูกกาแฟ การนำเข้า และการส่งออกสินค้ากาแฟ ของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียน	6
2.3 มาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทย	10
2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้ากาแฟในปัจจุบัน	28
2.5 กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย	42
2.6 กรอบแนวคิดการบริหารจัดการเปลี่ยนแปลง (Change Management)	51
2.7 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	55
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	63
3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	64
3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	66
3.4 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา	69
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	69
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	69
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 บทบาทภาครัฐที่สามารถสนับสนุนกาแพและปัญหาเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแพของประเทศไทย	71
4.2 ความสำเร็จด้านกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานและองค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกไปรับรองมาตรฐานกาแพตามมาตรฐานสากล กรณีศึกษา: โคโลมเบีย เอธิโอเปีย และเคนยา	76
4.3 กระบวนการของการส่งออกกาแพไทย: ส่วนของการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ	80
4.4 สภาพการดำเนินการและปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลของระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของประเทศไทยในปัจจุบัน	107
4.5 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้า สำหรับการส่งออกกาแพไทย	117
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการวิจัย	121
5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป	129
บรรณานุกรม	130
Gantt Chart เปรียบเทียบกิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการจริง	135
ตารางเปรียบเทียบ Output ที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และที่ได้รับจริง	137
ภาคผนวก ก สรุปการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และสำรวจไร่กาแพ ทางภาคเหนือของประเทศไทย เรื่องกระบวนการส่งออกกาแพ	ก

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 กาแฟ: เนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ของประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ 10 อันดับแรก ปี 2557	4
ภาพที่ 2.2 กาแฟ: เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ปี 2551-2560	5
ภาพที่ 2.3 กาแฟ: เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ เป็นรายภาค ปี 2560	6
ภาพที่ 2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการนำเข้ากาแฟ	31
ภาพที่ 2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการส่งออกกาแฟ	32
ภาพที่ 2.6 โครงสร้างของหน่วยงานระบบการตรวจสอบและรับรอง	38
ภาพที่ 2.7 โครงสร้างหน้าที่การรับรองระบบงานตามมาตรฐาน ISO/IEC 17011	39
ภาพที่ 2.8 แผนภูมิขั้นตอนการนำเข้ากาแฟ	46
ภาพที่ 2.9 แผนภูมิขั้นตอนการส่งออกเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป	49
ภาพที่ 2.10 ขั้นตอนปฏิบัติพิธีการทางศุลกากร	50
ภาพที่ 2.11 การบริหารการเปลี่ยนแปลง 3 ขั้นตอนของ Kurt Lewin	54
ภาพที่ 3.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	64
ภาพที่ 3.2 กรอบขั้นตอนการวิจัย	66
ภาพที่ 4.1 บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาโซ่อุปทานกาแฟ	75
ภาพที่ 4.2 จำนวนวันเฉลี่ยของการส่งออกสินค้าของประเทศต่างๆ	81
ภาพที่ 4.3 ขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทย	84
ภาพที่ 4.4 แสดงขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ	91
ภาพที่ 4.5 จำนวนวันของขั้นตอนการส่งออกสินค้ากาแฟ	97
ภาพที่ 4.6 สัดส่วนเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	101
ภาพที่ 4.7 ปัญหาของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	102
ภาพที่ 4.8 ปัญหาและสาเหตุของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	106
ภาพที่ 4.9 แสดงโครงสร้างกฎหมายกลางใหม่	119
ภาพที่ 5.1 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)	125
ภาพที่ 5.2 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)	128

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ต้นทุนการปลูกกาแฟของไทยและเวียดนาม ปี 2549-2551	10
ตารางที่ 2.2 แสดงเกณฑ์ข้อบกพร่องของเมล็ดกาแฟโรบัสตาและอาราบิก้า	12
ตารางที่ 2.3 แสดงขนาดของเมล็ดกาแฟ	12
ตารางที่ 2.4 แสดงมาตรฐานของกาแฟสำเร็จรูปจำแนกตามประเภท	14
ตารางที่ 2.5 หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจประเมินรับรอง GAP	15
ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ	68
ตารางที่ 3.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: หน่วยงานภาครัฐ	68
ตารางที่ 3.3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: หน่วยงานภาคเอกชน	68
ตารางที่ 4.1 สรุปเวลาและขั้นตอนการเตรียมเอกสารสำหรับการส่งออกกาแฟ	86
ตารางที่ 4.2 แผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	98
ตารางที่ 4.3 สัดส่วนกิจกรรมในกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	101
ตารางที่ 4.4 สำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำให้กับหน่วยงานในกระบวนการส่งออก	104
ตารางที่ 4.5 จำนวนเอกสารที่ใช้ในแต่ละกระบวนการการส่งออกกาแฟ	105
ตารางที่ 4.6 ขอบเขตการบริการระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียวของประเทศไทย	108
ตารางที่ 4.7 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ ประเภทเอกสาร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)	109
ตารางที่ 4.8 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วน ทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)	110
ตารางที่ 4.9 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW และยังใช้เอกสารกระดาษ เพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)	110
ตารางที่ 4.10 ประเภทของเอกสารการขอใบรับรองในกระบวนการส่งออกกาแฟ	111
ตารางที่ 5.1 สัดส่วนกิจกรรมในกระบวนการส่งออกกาแฟไทย	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มา

ธุรกิจกาแฟมีอัตราความเจริญเติบโตในตลาดโลกสูงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความต้องการใช้เมล็ดกาแฟที่เพิ่มสูงขึ้นส่งผลต่อการผลิตเพื่อการส่งออกหรือการนำเข้าของประเทศคู่ค้าเพิ่มขึ้นตามไปด้วย การตรวจสอบคุณภาพและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟจึงเป็นการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เนื่องจากกาแฟที่ผ่านการรับรองคุณภาพประเภทต่างๆ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือในตัวผลิตภัณฑ์และสร้างความได้เปรียบทางการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ มุมมองของผู้บริโภคการตรวจสอบและใบรับรองกาแฟตามมาตรฐานสากลเป็นการสร้างความมั่นใจในการเลือกซื้อกาแฟ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินงานที่ต้องตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจให้ผู้ประกอบการพัฒนาคุณภาพกาแฟเพื่อการส่งออกได้มากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันการตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเพราะประเทศไทยไม่มีมาตรฐานกาแฟที่บังคับใช้ ทำให้เกิดการนำเข้าและส่งออกกาแฟที่ด้อยคุณภาพ ดังนั้น หากไทยต้องการเพิ่มโอกาสทางการค้าจึงควรศึกษาความพร้อมและการตรวจสอบ ออกใบรับรองกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกตามมาตรฐานสากล

สำหรับประเทศไทยนั้น ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดทำการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออก งานวิจัยนี้จึงศึกษาศักยภาพและโครงสร้าง ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตามมาตรฐานสากล รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานที่ครอบคลุมในด้านโครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี กระบวนการดำเนินงาน และทรัพยากรบุคคล เพื่อทำให้ทราบแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากล เพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ
2. เพื่อวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟตามมาตรฐานสากล
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานและออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ
2. ทราบหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และมีความพร้อมในการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล
3. แนวทางในการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากล เพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาข้อมูลสถานการณ์และโครงสร้างการดำเนินงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐาน และออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ และวิเคราะห์โครงสร้าง ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อการนำเข้าและส่งออกตามมาตรฐานสากล เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานสำหรับการส่งออกภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้าเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของประเทศ โดยใช้กรณีศึกษา กาแฟ และศึกษาเฉพาะขั้นตอนการส่งออกของประเทศไทย

1.4.2 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทั้งชายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นไปที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นเกษตรกรมีประสบการณ์การปลูกกาแฟที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกาแฟที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบและรับรองที่ได้รับรองระบบงานตามมาตรฐานสากล

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

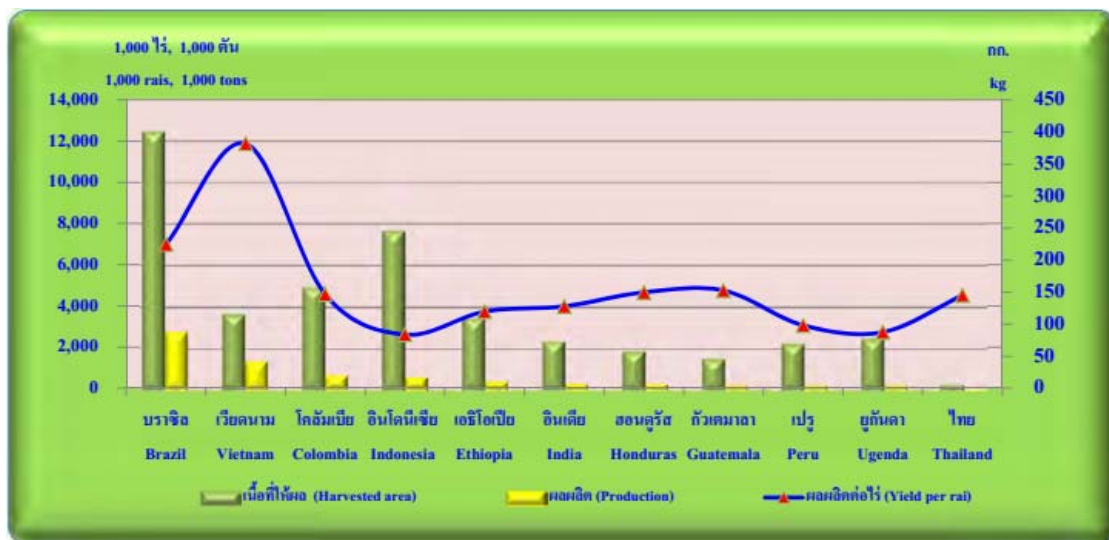
ในบทนี้กล่าวถึงการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย นโยบายของรัฐบาลไทยในการปลูกกาแฟ การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทยและเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเทศในแถบภูมิภาคเอเชีย หน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟในปัจจุบัน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออก โครงสร้างของหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทยและต่างประเทศ ปัญหาการตรวจสอบรับรองของประเทศไทย และกระบวนการส่งออกและนำเข้ากาแฟไทย

2.1 การวิเคราะห์สถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย

นับตั้งแต่การเข้าเป็นประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ของประเทศไทยเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ทำให้ประเทศไทยได้รับสิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลากหลายประการ ทั้งจากการเปิดตลาดการค้าสินค้าของประเทศคู่ค้า การลดภาษีศุลกากร การปรับปรุงกฎระเบียบการค้าต่างๆ ที่จะช่วยให้ประเทศไทยในฐานะประเทศเล็กมีอำนาจต่อรองทางการค้า และไม่ถูกประเทศใหญ่ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจกดดันหรือบีบบังคับประเทศไทยเพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ พันธกรณีของประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ประกอบด้วยทั้งหมด 3 เรื่อง ซึ่งหนึ่งใน 3 เรื่องนั้น คือ การเปิดตลาดสินค้าเกษตร โดยประเทศไทยต้องลดภาษีศุลกากรการนำเข้าสินค้าเกษตรทั้งหมด 740 รายการ อีกทั้งต้องเปิดตลาดสินค้าเกษตรที่ประเทศไทยเคยจำกัดปริมาณการนำเข้าทั้งหมด 23 รายการ โดยสินค้าเกษตรทั้งหมดใน 23 รายการนี้ได้รวมสินค้าเกษตรทั้งเมล็ดกาแฟ และผลิตภัณฑ์กาแฟด้วย (จุลชีพ ชินวรรณ, 2558)

ประเทศไทยในฐานะประเทศเกษตรกรรมที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นประเทศหนึ่งที่มีรายได้หลักสำคัญจากการนำเข้า-ส่งออกสินค้าเกษตรที่ประเทศไทยสามารถผลิตได้ไปยังประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง และภูมิภาคอื่นๆ เช่น ข้าว ยางพารา มะพร้าว ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง เมล็ดกาแฟ ผลิตภัณฑ์เมล็ดกาแฟ เป็นต้น สำหรับเมล็ดกาแฟ และผลิตภัณฑ์เมล็ดกาแฟ เป็นสินค้าเกษตรชนิดหนึ่งที่ปัจจุบันทั่วโลกต่างนิยมไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อใช้ในการบริโภคอย่างเช่นเครื่องดื่มกาแฟ ประกอบกับในปัจจุบันทั่วโลก และในประเทศไทย ประชาชนมีรสนิยมการบริโภคกาแฟเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกาแฟแบบ Specialty coffee คือ กาแฟสายพันธุ์ที่มีคุณภาพสูง โดยนำกาแฟมาพันธุ์ดังกล่าวมาบริโภคแบบดื่มดำกับคุณค่าที่ผ่านการคิดสรรและการผลิตมาเป็นอย่างดี ทำให้เข้าถึงรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ (The Specialty Coffee Company Ltd, 2017) เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในการนำเข้า-ส่งออกสินค้ากาแฟไปยังประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้นิยมบริโภคกาแฟนั้น คงไม่ได้มีเฉพาะเพียงแค่ประเทศไทยเป็นผู้ปลูกกาแฟ และส่งออกเพียงประเทศเดียวในภูมิภาค แต่ยังมีประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกับประเทศไทยอีกหลายประเทศที่ปลูกพืชกาแฟ และส่งออกสินค้ากาแฟไปยังตลาดโลกได้ในปริมาณที่มากกว่าประเทศไทย เช่น จีน อินโดนีเซีย เวียดนาม ลาว พม่า และมาเลเซีย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้ากาแฟ ได้แก่ เวียดนาม ลาว และอินโดนีเซีย ในฐานะกลุ่มประเทศผู้ค้ากาแฟหลักที่มีส่วนแบ่งการตลาดของเอเชียสูงถึงร้อยละ 84.7 ขณะที่ประเทศไทยและมาเลเซียผู้ค้าหลักในสินค้ากาแฟสำเร็จรูปที่มีส่วนแบ่งการตลาดของสินค้าถึงร้อยละ 15 (พิทยา สรรวมศิริ และคณะ, 2558) ซึ่งน้อยกว่า 3 กลุ่มประเทศที่กล่าวไป

“กาแฟ” เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของกลุ่มประเทศอาเซียนที่ในหลายๆ ประเทศมีการแข่งขันการสูง แต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวไป และจากสถิติถึงเนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพืชกาแฟในกลุ่มประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ 10 อันดับแรก ในปี 2557 พบว่า ประเทศบราซิลเป็นประเทศอันดับที่ 1 ที่มีปริมาณเนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพืชกาแฟ มากที่สุด และรองลงมาเป็น ประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียน คือ ประเทศเวียดนาม ถัดมาเป็นประเทศโคลัมเบียและประเทศอินโดนีเซีย ส่วนประเทศไทยเป็นประเทศลำดับสุดท้ายในบรรดาประเทศทั้งหมดที่มีเนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพืชกาแฟต่ำที่สุด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) ดังภาพที่ 2.1 โดยที่จากผลการศึกษาในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของ พิทยา สรวมศิริ และคณะ (2558) ได้ศึกษา เรื่อง “โครงการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดสินค้ากาแฟ อาราบิก้าไทยในเขตภาคเหนือตอนบน ภายใต้ข้อตกลงการเปิดเสรีทางการค้า ภายใต้กรอบโครงการช่วยเหลือเพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและภาคบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า” ได้มีการออกมาสรุปถึงผลการวิจัย และพบว่า พืชกาแฟที่ปลูกในบริเวณทางตอนเหนือของประเทศไทยที่เป็นสายพันธุ์อาราบิก้าเป็นสายพันธุ์ที่มีคุณภาพดีกว่าประเทศอื่นๆ ในแถบอาเซียน โดยได้รับการยอมรับถึงผลการตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานสินค้ากาแฟจากห้องปฏิบัติการของบริษัทเนสเลย์ ประเทศสิงคโปร์ และห้องปฏิบัติการของบริษัท Overseas Merchandise Inspection จำกัด พบว่า กาแฟพันธุ์อาราบิก้าที่ปลูกในบริเวณทางตอนเหนือของประเทศไทยเป็นกาแฟที่มีคุณภาพเกรด A และมีระดับของสารกาแฟในปริมาณที่สูง เนื่องจากพื้นที่ที่ปลูกอยู่เหนือระดับน้ำทะเล 1,000-1,400 เมตร ซึ่งมีอากาศหนาวเย็นตลอดปี

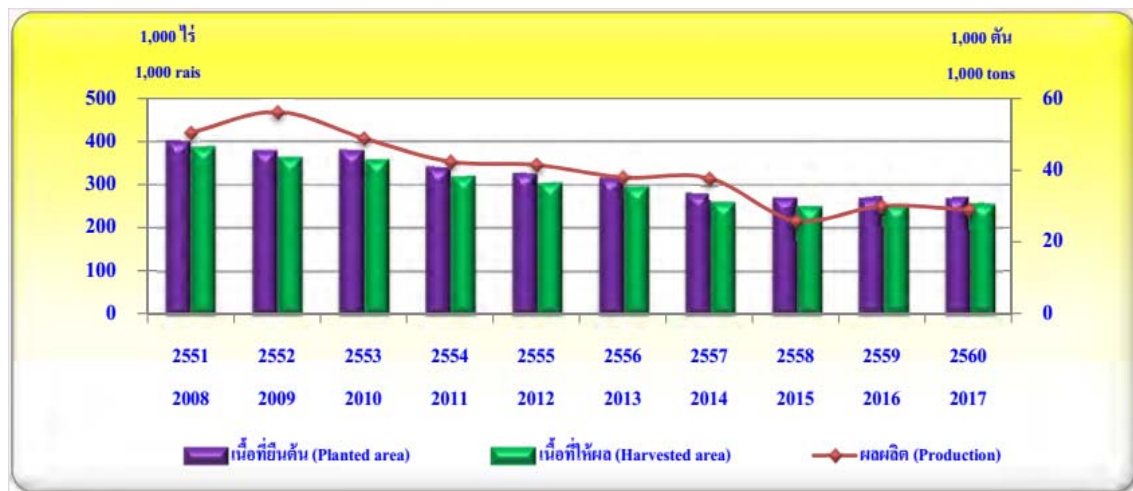

ภาพที่ 2.1 กาแฟ: เนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ของประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ 10 อันดับแรก ปี 2557

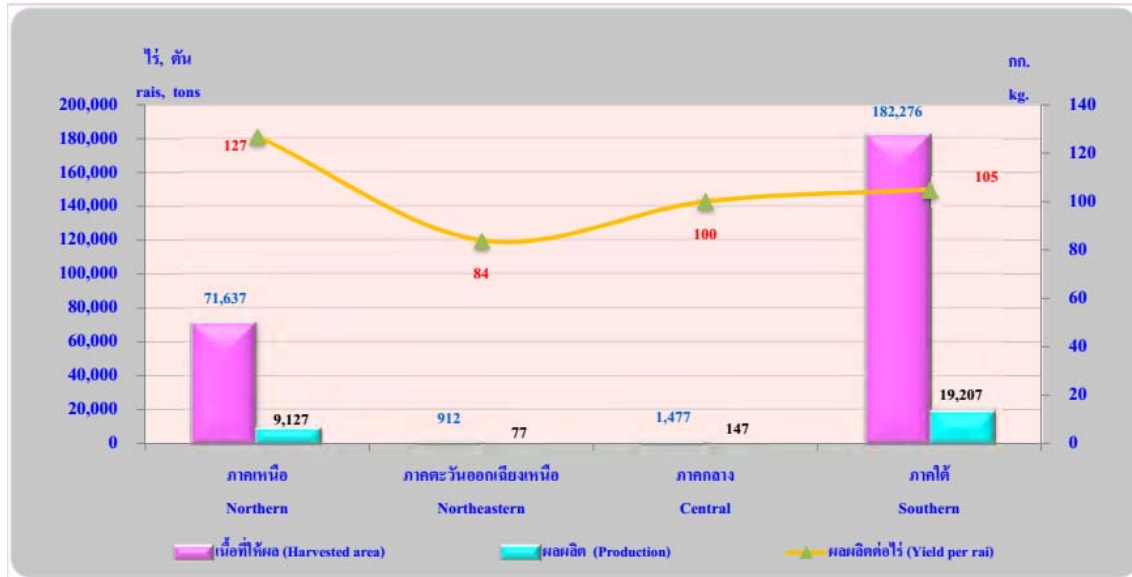
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

เมื่อพิจารณาจากภาพที่ 2.1 ที่แสดงถึงสถิติของ กาแฟ: เนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ของประเทศผู้ผลิตที่สำคัญ 10 อันดับแรก และพบว่าประเทศไทยอยู่ลำดับต่ำที่สุดถึงปริมาณเนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพืชกาแฟ และเมื่อมองย้อนกลับมาถึงตัวเลขทางสถิติในประเทศ จากภาพที่ 2.2 ที่แสดงถึงกาแฟ: เนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ จะพบว่าตั้งแต่ปี 2551-2560 ประเทศไทยมีปริมาณเนื้อที่

ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพื้ชกาแฟลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปี สอดคล้องกับข้อมูลทางสถิติที่แสดง เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถึงปริมาณเนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพื้ชกาแฟที่ในต่างประเทศ ดำเนินการผลิตสามารถดำเนินการผลิตและให้ผลผลิตได้มากกว่าประเทศไทย พร้อมทั้งเมื่อพิจารณาเป็นราย ภูมิภาคของประเทศไทยจะพบว่า ในปี 2560 พื้นที่ 2 ภูมิภาค ดังภาพที่ 2.3 คือ พื้นที่ทางภาคเหนือ และ ภาคใต้ เป็น 2 พื้นที่ที่เนื้อที่ให้ผล ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ของพื้ชกาแฟได้ปริมาณมากที่สุด โดยพื้นที่ทาง ภาคใต้ของประเทศไทยสามารถให้เนื้อที่ให้ผลสำหรับพื้ชกาแฟได้ถึง 182,276 ไร่ ต้น คิดเป็นประมาณ 130 กิโลกรัม และผลผลิตกาแฟได้ถึง 19,207 ไร่ ต้น คิดได้เป็นประมาณ 15 กิโลกรัม และรองลงมาคือ พื้นที่ทาง ภาคเหนือที่สามารถให้เนื้อที่ให้ผลสำหรับพื้ชกาแฟได้ถึง 71,637 ไร่ ต้น คิดเป็นประมาณ 55 กิโลกรัม และ ผลผลิตกาแฟได้ถึง 9,127 ไร่ ต้น คิดได้เป็นประมาณ 10 กิโลกรัม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560)

ภาพที่ 2.2 กาแฟ: เนื้อที่ ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ปี 2551-2560
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

ภาพที่ 2.3 กาแฟ: เนื้อที่ ผลิต และผลผลิตต่อไร่ เป็นรายภาค ปี 2560
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560

2.2 นโยบายของประเทศไทยในการปลูกกาแฟ การนำเข้า และการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียน

จากข้อมูลข้างต้นดังที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงสินค้ากาแฟของประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจที่เสียเปรียบกับคู่แข่งทางการค้าประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะการแข่งขันกับประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียนอาเซียนอย่างเช่น ประเทศเวียดนาม อินโดนีเซีย และลาว ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขันสินค้ากาแฟทั้งการผลิต การนำเข้าและส่งออกได้มีคุณภาพและดีกว่าประเทศไทยเป็นอย่างมากในช่วงหลาย 10 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าหากวิเคราะห์จากบริบทสภาพแวดล้อมภายนอก และสถานการณ์โลกที่เกิดขึ้นคงอาจไม่เพียงพอต่อการเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับนานาประเทศดังที่กล่าวมาได้ในเรื่องของสินค้ากาแฟ ดังนั้นในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอและวิเคราะห์ถึงปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้สินค้ากาแฟของประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับนานาประเทศอื่นได้ทั้งในเชิงของการผลิตกาแฟ การนำเข้า และส่งออกสินค้ากาแฟ ปัจจัยที่จะกล่าวถึงนี้ คือ “ปัจจัยเชิงนโยบาย” (Policy Factor) กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงนโยบายหรือกระบวนการในการกำหนดนโยบาย (Policy making process) ย่อมไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนภาพการเมืองของสังคมได้อย่างดีที่สุดอย่างหนึ่ง เนื่องจากเป็นการแสดงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีค่าในสังคมว่าใครจะได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร (Lindblom and Woodhouse, 1993) ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายแน่นอนว่ามักจะถูกครอบงำโดยชนชั้นผู้ปกครองที่มีอำนาจในสังคม พร้อมทั้งในกระบวนการกำหนดนโยบายย่อมสะท้อนออกมาให้เห็นถึงว่า ผู้ที่มีอำนาจในสังคม และผลประโยชน์จากการเลือกนโยบายที่ออกมาให้เป็นนโยบายในรูปแบบปฏิบัติแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนกลุ่มใดบ้าง และกลุ่มใดบ้างที่อาจจะต้องเสียผลประโยชน์อันเป็นผลจากนโยบายดังกล่าวที่ออกมาที่ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจดังกล่าวในสังคมขณะนั้น (พัชรี สิริโรส, 2557) ทั้งนี้ การนำกรอบ Policy-Making Approach ดังที่ได้กล่าวเพื่อมาใช้ในการศึกษาบริบททางการเมืองของประเทศไทย จะช่วยสะท้อนให้เห็นภาพที่ว้าขั้นตอนต่างๆ ในการกำหนดนโยบายของรัฐเป็นอย่างไร ใครบ้างที่มีส่วนร่วมในการกระบวนดังกล่าวและเข้ามา

ในขั้นตอนใดและอย่างไร รวมถึงทำไมจึงมีบางปัญหาที่กลายมาเป็นนโยบายสาธารณะได้ สถาบันการเมืองใดบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วม และมีลักษณะร่วมกันในการทำงานอย่างไร ตลอดจนกลุ่มอิทธิพลใดมีมากที่สุดในการกำหนดนโยบาย เหตุใดกลุ่มเหล่านี้จึงมีอิทธิพลเหนือกลุ่มอื่นๆ พร้อมทั้งนโยบายที่ออกมาให้ผลประโยชน์แก่กลุ่มใดมากที่สุด ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่ง รัฐบาลจะมีนโยบายหรือวิธีการในลักษณะที่ชดเชยแก่กลุ่มที่เสียประโยชน์อย่างไรบ้าง (พัชรี สีโรรส, 2557)

เมื่อกล่าวถึงนโยบายของประเทศไทย โดยเฉพาะนโยบายที่เป็นนโยบายสินค้าเกษตรของประเทศไทยแน่นอนว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหลากหลายชนิด พร้อมนำพืชดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ผัก และผลไม้หลากหลายชนิด รวมถึงเมล็ดกาแฟที่ใช้ในการส่งออกไปยังต่างประเทศเพื่อนบ้าน และจากการที่ได้นำเสนอถึงสินค้าเกษตรที่เป็นสินค้ากาแฟในตอนต้น ซึ่งพบว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาที่เสียเปรียบอย่างรุนแรงในการแข่งขันการผลิตและส่งออกสินค้ากาแฟกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงในแถบอาเซียน โดยหากไม่มีการดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาคาแฟในคุณภาพมาตรฐานสินค้ากาแฟของไทย ในอนาคตต่อไปข้างหน้า ประเทศไทยจะต้องสูญเสียการเป็นประเทศชั้นนำส่งออกสินค้ากาแฟไปอย่างสิ้นเชิง พร้อมทั้งคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพืชผลกาแฟ ตลอดจนบริษัท อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับกาแฟในประเทศไทยจะได้รับผลกระทบรุนแรงอย่างหนัก ดังนั้น หากพิจารณาในแง่ของปัจจัยเชิงนโยบายของประเทศไทยต่อสินค้าเกษตรที่เป็นกาแฟ และพืชกาแฟ จะพบว่า รัฐบาลไทยในหลายยุคหลายสมัยที่ผ่านมายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการปลูกพืชกาแฟ และการแปรรูปส่งออกสินค้ากาแฟมากนัก หากเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่นๆ ทั้งนี้ หากนำกรอบ Policy-Making Approach มาประยุกต์ใช้ภายใต้บริบททางการเมืองของประเทศไทย เพื่อสะท้อนภาพให้เห็นชัดถึงนโยบายสินค้าเกษตรที่เป็นกาแฟนั้นที่รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายนั้น เหตุใดสินค้ากาแฟ หรือการปลูกพืชกาแฟยังไม่ได้ถูกจัดให้ความสำคัญที่เท่าๆ พอกับพืชชนิดอื่น ตัวอย่างเช่น ในยุครัฐบาลของคุณยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แม้จะมีนโยบายด้านการเกษตรในการปลูกพืช 13 ชนิด ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ลำไย สับปะรด มังคุดทุเรียน เงาะ มะพร้าว และกาแฟ (ASTV ผู้จัดการสุดสัปดาห์, 2556) รวมอยู่ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พืชกาแฟ หรือสินค้าที่เกี่ยวข้องกับกาแฟยังไม่ค่อยได้รับความสำคัญหรือความใส่ใจจากรัฐบาลมากนัก โดยรัฐบาลได้ไปมุ่งให้ความสำคัญกับพืชเกษตรอื่นๆ อย่างเช่น ข้าว เนื่องจากได้มีการกำหนดนโยบายรับจำนำข้าว เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ปลูกข้าว เพราะเนื่องจากกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวโดยเฉพาะในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ถือเป็นฐานเสียงของรัฐบาลในขณะนั้น ประกอบกับข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักต้นๆ ของประเทศที่อยู่คู่กับประเทศไทยมายาวนานหลายศตวรรษ พร้อมทั้งเป็นสินค้าเกษตรที่ส่งออกลำดับต้นๆ ของประเทศไทยที่น่าจะช่วยสร้างรายได้เข้าประเทศให้ได้ดีกว่าพืชชนิดอื่นๆ อย่างเช่น พืชกาแฟ รวมถึงการให้ความสำคัญกับพืชอื่นอย่างเช่น อ้อย ปาล์มน้ำมัน หรือแม้กระทั่งอีกตัวอย่างหนึ่งของรัฐบาลไทย คือ รัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ได้มีนโยบายส่งเสริมให้ปลูกพืชยางพาราเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะพื้นที่ทางแถบภาคเหนือ จึงเป็นเหตุให้พืชกาแฟถูกมองข้าม จนไม่ได้ความสนใจหรือใส่ใจจากรัฐบาลต่างๆ ที่ผ่านมาในแง่ของนโยบายด้านเกษตรกรรมหรือนโยบายสินค้าเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกาแฟ ทั้งการปลูกพืชกาแฟ ในแง่ของพื้นที่การปลูกกาแฟที่ค่อนข้างน้อย และไม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลให้เพิ่มพื้นที่ปลูกกาแฟ ผลกระทบจากนโยบายข้างเคียง คือ นโยบายค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท ที่ทำให้ต้นทุนในด้านแรงงานที่ใช้อุตสาหกรรมผลิตกาแฟเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น เป็นต้น (พิทยา สรวมศิริ และคณะ, 2558) รวมไปถึงกลุ่มพลังภาคประชาสังคมที่เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกกาแฟยังมีพลังการขับเคลื่อนในลักษณะของไปมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐบาลในด้านเกษตรกรรมน้อยกว่ากลุ่มพลังภาค

ประชาสังคมที่เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่น ๆ อย่างเช่น ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา หรือปาล์มน้ำมัน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบถึงนโยบายสินค้าเกษตรไทยเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นสินค้ากาแฟ จะพบว่า นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนด้านกาแฟของประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นผู้ผลิตสำคัญอย่างเวียดนาม และอินโดนีเซีย ให้ความสำคัญและสนับสนุนทั้งในแง่ของการปลูกพืชกาแฟ การผลิตและส่งออกสินค้ากาแฟมากกว่าประเทศไทย (อิทธิ พิศาลวานิช และคณะ, 2553) ดังนี้

1) นโยบายด้านการปลูกกาแฟ

นโยบายด้านการปลูกกาแฟของประเทศไทย ปัจจุบันให้ความสำคัญในด้านคุณภาพของเมล็ดกาแฟ และปริมาณผลผลิตต่อไร่มากกว่าการส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่ปลูกกาแฟ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟหันมาปลูกกาแฟคุณภาพดี ซึ่งมีราคาสูงกว่า และช่วงชิงส่วนแบ่งทางการตลาดของกาแฟคุณภาพนี้ รวมทั้งมีมาตรการเพิ่มปริมาณผลผลิตเมล็ดกาแฟต่อไร่ให้เพิ่มสูงขึ้นและมีต้นทุนลดลง โดยการปรับโครงสร้างการผลิต ปรับปรุงสูตรการใส่ปุ๋ย และการพัฒนาสายพันธุ์เมล็ดกาแฟ

1.1 เวียดนาม

นโยบายการปลูกกาแฟของประเทศไทย พบว่า ในช่วงที่ผ่านมาราคาเมล็ดกาแฟในตลาดโลกผันผวนและตกต่ำทำให้รัฐบาลเวียดนามหันมาส่งเสริมด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของการปลูกกาแฟมากยิ่งขึ้น ดังนี้

- กำหนดมาตรฐานของเมล็ดกาแฟที่ชัดเจนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและลูกค้า เช่น การประกาศมาตรฐานคุณภาพเมล็ดกาแฟ TCVN 4193: 2001 ในปี 2544 และปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพเมล็ดกาแฟใหม่ คือ TCVN 9193: 2001 ในปี 2545 เป็นต้น

- นโยบายลดพื้นที่ปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้าในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม และเพิ่มพื้นที่ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าในพื้นที่ที่เหมาะสมแทน เนื่องจากให้ราคาได้ดีกว่า

- การคิดค้นและวิจัยพันธุ์กาแฟใหม่ๆ ที่ให้ปริมาณผลผลิตสูงกว่า คุณภาพดีกว่า และการวิจัยความเป็นกรด-ด่างของดินในระดับที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ มีการใช้ปุ๋ยน้อยลงแต่สามารถให้ปริมาณผลผลิตได้เท่าเดิม

- ส่งเสริมการผลิตกาแฟปลอดสารเคมี โดยเฉพาะในพื้นที่เพาะปลูกทางตอนเหนือที่อยู่ในเขตภูเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการปลูกกาแฟ โดยไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง

- นโยบายการเพิ่มการลงทุนของรัฐบาลด้านการขยายการให้บริการแก่ผู้ประกอบการรายย่อยในชนบท และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชนบทให้ดียิ่งขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเพาะปลูกและการขนส่งกาแฟ

- สมาคมกาแฟเวียดนามได้ทำความตกลงกับทางการแขวงจำปาสักของลาว สำหรับปลูกกาแฟพันธุ์ อาราบิก้าในพื้นที่กว่า 60,000 ไร่ในเขตเมืองปากซอง ปี 2550 โดยเป็นบริษัทร่วมทุนของสองประเทศเพื่อปลูกกาแฟคุณภาพดีของลาว ซึ่งผลผลิตจากที่แห่งนี้จะส่งออกไปยังสหภาพยุโรป (EU) และสหรัฐอเมริกา แต่เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกมีจำกัดและขาดแคลนแรงงานท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถขยายการผลิตได้ตามที่ตกลง โดยทางการแขวงได้สัญญาจะจัดหาพื้นที่ประมาณ 18,000-30,000 ไร่ ให้แก่บริษัทกาแฟร่วมทุนเวียดนาม-ลาว ดังกล่าว

1.2 อินโดนีเซีย

นโยบายด้านการปลูกกาแฟของอินโดนีเซีย พบว่า มีมาตรการส่งเสริมให้มีปริมาณการผลิตเมล็ดกาแฟภายในประเทศให้มากขึ้น เพื่อลดการพึ่งพาการนำเข้าเมล็ดกาแฟจากต่างประเทศ รวมทั้งมีนโยบายสนับสนุนด้านการขยายพื้นที่การปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าในพื้นที่เกาะสุมาตรา เพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งออกแทนที่กาแฟพันธุ์โรบัสต้าที่มีราคาต่ำกว่า

2) นโยบายด้านการนำเข้าเมล็ดกาแฟ

เมล็ดกาแฟจัดอยู่ในบัญชีสินค้าอ่อนไหวของไทย ที่กำหนดให้ลดอัตราภาษีเหลือร้อยละ 5 ในปี 2553 และจากการลดอัตราภาษีนี้ ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีมาตรการรับมือกับผลกระทบของการทะลักเข้ามาของเมล็ดกาแฟจากต่างประเทศ โดยกำหนดให้องค์การคลังสินค้า (อคส.) หรือผู้ประกอบการที่เป็นนิติบุคคล เป็นผู้นำเข้าภายใต้เงื่อนไขและการกำกับดูแลของคณะกรรมการพืชสวน ภายใต้คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ โดยมีเงื่อนไข คือ กำหนดให้มีการนำเข้าเมล็ดกาแฟในช่วงเดือนพฤษภาคม-เดือนสิงหาคมของทุกปี และใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเท่านั้น พร้อมทั้งห้ามจำหน่ายหรือแจกจ่ายเป็นวัตถุดิบภายในประเทศ อีกทั้งกำหนดให้ผู้มีสิทธินำเข้าเมล็ดกาแฟต้องรับซื้อเมล็ดกาแฟภายในประเทศในฤดูกาลถัดไปตามปริมาณนำเข้านั้นด้วย โดยจะต้องรับซื้อตามราคาตลาดโลก หรือหากราคาตลาดโลกตกต่ำให้รับซื้อในราคาต้นทุนการผลิตบวก 20% รวมถึงมาตรการเข้มงวดด้านสุขอนามัยพืชที่เป็นการกำหนดในด้านโรคพืชและแมลง และมาตรการที่มีใช้ภาษี (Non-Tariff Measure: NTM) ที่เป็นการกำหนดมาตรฐานและสารปนเปื้อนด้วย

3) นโยบายด้านราคาเมล็ดกาแฟ

ในอดีตประเทศไทยเคยดำเนินการมาตรการแทรกแซงราคาเมล็ดกาแฟ โดยดำเนินการรับจำนำเมล็ดกาแฟพันธุ์โรบัสต้าจากเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิต แต่ปัจจุบันไม่ได้มีการดำเนินมาตรการดังกล่าวแล้ว เนื่องจากราคาเมล็ดกาแฟในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรชาวสวนกาแฟกับผู้ประกอบการแปรรูปกาแฟให้สามารถกำหนดราคาซื้อ-ขายที่เหมาะสมได้เอง

4) ต้นทุนการผลิตกาแฟไทย

ต้นทุนการผลิตกาแฟของไทยในปัจจุบันยังคงมีระดับสูงกว่าประเทศคู่แข่งอย่างเวียดนาม โดยเฉพาะต้นทุนค่าจ้างแรงงานของไทยขึ้นต่ำ 300 บาท ซึ่งเป็นต้นทุนค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าประเทศเวียดนามและอินโดนีเซีย ทำให้กาแฟไทยไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ นอกจากนี้ยังมีสาเหตุจากการดูแลรักษาด้านกาแฟไม่ถูกวิธีของเกษตรกรด้วย เช่น การใช้ปุ๋ยมากเกินไป การใช้ยากำจัดโรคและแมลงยังไม่ถูกต้อง เป็นต้น ส่งผลให้เสียให้มีค่าใช้จ่ายสูงและปริมาณผลผลิตต่ำ

5) คุณภาพกาแฟ

คุณภาพของเมล็ดกาแฟของไทย แม้ว่าจะมีคุณภาพที่ดีกว่าประเทศคู่แข่งทั้งจากประเทศเวียดนามและอินโดนีเซีย แต่อย่างไรก็ตามเมล็ดกาแฟของไทยยังคงพบว่ามีปัญหาด้านคุณภาพที่ไม่สม่ำเสมอ ขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากมีการเก็บเมล็ดกาแฟทั้งสุกและไม่สุกปะปนกัน โดยมีการนำผลกาแฟไปตากบนลานดิน ทำให้เมล็ดกาแฟดูดซับเอากลิ่นดินเข้าไปในเมล็ดกาแฟ

6) เวียดนามมีแนวโน้มการผลิตกาแฟเพิ่มขึ้นทำให้ผลผลิตล้นตลาด

จากการที่เวียดนามสามารถผลิตกาแฟได้มากเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากประเทศบราซิล รวมทั้งมีนโยบายเพิ่มพื้นที่ปลูกมากขึ้นเรื่อยๆ จึงยิ่งทำให้ปริมาณผลผลิตกาแฟสามารถออกสู่ตลาดโลกได้จำนวนมาก ทำให้เกิดภาวะสินค้าล้นตลาด และทำให้ราคาตลาดโลกตกต่ำในที่สุด ผลจากราคาที่ตกลงนี้จะยิ่งลดแรงจูงใจในการปลูกพืชกาแฟของเกษตรกรในประเทศไทย

7) เมล็ดกาแฟจากเวียดนามทะลักเข้าประเทศไทยเพิ่มขึ้น

เมื่อกำหนดให้ต้องลดภาษีนำเข้าเมล็ดกาแฟจากประเทศอาเซียนด้วยกันเหลือ 5% ในปี 2553 และ 0% ในปี 2558 แล้ว จะยิ่งทำให้มีการนำเข้าเมล็ดกาแฟจากเวียดนามเข้ามาขายในประเทศเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเวียดนามสามารถผลิตกาแฟได้ในปริมาณมาก ในขณะที่ประเทศไทยเองมีปริมาณการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการในประเทศไทย อีกทั้งต้นทุนการปลูกกาแฟเวียดนามต่ำกว่าของไทย จากตารางที่ 2.1 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นต้นทุนการจ้างแรงงานเก็บเกี่ยว ดูแลรักษา ปุ๋ย สารเคมีป้องกันศัตรูพืช และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง อีกทั้งเวียดนามยังสามารถผลิตกาแฟได้ในปริมาณมากซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ต่อเนื่อง

ตารางที่ 2.1 ต้นทุนการปลูกกาแฟของไทยและเวียดนาม ปี 2549-2551 หน่วย: บาทต่อกิโลกรัม

ประเทศ	2549	2550	2551
ไทย	30.6	32.8	39.1
เวียดนาม	12.0	24.0	33.0

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552 อ้างใน อัทธ์ พิศาลวานิช และคณะ, 2553

8) พื้นที่เพาะปลูกกาแฟของไทยมีแนวโน้มลดลง

หลังจากที่เมล็ดกาแฟจากประเทศเพื่อนบ้านไหลทะลักเข้าประเทศมากขึ้นแล้ว อาจทำให้พื้นที่ปลูกกาแฟในประเทศไทยลดลง เนื่องจากราคาเมล็ดกาแฟมีราคาถูกเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น ทำให้เกษตรกรไม่มีความสนใจในการปลูกและเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นที่มีราคาดีกว่า เช่น ยางพารา เป็นต้น ซึ่งจะยิ่งทำให้ปริมาณผลผลิตกาแฟของไทยลดลงอีก เนื่องจากการให้ผลผลิตกาแฟของไทยมีแนวโน้มลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งอย่างเวียดนาม ที่มีเนื้อที่การให้ผลผลิตค่อนข้างคงที่ รวมทั้งหากปริมาณผลผลิตต่อไร่ของไทยยังคงที่ จะยิ่งทำให้ปริมาณผลผลิตกาแฟของไทยลดน้อยลงเรื่อยๆ จนผู้ประกอบการแปรรูปในประเทศต้องนำเข้าเมล็ดกาแฟจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2.3 มาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทย

มาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการเพาะปลูกกาแฟ มาตรฐานด้านคุณภาพเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป ซึ่งในปัจจุบัน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการจัดทำมาตรฐานเมล็ดกาแฟตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ได้แก่ มาตรฐานเมล็ดกาแฟโรบัสตาและอาราบิก้า นอกจากนี้ได้มีการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับกาแฟ ซึ่งเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการเพาะปลูกกาแฟ

ทั้งนี้ เมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูปได้มีการนิยามความหมายจากพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. 2530 แก้ไขเพิ่มเติมถึง พ.ศ. 2548 ดังนี้

- เมล็ดกาแฟ หมายถึง เมล็ดกาแฟจะคั่ว บด หรือแยกกาแฟอื่นออกแล้วหรือไม่ก็ตาม ซึ่งสามารถจำแนกเมล็ดกาแฟได้ 2 สายพันธุ์ คือ เมล็ดกาแฟโรบัสตาและเมล็ดกาแฟอาราบิก้า

- กาแฟสำเร็จรูป หรือผลิตภัณฑ์กาแฟ หมายถึงผลิตภัณฑ์ที่มีสิ่งสกปรก หัวเชื้อ และสิ่งเข้มข้นของกาแฟและของปรุงแต่งที่มีสิ่งสกปรกหัวเชื้อ และสิ่งเข้มข้นของกาแฟผสมอยู่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 36.54

รายละเอียดของมาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยเป็นดังนี้

2.3.1 มาตรฐานและคุณภาพกาแฟตามมาตรฐานสินค้าเกษตรของประเทศไทย

1) มาตรฐานเมล็ดกาแฟตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ได้แก่ มาตรฐานเมล็ดกาแฟโรบัสตาและอาราบิก้าตามมาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.) 5700 /2552 และ มกษ. 5701/2552 ดังนี้

1.1) ขอบข่าย มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ ใช้กับ

- เมล็ดกาแฟโรบัสตา (Robusta coffee bean) ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coffea canephora* Pieere ex Froehner อยู่ในวงศ์ Rubiaceae ที่ได้จากการนำผลกาแฟสุก ผ่านกรรมวิธีเอาส่วนของเปลือก (Husk) ออกแล้วและไม่ได้จำหน่ายโดยตรงต่อผู้บริโภค

- เมล็ดกาแฟอาราบิก้า (Arabica coffee bean) ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coffea arabica* Linn. อยู่ในวงศ์ Rubiaceae ที่ได้จากการนำผลกาแฟสุก ผ่านกรรมวิธีเอาส่วนของเปลือก (Husk) ออกแล้วและไม่ได้จำหน่ายโดยตรงต่อผู้บริโภค

1.2) เมล็ดกาแฟที่มีการซื้อขาย มี 2 แบบดังนี้

- เมล็ดกาแฟ (Green coffee bean) หรือที่เรียกทั่วไปว่ากาแฟสาร หรือกาแฟเมล็ด หมายถึง เมล็ดกาแฟแห้งที่ได้จากผลกาแฟสุกที่เอาส่วนของเปลือก ได้แก่ ผนังผลชั้นนอก หรือ เปลือกชั้นนอก (Exocarp) ผนังผลชั้นกลาง หรือ เนื้อ (Mesocarp) และ ผนังผลชั้นใน หรือ เปลือกชั้นใน หรือที่เรียกว่ากะลา (Endocarp/ parchment) ออกแล้ว

- กาแฟกะลา (Parchment coffee) หมายถึง เมล็ดกาแฟแห้งที่ได้จากผลกาแฟสุกที่เอาส่วนของผนังผลชั้นนอกหรือเปลือกชั้นนอก และ ผนังผลชั้นกลางหรือเนื้อออก แต่ยังคงมีผนังผลชั้นในหรือเปลือกชั้นในหรือที่เรียกว่ากะลาติดอยู่

1.3) คุณภาพ

1.3.1) คุณภาพทั่วไป เมล็ดกาแฟ ต้องมีคุณภาพทั่วไปดังต่อไปนี้

- ไม่มีกลิ่นผิดปกติ
- มีสีตรงตามชนิดและกระบวนการผลิตของเมล็ดกาแฟ
- มีความชื้นไม่เกินสัดส่วนโดยน้ำหนักร้อยละ 13.0 สำหรับเมล็ดกาแฟที่ไม่ต้องเก็บรักษา และ/หรือขนส่งเป็นระยะเวลาไม่นาน และมีความชื้นไม่เกินสัดส่วนโดยน้ำหนักร้อยละ 12.5 สำหรับเมล็ดกาแฟหรือกาแฟกะลาที่ต้องเก็บรักษา และ/หรือขนส่งเป็นระยะเวลานาน
- ไม่พบร่องรอยการเข้าทำลายเมล็ดกาแฟจากด้วงเมล็ดกาแฟ (Coffee bean weevil) ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Araecerus fasciculatus*

1.3.2) ข้อบกพร่อง

- เมล็ดดำ (Black bean) หมายถึง เมล็ดกาแฟที่มีสีดำภายใน และ/หรือ ภายนอกเมล็ดมากกว่าครึ่งหนึ่งของเมล็ด
- เมล็ดที่มีกลิ่นผิดปกติ (Off-odour bean) หมายถึง เมล็ดกาแฟที่มีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว กลิ่นหมักบูดหรือกลิ่นแปลกปลอม เช่น กลิ่นปุ๋ย กลิ่นสารเคมี หรือ กลิ่นรา
- เมล็ดขึ้นรา (Moldy bean) หมายถึง เมล็ดกาแฟที่มีลักษณะการเข้าทำลายของเชื้อรา
- เมล็ดแตก (Broken bean) หมายถึง เมล็ดกาแฟที่แตกออกเป็นชิ้นเล็กกว่าครึ่งหนึ่งของกาแฟเต็มเมล็ด
- เมล็ดไม่สมบูรณ์ หมายถึง เมล็ดกาแฟที่มีลักษณะเสียหาย สิบ เบา
- เมล็ดถูกแมลงทำลาย หมายถึง เมล็ดกาแฟที่ถูกแมลงกัดแทะ หรือ

เจาะจนเกิดเป็นรู มากกว่า 1 รู

- ผลกาแฟแห้ง (Dried cherry) หมายถึง ผลกาแฟที่ผ่านกรรมวิธีการทำให้แห้งจนได้ผลกาแฟแห้งที่ยังไม่ได้สีเปลือกออก รวมทั้งเมล็ดกาแฟที่มีเปลือกติดบางส่วน

- สิ่งแปลกปลอม (Foreign matter) หมายถึง สิ่งเจือปนทางกายภาพอื่นๆ ที่ไม่ใช่เมล็ดกาแฟ เช่น เศษหิน ดิน เศษไม้ รวมทั้งเปลือกและเยื่อหุ้มเมล็ดกาแฟ

- ข้อบกพร่องรวม หมายถึง ปริมาณโดยน้ำหนักของข้อบกพร่องดังต่อไปนี้รวมกัน เมล็ดดำ เมล็ดขึ้นรา เมล็ดแตก เมล็ดไม่สมบูรณ์ เมล็ดถูกแมลงทำลาย ผลกาแฟแห้ง และสิ่งแปลกปลอม

อย่างไรก็ตามเมล็ดกาแฟโรบัสตาและเมล็ดกาแฟอาราบิกา ได้มีการกำหนดข้อบกพร่องไว้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา โดยที่เมล็ดกาแฟโรบัสตาและเมล็ดกาแฟอาราบิกจะต้องมีข้อบกพร่องได้ไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนดแสดงดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงเกณฑ์ข้อบกพร่องของเมล็ดกาแฟโรบัสตาและอาราบิกา

ข้อบกพร่อง	สัดส่วนโดยน้ำหนัก (%) กาแฟโรบัสตา	สัดส่วนโดยน้ำหนัก (%) กาแฟอาราบิกา
เมล็ดดำ	2.0	0.5
เมล็ดขึ้นรา	0.5	0.5
เมล็ดแตก	2.0	1.5
เมล็ดถูกแมลงทำลาย	4.0	0.5
ผลกาแฟแห้ง	0.5	0.5
สิ่งแปลกปลอม	0.5	0.5
ข้อบกพร่องรวม	7.0	3.0

ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552

1.4) ขนาดและเกณฑ์ความคลาดเคลื่อน เมล็ดกาแฟทุกขนาดพบเมล็ดกาแฟที่มีขนาดใหญ่หรือเล็กกว่าในชั้นถัดไปหนึ่งชั้นได้ไม่เกินสัดส่วนโดยน้ำหนักร้อยละ 10

ตารางที่ 2.3 แสดงขนาดของเมล็ดกาแฟ

รหัสขนาด	ขนาดของเมล็ดกาแฟ (mm)	เมล็ดกาแฟที่ค้างอยู่บนตะแกรงร่อน หมายเลขต่างๆ ตามมาตรฐาน ISO 4150:1991 (sieve No.)
1	≥ 7.1	18
2	$6.3 - < 7.1$	16
3	$5.6 - < 6.3$	14
4	< 5.6	-

ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552

1.5) สารปนเปื้อน ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และข้อกำหนดของมาตรฐานสินค้าเกษตรที่เกี่ยวกับสารปนเปื้อน ในกรณีที่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งผลิตและระบบการผลิต

ประวัติการตรวจพบการปนเปื้อน แสดงว่าเมล็ดกาแฟมีความเสี่ยงที่จะมีการปนเปื้อนของ Ochratoxin A ในปริมาณสูง ให้ตรวจปริมาณ Ochratoxin A ในเมล็ดกาแฟและพบได้ไม่เกิน 20 ไมโครกรัมต่อกิโลกรัม

1.6) สารพิษตกค้าง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายที่เกี่ยวข้องและข้อกำหนดใน มกษ. 9002 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง สารพิษตกค้าง: ปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด และ มกษ. 9003 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง สารพิษตกค้าง: ปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุดที่ปนเปื้อนจากสาเหตุที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

1.7) สุขลักษณะ การผลิตและการปฏิบัติต่อเมล็ดกาแฟหรือกาแฟกะลาในขั้นตอนต่างๆ รวมถึงการเก็บรักษา และการขนส่ง ต้องปฏิบัติตามถูกสุขลักษณะ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค โดยให้เป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐานสินค้าเกษตรที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การปฏิบัติ เพื่อป้องกันและลดการปนเปื้อนของสาร Ochratoxin A ในกาแฟ สำหรับเมล็ดกาแฟหรือกาแฟกะลาที่อยู่ระหว่างเก็บรักษา และ/หรือ ต้องขนส่งเป็นระยะเวลานาน ควรควบคุมให้มีความชื้นไม่เกินสัดส่วนโดยน้ำหนัก ร้อยละ 12.5

1.8) การบรรจุ บรรจุเมล็ดกาแฟในภาชนะบรรจุที่ไม่มีรอยขาดหรือรอยร้าว สะอาด ปราศจากสิ่งแปลกปลอม สารตกค้างในระดับที่ทำให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค และกลิ่นไม่พึงประสงค์ สามารถป้องกันการปนเปื้อนและความชื้นจากภายนอก และมีคุณสมบัติทนทานต่อการขนส่ง

1.9) ฉลาก ให้แสดงฉลากตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และอย่างน้อยต้องมีข้อความระบุในเอกสารกำกับสินค้า หรือฉลาก หรือแสดงไว้ที่ภาชนะบรรจุ โดยข้อความต้องอ่านได้ชัดเจน ไม่หลุดลอก ไม่เป็นเท็จหรือหลอกลวง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.9.1) ชนิดของเมล็ดกาแฟ กรณีไม่สามารถมองเห็นกาแฟเมล็ดจากภายนอก ภาชนะบรรจุ ให้ระบุข้อความว่า “เมล็ดกาแฟ” หรือ “กาแฟกะลา” และ “ชนิดโรบัสตา” “ชนิดอาราบิกา”

1.9.2) ขนาด ในกรณีที่มีการคัดขนาด

1.9.3) น้ำหนักสุทธิเป็นหน่วยในระบบเมตริก (Metric system)

1.9.4) ข้อมูลผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย ให้ระบุชื่อและที่ตั้งของผู้ผลิต ผู้บรรจุ หรือผู้จำหน่าย และหมายเลขรหัสสินค้า (ถ้ามี)

1.9.5) ฤดูกาล (ปี) ที่ผลิต หรือ วัน เดือน ปีที่บรรจุ

1.9.6) กรณีที่ผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศ ต้องใช้ข้อความภาษาไทยและกรณีที่ผลิตเพื่อการส่งออกให้แสดงข้อความเป็นภาษาต่างประเทศได้

1.10) เครื่องหมายการตรวจสอบทางราชการ หรือเครื่องหมายรับรองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรกำหนด หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของหน่วยตรวจหรือหน่วยรับรอง

2) มาตรฐานกาแฟสำเร็จรูป ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 197) พ.ศ. 2543 เรื่อง กาแฟ

ตารางที่ 2.4 แสดงมาตรฐานของกาแฟสำเร็จรูปจำแนกตามประเภท

ประเภทของ กาแฟสำเร็จรูป	มาตรฐาน
กาแฟแท้	(1) มีกลิ่นและรสของกาแฟแท้ (2) มีเถ้าทั้งหมดไม่เกินร้อยละ 6 ของน้ำหนัก และเถ้าทั้งหมดนั้นต้องละลายน้ำได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของน้ำหนัก (3) มีกาเฟอีนไม่น้อยกว่าร้อยละ 1 ของน้ำหนัก (4) มีน้ำตาล คำนวณเป็นน้ำตาลอินเวิร์ตทั้งหมดได้ไม่เกินร้อยละ 1.5 ของน้ำหนัก (5) ไม่ผสมวัตถุอื่นใด ยกเว้นวัตถุที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่ใช้เพื่อการคว่ำและแต่งกลิ่น (6) ไม่ใช่สี เว้นแต่สีน้ำตาลเคียวไหม้หรือสีคาราเมล
กาแฟผสม	(1) มีกาแฟเป็นส่วนผสมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของน้ำหนักเมื่อแห้ง (2) ใช้วัตถุที่ให้ความหวานแทนน้ำตาลได้ตามมาตรฐาน Joint FAO/WHO, Codex ว่าด้วยเรื่อง วัตถุเจือปนอาหาร และฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม (3) มีคุณภาพหรือมาตรฐานตามที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กาแฟที่สกัดกาเฟอีนออก	(1) มีกาเฟอีนไม่เกินร้อยละ 0.1 ของน้ำหนัก (2) มีมาตรฐานตามที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กาแฟสำเร็จรูป	(1) มีกลิ่นและรสของกาแฟแท้ (2) มีความชื้นไม่เกินร้อยละ 5 ของน้ำหนัก (3) มีเถ้าทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของน้ำหนักเมื่อแห้ง (4) มีกาเฟอีนไม่น้อยกว่าร้อยละ 2.5 ของน้ำหนัก
กาแฟสำเร็จรูปผสม	(1) มีความชื้นไม่เกินร้อยละ 5 ของน้ำหนัก (2) มีกาเฟอีนไม่น้อยกว่าร้อยละ 1.5 ของน้ำหนัก (3) ไม่ใช่สี เว้นแต่ สีน้ำตาลเคียวไหม้ หรือสีคาราเมล (4) ใช้วัตถุที่ให้ความหวานแทนน้ำตาลได้ตามมาตรฐาน Joint FAO/WHO, Codex ว่าด้วยเรื่อง วัตถุเจือปนอาหาร และฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม (5) มีคุณภาพหรือมาตรฐานตามที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กาแฟสำเร็จรูปที่สกัด กาเฟอีนออก	(1) มีความชื้นไม่เกินร้อยละ 5 ของน้ำหนัก (2) มีกาเฟอีนไม่เกินร้อยละ 0.3 ของน้ำหนัก (3) มีคุณภาพหรือมาตรฐานตามที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กาแฟสำเร็จรูปชนิดเหลว	(1) มีกลิ่นและรสตามลักษณะเฉพาะของกาแฟนั้น (2) มีกาเฟอีนไม่เกิน 100 มิลลิกรัม ต่อกาแฟปรุงสำเร็จชนิดเหลว 100 มิลลิลิตร และกาเฟอีนดังกล่าวต้องมาจากกาแฟที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่านั้น (3) ตรวจพบแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม น้อยกว่า 2.2 ต่อกาแฟ 100 มิลลิลิตร

ประเภทของ กาแฟสำเร็จรูป	มาตรฐาน
	โดยวิธี MPN (Most Probable Number) (4) ตรวจไม่พบแบคทีเรียชนิด Escherichia coli (5) ไม่มีจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค (6) ไม่มีสารเป็นพิษจากจุลินทรีย์หรือสารเป็นพิษอื่นในปริมาณที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ (7) ไม่มียีสต์และเชื้อรา (8) ใช้วัตถุที่ให้ความหวานแทนน้ำตาลได้ตามมาตรฐาน Joint FAO/WHO, Codex ว่าด้วยเรื่อง วัตถุเจือปนอาหาร และฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม (9) มีวัตถุกันเสียได้ ดังต่อไปนี้ (9.1) ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไม่เกิน 70 มิลลิกรัม ต่อกาแฟปรุงสำเร็จ 1 กิโลกรัม (9.2) กรดเบนโซอิก หรือกรดซอร์บิก หรือเกลือของกรดทั้งสองนี้ โดยคำนวณเป็นตัวกรดได้ไม่เกิน 200 มิลลิกรัม ต่อกาแฟปรุงสำเร็จ 1 กิโลกรัม การใช้วัตถุกันเสียให้ใช้ได้เพียงชนิดหนึ่งชนิดใดตามปริมาณที่กำหนดใน (9.1) หรือ (9.2) ถ้าใช้เกินหนึ่งชนิด ต้องมีปริมาณรวมกันไม่เกินปริมาณของวัตถุกันเสียชนิดที่กำหนดให้ใช้น้อยที่สุด เมื่อจำเป็นต้องใช้วัตถุกันเสียแตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กาแฟปรุงสำเร็จชนิดแห้ง	(1) ความชื้นได้ไม่เกินร้อยละ 6 ของน้ำหนัก (2) เมื่อละลายหรือผสมน้ำตามที่กำหนดไว้ในฉลาก (3) ต้องมีมาตรฐานหรือคุณภาพตามกาแฟสำเร็จรูปชนิดเหลว

ที่มา: กระทรวงสาธารณสุข, 2543

3) มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับกาแฟ (Good Agriculture Practices for Coffee: GAP) ตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 5903-2553 เพื่อส่งเสริมให้สินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน และปลอดภัย เป็นมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของการผลิตในแปลงปลูกจนถึงการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เกณฑ์กำหนดและวิธีการตรวจประเมินรับรองฟาร์มที่ใช้ในการตรวจรับรองฟาร์ม GAP ทั้ง 3 ระดับ ประกอบด้วยข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 2.5 หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจประเมินรับรอง GAP

รายการ	เกณฑ์กำหนด	วิธีตรวจประเมิน
1. แหล่งน้ำ	1. น้ำที่ใช้ ต้องได้จากแหล่งที่ไม่มีสภาพแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุหรือสิ่งที่เป็นอันตราย	1. ตรวจพินิจสภาพแวดล้อม หากอยู่ในสภาวะเสี่ยงให้วิเคราะห์คุณภาพน้ำ

รายการ	เกณฑ์กำหนด	วิธีตรวจประเมิน
2. พื้นที่ปลูก	2. เป็นพื้นที่ซึ่งไม่มีวัตถุหรือสิ่งที่เป็นอันตรายที่จะทำให้เกิดการตกค้างหรือปนเปื้อนในผลิตผล	2. ตรวจพินิจสภาพแวดล้อมและประวัติการใช้พื้นที่ หากอยู่ในสภาวะเสี่ยงให้วิเคราะห์คุณภาพดิน
3. การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร	3.1 ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้เบื้องต้นเรื่องชนิดศัตรูพืชของกาแฟและการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ถูกต้อง	3.1 ตรวจประเมินความรู้ ความเข้าใจผู้ปฏิบัติงาน โดยการสัมภาษณ์ หรือตรวจการปฏิบัติงาน หรือหลักฐานการฝึกอบรม
	3.2 หากจำเป็นต้องใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ให้ใช้ตามคำแนะนำหรืออ้างอิงคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือตามคำแนะนำในฉลากที่ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องกับกรมวิชาการเกษตร	3.2.1 ตรวจสถานที่เก็บรักษาวัตถุอันตรายทางการเกษตร 3.2.2 ตรวจบันทึกข้อมูลการสำรวจศัตรูพืชและการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร 3.2.3 กรณีที่มีหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรไม่ตรงตามคำแนะนำให้วิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลกาแฟ เมล็ดกาแฟ หรือกาแฟกะลา
4. การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว	4.1 ไม่ปลูกกาแฟต่างชนิด (โรบัสตาหรืออาราบิกา) ปะปนกันในแปลงปลูก	4.1 ตรวจบันทึกข้อมูลและ/หรือตรวจพินิจแปลงปลูก และสัมภาษณ์
	4.2 สำรวจการเข้าทำลายของศัตรูพืช ในกรณีจำเป็นต้องใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ให้ปฏิบัติตามข้อ 3	4.2 ตรวจบันทึกข้อมูลการสำรวจศัตรูพืชและการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร และ/หรือตรวจพินิจ และสัมภาษณ์
	4.3 กำจัดส่วนของต้นกาแฟ รวมทั้งผลร่วง ที่เป็นโรคหรือแมลงทำลายออกจากแปลงปลูก	4.3 ตรวจพินิจแปลง และ/หรือสัมภาษณ์
5. การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว		
5.1 การเก็บเกี่ยว	5.1 เก็บเกี่ยวผลกาแฟสดที่สุกแก่เหมาะสมโดยพิจารณาจากสีของผลกาแฟ	5.1.1 ตรวจบันทึกข้อมูลการเก็บเกี่ยวและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง
5.2 การจัดการในแปลงปลูกภายหลังการเก็บเกี่ยว	5.2 มีการจัดการแปลงปลูกภายหลังการเก็บเกี่ยว โดยกำจัดผลกาแฟสุก หรือผลแห้งที่ติดค้างบนกิ่ง หรือร่วงหล่นใต้ต้นกาแฟ	5.2 ตรวจพินิจแปลงปลูก และ/หรือสัมภาษณ์

รายการ	เกณฑ์กำหนด	วิธีตรวจประเมิน
5.3 การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว (กระบวนการผลิตเมล็ดกาแฟ/กาแฟกะลา)	5.3 หากไม่จำหน่ายในรูปผลกาแฟสด ผลกาแฟที่เก็บเกี่ยวต้องเข้าสู่กระบวนการผลิตเมล็ดกาแฟ/กาแฟกะลาภายใน 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่เก็บเกี่ยวเสร็จ	5.3 ตรวจพินิจ สัมภาษณ์ และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล
5.3.1 กระบวนการแบบแห้ง	5.3.1.1 มีกระบวนการคัดแยกผลกาแฟที่ไม่สมบูรณ์ ผลกาแฟที่สุกแก่ไม่เหมาะสม (เช่น ผลอ่อน ผลแห้ง) หรือถูกแมลงศัตรูพืชทำลายออก	5.3.1.1 ตรวจพินิจการปฏิบัติงาน และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล และ/หรือสัมภาษณ์
	5.3.1.2 สถานที่ตากผลกาแฟต้องได้รับแสงแดดเต็มที่ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ถูกสุขลักษณะและไม่ทำให้เกิดการปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค	5.3.1.2 ตรวจพินิจสถานที่ปฏิบัติงานและ/หรือสัมภาษณ์
	5.3.1.3 กรรมวิธีการตากจะต้องสามารถทำให้ผลกาแฟแห้งทั่วถึง และมีการป้องกันการเปียกฝนและน้ำค้าง โดยเฉพาะหลังจากตากผลกาแฟแล้ว 6 วัน	5.3.1.3 ตรวจพินิจวิธีการปฏิบัติงานและ/หรือตรวจพินิจผลกาแฟที่ตาก และ/หรือสัมภาษณ์ และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล
	5.3.1.4 ระยะเวลาลดความชื้นของผลกาแฟในช่วงแรกให้เหลือความชื้นในเมล็ดกาแฟต่ำกว่า 20% ไม่เกิน 12 วันนับตั้งแต่วันเริ่มตาก	5.3.1.4.1 ตรวจพินิจวิธีการปฏิบัติงานและ/หรือตรวจพินิจผลกาแฟที่ตาก และ/หรือสัมภาษณ์ และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล
		5.3.1.4.2 กรณีมีข้อสงสัย ให้เก็บตัวอย่างผลกาแฟที่ตากไปวัดความชื้น
	5.3.1.5 เครื่องสีผลกาแฟแห้งได้รับการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพไม่เสี่ยงต่อการทำให้เมล็ดกาแฟปนเปื้อนสิ่งที่เป็นอันตราย เช่น สนิม น้ำมันหล่อลื่น	5.3.1.5 ตรวจพินิจเครื่องสีผลกาแฟแห้ง และ/หรือเมล็ดกาแฟที่ผ่านการสี และ/หรือสัมภาษณ์
5.3.2 กระบวนการแบบเปียก	5.3.1.6 เมล็ดกาแฟ หลังตากมีความชื้นเป็นไปตามข้อกำหนดใน มกษ. 5700 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง เมล็ดกาแฟโรบัสตา หรือมกษ. 5701 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง เมล็ดกาแฟอาราบิก้า	5.3.1.6 ตรวจพินิจผลกาแฟแห้ง และ/หรือวัดความชื้นเมล็ดกาแฟ และ/หรือสัมภาษณ์
	5.3.2.1 มีกระบวนการคัดแยกผลกาแฟที่ไม่สมบูรณ์ ผลกาแฟที่สุกแก่ไม่เหมาะสม (เช่น ผลอ่อน ผลแห้ง) หรือถูกแมลงศัตรูพืชทำลายออก	5.3.2.1 ตรวจพินิจผลกาแฟที่ผ่านการคัดแยก และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล และ/หรือสัมภาษณ์

รายการ	เกณฑ์กำหนด	วิธีตรวจประเมิน
	5.3.2.2 สถานที่ตากกาแฟกะลาต้องได้รับแสงแดดเต็มที่ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ถูกสุขลักษณะและไม่ทำให้เกิดการปนเปื้อนที่จะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค	5.3.2.2 ตรวจพินิจสถานที่ปฏิบัติงานและ/หรือสัมภาษณ์
	5.3.2.3 กรรมวิธีการตากจะต้องสามารถทำให้ผลกาแฟแห้งทั่วถึง และมีการป้องกันการเปียกฝนและน้ำค้าง โดยเฉพาะหลังจากตากกาแฟกะลาแล้ว 6 วัน	5.3.2.3 ตรวจพินิจวิธีการปฏิบัติงานและ/หรือตรวจพินิจกาแฟกะลาที่ตาก และ/หรือสัมภาษณ์ และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล 5.3.1.4.2 กรณีมีข้อสงสัย ให้เก็บตัวอย่างกาแฟกะลาที่ตากไปวัดความชื้น
	5.3.2.4 ระยะเวลาลดของกาแฟกะลาในช่วงแรกให้เหลือความชื้นเมล็ดกาแฟต่ำกว่า 19% ไม่เกิน 12 วัน	5.3.2.4.1 ตรวจพินิจวิธีการปฏิบัติงานและ/หรือตรวจพินิจกาแฟกะลาที่ตาก และ/หรือสัมภาษณ์ และ/หรือตรวจบันทึกข้อมูล 5.3.2.4.2 กรณีมีข้อสงสัย ให้เก็บตัวอย่างกาแฟกะลาที่ตากไปวัดความชื้น
	5.3.2.5 เมล็ดกาแฟก่อนเก็บรักษาในรูปแบบกาแฟกะลาที่มีความชื้น เป็นไปตามข้อกำหนดใน มกษ. 5700 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง เมล็ดกาแฟโรบัสตา หรือ มกษ. 5701 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง เมล็ดกาแฟอาราบิก้า	5.3.2.5 ตรวจพินิจผลกาแฟแห้งและ/หรือวัดความชื้นเมล็ดกาแฟและ/หรือสัมภาษณ์
	5.3.2.6 เครื่องสีกาแฟกะลาได้รับการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพไม่เสี่ยงต่อการทำให้เมล็ดกาแฟปนเปื้อนสิ่งที่เป็นอันตราย เช่น สนิม น้ำมันหล่อลื่น	5.3.2.6 ตรวจพินิจเครื่องสีกาแฟกะลา และ/หรือเมล็ดกาแฟที่ผ่านการสี และ/หรือสัมภาษณ์
6. การเก็บรักษาและการขนย้าย		
6.1 การเก็บรักษา	6.1.1 สถานที่เก็บ เมล็ดกาแฟ/กาแฟกะลาต้องถูกสุขลักษณะ แห้ง อากาศถ่ายเทสะดวก สามารถป้องกันความชื้นจากภายนอก และการปนเปื้อนจากวัตถุอันตราย และสัตว์พาหะนำโรคได้	6.1.1 ตรวจพินิจสถานที่ และ/หรือสัมภาษณ์

รายการ	เกณฑ์กำหนด	วิธีตรวจประเมิน
	6.1.2 ภาชนะบรรจุสะอาด ปราศจากสิ่งที่เป็นอันตรายและกลิ่นไม่พึงประสงค์	6.1.2 ตรวจพินิจภาชนะบรรจุ และ/หรือสัมผัสภาชนะ
	6.1.3 มีวัสดุรองพื้นก่อนวางภาชนะบรรจุ เมล็ดกาแฟ/กาแฟกะลา	6.1.3 ตรวจพินิจการจัดวาง และ/หรือสัมผัสภาชนะ
	6.1.4 มีมาตรการป้องกันศัตรูพืชในโรงเก็บ ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ให้ปฏิบัติตามข้อ 3	6.1.4 ตรวจพินิจสถานที่ หรือบันทึกข้อมูล และ/หรือสัมผัสภาชนะ
6.2 การขนย้าย	6.2.1 พาหนะในการขนย้ายสะอาด ปราศจากสิ่งที่เป็นอันตรายและกลิ่นไม่พึงประสงค์	6.2.1 ตรวจพินิจพาหนะ และ/หรือสัมผัสภาชนะ
	6.2.2 มีมาตรการป้องกันไม่ให้เมล็ดกาแฟ/กาแฟกะลา มีความชื้นเพิ่มขึ้นระหว่างขนส่ง	6.2.2 ตรวจพินิจพาหนะ และ/หรือสัมผัสภาชนะ
7. สุขลักษณะส่วนบุคคล	7. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้เกี่ยวกับสุขลักษณะที่เหมาะสมหรือผ่านการอบรมการปฏิบัติที่ถูกต้องและถูกสุขลักษณะ	7. ตรวจประเมินความรู้ ความเข้าใจหรือตรวจการปฏิบัติงานหรือหลักฐานการฝึกอบรม และ/หรือสัมผัสภาชนะ
8. การบันทึกข้อมูลและการตามสอบ	8. มีบันทึกข้อมูล เพื่อให้สามารถตรวจประเมินและตามสอบในระดับฟาร์มได้เกี่ยวกับ (1) ที่มาของปัจจัยการผลิต (2) การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร (3) การสำรวจศัตรูพืชและการป้องกันกำจัดศัตรูพืช (4) การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว (5) ข้อมูลผู้รับซื้อผลิตภัณฑ์ หรือแหล่งที่นำผลิตภัณฑ์ในแต่ละรุ่นไปจำหน่าย	8.1 ตรวจบันทึกข้อมูล 8.2 กรณีที่พบปัญหาการปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์ให้สืบสวนหาสาเหตุที่มาที่ไปของผลิตภัณฑ์ในระดับฟาร์ม และวิธีแก้ไข

ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2553

2.3.2 โครงสร้างหน่วยงานที่ตรวจสอบและรับรองตามสากลที่เกี่ยวข้องกับกาแฟ

มาตรฐานเป็นการกำหนดเพื่อระบุลักษณะเชิงเทคนิคของผลิตภัณฑ์ กระบวนการเฉพาะและขั้นตอนการผลิต คุณภาพและความปลอดภัย รวมถึงเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติของสัตว์ และสภาพของแรงงาน ซึ่งเรียกรวมได้ว่า “มาตรฐานความยั่งยืน” ซึ่งจำเป็นต้องมีกระบวนการรับรองและฉลาก เนื่องจากเป็นวิธีการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมหรือสภาพแวดล้อม ฉลากรับรองมีไว้สำหรับผู้บริโภคและเป็นการรับประกันให้แก่ผู้ผลิตได้รับราคาพิเศษจากการการปลูกกาแฟภายใต้ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการรับรองสามารถ

รับรองได้ตั้งแต่หนึ่งฉลากขึ้นไป เพื่อเป็นการเสนอสินค้าให้ผู้บริโภคมั่นใจได้ว่าผู้ผลิตปฏิบัติตามเงื่อนไขหลายประการ (Fox, 2007)

ในอดีตที่ผ่านมาได้มีความพยายามควบคุมการผลิตและการค้ากาแฟเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบเกษตรกร ในปีพ.ศ. 2505 ได้มีการจัดทำความร่วมมือกาแฟสากล (International Coffee Agreement : ICA) ก่อตั้งขึ้นจากประเทศผู้ผลิตและผู้บริโภคจำนวน 58 ประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องภูมิภาคที่กำลังเติบโตที่ได้รับผลกระทบจากราคาผันผวนและเพื่อรักษาเสถียรภาพการผลิตกาแฟตลอดทั้งโซ่คุณค่ากาแฟ จึงเกิดมาตรฐานสู่ความยั่งยืน (Sustainability standard) ซึ่งเป็นกระบวนการมาตรฐานที่ประเมินทั้งกระบวนการผลิตและการค้าโดยเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของเกษตรกร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งครอบคลุมตามหลักการความยั่งยืน

Ponte (2004) และ Murphy and Dowding (2017) ได้ทบทวนมาตรฐานกาแฟที่นิยมและได้รับการยอมรับในระดับสากลมีจำนวน 7 มาตรฐาน ประกอบด้วย Fair Trade standard, Organic, UTZ Certified standard, Rainforest Alliance, 4C standard, Nespresso และ Starbucks' CAFÉ Practices วัตถุประสงค์หลักของการนำมาตรฐานกาแฟมาใช้เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้ผลิต การเข้าถึงตลาด การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและต้นทุนการผลิต ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมและปัจจัยทางด้านสังคม รายละเอียดเป็นดังนี้

1) มาตรฐานแฟร์เทรด (Fairtrade)

องค์กรแฟร์เทรดสากล (Fairtrade International) หรือ FLO เป็นองค์กรอิสระที่ไม่ใช่รัฐบาลและเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร โดยส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการบรรเทาความยากจนและกำหนดมาตรฐานของ Fairtrade ขึ้นมา ในปัจจุบันมีสมาชิก 19 หน่วยงาน และมีตลาดผลิตภัณฑ์ Fairtrade จำนวน 24 ประเทศอยู่ในยุโรป อเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี Fair Trade International (FLO) เป็นฉลากการค้าที่เป็นธรรมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วโลก โดยมีหน่วยงานอิสระที่เรียกว่า FLO-CERT เป็นหน่วยงาน Third-party ที่ทำหน้าที่ในการตรวจและรับรองมาตรฐานแฟร์เทรด นิยามของแฟร์เทรด คือ หุ้นส่วนทางการค้า ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพูดคุย แลกเปลี่ยน ความโปร่งใส และการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างให้เกิดความเสมอภาคทางการค้าระหว่างประเทศ แฟร์เทรดช่วยสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการทำให้เกิดเงื่อนไขทางการค้าที่ดีขึ้น และช่วยปกป้องสิทธิของผู้ผลิตและลูกจ้างที่ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้ผลิตและลูกจ้างในประเทศที่กำลังพัฒนา องค์กรแฟร์เทรดมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเงื่อนไขการค้าที่เป็นธรรมและให้อำนาจแก่เกษตรกรในการต่อสู้กับความยากจน เสริมสร้างฐานะความเป็นอยู่ของชีวิตให้ดีขึ้น เป้าหมายหลักของมาตรฐานแฟร์เทรดเป็นการรับประกันราคาขั้นต่ำสำหรับเกษตรกร เกษตรกรในชุมชนจะติดต่อกับสหกรณ์ผ่านการขายกาแฟ เกษตรกรได้รับราคาพิเศษ (Premium price) ที่สูงกว่าราคาระดับโลกและรับประกันราคาขั้นต่ำในกรณีที่ราคาตลาดโลกลดลง ราคาพิเศษที่ขายได้นี้จะส่งไปยังที่สหกรณ์แล้วแบ่งกันระหว่างเกษตรกรและนำไปลงทุนกับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งโครงการลงทุนเหล่านี้จะตัดสินใจขึ้นอยู่กับเกษตรกรและลูกจ้าง ราคาพิเศษเป็นตัวอย่ างด้านเศรษฐกิจของความยั่งยืน การให้ราคาพิเศษแก่เกษตรกรนั้น สามารถผลิตกาแฟอย่างยั่งยืน เนื่องจากเกษตรกรสามารถใช้วิธีการผลิตระดับสูงและมีความยั่งยืนมากขึ้นได้ ความร่วมมือที่เกิดขึ้นขององค์กรหรือสมาคมนั้นสามารถสร้างและพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมของสมาชิกและชุมชนได้ โดยอยู่ภายใต้ประชาธิปไตย

FLO จะมีการประชุมใหญ่สมาชิกทุกปี ซึ่งที่ประชุมใหญ่นี้จะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนงานต่างๆ ขององค์กร รวมทั้งการเลือกตั้งกรรมการ ซึ่งมีการกำหนดสัดส่วนโควตาของกรรมการ (12 คน)

ให้มีตัวแทนจากเครือข่ายผู้ผลิต 4 คน จากตัวแทนองค์กรสมาชิก 4 คน และอีก 4 คนที่เป็นกรรมการอิสระ FLO โครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. สมัชชา (General Assembly)
2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ Fairtrade International Board ถูกเลือกมาจากสมัชชา
3. คณะกรรมการการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ Fairtrade Standards Committee มีหน้าที่ในการตรวจสอบและเสนอแนะ
4. คณะกรรมการข้อพิพาท (Dispute committee) คือ Fairtrade Standards Unit เกี่ยวข้องกับข้อร้องเรียน
5. สภาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders council/forum) คือ Fairtrade Standards Unit มีหน้าที่ดำเนินการปรึกษาร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย

สรุปได้ว่า มาตรฐานแฟร์เทรดพยายามมุ่งเน้นการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทั้งสามด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์หลักของแฟร์เทรดมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้ผลิตสำหรับราคากาแฟตลาดโลกที่ผันผวนเพื่อให้ผู้ผลิตได้ราคาที่เหมาะสมครอบคลุมต้นทุนเฉลี่ยการผลิตกาแฟที่ยั่งยืน และเพิ่มอำนาจของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟและลูกจ้างให้มีอิสระและเสรีภาพและสามารถได้รับราคาระดับสูง

2) มาตรฐานกาแฟอินทรีย์ (Organic Certified Coffee)

ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา การรับรองกาแฟอินทรีย์เริ่มเป็นที่นิยมในตลาดหลักมากขึ้นผ่านการกำกับดูแลของภาครัฐ โดยเฉพาะสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นที่ให้ความสำคัญกับความตระหนักเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยและการติดฉลากของปลอมนำไปสู่กฎระเบียบของภาครัฐในการรับรองอินทรีย์ อุปสรรคสำคัญในการเข้าสู่ระบบการรับรองกาแฟอินทรีย์ คือ ค่าใช้จ่ายการรับรองที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบที่เข้มงวดของรัฐ

การรับรองกาแฟอินทรีย์ถือเป็นหลักประกันคุณภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค ซึ่งเป็นความท้าทายที่ภาคอุตสาหกรรมเกษตรอินทรีย์ต้องเผชิญคือ การผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรโดยใช้วิธีการที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสัตว์ ความต้องการเหล่านี้ถูกกำหนดโดยกฎระเบียบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเหล่านั้นที่ใช้ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ มาตรฐานหลักคือ EU Regulation 834/2007 และ National Organic Program (NOP) ของสหรัฐอเมริกา โครงการรับรองจะขึ้นอยู่กับทั้งประเทศที่ผลิตและประเทศปลายทาง การรับรองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรผู้ผลิตหรือสมาชิกของอุตสาหกรรมอาหารที่ต้องการทำตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์สำหรับตลาดเฉพาะ การรับรองกาแฟอินทรีย์เป็นไปตามระบบการจัดการการผลิตที่มุ่งเน้นการส่งเสริมดินเพิ่มขึ้นและหยุดการใช้สารเคมี การรับรองกาแฟอินทรีย์กำหนดมาตรฐานที่เข้มงวดสำหรับการใช้เชื้อเพลิงของเสีย การลดมลภาวะน้ำ การใช้สารเคมี การกัดเซาะหน้าดินและการปรับปรุงคุณภาพดิน เกณฑ์การพิจารณาของการรับรองกาแฟอินทรีย์ ประกอบด้วย ต้องปลูกบนที่ดินโดยปราศจากสารกำจัดศัตรูพืช ต้องมีบัฟเฟอร์ที่เพียงพอระหว่างกาแฟอินทรีย์กับพืชแบบดั้งเดิมที่ใกล้เคียงที่สุด ต้องมีแผนการหมุนเวียนพืชอย่างยั่งยืนเพื่อป้องกันการกัดเซาะและธาตุอาหารในดินลดลง การปลูกกาแฟต้องไม่มีการใช้สารเคมีภายในเวลา 3 ปีก่อนได้รับการรับรอง เกษตรกรและผู้แปรรูปเก็บบันทึกรายละเอียดของวิธีการและวัตถุดิบที่ใช้ในการวางแผนการผลิตและการจัดการกาแฟ และหน่วยงานบุคคลภายนอกที่สามเป็นผู้ตรวจสอบวิธีการและวัตถุดิบทั้งหมดประจำปี (Ponte, 2004 และ Murphy and Dowding, 2017)

ยกตัวอย่างการรับรองกาแฟอินทรีย์ เช่น สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM) เป็นองค์กรระดับรากหญ้าและระบอบประชาธิปไตย IFOAM Norms เป็นเกณฑ์สำหรับการรับรองหน่วยงานที่ได้รับการรับรองภายใต้ IFOAM Accreditation และ IFOAM Global Organic System Accreditation Programs มีหลักการของเกษตรอินทรีย์ (Principles of Organic Agriculture guide) พัฒนาโปรแกรมและมาตรฐานของ IFOAM เกษตรอินทรีย์เกี่ยวข้องกับ 1) หลักการพื้นฐานของการดูแลสุขภาพ 2) หลักการของความเป็นธรรม 3) หลักการการดูแลรักษา โดยมีโครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. สมัชชา (General Assembly) คือ

คณะกรรมการโลกและคณะกรรมการบริหาร (World Board and Executive Board)

2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ กระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา (US Department of Agriculture)

3. คณะกรรมการการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ คณะกรรมการกำหนดมาตรฐาน (The Standards Requirements Committee)

นอกจากนั้น มีมาตรฐาน USDA NATIONAL ORGANIC PROGRAM โดยกระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา (The United States Department of Agriculture: USDA) จัดทำมาตรฐานโดยสมัครใจของสินค้าเกษตรอินทรีย์ ภายใต้โครงการเกษตรอินทรีย์ของชาติ มาตรฐานเหล่านี้กำหนดให้มีการผลิต การจัดการ การติดฉลาก การค้า และการบังคับใช้ของผลิตภัณฑ์อินทรีย์ของ USDA ทั้งหมด การพัฒนาและแก้ไขมาตรฐานเหล่านี้โดยทั่วไปเรียกว่า การวางกฎ (Rulemaking) จากคณะกรรมการมาตรฐานอินทรีย์แห่งชาติ (ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษากลาง (Federal Advisory Committee) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากประชาชนทั่วไป 15 คน) และประชาชนทั่วไป โครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. ไม่มีสมัชชา (General Assembly)

2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ กระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา (US Department of Agriculture)

3. คณะกรรมการการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ คณะกรรมการมาตรฐานอินทรีย์แห่งชาติ (National Organic Standards Board: NOSB)

4. ไม่มีคณะกรรมการข้อพิพาท (Dispute committee)

5. ไม่มีสภาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders council/forum)

3) มาตรฐาน UTZ (UTZ Certified)

UTZ ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม ปี 2545 ตั้งแต่เริ่มต้นมีชื่อ Utz Kapeh ในวันที่ 7 มีนาคม ปี 2550 ได้เปลี่ยนชื่อและโลโก้เป็นอย่างเป็นทางการเป็น UTZ โดยเป็นฉลากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เป็นองค์กรอิสระ ไม่ใช่ภาครัฐ และไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อสร้างตลาดที่เปิดกว้างและโปร่งใสสำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม UTZ ได้พัฒนาเครื่องมือหลักสามประการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3 ด้าน ได้แก่ การมีระบบการตรวจสอบย้อนกลับของ UTZ รหัสการค้าดำเนินการปลูกกาแฟอย่างยั่งยืน (UTZ Code of Conduct) ซึ่งครอบคลุมกระบวนการปลูกและการเก็บเกี่ยวและเอกสาร Chain of Custody ซึ่งเป็นการรับรองครอบคลุมผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ออกจากฟาร์มไปจนถึงการบริโภค

มาตรฐาน UTZ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างฟาร์มที่ยั่งยืน มาตรฐาน UTZ เป็นการจัดทำตรวจสอบย้อนกลับตลอดโซ่อุปทานกาแฟ ผู้ซื้อจึงได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และคุณภาพของสินค้ามากขึ้น นอกจากนั้น มาตรฐาน UTZ ยังมีการอบรมให้เกษตรกรเป็นนักธุรกิจที่ดีด้วย ช่วยให้เกษตรกรได้รับความรู้เพิ่มเติมและนำแนวทางการเกษตรแบบยั่งยืนมาใช้ ผลลัพธ์ที่ได้ก็คือ เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีโอกาสที่ดีขึ้น ในขณะที่ยังช่วยรักษาสีงแวดล้อมได้อีกด้วย ถือได้ว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรลงทุนเพิ่มในเรื่องการผลิตอย่างยั่งยืน (Werff, 2013) เกณฑ์ในการพิจารณาหลักของมาตรฐาน UTZ เรียกว่า The Code of Conduct มี 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) การจัดการฟาร์ม เช่น มาตรการการผลิตผลผลิตที่เหมาะสม บันทึกการเก็บรักษา การฝึกอบรมและการสร้างความตระหนักที่เพิ่มขึ้น 2) การปฏิบัติที่ดีสำหรับการปลูก เช่น การเลือกพันธุ์พืชที่หลากหลายอย่างเหมาะสม การจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดิน การจัดการผลผลิตระหว่างและหลังการเก็บเกี่ยว 3) สภาพสังคมและการใช้ชีวิต เช่น ไม่มีการบังคับการใช้แรงงานหรือใช้แรงงานเด็ก ความเสมอภาคของเพศ การเข้าถึงการศึกษาของเด็ก และ 4) สิ่งแวดล้อม เช่น การใช้น้ำและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพการจัดการของเสีย การลดและป้องกันการพังทลายของดิน (Ponte, 2004) โดยมีโครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. UTZ ไม่มีสมัชชา (General Assembly)
2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ คณะกรรมการกำกับ (UTZ Supervisory Board)
3. คณะกรรมการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ คณะกรรมการมาตรฐาน (UTZ Standards Committee)
4. คณะกรรมการข้อพิพาท (Dispute committee) คือ คณะกรรมการกำกับดูแลการร้องเรียนและข้อพิพาท (UTZ Supervisory Board supervises complaints & disputes)
5. สภาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders council/forum) คือ คณะกรรมการมาตรฐานและคณะกรรมการที่ปรึกษาผลิตภัณฑ์ (The Standards Committee and Product Advisory Committees) เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในห่วงโซ่มูลค่ากาแฟ

4) มาตรฐานเรสฟอเรสต์ ออลิอันซ์ (Rainforest Alliance)

การรับรอง Rainforest Alliance เป็นฉลากที่กำหนดมาตรฐานรับรองว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเป็นที่รู้จักในชื่อว่า กาแฟที่ปลูกใต้ร่มไม้ใหญ่ (Shade grown coffee) มีวัตถุประสงค์ขององค์กรเพื่อปกป้องระบบนิเวศ คน และสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นโดยการพัฒนาและดำเนินการตามแนวทางการปฏิบัติที่ดีและมาตรฐานสำหรับผลผลิต ซึ่งสร้างแรงจูงใจให้แก่เกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐาน ส่งเสริมตลาดและให้ผู้บริโภคสนับสนุนเกษตรกรที่ปรับปรุงและพัฒนาฟาร์มไปสู่ความยั่งยืน ระบบการรับรองมีเครือข่ายเกษตรกรที่ยั่งยืน (Sustainable Agriculture Network: SAN) และ RA เป็นเจ้าของร่วมกัน การปฏิบัติตามมาตรฐาน SAN Sustainable Agriculture จำเป็นต่อการรับรองฟาร์มและสิทธิในการใช้ตราสินค้า Rainforest Alliance Certified สำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร นอกจากนี้ มาตรฐาน Rainforest Alliance มีเป็นกระบวนการรับรองที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรโดยการเพิ่มประสิทธิภาพ ลดค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต และปรับปรุงการจัดการฟาร์ม คนงานในฟาร์มได้รับประโยชน์โดยมีสถานที่ทำงานที่สะอาด ปลอดภัย และมีสิทธิเท่าเทียมกัน นอกจากนั้น เกษตรกรที่ได้รับการรับรองสามารถเข้าถึงตลาดผู้ซื้อพิเศษ มีเสถียรภาพในการทำสัญญา มีทางเลือกสำหรับเครดิตที่ดีและตลาดระดับพรีเมียม เกษตรกรที่ผ่านการรับรองส่วนใหญ่สามารถได้รับราคา

พิเศษ มาตรฐาน Rainforest Alliance ประกอบด้วย 10 มาตรฐาน ได้แก่ ระบบการจัดการสังคมและสิ่งแวดล้อม การทำการเกษตรจะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ระบบนิเวศ ซึ่งจะต้องกระทำทั้งในฟาร์มและในพื้นที่ใกล้เคียง การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งการทำการเกษตรจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนสัตว์ป่า การอนุรักษ์น้ำ ต้องมีการควบคุมและมีระบบการจัดการน้ำเสียที่ดี การค้าที่เป็นธรรมและสุขภาพของเกษตรกร การทำการเกษตรจะต้องช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความปลอดภัยในอาชีพ เกษตรกรจำเป็นต้องได้รับการฝึกให้ประกอบอาชีพได้อย่างปลอดภัย ความสัมพันธ์ในสังคม เกษตรกรต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นในสังคม การจัดการพืชผล เกษตรกรจะต้องควบคุมปริมาณการใช้ยาฆ่าแมลงและยากำจัดศัตรูพืช การอนุรักษ์ดิน จะต้องมีการควบคุมคุณภาพดินให้อุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ และระบบการจัดการของเสีย เกษตรกรต้องเรียนรู้การกำจัดของเสีย โดยมีโครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. สมัชชา (General Assembly) คือ SAN General Assembly เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจมากที่สุด
2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ SAN Board of Directors
3. คณะกรรมการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ คณะกรรมการมาตรฐานสากล/คณะกรรมการปฏิบัติการเชิงเทคนิค(International Standards Committee/Technical Operations Committee)
4. คณะกรรมการข้อพิพาท (Dispute committee) คือ คณะกรรมการประเมินนานาชาติ (International Assessor Committee)
5. สภาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders council/forum) คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระหว่างประเทศ (International Stakeholder Forum: ISF)

5) มาตรฐาน 4C (Common Code for the Coffee Community (4C) Association)

สมาคม 4C ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนธันวาคมปี 2549 โดยเปิดสำนักงานภูมิภาคแห่งแรกในปี 2551 จุดมุ่งหมายของสมาคมได้มุ่งเน้นไปที่การทำงานไปสู่หลักจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจด้วยแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านแพลตฟอร์ม 4C สำนักงานเลขานุการของ 4C ตั้งอยู่ที่เมืองบอนน์ ประเทศเยอรมนี ในเดือนเมษายน ปี 2559 สมาคม 4C ได้พัฒนาสู่เวทีกาแฟโลก (Global Coffee Platform: GCP) โดยการเป็นแก้ไขกฎพื้นฐาน (Baseline Common Code) เป็นแนวทางอ้างอิงหลักทั่วโลกสำหรับหลักการและแนวปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจและการใช้ความยั่งยืนของกาแฟ การผลิตและการแปรรูป ทั้งนี้ สมาชิกที่ได้รับการรับรอง 4C จะเป็นสมาชิกของ GCP โดยอัตโนมัติ (Slob, 2003)

มาตรฐาน 4C มีหลักการการพัฒนาความยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูล การตลาดและราคา กลไกการกำหนดราคาที่โปร่งใส และการตรวจสอบย้อนกลับของแหล่งที่มาของกาแฟ ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เกษตรกรมีรายได้ที่สูงขึ้น มาตรฐาน 4C ไม่ได้กำหนดราคาขั้นต่ำหรือราคาระดับสูงไว้ แต่ให้ข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดแก่เกษตรกรสำหรับการเจรจาต่อรองราคาที่ดีที่สุด ทำให้เกษตรกรสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงและสูงขึ้นได้ท่ามกลางความไม่แน่นอนและความเสี่ยงที่เกิดจากการผลิตกาแฟ มาตรฐาน 4C เกี่ยวข้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องในโซ่อุปทานกาแฟทำให้เกิดความสมดุลอำนาจระหว่างกันมากกว่ามาตรฐานอื่นๆ เกษตรกรสามารถขายกาแฟกับผู้ซื้อรายใดรายหนึ่งและไม่ผูกติดกับผู้ซื้อรายเดียวได้ มาตรฐาน 4C จึงใช้การรับรองมาตรฐานจากหน่วยงาน Third-party เพื่อควบคุมเกษตรกรให้ปฏิบัติสอดคล้องตามข้อกำหนดขึ้น (Werff, 2013) โดยมีโครงสร้างบอร์ดและคณะกรรมการเป็นดังนี้ (Sustainabilitymap, 2017)

1. สมัชชา (General Assembly) เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจมากที่สุด

2. คณะกรรมการบริหาร/สภา (Management board/council) คือ สภา (Council) มีหน้าที่ช่วยสมาชิกตัดสินใจ

3. คณะกรรมการกำหนดมาตรฐาน/การตรวจสอบ (Standard setting/review committee) คือ คณะกรรมการด้านเทคนิค (Technical Committee) มีหน้าที่แนะนำการทบทวน 4C Code of Conduct

4. คณะกรรมการข้อพิพาท (Dispute committee) คือ คณะกรรมการไกล่เกลี่ย (Mediation Board)

5. สภาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders council/forum) คือ กลุ่มคนทำงาน 4C และกลุ่มผู้ช่วยกองกำลังงาน (4C Working Groups and Task Forces on demand)

6) มาตรฐานเนสเพรสโซ่ (Nespresso)

Nespresso เป็นตราสินค้าของ Nestlé Nespresso S.A. ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่ม Nestlé Nespresso จำหน่ายเครื่องชงกาแฟ กาแฟแคปซูลสำหรับการชงเพียงหนึ่งครั้ง และเมล็ดกาแฟบด Nespresso ซึ่ง Nespresso มีการร่วมมือกับหลายองค์กรเพื่อพัฒนาการทำงานในระยะยาว และเพื่อความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยองค์กรที่ Nespresso ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการทำงาน เช่น THE RAINFOREST ALLIANCE โดยจัดตั้งโครงการ Nespresso AAA Sustainable Quality™ ขึ้น เป็นโครงการจัดหาแหล่งกาแฟที่ไม่เหมือนใคร ซึ่งคิดค้นร่วมกันกับองค์กร Rainforest Alliance และเปิดตัวโครงการเมื่อ ปี 2546 ตั้งแต่ ปี 2530 ภารกิจขององค์กร Rainforest Alliance คือ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและรับรองความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ Nespresso ได้ร่วมมือกับองค์กรแฟร์เทรดสากล ภารกิจคือ เพื่อเชื่อมโยงผู้ผลิตและผู้บริโภคเข้าด้วยกัน สนับสนุนสภาพการค้าขายที่ยุติธรรมมากขึ้น และกระตุ้นให้ผู้ผลิตต่อสู้กับความยากจน รวมทั้งยังได้ร่วมกันจัดทำโครงการ Farmer Future ซึ่งเริ่มในเมือง Aguadas ประเทศโคลัมเบีย ปัจจุบัน Nespresso จัดโครงการ The Positive Cup มีเป้าหมายในด้านการจัดหากาแฟและสวัสดิการสังคม การจัดหา ใช้งาน และกำจัดอะลูมิเนียม และความยืดหยุ่นตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

7) มาตรฐานสตาร์บัคส์ (Starbucks' CAFÉ Practices)

สตาร์บัคส์ก่อตั้งเมื่อปี 2514 เป็นร้านกาแฟที่มีถิ่นกำเนิดในเมืองซีแอตเทิล รัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยแรกเริ่มจำหน่ายเฉพาะเมล็ดกาแฟคั่วเท่านั้น ต่อมาได้เริ่มทำการผลิต ทำการตลาด และจัดจำหน่ายเครื่องดื่มประเภทเพอร์บูซิโน และได้เริ่มทำการผลิตเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ ในปัจจุบัน สตาร์บัคส์ได้จำหน่ายเครื่องดื่มประเภทกาแฟ ชา และเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ พร้อมทั้งได้ยกเลิกการใช้ผลิตภัณฑ์จากนมวัวที่ถูกเลี้ยงด้วย rBGH หรือฮอร์โมนสังเคราะห์ที่นิยมใช้ในอุตสาหกรรมนมเพื่อปรับปรุงการผลิตนมในวัว สตาร์บัคส์ มีเป้าหมายสำหรับรับผิดชอบต่อสังคมและการสร้างสมดุลระหว่างการสร้างกำไรและสังคมใน 3 ด้านคือ การจัดซื้อสินค้าอย่างมีจริยธรรม (Ethical sourcing) การดูแลสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสตาร์บัคส์ทำงานร่วมกับ Conservation International หรือ CI ซึ่งเป็นเอ็นจีโอนานาชาติ ในปี 2540 เพื่อสร้างความมั่นคงของอุปทานการปลูกกาแฟแบบยั่งยืน สตาร์บัคส์มีมาตรฐาน the Coffee and Farmer Equity Practices (CAFÉ Practices) โดยมีการประเมิน 4 ด้านเพื่อให้คะแนนรวม คือ คุณภาพสินค้า ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ (Economic Accountability) ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเป็นผู้นำ

สิ่งแวดล้อม (การปลูกและการแปรรูปกาแฟ) โดยมีความยืดหยุ่นและการสนับสนุนทางด้านเทคนิคเพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรรับมาตรฐานไปใช้ได้

จะเห็นได้ว่ามาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกมีความหลากหลาย ทำให้โครงสร้างของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมีความแตกต่างกันด้วย ทั้งนี้การส่งออกสินค้ากาแฟไปยังประเทศคู่ค้าได้จำเป็นต้องได้รับความเชื่อมั่นจากประเทศปลายทางหรือประเทศคู่ค้า มาตรฐานจึงมีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นจากผู้บริโภค โดยมาตรฐานนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับในระดับสากลและหน่วยงานที่ออกใบรับรองก็จะต้องเป็นที่ยอมรับในระดับสากลด้วย

2.3.3 มาตรฐานสู่ความยั่งยืนประเภทโดยความสมัครใจและโซ่คุณค่าของการกำกับดูแล (Value Chain Governance)

ในกรณีของกาแฟนั้น การวิเคราะห์โซ่คุณค่าเป็นแนวคิดของ Gereffi ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างปัจจัยนำเข้า-ส่งออก (Input-output structure) แสดงถึงขั้นตอนการผลิตเกี่ยวข้องตั้งแต่การเก็บเกี่ยว การตากแห้ง การส่งออก การคั่ว และการขาย การครอบคลุมทางภูมิศาสตร์ (The geographical coverage) เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่ของขั้นตอนการผลิต และกรอบการทำงานเชิงสถาบัน (Institutional framework) ภายใต้อาณัติในโซ่คุณค่าที่พัฒนากิจกรรมและโครงสร้างธรรมาภิบาล อยู่ล้อมรอบโซ่กาแฟที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สถานการณ์ภายในประเทศ และระหว่างประเทศ รวมถึงนโยบายของโซ่สินค้า รูปแบบของธรรมาภิบาลจะแสดงวิธีการควบคุมและความร่วมมือภายในโซ่อุปทาน องค์ประกอบเหล่านี้เป็นบริบทที่ซ้อนทับกันที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในผู้เล่นในโซ่อุปทานของกาแฟได้ โซ่คุณค่ากาแฟเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา นั่นคือ มีการดื่มกาแฟนอกบ้านมากขึ้นและราคากาแฟสูงขึ้นตามวิถีกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันไป รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศที่เป็นผู้ผลิต เช่น เวียดนาม จีน เมียนมาร์ จากผลกระทบดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสถาบันด้วย โดยในปี 2532 ข้อตกลงกาแฟสากล หรือ International Coffee Agreement (ICA) ให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและผู้รับรองบุคคลที่สามมีบทบาทในอุตสาหกรรมกาแฟมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นการลดบทบาทของภาครัฐดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายระหว่างประเทศในอุตสาหกรรมกาแฟส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการกำกับดูแลกิจกรรมระหว่างประเทศของโซ่คุณค่ากาแฟ (Samper and Quiñones-Ruiz, 2017)

ในขณะที่อุตสาหกรรมกาแฟให้ความสำคัญกับมาตรฐานโดยความสมัครใจ ความสัมพันธ์ด้านธรรมาภิบาลภายในโซ่อุปทานเกิดขึ้นเพียงบางส่วน เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟได้รับการสนับสนุนเพื่อได้รับการรับรองโดยสมัครใจ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถรับประกันได้ว่าเป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคหรือไม่และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคที่ต้องการการรับรองที่แตกต่างกันออกไป สายการผลิตส่วนใหญ่ยังคงเป็นการคั่วต้นทุนการเปลี่ยนเป็นกาแฟโดยสมัครใจยังคงมีน้อยสำหรับผู้คั่ว กระบวนการของการใช้มาตรฐานความยั่งยืนโดยสมัครใจเพื่อแก้ปัญหาราคากาแฟตกต่ำจะเริ่มที่ประเทศผู้ผลิตเป็นส่วนใหญ่แต่ก็ยังคงมีการประสบความสำเร็จแตกต่างกันไป ทั้งนี้สถานะการกำกับดูแลของภาครัฐไม่ได้ทำให้ความสามารถเชิงกลยุทธ์ของผู้ปลูกกาแฟมีความแตกต่างกันและเพิ่มมูลค่ามากนัก ดังนั้น โซ่คุณค่ากาแฟส่วนใหญ่ถูกอธิบายว่าเป็นตลาดหรือผู้ซื้อเป็นผู้ขับเคลื่อนห่วงโซ่ที่ถูกจำกัดด้วยการกำกับดูแลที่มีข้อจำกัดในการปรับตัวสำหรับเกษตรกร (Rueda and Lambin, 2013) มาตรฐานโดยความสมัครใจเป็นกุญแจสำคัญในการตอบสนองต่อผู้บริโภคที่ต้องการความมั่นใจของผลผลิตที่เชื่อถือได้ มีข้อมูลที่สมบูรณ์และสอดคล้องตามข้อกำหนดมาตรฐาน ความต้องการข้อมูลเหล่านี้เริ่มมีความสำคัญอย่างแพร่หลายซึ่งส่งผลต่ออุตสาหกรรมอาหาร ข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับลักษณะของคุณภาพของกระบวนการผลิต (Jaffee, Henson and Diaz-Rios, 2011)

รูปแบบของตลาดกาแฟมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจการเมือง ดังนี้ 1) การผลิตกาแฟจำนวน 90% มาจากประเทศกำลังพัฒนาในขณะที่ยุคส่วนใหญ่เศรษฐกิจอุตสาหกรรม (Industrialized economies) รูปแบบนี้เป็นความสัมพันธ์ของซีกโลกเหนือ-ใต้ 2) ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กาแฟเป็นสินค้าการค้าขายอันดับสองรองจากน้ำมัน 3) ความพยายามในการควบคุมการค้ากาแฟระหว่างประเทศในช่วงศตวรรษที่ 20 โดยการให้กาแฟเป็นหนึ่งในสินค้าควบคุม 4) ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนแบ่งการส่งออกที่ต่ำ กาแฟเป็นทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อยและแรงงานจำนวนมาก คนทั่วโลก และ 5) รัฐบาลในประเทศผู้ผลิตถือว่ากาแฟเป็นสินค้ายุทธศาสตร์จึงมีการควบคุมตลาดภายในประเทศและควบคุมการจัดการคุณภาพโดยตรง ซึ่งสิ้นสุดลงในช่วงปี 2523-ปี 2533 เนื่องจากเกิดตลาดเสรีเกิดขึ้น (Ponte, 2004)

2.3.4 การปรับโครงสร้างห่วงโซ่มูลค่าโลกของกาแฟ

การปรับโครงสร้างห่วงโซ่มูลค่าโลกของกาแฟโดยห่วงโซ่มูลค่าโลกของกาแฟแบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยอิงจากบริบททางประวัติศาสตร์ช่วงแรกระหว่างปี 2505-ปี 2532 เป็นช่วงการเกิดข้อตกลงกาแฟสากล (International Coffee Agreement: ICA) และช่วงระยะที่สองปี 2532 จนถึงปัจจุบันเป็นช่วงหลังการเกิดข้อตกลงกาแฟสากล ซึ่งข้อตกลง ICA ได้ลงนามร่วมกันระหว่างประเทศผู้ผลิตและประเทศผู้บริโภคในปี 2505 ในช่วงเวลาของ ICA ราคาเป้าหมาย (Target price) ของกาแฟได้ถูกกำหนดไว้และโควตาการส่งออกถูกจัดสรรให้แก่ผู้ผลิตแต่ละราย เมื่อราคากาแฟที่เป็นดัชนี (Indicator price) ซึ่งถูกคำนวณโดยองค์กรกาแฟสากล (International Coffee Organization: ICO) สูงขึ้นกว่าราคาที่ตั้งไว้ (set price) การจำกัดโควตาจะถูกผ่อนปรน ถ้าราคาปรับตัวต่ำกว่าราคาที่ตั้งไว้ การจำกัดโควตาจะเข้มงวดมากขึ้น ดังตัวอย่างในสถานการณ์ราคากาแฟสูงขึ้นในช่วงปี 2518- ปี 2520 โควตาถูกยกเลิกไปจนกว่าราคากาแฟจะปรับตัวต่ำลงไปซึ่งที่กำหนด ต่อมาในช่วงระหว่างระยะเวลาของ ICA นั้น ห่วงโซ่มูลค่ากาแฟโลกไม่ได้ถูกขับเคลื่อนโดยผู้เล่นใดๆ และไม่สามารถบอกได้ว่าประเทศผู้ผลิตหรือประเทศผู้บริโภคใครเป็นผู้ควบคุม การค้าขายกาแฟระหว่างประเทศจึงถูกควบคุมโดยข้อตกลงทางการค้าของรัฐบาล การสร้างเสถียรภาพภายในของ ICA ผสมกับตลาดที่ถูก ในประเทศที่ผลิตกาแฟ ได้สร้างสิ่งแวดลอมเชิงสถาบันที่มีเสถียรภาพซึ่งกฎระเบียบต่างๆได้ถูกทำให้ชัดเจน และสร้างอัตราส่วนทางรายได้ที่เป็นธรรมระหว่างประเทศผู้บริโภคและประเทศผู้ผลิต รูปแบบการค้าจึงถูกจำกัดในการยกระดับสินค้าแต่ทำให้ประเทศผู้ผลิตมั่นใจได้ว่าสินค้าจะถูกพุงราคาผ่านราคาที่สูงขึ้นจากราคาของ ICA ที่กำหนดขึ้น ในยุคหลังการเกิด ICA ได้แสดงลักษณะที่ Gereffi (1994) เรียกว่า ห่วงโซ่ที่มีแรงขับเคลื่อนโดยผู้ซื้อ (Buyer-driven chain) หรือเรียกชื่อเฉพาะว่า ห่วงโซ่ที่มีแรงขับเคลื่อนโดยผู้คั่วกาแฟ (Roaster-driven chain) ทางเลือกเชิงกลยุทธ์ถูกสร้างขึ้นโดยผู้คั่วกาแฟในช่วง 10-15 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อห่วงโซ่กาแฟ อีกทั้งการประยุกต์ใช้หลักการจัดการสินค้าคงคลังโดยซัพพลายเออร์ (Supplier-managed inventory หรือ SMI) ได้เพิ่มความต้องการใหม่ๆ สำหรับการคั่วระหว่างประเทศ รวมทั้งการรับประกันผลผลิตในระดับคงที่ที่มาจากความหลากหลายของแหล่งกำเนิดและหลากหลายของประเภทกาแฟ ได้รับการสนับสนุนให้ผู้ค้าต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมกับประเทศผู้ผลิตมากขึ้น นอกจากนี้การจัดการทรัพยากรภายนอก (Out-sourcing supply management) ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของหน้าที่ภายนอกที่ไม่ใช่หน้าที่หลักของต้นน้ำ ซึ่งเรียกว่าแรงขับเคลื่อนโดยผู้ซื้อ ความต้องการใหม่ๆ ถูกกำหนดโดยผู้คั่วกาแฟบนปริมาณขั้นต่ำที่มาจากต้นกำเนิดแต่ละแห่งมารวมกัน นับว่าเป็นอุปสรรคต่อประเทศผู้ผลิต ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวเคยถูกสร้างขึ้นโดยรัฐบาลบนพื้นฐานของการเจรจาตกลงกันทางการเมืองภายใต้ระบบ ICA แต่ปัจจุบันบริษัทเอกชนได้เป็นผู้กำหนดสิ่งเหล่านี้ความต้องการของตลาด (Ponte, 2004)

ดังนั้น การปรับโครงสร้างห่วงโซ่มูลค่าโลกของกาแฟนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงกรอบการดำเนินงานเชิงสถาบันในโซ่กาแฟ ความสัมพันธ์ทางการตลาดเข้ามามีบทบาทแทนที่การเจรจาข้อตกลงทางการเมืองหรือโควต้า แสดงให้เห็นว่า กรอบการดำเนินงานเชิงสถาบันกำลังเข้าสู่ระบบการขับเคลื่อนของผู้ซื้อมากขึ้น ICO ได้พยายามแก้ไขปัญหาวิกฤติกาแฟโดยไม่ใช้พลังอำนาจทางกฎหมาย ในเดือนกันยายน ปี 2544 ICO จึงก่อตั้งคณะกรรมการคุณภาพ (Quality Committee) ซึ่งมีหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับมาตรฐานและขั้นตอนกระบวนการผลิตคุณภาพกาแฟสูง คณะกรรมการประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 ท่าน ที่มาจากผู้เชี่ยวชาญการส่งออก สมาชิกผู้นำเข้า และผู้แทนจากภาคเอกชนได้เสนอแนะแนวทางที่ได้รับความเห็นชอบจาก ICO ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2545 ภายใต้มติ 407 (Resolution 407) มตินี้จัดตั้งโครงการการปรับปรุงคุณภาพกาแฟและระบุมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับกาแฟที่ส่งออกที่ขึ้นกับการนับเมล็ดบกพร่องและปริมาณความชื้นสูงสุด โดยกาแฟพันธุ์โรบัสต้าให้มีเมล็ดบกพร่องได้มากกว่ากาแฟพันธุ์อาราบิก้า ซึ่งหมายความว่าสมาชิกผู้ส่งออกจำเป็นต้องพัฒนาและใช้มาตรการระดับชาติโดยการปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานเหล่านี้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกาแฟที่ไม่มีคุณภาพโดยใช้กระบวนการรับรองเพื่อการส่งออกกาแฟ (Jaffee et al., 2011) เป้าหมายโดยรวมของโครงการคือ สำหรับระยะสั้น เพื่อลดผลผลิตของกาแฟที่ส่งออกแต่ขายได้ราคาที่สูงขึ้น สำหรับระยะยาวเพื่อยกระดับคุณภาพของการส่งออกกาแฟ ความสำเร็จของโครงการในระยะยาวขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากประเทศผู้นำเข้าด้วย

มาตรฐานสู่ความยั่งยืนและการรับรองเป็นเครื่องมือทางการตลาดสำหรับการค้าสำหรับโน้มน้าวให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าในราคาที่สูงขึ้น การรับรองสินค้ามีความสำคัญ เนื่องจากเป็นแนวโน้มการค้าในอนาคตที่ให้ความสำคัญกับเรื่องมาตรฐานสู่ความยั่งยืนและการรับรองมาตรฐาน งานวิจัยนี้จึงทำการศึกษามาตรฐานสู่ความยั่งยืนและกระบวนการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟ รวมถึงศึกษาโครงสร้าง ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานตรวจสอบและออกใบรับรองกาแฟตามมาตรฐานสากล และศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการผลิตกาแฟของประเทศไทยมีแนวโน้มสู่ความยั่งยืนอย่างไร เพื่อทำให้ทราบแนวทางในการกำหนดมาตรฐานสากลสำหรับกาแฟ และการออกใบรับรองมาตรฐานตามมาตรฐานสากล นำไปสู่การยกระดับโซ่มูลค่าของกาแฟในการเพิ่มโอกาสสำหรับการส่งออกกาแฟไทยสู่ตลาดโลกได้

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้ากาแฟในปัจจุบัน

2.4.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้ากาแฟ

การนำเข้าสินค้าเกษตรภายใต้ข้อตกลงองค์การการค้าโลก (WTO) สินค้าเกษตร 22 รายการ เป็นสินค้าที่ต้องมีหนังสือรับรองแสดงการได้รับ สิทธิชำระภาษีตามความตกลงการค้าโลก (WTO) ที่ออกโดยกรมการค้าต่างประเทศ หรือ หน่วยงานอื่นที่กระทรวงพาณิชย์มอบหมายไปแสดงต่อกรมศุลกากรเพื่อประกอบการนำเข้า ซึ่งหนึ่งในนั้นคือเมล็ดกาแฟ

เมล็ดกาแฟ หมายความว่า เมล็ดกาแฟจะคั่ว บด หรือแยกกาแฟอื่นออกแล้วหรือไม่ก็ตาม เปลือกและเยื่อของกาแฟ รวมทั้งของที่ใช้แทนกาแฟที่มีกาแฟ ผสมอยู่ในอัตราส่วนเท่าใดก็ตาม พิกัดศุลกากร 0901.11.10, 0901.11.90, 0901.12.10, 0901.12.90, 0901.21.10, 0901.21.20, 0901.22.10, 0901.22.20, 0901.90.10 และ 0901.90.20

สินค้าเกษตร 22 รายการ ดังกล่าวข้างต้นที่มีถิ่นกำเนิดและส่งมาจากประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) หรือภาคีแกตต์ 1947 เป็นสินค้าที่จะต้องมีการรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีตามพันธกรณีตามความตกลงการค้าโลก (WTO) ที่ออกโดยกรมการค้าต่างประเทศหรือหน่วยงานอื่นที่กระทรวงพาณิชย์มอบหมายไปแสดงต่อกรมศุลกากรเพื่อประกอบการนำเข้า

2.4.1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการขอหนังสือรับรอง

1. ทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า ที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ

2. ยื่นขอหนังสือรับรองฯ ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทาง Internet

2.1 กรณีในโควตา แบบ ร.1 (คำขอ) แบบ ร.2 (หนังสือรับรองเพื่อนำไปแสดงต่อกรมศุลกากรในการชำระภาษีตามพันธกรณีฯ)

2.2 กรณีนอกโควตาแบบ ร.3 (คำขอ) แบบ ร.4 (หนังสือรับรองเพื่อนำไปแสดงต่อกรมศุลกากรในการชำระภาษีตามพันธกรณีฯ)

3. แจ้งขอรับหนังสือรับรองฯ พร้อมยื่นบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้าได้ที่

3.1 กรณีในโควตา สำนักบริการการค้าต่างประเทศ ส่วนกลาง (นนทบุรี)

3.2 กรณีนอกโควตา สำนักบริการการค้าต่างประเทศ ส่วนกลาง หรือ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด (เชียงใหม่ เชียงราย ตาก หนองคาย มุกดาหาร สระแก้ว ชลบุรี และสงขลา (หาดใหญ่))

การรายงาน ผู้ได้รับหนังสือรับรองฯ จะต้องรายงานการนำเข้าสินค้าให้กรมการค้าต่างประเทศทราบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่นำสินค้าเข้าแต่ละครั้งตามแบบรายงานที่กำหนด โดยใช้แบบพิมพ์และเอกสารประกอบ ดังนี้

- แบบรายงานการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร สำหรับการชำระภาษีในและนอกโควตา
- สำเนาใบขนสินค้าขาเข้าที่กรมศุลกากรรับรอง
- สำเนาหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีตามพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO)

2.4.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการขอตรวจสอบถิ่นกำเนิดสินค้า

ผู้ประกอบการต้องยื่นคำขอให้ตรวจสอบคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิด ต่อกองบริหารการนำเข้าและรับรองถิ่นกำเนิด กรมการค้าต่างประเทศ และสำนักงานพาณิชย์จังหวัด (เชียงใหม่ เชียงราย ตาก หนองคาย มุกดาหาร สระแก้ว ชลบุรี และสงขลา (หาดใหญ่)) เพื่อตรวจสอบว่าสินค้านั้นถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) ที่กำหนดไว้ในแต่ละระบบหรือแต่ละข้อตกลงหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติ ดังนี้

1. สินค้าตามพิกัดศุลกากรตอนที่ 01 ถึง 24 (สินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป) สามารถยื่นแบบขอรับการตรวจสอบคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิด เพื่อขอใช้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรพร้อมกับการยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง แบบขอรับการตรวจสอบคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิดเพื่อขอใช้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2549

สำหรับกรณีส่งสินค้าตามพิกัดศุลกากรตอนที่ 01 ถึง 24 ไปประเทศญี่ปุ่น สามารถยื่นแบบขอรับการตรวจสอบคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิดเพื่อขอใช้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรพร้อมกับการยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง การออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยและญี่ปุ่นสำหรับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2550 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2550

2. เอกสารหลักฐานประกอบการยื่นขอตรวจสอบถิ่นกำเนิดสินค้า ดังนี้

(1) สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคลที่ออกโดยกรมพัฒนาธุรกิจการค้ากระทรวงพาณิชย์

(2) สำเนาใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มของนิติบุคคล (ภพ.20)

(3) สำเนาใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน (รง. 4) หรือหลักฐานอื่นที่แสดงถึงสถานประกอบการผลิตสินค้า

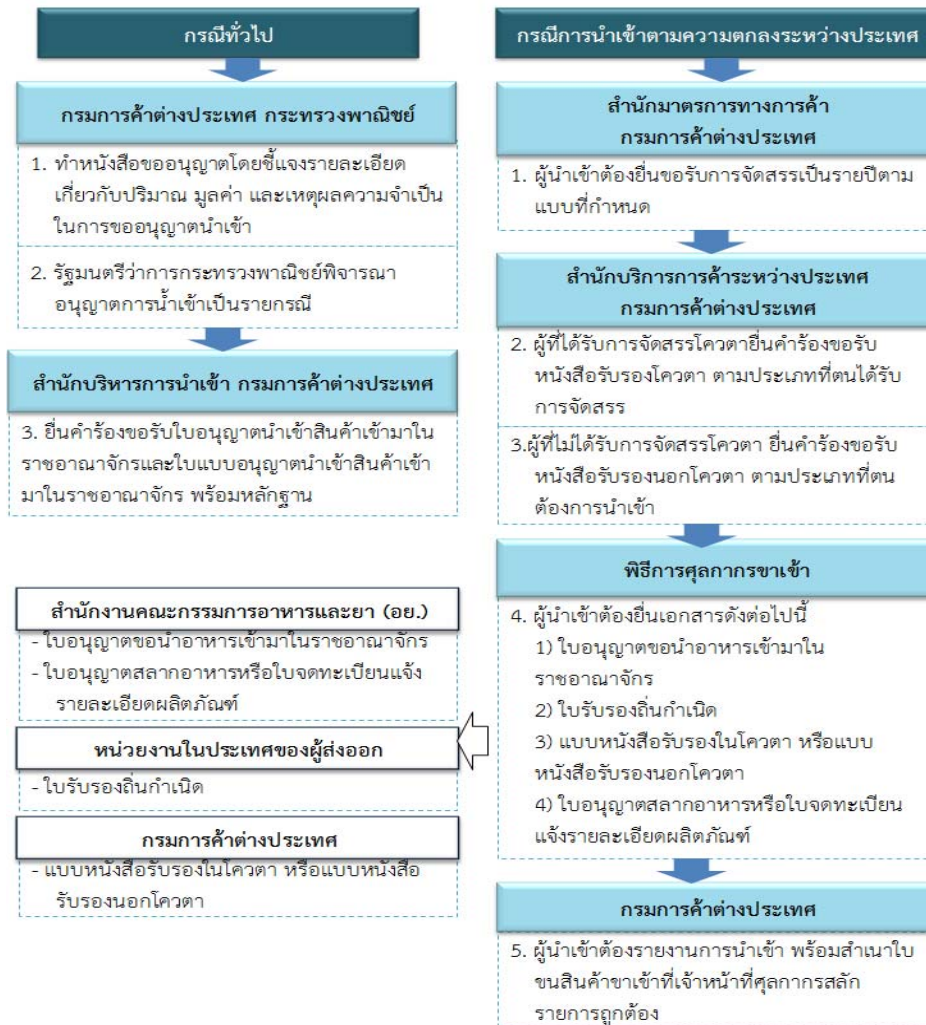
(4) หนังสือมอบอำนาจให้ดำเนินการ พร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ (กรณีผู้มีอำนาจหรือผู้รับมอบอำนาจเป็นชาวต่างประเทศให้แนบสำเนาใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว/สำเนาหนังสือเดินทาง/สำเนาหนังสืออนุญาตให้ทำงานในประเทศไทยแทนได้) หรือสำเนาบัตรประจำตัวผู้รับมอบอำนาจที่ทำไว้กับกรมการค้าต่างประเทศ

เมื่อผ่านการพิจารณาแล้ว ผู้ประกอบการจะได้รับผลการตรวจคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดของสินค้า มีอายุ 2 ปี เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการขอรับหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อตกลงต่างๆ

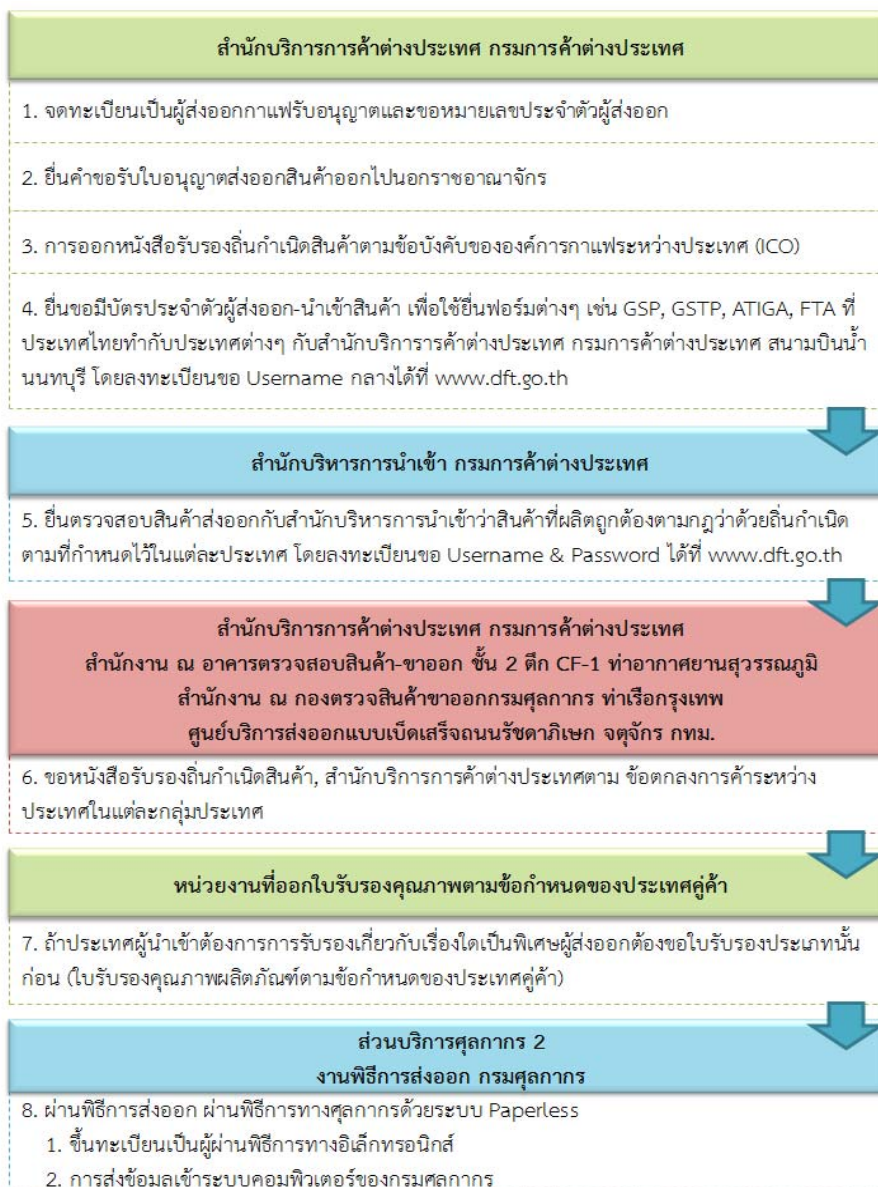
ดังนั้นการนำเข้าเมล็ดกาแฟมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตและขอใบรับรองมาตรฐานสินค้าแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีทั่วไปและกรณีการนำเข้าตามความตกลงระหว่างประเทศ

กรณีทั่วไป คือการนำเข้ากาแฟนอกความตกลงการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งต้องขออนุญาตการนำเข้าจากกระทรวงพาณิชย์ โดยต้องผ่านการพิจารณาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ หลังจากที่ได้รับ การพิจารณาอนุญาตแล้วต้องติดต่อสำนักบริหารการนำเข้า กรมการค้าต่างประเทศเพื่อยื่นขอคำร้องขอรับใน อนุญาตนำเข้าสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร

กรณีการนำเข้ากาแฟตามความตกลงการระหว่างประเทศ เป็นการนำเข้าที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องขอใบอนุญาตนำเข้าจากกระทรวงพาณิชย์ แต่ผู้นำเข้าจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการบริหารการนำเข้าที่กำหนดในแต่ละความตกลง รายละเอียดในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามภาพที่

ภาพที่ 2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการนำเข้ากาแฟ
ที่มา: คณะวิจัย, 2560

ภาพที่ 2.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการส่งออกกาแฟ
ที่มา: คณะวิจัย, 2560

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกกาแฟ ตามขั้นตอนการส่งออกมีดังนี้ (ภาพที่ 2.2)

1. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกจะต้องเป็นผู้ที่ได้จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับอนุญาต และขอหมายเลขประจำตัวผู้ส่งออกต่อการค้าสินค้าข้อตกลง กรมการค้าระหว่างประเทศ
2. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นคำขอรับใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักรต่อสำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ
3. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (ICO)

4. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นขอมีบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า เพื่อใช้ยื่นฟอร์มต่างๆ เช่น GSP, GSTP, ATIGA, FTA ที่ประเทศไทยทำกับประเทศต่างๆ กับสำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ

5. ผู้ส่งออกจะต้องยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ โดยผู้ส่งออกจะได้รับการตรวจคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดของสินค้าที่กรมการค้าต่างประเทศและใบรับรองผล

6. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ ตามข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ

7. หากประเทศผู้นำเข้าต้องการการรับรองเกี่ยวกับเรื่องใดเป็นพิเศษ ผู้ส่งออกต้องขอใบรับรองประเภทนั้นก่อน

8. ในขั้นตอนพิธีการศุลกากร ผู้ส่งออกจะต้องดำเนินการผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless โดยจะต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผ่านพิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และการส่งข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ของศุลกากร โดยผู้ส่งออกสินค้าจะได้รับใบขนสินค้าขาออกและใบกำกับการขนย้ายสินค้า

2.4.1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบทางเทคนิคและการควบคุมการนำเข้าสินค้า การเกษตร

Liu (2007) ได้กล่าวถึงการส่งออกสินค้าเกษตรไปขายในตลาดต่างประเทศ ผู้ผลิตและผู้ส่งออกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบทางเทคนิค (มาตรฐานบังคับปฏิบัติ) ที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานราชการของประเทศผู้นำเข้า เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพของสินค้า ปกป้องสิ่งแวดล้อมและคุ้มครองสุขภาพของผู้บริโภค ระเบียบเหล่านี้จะแตกต่างกันตามสินค้าและประเทศที่ส่งออกและนำเข้า กฎระเบียบในประเทศจะอ้างอิงจากมาตรฐานสากล แต่ในบางประเทศก็เป็นระเบียบที่พัฒนาขึ้นเองโดยประเทศนั้นๆ สินค้าที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎระเบียบเหล่านี้อาจจะถูกกักหรือถูกปฏิเสธโดยประเทศผู้นำเข้าได้ มีหน่วยงานระหว่างประเทศหลายหน่วยงานที่พยายามสร้างมาตรฐานร่วมระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น

- คณะกรรมาธิการโครงการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ หรือ CODEX (The Codex Alimentarius Commission) จัดตั้งขึ้นโดย FAO และองค์การอนามัยโลก(WHO) เพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์อาหาร แนวทางในการดำเนินการต่างๆและบริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น จรรยาบรรณในการปฏิบัติต่างๆ ภายใต้โครงการความร่วมมือของ FAO/WHO Food Standards Programme

- คณะกรรมาธิการมาตรการสุขอนามัยพืช (The Commission on Phytosanitary Measures-CPM) ซึ่งทำหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติมาตรฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับมาตรการสุขอนามัยพืชและดูแลข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพืช

- องค์การอนามัยสัตว์ระหว่างประเทศ (The world Organization for Animal Health-OIE) ซึ่งทำหน้าที่ในการพัฒนามาตรฐานสุขอนามัยของสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ในการค้าระหว่างประเทศ

ระเบียบเกี่ยวกับคุณภาพและฉลากของสินค้า ปัจจุบันเริ่มมีการให้ความสำคัญกับสุขภาพคุณภาพและสุขอนามัยของอาหารที่บริโภค รวมถึงแหล่งที่มาของประเทศผู้ผลิตอาหารมากขึ้น ระเบียบส่วนใหญ่จะเน้นที่ขนาด น้ำหนักและการปิดฉลาก โดยข้อมูลที่มีจะกำหนดในฉลากสินค้าได้แก่ ประเทศผู้ผลิต ชื่อสินค้า พันธุ์และจำนวน ส่วนข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าในทางการค้าอาจรวมถึงพันธุ์ สี สัน วันหมดอายุ รูปร่าง และข้อบกพร่องของสินค้าที่สามารถสังเกตเห็นได้ ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อกำหนดเกี่ยวกับสินค้าเกษตรที่นำเข้าประเทศจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานของ American Marketing Service ของกระทรวงเกษตรของสหรัฐ (USDA) สหภาพยุโรปมีข้อกำหนดการนำเข้าผักและผลไม้สดว่า จะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับมาตรฐานการตลาดสำหรับคุณภาพและการปิดฉลาก การตรวจควบคุมจะทำโดยหน่วยตรวจที่ด่านนำเข้าหรือในกรณีที่ประเทศผู้ส่งออกได้รับการอนุมัติและขึ้นทะเบียนเป็น “ประเทศที่สาม” การตรวจสอบอาจจะทำที่ด่านส่งออกก็ได้ และประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้สินค้าที่นำเข้าจะต้องเป็นไปตามระเบียบของกฎหมายสุขอนามัยอาหาร (Food Sanitation Law) มาตรฐานการเกษตรของญี่ปุ่น (Japan Agricultural standards-JAS)

ระบบการรับรองมาตรฐานสิ่งแวดล้อมเกษตรอินทรีย์ เกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการผลิตทางการเกษตรที่ผสมผสานระบบการบริหารจัดการฟาร์มและการจัดการสิ่งแวดล้อมให้อยู่ภายใต้ระบบเดียวกัน เกษตรอินทรีย์อาศัยทั้งองค์ความรู้พื้นบ้านและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการฟื้นฟูระบบนิเวศ การเกษตรของฟาร์มโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นและการบริหารจัดการระบบนิเวศแทนการพึ่งพาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์และสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมในการผลิตเกษตรอินทรีย์ส่งเสริมการจัดการฟาร์มแบบยั่งยืนซึ่งเป็นการอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการปล่อยให้ดินฟื้นตัว เป็นต้น

ข้อกำหนดหลักของมาตรฐาน การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการผลิตพืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงผึ้งและการเก็บผลผลิตจากธรรมชาติ โดยทั่วไปมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จะกำหนดมีระยะให้ปรับเปลี่ยนราว 2-3 ปี หมายความว่าระยะเวลาที่การผลิตในฟาร์มจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดอินทรีย์ ก่อนผลผลิตจะสามารถได้รับการรับรองว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการผลิตพืช ได้แก่ การเลือกใช้เมล็ดพันธุ์และส่วนขยายพันธุ์สำหรับการเพาะปลูก การอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของดินและการหมุนเวียนใช้อินทรีย์วัตถุ ห้ามใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้จากสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม ความหลากหลายของพืชพรรณในฟาร์ม การแปรรูป การบรรจุและการตรวจสอบย้อนกลับของผลิตภัณฑ์ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารอินทรีย์ในการควบคุมโรค แมลงและวัชพืช

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ส่วนมากเริ่มมาจากหน่วยงานเอกชน แต่ก็มีหลายประเทศที่ภาครัฐได้ทำกฎระเบียบและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับประเทศ เช่น ญี่ปุ่น จีน มาเลเซีย เกาหลีและประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชนที่ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์หลายหน่วยงาน เช่น มูลนิธิสายใยแผ่นดินหรือกรีนเนทในประเทศไทย ในสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นต่างก็มีระเบียบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ดังนั้นผู้ผลิตที่ต้องการที่จะส่งออกไปยังประเทศเหล่านี้ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎระเบียบของประเทศนั้นๆ การเลือกที่จะขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานใดนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยเพราะหน่วยตรวจรับรองนั้นจะต้องได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากประเทศผู้นำเข้า หน่วยตรวจรับรองในประเทศอาจมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงเหมือนหน่วยงานสากลแต่อาจไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศผู้นำเข้า

2.4.1.4 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin)

นิลสุวรรณ ลีลารัตน์ (2552) ได้กล่าวว่า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) เป็นกฎเกณฑ์ที่องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) เตรียมมาใช้กับสินค้านำเข้า-ส่งออกโดยกำหนดให้มีการรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ที่แสดงข้อมูลการได้ถิ่นกำเนิดในประเทศที่ผลิตสินค้าที่แท้จริง เช่น เอกสารรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า (Certificate of Origin) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ “ถิ่นกำเนิด” เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ร่วมกับกฎเกณฑ์อื่นของ WTO ในเวทีการค้าระหว่างประเทศ

โดยทั่วไป การนำเข้าหรือส่งออกสินค้า กรมศุลกากรจะใช้ข้อมูลถิ่นกำเนิดในการจัดเก็บข้อมูล ประเมินอัตราอากรขาเข้า และรวบรวมสถิตินำเข้าส่งออกระหว่างประเทศ ส่วนผู้ประกอบการค้าระหว่างประเทศ (นำเข้าและส่งออก) “ถิ่นกำเนิด” เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทราบเป็นอย่างดี เพื่อ

1. นำข้อมูลการผลิตสินค้ามาใช้แสดงถิ่นกำเนิดที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์
2. ปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตให้เป็นไปตามเงื่อนไขการได้ถิ่นกำเนิด
3. เลือกนำเข้าวัตถุดิบ หรือ INPUT ที่มีถิ่นกำเนิดถูกต้องตามหลักเกณฑ์
4. ในบางกรณี อาจต้องลงทุนผลิตวัตถุดิบ (INPUT) นั้นขึ้นเองในประเทศ
5. ในบางกรณี อาจต้องย้ายหรือมีฐานการผลิตในประเทศเป้าหมาย เพื่อให้ได้ถิ่น

กำเนิดที่ถูกต้อง

6. กำหนดกลยุทธ์และแผนการลงทุนในอนาคต ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดด้านถิ่นกำเนิดสินค้า ซึ่งถือเป็นการเตรียมความพร้อมกับการแข่งขันในเวทีการค้าเสรีโลก

ประโยชน์ของกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าในการค้าระหว่างประเทศ กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการค้าระหว่างประเทศหลายประการ ที่สำคัญได้แก่

- ช่วยให้อุตสาหกรรมของไทยหันมาใช้วัตถุดิบภายในประเทศมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า ซึ่งจะส่งผลดีต่อการส่งออกและดุลการค้าของไทย
- เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการพิจารณาย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นๆที่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีต่างๆได้ ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็มีโอกาสเป็นแหล่งลงทุนของผู้ประกอบการต่างประเทศเพื่อให้สามารถรับสิทธิประโยชน์ทางภาษีต่างๆ เช่น AFTA ได้เช่นเดียวกัน
- สินค้าเกษตรซึ่งเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของไทยจะมีความได้เปรียบในตลาดโลกมากขึ้น เนื่องจากได้รับรองแหล่งกำเนิดสินค้าตามหลักเกณฑ์การแบ่งกลุ่มสินค้าสำหรับสินค้าที่กำเนิดหรือใช้วัตถุดิบในประเทศทั้งหมด (Wholly Obtain : WO)
- ช่วยในการพิสูจน์หาประเทศแหล่งกำเนิดสินค้าในกรณีที่มีการใช้มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุน(AD/CVD) สำหรับสินค้านำเข้าที่ก่อความเสียหายให้กับผู้ประกอบการภายในประเทศ
- ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับปรุงการผลิตให้ครบวงจรมากขึ้น หรือปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดสำหรับวัตถุดิบนำเข้า โดยวัตถุดิบดังกล่าวจะต้องผ่านกระบวนการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปอย่างมีนัยสำคัญ หรือได้รับการแปรสภาพอย่างพอเพียง (Substantial Transformation)
- สร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศุลกากรและผู้ประกอบการ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกันและก่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงานมากขึ้น และเป็นการอำนวยความสะดวกต่อการค้าระหว่างประเทศ พร้อมทั้งยังสามารถที่จะประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่ง
- ช่วยแก้ไขปัญหาทางด้านการค้าอื่นๆในภาพรวม เช่น ช่วยแก้ไขปัญหาการบิดเบือนของตลาดการค้าระหว่างประเทศ ปัญหาโครงสร้างของอุตสาหกรรม และปัญหาโครงสร้างด้านการลงทุน เป็นต้น

2.4.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออก

2.4.2.1 นิยามการตรวจสอบและรับรอง

World Trade Organization (2016) ให้คำจำกัดความ การตรวจสอบและรับรอง ว่าเป็นขั้นตอนทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการทดสอบ การตรวจสอบ การประเมินและการรับประกันเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคและหน่วยธุรกิจว่าผลิตภัณฑ์มีคุณสมบัติความปลอดภัยและไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพ รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตรงตามข้อกำหนดตามระเบียบและมาตรฐาน

European Commission (2017) ให้คำนิยาม การตรวจสอบและรับรอง ว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบสินค้าก่อนสินค้าเข้าสู่ตลาด ซึ่งต้องทำตามข้อกำหนดตามกฎหมาย โดยขั้นตอนการประเมินประกอบด้วย การทดสอบ การตรวจสอบและการรับรอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้แน่ใจว่าผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัยหรือไม่เป็นไปตามข้อกำหนดจะไม่สามารถเข้าสู่ตลาดยุโรปได้

International Electrotechnical Commission (2017) ได้ให้ คำจำกัด ความ การตรวจสอบและรับรอง ว่าการตรวจสอบและรับรองเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองผลิตภัณฑ์ การตรวจสอบและรับรองหน่วยงาน การตรวจสอบและรับรองบุคลากร หรือการตรวจสอบและรับรองระบบงานว่ามีคุณลักษณะตรงตามมาตรฐานกำหนด

ลักขมี ปลั่งแสงมาศ (2550) ให้คำจำกัดความ ระบบการตรวจสอบและรับรอง ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นไปตามข้อกำหนดในส่วนของผลิตภัณฑ์ กระบวนการ ระบบ และบุคลากร ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยในองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน ISO มีคณะกรรมการ คือ ISO CASCO (Committee on Conformity Assessment) ที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดมาตรฐานหรือแนวทางในการตรวจสอบและรับรอง

ประภาพร ขอไพบุลย์ และคณะ (2555) ให้คำจำกัดความ การตรวจสอบและรับรอง ว่าเป็นกระบวนการที่ใช้ในการดำเนินการในการทดสอบ สอบเทียบ ตรวจ เพื่อแสดงว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีกระบวนการบริหารจัดการ และคุณสมบัติอื่นๆตามที่มาตรฐานกำหนด และเป็นภารกิจของหน่วยงานภาครัฐในการควบคุมดูแลผู้ประกอบการให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานตามกฎหมาย เพื่อรองรับความต้องการของประเทศคู่ค้า

ชุดิมา วิไลพันธ์ (2556) ให้คำจำกัดความ ระบบรับรองสินค้า หมายถึง ระบบที่มีระเบียบปฏิบัติสำหรับกระบวนการและการจัดการเพื่อตรวจประเมินและนำไปสู่การพิจารณาตัดสินผลการตรวจประเมินเพื่อให้การรับรองที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมีการดูแลระบบอย่างต่อเนื่อง โดยระบบการรับรองถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคในการใช้สินค้าหรือบริการ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะการรับรอง ดังนี้

การรับรองที่แสดงว่าสินค้าหรือบริการเป็นไปตามข้อกำหนด (Certification) ได้แก่ การรับรองผลิตภัณฑ์ การรับรองการบริหารงานคุณภาพ การรับรองระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และการรับรองบุคลากร เป็นต้น การรับรองเหล่านี้หน่วยงานที่ดำเนินการจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ได้ มักเป็นหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค หน่วยงานดังกล่าว คือ หน่วยรับรอง (Certification Body: CB) ซึ่งเป็นบุคคลที่สาม (Third Party Audit) ที่ให้บริการตรวจประเมินและรับรอง หรือจดทะเบียนการเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดของกิจกรรมต่างๆ

การรับรองที่แสดงถึงความสามารถในการดำเนินการหรือการบริการ (Accreditation) เช่น การรับรองความสามารถของห้องปฏิบัติการ (Laboratory Accreditation) การรับรองหน่วยรับรอง (Certification Body Accreditation/ Conformity Assessment Body Accreditation) การรับรองระดับนี้จะต้องมาจากหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมาย สามารถเป็นได้ทั้งหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชนแต่ต้อง

เป็นหน่วยงานที่รัฐให้อำนาจในการดำเนินการ หน่วยงานทำหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า หน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation Body: AB) ซึ่งหมายถึงหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้การรับรองความสามารถของ CB

สำนักรับรองระบบคุณภาพ (2558) ให้คำจำกัดความ การรับรองระบบงาน คือ กระบวนการ ซึ่งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ให้การยอมรับอย่างเป็นทางการว่าหน่วยงานมีความสามารถทางวิชาการในการ ดำเนินการรับรองกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นการรับรองที่แสดงถึงความสามารถในการดำเนินการหรือการบริการ ซึ่งไม่มีการรับรองหน่วยงานระดับนี้ของประเทศอีก มีเพียงการยอมรับร่วมระหว่างกลุ่มหน่วยงานด้วยกันใน ลักษณะของการทำการยอมรับร่วมหรือข้อตกลงยอมรับซึ่งกันและกัน

จากคำนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การตรวจสอบและรับรอง คือ กระบวนการในการตรวจสอบ ผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามข้อกำหนดหรือมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยหน่วยงานที่ได้รับอำนาจใน การดำเนินการ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวต้องดำเนินการตามมาตรฐานที่กำหนดไว้เช่นกัน

2.4.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรอง

ระบบการตรวจสอบและรับรองจะมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจประเมิน คือ หน่วยตรวจสอบ และรับรอง (Conformity Assessment Body : CAB) ประกอบไปด้วย หน่วยรับรอง (Certification Body: CB) หน่วยตรวจ (Inspection Body: IB) และห้องปฏิบัติการ (Testing / Calibration Laboratory) ในการทำหน้าที่ ทดสอบ ตรวจสอบรับรองว่าผลิตภัณฑ์ กระบวนการ ระบบ บุคลากร หรือองค์กร ว่ามีการดำเนินการสอดคล้องตาม มาตรฐานที่กำหนด โดยหน่วยตรวจสอบและรับรองดังกล่าวจะต้องผ่านการตรวจสอบและออกใบรับรองว่าเป็น หน่วยประเมินที่มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานจากหน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation Body: AB) ที่เป็นหน่วย รับรองระบบงานที่ได้รับการยอมรับจากองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการรับรองระบบงาน (International Accreditation Forum: IAF) ซึ่งเป็นองค์การที่เกิดจากการรวมตัวกันของหน่วยรับรองระบบงาน AB ทั่วโลก ได้รับมาตรฐานการเป็นหน่วยรับรองระบบงาน ISO/IEC 17011 และในแต่ละหน่วยตรวจสอบต้องดำเนินการตาม มาตรฐานที่กำหนดจึงจะได้รับการรับรองระบบงาน ได้แก่

1. หน่วยรับรอง (Certification Body: CB)

แบ่งการรับรองได้เป็น 3 ประเภท

- การรับรองผลิตภัณฑ์ (Product Certification) ต้องดำเนินการตามมาตรฐาน ISO/IEC Guide 65 จึงจะสามารถให้การรับรองผลิตภัณฑ์ว่าเป็นไปตามมาตรฐานได้

- การรับรองระบบการจัดการ (System Certification) ต้องดำเนินการตามมาตรฐาน ISO/IEC 17021 สำหรับระบบการจัดการทั่วไป ISO/IEC Guide 66 สำหรับระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO/TS 22003 สำหรับระบบการจัดการด้านความปลอดภัยอาหาร จึงสามารถให้การรับรองระบบการบริหาร จัดการตามมาตรฐาน เช่น GMP HACCP เป็นต้น

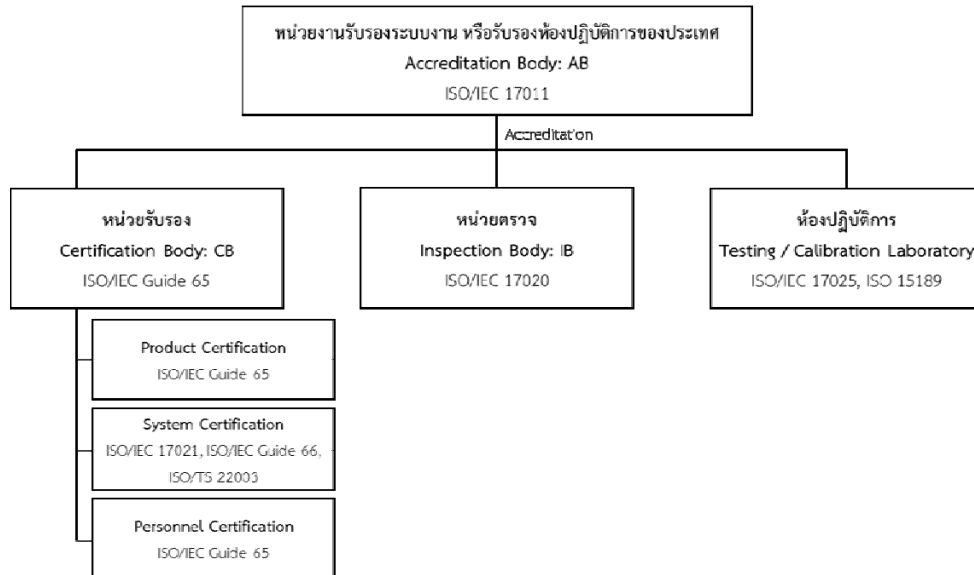
- การรับรองบุคลากร (Personnel Certification) ต้องดำเนินการตามมาตรฐาน ISO/IEC 17024 จึงจะสามารถจดทะเบียน/รับรองบุคลากร เช่น Auditor ได้

2. หน่วยตรวจ (Inspection Body: IB)

ต้องดำเนินการตามมาตรฐาน ISO/IEC 17020 จึงจะสามารถให้การรับรองผลิตภัณฑ์ตามที่ได้ ตรวจสอบว่าตรงตามมาตรฐาน

3. ห้องปฏิบัติการ (Testing / Calibration Laboratory)

ต้องดำเนินการตามมาตรฐาน ISO/IEC 17025 สำหรับห้องทดสอบหรือห้องปฏิบัติการสอบเทียบ หรือ ISO 15189 สำหรับห้องปฏิบัติการทางการแพทย์ จึงจะสามารถทดสอบหรือสอบเทียบผลิตภัณฑ์วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ ว่าเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

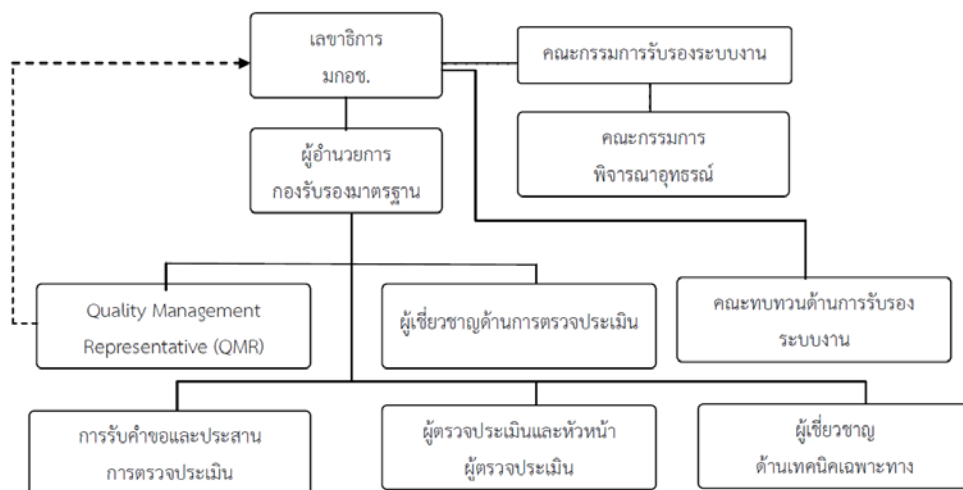
ภาพที่ 2.6 โครงสร้างของหน่วยงานระบบการตรวจสอบและรับรอง
ประยุกต์จาก: ลักษมี ปลั่งแสงมาศ, 2550

2.4.2.3 โครงสร้างของหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) เป็นหน่วยรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทย (Accreditation Body: AB) ขอบข่ายมาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.) และมาตรฐานของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) GLOBAL G.A.P. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ระบบการจัดการสุขลักษณะที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practices: GMP) ระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤติที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis and Critical Control Point: HACCP) และอื่นๆ มีความสามารถในการกำกับ ดูแลระบบการตรวจสอบรับรองตามมาตรฐานสากล ได้รับการรับรองจากองค์กรภูมิภาคแปซิฟิก (Pacific Accreditation Cooperation: PAC) และองค์การมาตรฐานสากลว่าด้วยการรับรองระบบงาน (International Accreditation Forum: IAF)

โดย มกอช. ได้มอบหมายให้กองรับรองมาตรฐาน (กรร.) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบกำกับดูแลการรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหาร (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2558) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ภาคการเกษตรของประเทศไทย ให้ประเทศไทยดำเนินการผลิต แปรรูปอาหาร และสินค้าเกษตร โดยเน้นตามหลักนโยบายความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) ซึ่ง กรร. มีหน้าที่รับรองระบบงานให้แก่หน่วยรับรอง (CB) และหน่วยตรวจ (IB) ด้านสินค้าเกษตรและอาหารตามหลักเกณฑ์

และข้อกำหนดสากล มีการดำเนินการรับรองระบบงานตามมาตรฐาน ISO/IEC 17011 : Conformity assessment - General requirements for accreditation bodies accrediting conformity assessment bodies

ภาพที่ 2.7 โครงสร้างหน้าที่การรับรองระบบงานตามมาตรฐาน ISO/IEC 17011
ที่มา: สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2558b

มกอช. เปิดให้การรับรองระบบงานแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน (CB และ IB) ในด้านต่างๆ ได้แก่ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2558b)

1) การรับรองผลิตภัณฑ์ (Product Certification) ตามมาตรฐาน ISO/IEC 17065 ขอบข่าย Code of Conduct (CoC) การปฏิบัติที่ดีทางการเกษตร (Good Agricultural Practice: GAP) เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) และ GLOBALG.A.P.

2) การรับรองระบบการจัดการตามมาตรฐาน ISO/IEC 17021 ขอบข่าย GMP/HACCP

3) การรับรองระบบการจัดการความปลอดภัยอาหาร (Food Safety Management System: FSMS) ตามมาตรฐาน ISO/TS 22003 ขอบข่ายมาตรฐาน ISO 22000

4) การรับรองระบบงานหน่วยตรวจ (Inspection Bodies: IB) ตามมาตรฐาน ISO/IEC 17020 ขอบข่ายการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ด้าน พืช ประมง และปศุสัตว์

ปัจจุบันหน่วยรับรอง (Certification Body: CB) และหน่วยตรวจ (Inspection Body: IB) ที่มกอช. ได้ให้การรับรองระบบตามมาตรฐานสากล (ISO) แล้ว ได้แก่ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2558)

1. หน่วยรับรอง (Certification Body: CB)

1.1 หน่วยรับรองขอบข่ายเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) ได้แก่

- บริษัท ห้างปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด
- สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- บริษัท ไทย จี เอ พี 09 จำกัด

1.2 หน่วยรับรองขอซื้อขาย GMP / HACCP

- บริษัท เอสจีเอส (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท โกลบอล เซอร์ติฟิเคชั่น เซอร์วิส จำกัด
- บริษัท เอเจเอ รีจิสตร้าส์ จำกัด
- สำนักรับรองระบบคุณภาพ (สรร.) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง

ประเทศไทย (วว.)

- บริษัท บูโร เวอร์ทิส เซอร์ติฟิเคชั่น (ประเทศไทย) จำกัด
- สถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ อุตสาหกรรมพัฒนามูลนิธิ
- บริษัท ทูฟ นอร์ด (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท อินเตอร์เทค อินดัสทรี แอนด์ เซอร์ติฟิเคชั่น เซอร์วิสเชส (ประเทศ

ไทย) จำกัด

1.3 หน่วยรับรองขอซื้อขายการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

- กองพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานสินค้าประมง และหลักฐานเพื่อการ
- กองตรวจสอบรับรองมาตรฐานข้าวและผลิตภัณฑ์ กรมการข้าว
- บริษัท เอสจีเอส (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท ทูฟ นอร์ด (ประเทศไทย) จำกัด
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
- บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท วูฟแกงค์ ฟลัท (ประเทศไทย) จำกัด
- สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สืบค้น กรมประมง

1.4 หน่วยรับรองขอซื้อขายการจัดการความปลอดภัยอาหาร (FSMA)

- บริษัท เอสจีเอส (ประเทศไทย) จำกัด
- สำนักรับรองระบบคุณภาพ (สรร.) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แห่งประเทศไทย (วว.)

- บริษัท ทูฟ นอร์ด (ประเทศไทย) จำกัด

1.5 หน่วยรับรองขอซื้อขายผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตร (Agricultural Produce or Product)

- บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด

2. หน่วยตรวจ (Inspection Boy: IB)

2.1 หน่วยตรวจขอซื้อขายการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

- บริษัท เอสจีเอส (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด
- สถาบันรับรองระบบการผลิตผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- บริษัท เอ-วัน ฟิวเจอร์ จำกัด
- บริษัท ทีพีเอส แอสเซสเมนต์ โกลบอลกรุ๊ป จำกัด

- บริษัท ศูนย์ห้องปฏิบัติการและวิจัยทางการแพทย์และการเกษตรแห่งเอเชีย

จำกัด

เนื่องจากการมีนโยบายให้หน่วยงานภาครัฐโอนถ่ายงานด้านการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานให้แก่ภาคเอกชนดำเนินการ เพื่อแบ่งเบาภาระการตรวจของภาครัฐ และสนองต่อความต้องการตรวจรับรองของเกษตรกรหรือผู้ประกอบการ โดยให้ภาครัฐเป็นผู้กำกับดูแล อีกทั้งในปัจจุบันการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารมีจำนวนมากขึ้น จึงทำให้หน่วยตรวจรับรองอาจไม่เพียงพอ การให้ภาคเอกชนเข้ามาเป็นหน่วยตรวจจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการตรวจสอบได้มากขึ้น โดยภาคเอกชนที่จะเข้ามาเป็นหน่วยตรวจรับรองต้องทำการศึกษาหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองระบบงาน และทำการยื่นเรื่องขอการรับรองระบบงานจาก มกอช. เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และยกระดับความสามารถในการตรวจสอบรับรอง โดยต้องดำเนินการจัดระบบองค์กรให้ได้ตามมาตรฐานข้อกำหนดสากล

2.4.2.4 ปัญหาการตรวจสอบและรับรองของประเทศไทย

ปัญหาที่พบในระบบการตรวจสอบและรับรองการนำเข้าและส่งออกสินค้าอาหารของประเทศไทย ประกอบด้วย (เบญจมาศ ปัทมาลัย, 2549)

1) การไม่ประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบ ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

2) การมีหลายหน่วยงาน หลายกระทรวงที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบทำให้ขาดการบูรณาการที่ดี เนื่องจากแต่ละกระทรวงยึดหลักการทำงานของหน่วยงานตนเองเป็นหลัก

3) คณะทำงานที่เข้าประชุมไม่มีความต่อเนื่อง ขาดแรงจูงใจในการเข้าร่วม และเรื่องนี้จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้และประสบการณ์สูง แต่การส่งผู้แทนเข้าประชุมมักเป็นบุคคลที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

4) ไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลจากการประชุมไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5) ขาดการปรับปรุงด้านกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรอง

6) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ประสบการณ์ ขาดการฝึกอบรมกับหน่วยงานต่างประเทศ

และยังมีการศึกษาถึงปัญหาระบบการตรวจสอบและการออกใบรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยต่างๆ โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ประเทศไทยควรพัฒนาระบบการตรวจสอบและการออกใบรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมคุณภาพผักผลไม้ส่งออกของไทย และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่กับผู้บริโภคในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีการนำระบบดังกล่าวมาใช้แล้ว แต่ควรมีการพัฒนาให้เป็นผลในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น (สิรินาฏ พรศิริ ประทาน, 2554)

2. ประเทศไทยควรปรับปรุงระบบบริหารความเสี่ยง เพื่อลดการตรวจสอบที่ไม่จำเป็นและสอดคล้องกับจำนวนพนักงานที่มีไม่มาก (สมบุรณ์ บุญกิจอนุสรณ์, 2557)

3. ประเทศไทยควรศึกษาระบบควบคุมการนำเข้าอาหารของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการประเมินระบบควบคุมและใช้ในการจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างหน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ของประเทศผู้ส่งออกและผู้นำเข้า ในการควบคุมอาหารให้ได้คุณภาพมาตรฐานและปลอดภัยในการบริโภค ที่ด้านอาหารและยาของประเทศไทยต้องมีการปรับระบบตรวจสอบอาหารนำเข้า (สมบุรณ์ บุญกิจอนุสรณ์, 2557)

2.5 กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย

ประเทศไทยมีกระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟทั้งเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป มีกฎระเบียบและข้อกำหนดในการปฏิบัติ รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่ต้องใช้ รวมถึงมีระบบการตรวจสอบสินค้านำเข้าและส่งออกที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ซึ่งประกอบด้วย หน่วยรับรอง (Certification Body: CB) หน่วยตรวจ (Inspection Body: IB) และห้องปฏิบัติการ (Testing / Calibration Laboratory) ในการทำหน้าที่ทดสอบและตรวจรับรอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป

เนื่องจากกาแฟเป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร ตามขอบข่ายควบคุมของกระทรวงพาณิชย์ ที่ตามปกติแล้วการนำเข้าผลิตภัณฑ์กาแฟจำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ก่อนจึงสามารถทำการนำเข้าได้ เว้นแต่จะเป็นการนำเข้าภายใต้การจัดสรรของกระทรวงพาณิชย์ตามความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งปัจจุบันมีด้วยกันทั้งสิ้น 6 ความตกลงทางการค้า ได้แก่ การนำเข้าจากประเทศสมาชิก WTO หรือภาคีแกตต์ 1947 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ออสเตรเลีย การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – นิวซีแลนด์ การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ญี่ปุ่น การนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน – เกาหลี และการนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน

สำหรับกระบวนการนำเข้ากาแฟของประเทศไทยสามารถแยกกระบวนการนำเข้ากาแฟได้ 2 กรณีหลักๆ ดังต่อไปนี้

1) การนำเข้ากรณีปกติ

ตามพระราชกฤษฎีกาควบคุมการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2496 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2496 และประกาศกระทรวงเศรษฐกิจการเรื่องการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2505 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2505 โดยผลิตภัณฑ์กาแฟที่มีการนำเข้านอกความตกลงการค้าระหว่างประเทศ จะต้องขออนุญาตนำเข้าจากกระทรวงพาณิชย์ ตามขั้นตอนการขออนุญาตนำเข้าอย่างกว้างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้นำเข้าต้องทำหนังสือขออนุญาตนำเข้าต่อกรมการค้าระหว่างประเทศ โดยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับปริมาณ มูลค่า และเหตุผลความจำเป็นในการขออนุญาตนำเข้า

1.2 กรมการค้าต่างประเทศ ทำการนำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์พิจารณาอนุญาตเป็นรายกรณี และแจ้งผลให้ผู้นำเข้าทราบเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์อนุญาตให้มีการนำเข้าเรียบร้อยแล้ว

1.3 ผู้ที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ จะต้องมายื่นคำร้องขอรับใบอนุญาตนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (แบบ ข.3) และแบบใบอนุญาตให้นำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (แบบ ข.4) ต่อสำนักบริการการค้าต่างประเทศ หรือสำนักงานการค้าต่างประเทศในภูมิภาค กรมการค้าต่างประเทศทุกแห่ง หรือหน่วยงานอื่นที่กรมการค้าต่างประเทศมอบหมาย พร้อมเอกสารหลักฐาน ได้แก่ สำเนาใบกำกับสินค้า (Invoice) หรือเอกสารหลักฐานอื่นที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าที่ซื้อขาย และสำเนาใบตราส่งสินค้าทางเรือ (Bill of Lading: B/L) หรือสำเนาใบตราส่งสินค้าทางอากาศ (Air Waybill) หรือเอกสารหลักฐานอื่นที่แสดงการขนส่งสินค้า

1.4 พิธีการศุลกากรขาเข้าสำหรับผู้ที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ต้องยื่นเอกสารดังต่อไปนี้

1.4.1 ใบอนุญาตขออนำอาหารเข้ามาในราชอาณาจักร จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

1.4.2 ใบรับรองถิ่นกำเนิด (Certificate of Origin: C/O) หรือเอกสารหลักฐานอื่นจากหน่วยงานในประเทศของผู้ส่งออก ที่แสดงว่าสินค้านำเข้ามีถิ่นกำเนิดจากประเทศที่กำหนด

1.4.3 หนังสือรับรองการให้นำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร จากกรมการค้าต่างประเทศ

1.4.4 ใบอนุญาตสลากอาหารหรือใบจดทะเบียนแจ้งรายละเอียดผลิตภัณฑ์ จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

2) การนำเข้าภายใต้ความตกลงการค้าระหว่างประเทศ

การนำเข้าภายใต้ความตกลงการค้าระหว่างประเทศผู้นำเข้าจำเป็นต้องรอประกาศการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขและปริมาณโควตานำเข้าในแต่ละกรณีเป็นรายปีจากกระทรวงพาณิชย์ โดยไม่จำเป็นต้องเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์พิจารณา ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการนำเข้าอย่างกว้างๆ ภายใต้ประกาศและระเบียบที่แตกต่างกัน ได้ดังนี้

2.1 ผู้นำเข้าต้องยื่นขอรับการจัดสรรเป็นรายปีตามแบบที่กำหนด ที่สำนักมาตรการทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ

2.1.1 การนำเข้าจากประเทศสมาชิก WTO หรือภาคีแกตต์ 1947: ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (ฉบับที่ 111) พ.ศ.2539 ลงวันที่ 26 มกราคม 2539

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (ฉบับที่ 115) พ.ศ.2539 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2539

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร (ฉบับที่ 117) พ.ศ.2539 ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2539

- ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีในโควตาตามพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) สำหรับสินค้าผลิตภัณฑ์กาแฟ ปี 2558 ถึงปี 2560 พ.ศ.2558 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558

2.1.2 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ออสเตรเลีย (TAFTA): ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงการค้าเสรีไทย – ออสเตรเลีย พ.ศ.2547 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2547

- ประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจัดสรรปริมาณและการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีในโควตาตามความตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย (TAFTA) สำหรับสินค้ามันฝรั่ง เมล็ดกาแฟ กาแฟสำเร็จรูปและชา ประจำปี พ.ศ.2559 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2559

- ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการกำหนดแบบหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่น พ.ศ.2548 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2548

2.1.3 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – นิวซีแลนด์ (TNZCEP): ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ไทย-นิวซีแลนด์ พ.ศ.2548 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2548

2.1.4 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ญี่ปุ่น (JTEPA): ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องการนำสินค้าที่ประเทศไทยมีพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลกเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยและญี่ปุ่น สำหรับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ พ.ศ.2550 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2550

- ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิในการยกเว้นภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนสำหรับสินค้าที่ประเทศไทยมีพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก (สินค้าเกษตร 21 รายการ) ที่นำเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยและญี่ปุ่น สำหรับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ พ.ศ.2550 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2550

- ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการกำหนดแบบหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่น พ.ศ.2548 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2548

2.1.5 การนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน – เกาหลี (AKFTA): ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงเขตการค้าเสรี อาเซียน-เกาหลี พ.ศ.2553 ลงวันที่ 22 มีนาคม 2553

- ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยการกำหนดแบบหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่น พ.ศ.2548 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2548

- ประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอและการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิในการยกเว้นภาษีทั้งหมด หรือบางส่วน สำหรับสินค้าที่ประเทศไทยมีพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลกที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร ตามความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ระหว่างรัฐบาลประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสาธารณรัฐเกาหลี พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2553

2.1.6 การนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน (AFTA): ผู้นำเข้าต้องปฏิบัติตาม

- ประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่องการนำ กาแฟ ชา น้ำมันดิบ นมพร้อมดื่ม และนมผงขาดมันเนยเข้ามาในราชอาณาจักรตามความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน พ.ศ.2553 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2553

2.2 ผู้ที่ได้รับการจัดสรรโควตาซึ่งเป็นผู้มีสิทธิขอหนังสือรับรองในโควตา จะต้องมายื่นคำร้องขอรับหนังสือรับรองโควตา ตามประเภทที่ตนได้รับการจัดสรร ได้ที่สำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ ดังนี้

2.2.1 การนำเข้าจากประเทศสมาชิก WTO หรือภาคีเกดต์ 1947: คำขอหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.1) และแบบหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.2)

2.2.2 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ออสเตรเลีย (TAFTA): คำร้องขอหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่นสำหรับภาษีในโควตา (แบบ ต.1) และแบบหนังสือรับรอง (แบบ ต.2)

2.2.3 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – นิวซีแลนด์ (TNZCEP): ไม่ต้องขออนุญาตนำเข้า ใช้เอกสารที่สามารถระบุได้ว่าสินค้านี้มีถิ่นกำเนิดจากประเทศนิวซีแลนด์เพียงเท่านั้น

2.2.4 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ญี่ปุ่น (JTEPA)¹: คำขอหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.1) แบบหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.2) คำร้องขอหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่นสำหรับภาษีในโควตา (แบบ ต.1) และแบบหนังสือรับรอง (แบบ ต.2)

2.2.5 การนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน – เกาหลี (AKFTA)²: คำขอหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.1) แบบหนังสือรับรองในโควตา (แบบ ร.2) คำร้องขอหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่นสำหรับภาษีในโควตา (แบบ ต.1) และแบบหนังสือรับรอง (แบบ ต.2)

2.2.6 การนำเข้าภายใต้ความตกลงอาเซียน (AFTA): คำร้องขอหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีทั้งหมดหรือบางส่วนตามความตกลงการค้าเสรี หรือความตกลงในลักษณะเดียวกันที่เรียกชื่ออย่างอื่นสำหรับภาษีในโควตา (แบบ ต.1) และแบบหนังสือรับรอง (แบบ ต.2)

2.3 ผู้ที่ไม่ได้รับการจัดสรรโควตาซึ่งเป็นผู้มีสิทธิขอหนังสือรับรองนอกโควตา จะต้องมายื่นคำร้องขอรับหนังสือรับรองนอกโควตา ตามประเภทที่ตนต้องการนำเข้า ได้ที่สำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ ดังนี้

2.3.1 การนำเข้าจากประเทศสมาชิก WTO หรือภาคีเกดต์ 1947: คำขอหนังสือรับรองนอกโควตา (แบบ ร.3) และแบบหนังสือรับรองนอกโควตา (แบบ ร.4)

2.3.2 การนำเข้าภายใต้ความตกลงไทย – ออสเตรเลีย (TAFTA): คำร้องขอหนังสือรับรองสำหรับภาษีนอกโควตา (แบบ ต.3) และแบบหนังสือรับรองนอกโควตา (แบบ ต.4)

2.4 พิธีการศุลกากรขาเข้าสำหรับผู้ที่ได้รับการจัดสรรในโควตาและนอกโควตา ภายใต้ความตกลงการค้าระหว่างประเทศ ต้องยื่นเอกสารดังต่อไปนี้

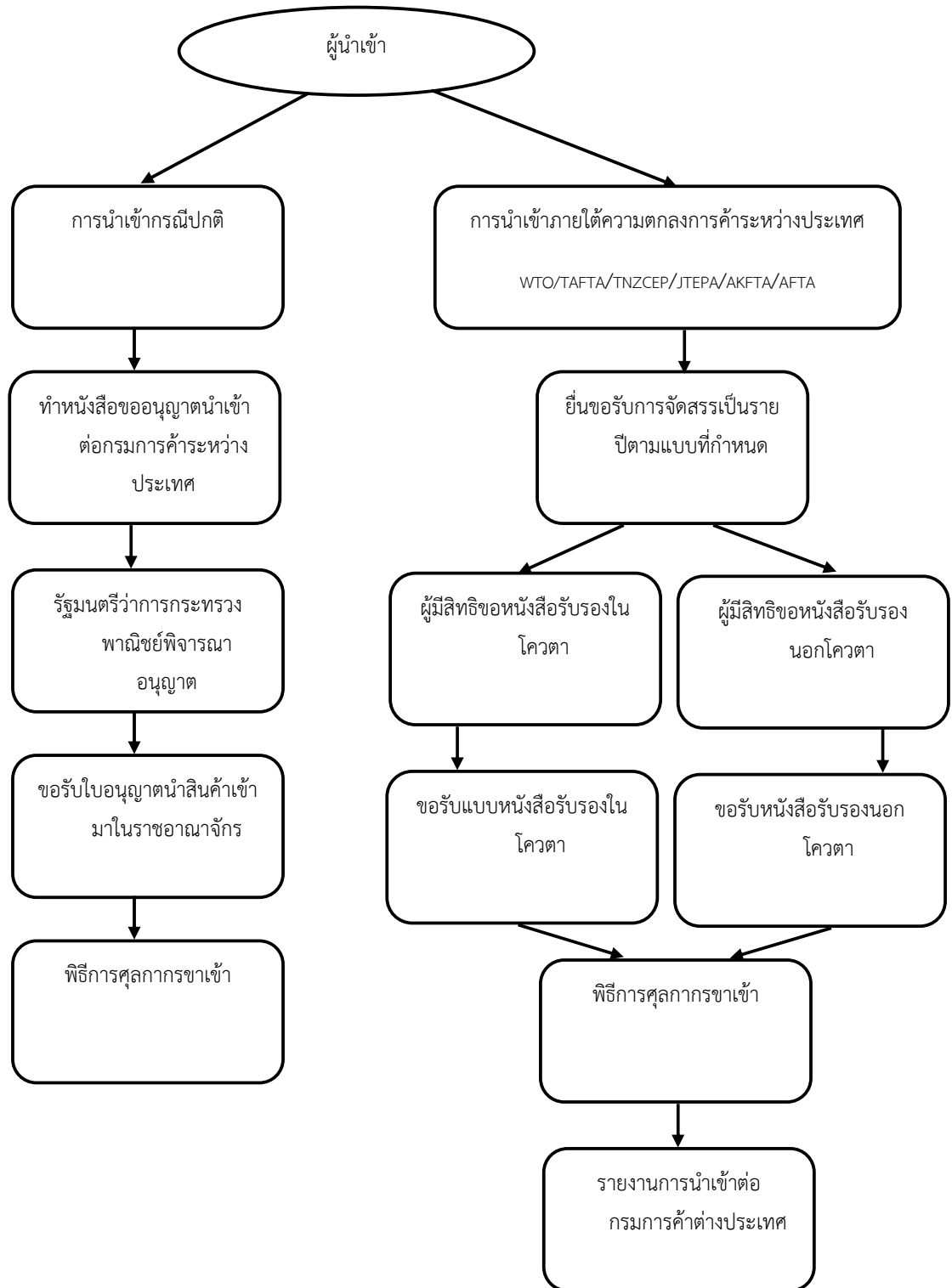
2.4.1 ใบอนุญาตขออนำอาหารเข้ามาในราชอาณาจักร จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

2.4.2 ใบรับรองถิ่นกำเนิด (Certificate of Origin: C/O) หรือเอกสารหลักฐานอื่นจากหน่วยงานในประเทศของผู้ส่งออก ที่แสดงว่าสินค้าที่นำเข้ามีถิ่นกำเนิดจากประเทศที่กำหนด

2.4.3 แบบหนังสือรับรองในโควตา หรือแบบหนังสือรับรองนอกโควตา จากกรมการค้าต่างประเทศ

¹ ต้องได้รับการจัดสรรปริมาณการนำเข้าตามข้อ 2.2.1. เรียบร้อยแล้ว

² ต้องได้รับการจัดสรรปริมาณการนำเข้าตามข้อ 2.2.1. เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 2.8 แผนภูมิขั้นตอนการนำเข้ากาแฟ
ที่มา: คณะวิจัย

2.4.4 ใบอนุญาตสลากอาหารหรือใบจดทะเบียนแจ้งรายละเอียดผลิตภัณฑ์ จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

2.5 ผู้นำเข้าต้องรายงานการนำเข้าต่อกรมการค้าต่างประเทศภายใน 20 - 30 วัน (ดูเงื่อนไขตามระเบียบของแต่ละความตกลงฯ) ตามแบบที่กำหนดนับแต่วันที่น่าสินค้าเข้าแต่ละครั้งพร้อมสำเนาใบขนสินค้าขาเข้าที่เจ้าหน้าที่ศุลกากรสักรายการถูกต้อง

2.5.2 กระบวนการและขั้นตอนการส่งออกเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป

การส่งออกถือเป็นกระบวนการสุดท้ายสำหรับการขนส่งสินค้าที่มีความซับซ้อน โดยจะมีกฎหมายและระเบียบที่ควบคุมตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกผู้ที่ประสงค์จะส่งออก การขอออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า โดยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง เช่น สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ กองการค้าสินค้าข้อตกลง กรมการค้าต่างประเทศ เป็นต้น

สินค้ากาแฟเป็นสินค้าที่กระทรวงพาณิชย์ได้กำหนดมาตรการส่งออกไว้ โดยมีประกาศกระทรวง และระเบียบกระทรวงที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ประกาศกระทรวงพาณิชย์เรื่อง การส่งกาแฟออกไปนอกราชอาณาจักร พ.ศ.2551 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2551 กำหนดมาตรการส่งออกกาแฟไว้ ดังนี้

1.1 กำหนดให้กาแฟเป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตในการส่งออกนอกราชอาณาจักร

1.2 กำหนดให้กาแฟเป็นสินค้าที่ต้องมีหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อ บังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (International Coffee Organization: ICO)

2. ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการอนุญาต ให้ส่งกาแฟออกไปนอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2551 กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการอนุญาตส่งออกกาแฟ

3. ประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง การออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ พ.ศ.2551 ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2551 กำหนดให้ผู้มีสิทธิออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่าง ประเทศ (International Coffee Organization: ICO) ต้องจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ รับผิดชอบไว้ต่อกรมการค้าระหว่างประเทศ

4. ประกาศกรมการค้าระหว่างประเทศ เรื่อง การจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับผิดชอบ พ.ศ. 2551 ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2551 กำหนดให้ผู้ส่งออกกาแฟต้องจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ รับผิดชอบไว้ต่อกรมการค้าระหว่างประเทศตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด (กรมการค้าระหว่าง ประเทศ , 2557)

กรมการค้าระหว่างประเทศ (2557) ได้สรุปกระบวนการและขั้นตอนการส่งออกเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูปไปยังประเทศต่างๆ โดยมีกระบวนการกว้างๆ 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย (แสดงในภาพที่ 2.16)

1. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกจะต้องเป็นผู้ที่ได้จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับผิดชอบ และขอหมายเลขประจำตัวผู้ส่งออกต่อกองการค้าสินค้าข้อตกลง กรมการค้าระหว่างประเทศ

2. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นคำขอรับใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักรต่อสำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ

3. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (ICO)

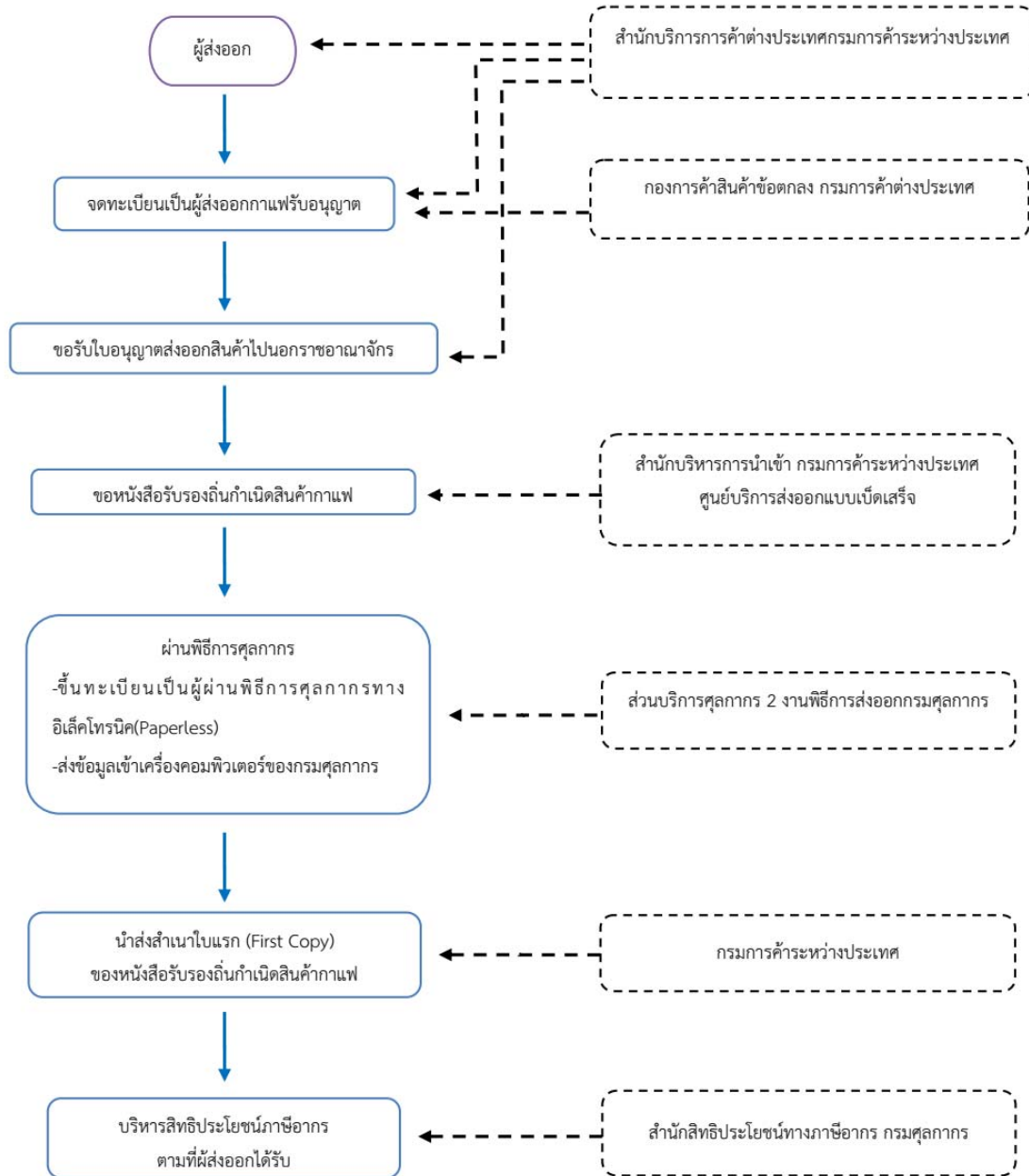
4. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นขอมีบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า เพื่อใช้ยื่นฟอร์มต่างๆ เช่น GSP, GSTP, ATIGA, FTA ที่ประเทศไทยทำกับประเทศต่างๆ กับสำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ

5. ผู้ส่งออกจะต้องยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ โดยผู้ส่งออกจะได้รับการตรวจคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดของสินค้าที่กรมการค้าต่างประเทศและใบรับรองผล

6. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า สำนักบริหารการค้าต่างประเทศตามข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ

7. หากประเทศผู้นำเข้าต้องการการรับรองเกี่ยวกับเรื่องใดเป็นพิเศษ ผู้ส่งออกต้องขอใบรับรองประเภทนั้นก่อน

8. ในขั้นตอนพิธีการศุลกากร ผู้ส่งออกจะต้องดำเนินการผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless โดยจะต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผ่านพิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และการส่งข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ของศุลกากร โดยผู้ส่งออกสินค้าจะได้รับใบขนสินค้าขาออกและใบกำกับการขนย้ายสินค้า

ภาพที่ 2.9 แผนภูมิขั้นตอนการส่งออกเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป
ที่มา: กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2557

จากภาพที่ 2.9 ขั้นตอนการส่งออกเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูปสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกจะต้องเป็นผู้ที่ได้จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับอนุญาต และขอหมายเลขประจำตัวผู้ส่งออกต่อกองการค้าสินค้าข้อตกลง กรมการค้าระหว่างประเทศ
2. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นคำขอรับใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักรต่อสำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ
3. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (ICO)

4. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกยื่นขอมีบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า เพื่อใช้ยื่นฟอร์มต่างๆ เช่น GSP, GSTP, ATIGA, FTA ที่ประเทศไทยทำกับประเทศต่างๆ กับสำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ

5. ผู้ส่งออกจะต้องยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ โดยผู้ส่งออกจะได้รับการตรวจสอบคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดของสินค้าที่กรมการค้าต่างประเทศและใบรับรองผล

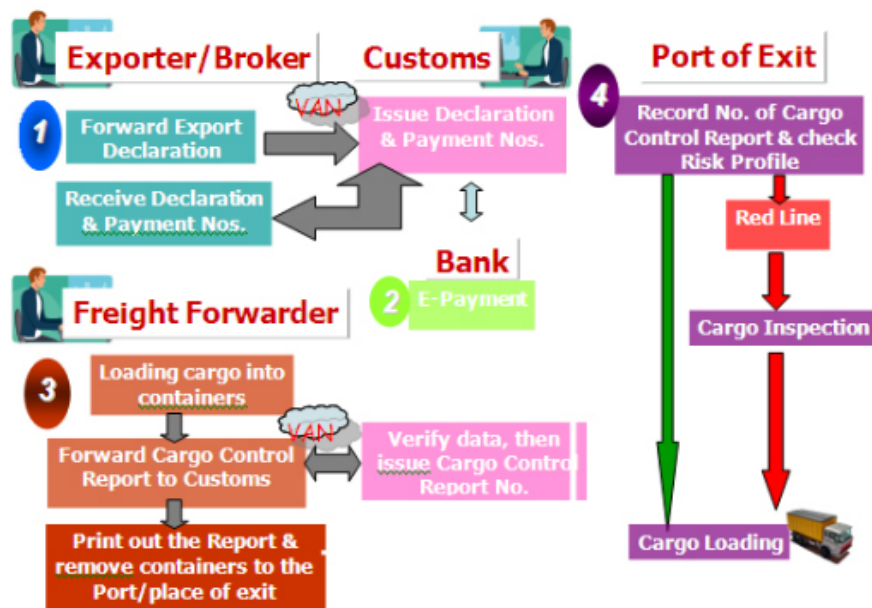
6. ผู้ที่ประสงค์จะส่งออกขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า สำนักบริหารการค้าต่างประเทศตามข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ

7. หากประเทศผู้นำเข้าต้องการการรับรองเกี่ยวกับเรื่องใดเป็นพิเศษ ผู้ส่งออกต้องขอใบรับรองประเภทนั้นก่อน

8. ในขั้นตอนพิธีการศุลกากร ผู้ส่งออกจะต้องดำเนินการผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless โดยจะต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผ่านพิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และการส่งข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ของศุลกากร โดยผู้ส่งออกสินค้าจะได้รับใบขนสินค้าขาออกและใบกำกับการขนย้ายสินค้า

2.5.3 ขั้นตอนการส่งออกทางพิธีศุลกากร

สำนักงานบัญชี ตปาคม (2560) อธิบายขั้นตอนในการส่งออกว่ามีความคล้ายคลึงกับพิธีการนำเข้า ข้อมูลใบขนสินค้าขาออกจะเข้าสู่กระบวนการโดยอัตโนมัติทันทีที่ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากรได้รับข้อมูลดังกล่าวจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยปกติพิธีการทางศุลกากรเพื่อการส่งออกประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังภาพที่ 2.10 และอธิบายไว้ว่า

ภาพที่ 2.10 ขั้นตอนปฏิบัติพิธีการทางศุลกากร
ที่มา: สำนักงานบัญชี ตปาคม, 2560

จากภาพที่ 2.10 สามารถอธิบายขั้นตอนปฏิบัติพิธีการทางศุลกากรได้ดังนี้

1. การโอนถ่าย และ/หรือ การยื่นข้อมูลใบขนสินค้า: พิธีการส่งออกเริ่มต้นเมื่อผู้ส่งออกหรือตัวแทน ส่งข้อมูลใบขนสินค้าโดยใช้ eb-XML ผ่านระบบ VAN หรืออินเทอร์เน็ตเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากร

2. การตรวจสอบพิสูจน์การสำแดงข้อมูล: ขั้นตอนที่ 2 คือการตรวจสอบพิสูจน์การสำแดงข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่ผู้ส่ง ออกยื่นมา ทันทีที่ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากรได้รับข้อมูลใบขนสินค้าขาออก ข้อมูลจะได้รับจะถูกตรวจสอบ ในกรณีที่ข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วไม่ปรากฏข้อผิดพลาดใดๆ ระบบจะออกเลขที่ใบขนสินค้าโดยเชื่อมต่อกับระบบ e-Payment (หากมีการชำระภาษีอากร) ต่อจากนั้นระบบจะส่งข้อความตอบกลับไปยังผู้ส่งออกหรือตัวแทน

3. การชำระภาษีอากร: ขั้นตอนที่ 3 คือการชำระภาษีอากรหรือการวางประกันที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันสามารถชำระได้ 3 วิธี: ชำระที่กรมศุลกากร ชำระผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Payment) และชำระที่ธนาคาร

4. การตรวจและการปล่อยสินค้า: ขั้นตอนสุดท้ายคือการตรวจและปล่อยสินค้าจากอารักขาของศุลกากร ในขั้นนี้ Freight forwarder บรรจุสินค้าในตู้สินค้าและส่งรายงานสู่ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากร ข้อมูลจะได้รับจะถูกตรวจสอบ ในกรณีที่ข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วไม่ปรากฏข้อผิดพลาดใดๆ ระบบจะสร้างเลขที่กำกับกับการขนย้ายสินค้า และส่งข้อความไปยัง Freight forwarder หลังจากนั้น Freight forwarder พิมพ์ใบกำกับกับการขนย้ายที่ระบุหมายเลข และเคลื่อนย้ายสินค้าไปยังท่าที่ส่งออก ในขั้นนี้ ข้อมูลของสินค้าถูกตรวจสอบความถูกต้องโดยละเอียดเพื่อระบุว่าสินค้าดังกล่าว ต้องผ่านการเปิดตรวจ (Red Line) หรือยกเว้นการตรวจ (Green Line) หากเป็นใบขนสินค้ายกเว้นการตรวจจะใช้เวลาน้อยมาก ขณะที่สินค้าที่ต้องเปิดให้ตรวจจะถูกเคลื่อนย้ายเพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ ศุลกากรตรวจ

เอกสารที่จำเป็นในการยื่นเพื่อดำเนินพิธีการทางศุลกากรเพื่อส่งออกสินค้าประกอบด้วย

- ใบขนสินค้าขาออก
- บัญชีราคาสินค้า
- ใบอนุญาตส่งออกหรือเอกสารอื่นใดสำหรับสินค้าควบคุมการส่งออก (ถ้ามี)
- ใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (ถ้ามี)
- เอกสารอื่น ๆ เช่น แคตตาล็อก เอกสารแสดงส่วนผสม เป็นต้น

2.6 กรอบแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management)

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เช่น การปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร เป็นต้น (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2551) จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถประสบความสำเร็จจากการเปลี่ยนแปลงและสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้ (Anderson, 2012)

2.6.1 เหตุผลของการที่องค์กรจะต้องเปลี่ยนแปลง: Why Organizations change

แรงกดดันจากสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุผลหนึ่งของการอธิบายการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในมุมมองภาคธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นผลมาจากการลดลงของความต้องการสินค้าและยอดขาย การลดลงของส่วนแบ่งทางการตลาดและการตัดสินใจการลงทุนที่ผิดพลาด หากพิจารณาถึงแรงกดดันของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สามารถจัดกลุ่มแรงกดดันออกเป็น 6 ประเภท ประกอบด้วย (รัตนกร เจริญศรีสันต์, 2553)

1) แรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงทางแฟชั่น (Fashion pressures) คือ แรงกดดันที่ต้องการให้องค์กรมีลักษณะเหมือนองค์กรอื่นๆ หรือมีชื่อเสียงจึงเป็นแรงผลักดันที่ต้องการเลียนแบบ (Mimetic) เช่น ในปี 2001 ผู้บริหารของโบอิงได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบองค์กร โดยเลียนแบบรูปแบบจาก Jack Welch ของบริษัท GE ซึ่งเป็นบริษัทที่ประสบความสำเร็จจากการเปลี่ยนแปลง โดยการตั้งสถาบันการเรียนรู้และฝึกสอนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร เปลี่ยนโครงสร้างของธุรกิจให้มีความอิสระมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ตั้งมาตรฐานขององค์กรให้สูงขึ้นและมีการดำเนินการผลักดันเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่างหนึ่งของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง โดยองค์กรทั่วไปจะเลียนแบบโครงสร้างในกรณีที่องค์กรไม่มีการวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง

2) แรงกดดันต่อองค์กรจากหน่วยงานภายนอก (Mandated pressures) คือ แรงกดดันเพื่อให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงจากกฎหมายและข้อบังคับ โดยมีอยู่ 2 ประเภท คือ แรงกดดันเชิงบังคับอย่างเป็นทางการที่เกิดจากการมีกฎหมายหรือข้อบังคับใหม่ๆ โดยองค์กรจะถูกผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับข้อบังคับที่เกิดขึ้น และแรงกดดันเชิงบังคับอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการทำตามสัญญาต่างๆ ที่ทำให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ

3) แรงกดดันจากสถานะทางภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง (Geopolitical pressures) เกิดจากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น เหตุการณ์ 9/11 หรือการระบาดของโรค SAR ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้จะส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจทันที ตัวอย่างเช่น บริษัท Rockwell Collie ซึ่งผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้กับเครื่องบิน ได้ลดพนักงานลงจำนวน 2,100 คน จากการเกิดเหตุการณ์ 9/11 เพื่อลดต้นทุนการดำเนินงาน

4) แรงกดดันจากตลาดที่ลดลง (Market decline pressures) เมื่อตลาดเกิดภาวะผลิตภัณฑ์ล้นตลาดจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ในปี 1997 บริษัท Apple ที่มียอดขายของผลิตภัณฑ์ Mac ลดลง และได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการคิดค้นผลิตภัณฑ์เข้ามาทดแทน เช่น Ipad Iphone ฯลฯ ซึ่งทำให้ยอดขายของบริษัทฟื้นฟูกลับมาได้

5) แรงกดดันที่เกิดจากการแข่งขันทางธุรกิจ (Hyper-competition Pressure) ในสถานะที่ตลาดมีการแข่งขันอย่างรุนแรง องค์กรต่างๆ จะได้รับแรงกดดันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น บริษัท Gateway ซึ่งเป็นผู้จัดจำหน่ายคอมพิวเตอร์ ที่โดนแย่งส่วนแบ่งทางการตลาดจากบริษัท Dell จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงองค์กรครั้งใหญ่ มีการจ้างพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญ ปรับปรุงกลยุทธ์ทางการตลาด และปรับเปลี่ยนรูปแบบโดยการใช้งาน E-commerce และใช้ Internet เข้ามาเป็นตัวกลางในเชื่อมโยงการขาย เพื่อให้องค์กรส่งมอบผลิตภัณฑ์และบริการรวดเร็วขึ้น

6) แรงกดดันทางชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ (Reputation and Credibility Pressures) เป็นแรงกดดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น ในปี 2007 บริษัทผลิตของเล่นรายใหญ่ Mattel ได้เรียกของเล่นที่มีปัญหาจำนวนมากกลับมา ซึ่งประเด็นที่บริษัท Mattel ให้ความสำคัญอย่างยิ่งคือ อะไรที่ทำให้ชื่อเสียงเสียหายและทำอย่างไรที่จะลดปัญหาได้ การเปลี่ยนแปลงที่รักษากฎของธรรมาภิบาลที่เหมาะสมขององค์กรจะเป็นการกระทำที่สามารถทำให้มั่นใจได้ว่าการสนับสนุนชื่อเสียงขององค์กรในทางบวกเป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้แต่มีค่ามากที่สุด

2.6.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงแบบร่วมมือกัน ตามหลัก Leavitt's Diamond

Leavitt's model เป็นโมเดลเบื้องต้นที่ใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยกล่าวว่า ทุกองค์ประกอบในองค์การใดองค์การหนึ่งมีความสัมพันธ์กัน และการเปลี่ยนแปลงของหนึ่งองค์ประกอบ จะ

ส่งผลต่อองค์ประกอบอื่นให้จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงด้วย ซึ่งทุกระบบการบริหารจัดการต้องประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ โครงสร้างองค์การ กระบวนการ บุคลากร และเทคโนโลยี รายละเอียดเป็นดังนี้

1) ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การ

โครงสร้างองค์การมีสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึง คือ โครงสร้างองค์การตามแนวนราบ (Horizontal Delegation) และโครงสร้างองค์การแนวตั้ง (Vertical Organization Chart) ถ้าโครงสร้างขององค์การมีการบังคับบัญชากันหลายชั้นหลายระดับ กระบวนการทำงานย่อมช้า แต่ถ้าโครงสร้างองค์การมีระดับการสั่งการน้อยกระบวนการทำงานย่อมรวดเร็วกว่า ช่วงของการควบคุม (Span of control) หมายถึง จำนวนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่ถูกควบคุมหรือสั่งการจากผู้บังคับบัญชาคนหนึ่ง โครงสร้างองค์การแนวนราบ (Horizontal Organization Chart) เป็นการบริหารงานที่มีผู้บริหารระดับสูง ลดหลั่นเรื่อยไปจนถึงคนงาน เน้นความสัมพันธ์แบบเครือข่ายทั้งภายในองค์กรและนอกองค์กร มีการแบ่งงานกันทำตามแนวนราบ (Horizontal Delegation) ทำให้กระบวนการทำงานในองค์กรทั้งระบบมีผู้รับผิดชอบ และมีการแบ่งงานกันทำเพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง มักพบในรูปแบบขององค์กรที่กระจายอำนาจจากศูนย์กลาง (Decentralized Organization) ส่วนโครงสร้างองค์การแนวตั้ง (Vertical Organization Chart) องค์กรมีลักษณะเป็นรูปพีระมิด ผู้บริหารระดับสูงอยู่ส่วนบนสุดและเลื่อนลงมาข้างล่าง ตามลำดับ ดังนั้น สายการบังคับบัญชาจะดำเนินจากบนลงล่าง (Top to bottom or Top down) บังคับบัญชาตามลำดับชั้น (Authority Hierarchy) ส่วนใหญ่พบในรูปแบบขององค์กรที่รวมศูนย์อำนาจ (Centralized Organization)

2) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ปัจจุบันเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานขององค์กร การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในอุตสาหกรรม ทำให้องค์กรต้องปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีของตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทัดเทียมหรือเหนือกว่าองค์กรอื่นๆ เพื่อความเชื่อมโยงระหว่างองค์กร โดยองค์กรควรให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีด้านต่างๆ ดังนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เทคโนโลยีการผลิตและการปฏิบัติงาน (Production and Operations Technology) และเทคโนโลยีการบริหารงาน (Management Technology) การใช้เทคโนโลยีทั้งสามด้านอย่างถูกต้องและเหมาะสม จะมีอิทธิพลและช่วยเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) โดยรวมของทั้งองค์กร ซึ่งการที่จะสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมได้นั้นจะต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลที่ไม่เพียงแต่มีความรู้ในงานที่ตนเองทำเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อองค์กร โดยสามารถประสานประโยชน์และสร้างสมดุลระหว่างงานและระบบให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ปัจจัยด้านกระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมที่เชื่อมโยงกัน เพื่อจุดมุ่งหมายในการส่งมอบผลผลิตหรือบริการให้แก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งภายในและภายนอกส่วนราชการ โดยทั่วไป กระบวนการประกอบด้วย บุคลากร เครื่องจักร เครื่องมือ เทคนิค และวัสดุ มาทำงานร่วมกันตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

4) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล

ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคลเป็นการจัดการความรู้ที่มีประโยชน์ต่อพนักงาน การปฏิบัติในชุมชน และต่อองค์กรเอง สำหรับบุคคลช่วยสนับสนุนเครือข่ายและการร่วมมือที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยขับเคลื่อนกลยุทธ์ พัฒนาความรู้ที่นำไปสร้างผลิตภัณฑ์และบริการให้ดียิ่งขึ้นทำให้องค์กรได้เปรียบคู่แข่งขัน และก้าวไปข้างหน้าได้เร็วกว่า

สรุปได้ว่า โมเดลนี้เป็นกรอบที่ทำให้ทราบว่า ปัจจัยสำคัญในองค์การมีความเชื่อมโยงกัน และการเปลี่ยนแปลงมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จมากขึ้นหากพิจารณาแบบองค์รวม และกำหนดกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงแบบร่วมมือกัน

เนื่องจากการศึกษานี้ พยายามหาแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างเพื่อให้องค์กรภาครัฐสามารถเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าให้แก่ประเทศ และเพิ่มขีดการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศได้ ซึ่งแนวทางการจัดการโครงสร้างของการศึกษานี้ ได้นำแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลงของ Kurt Lewin มาประยุกต์ใช้ร่วมกับ Leavitt's model เพื่อศึกษาว่า ในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบใดบ้างที่ต้องใช้ จาก 4 องค์ประกอบหลัก ลำดับความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบเป็นอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่เป็น การสนับสนุนต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง Kurt Lewin เป็นโมเดลทั่วไปที่นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ (Organizational Change and Development) ของหลายๆ องค์การที่ต้องการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของตนให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ ตลอดเวลา โดย Kurt Lewin นักจิตวิทยาชื่อดัง กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับขั้นตอน ซึ่ง Kurt Lewin ได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการการเปลี่ยนแปลง ออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมตัวเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง ระยะดำเนินการเปลี่ยนแปลง และระยะหลังการเปลี่ยนแปลง โดยแต่ละช่วงมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้ (Sarayreh, Khudair and Barakat, 2013)

ภาพที่ 2.11 การบริหารการเปลี่ยนแปลง 3 ขั้นตอนของ Kurt Lewin
ที่มา: Dhinesh, 2014

ช่วงที่ 1 ระยะยอมรับถึงความจำเป็น (Unfreeze) เป็นช่วงที่หน่วยงานนั้นๆ ยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงอาจมีสาเหตุมาจากการปรับปรุงโครงสร้าง การขาดเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ หรือการขาดพนักงานที่มีทักษะที่เหมาะสม ซึ่งระยะนี้จะเป็นช่วงในการเตรียมตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Dhinesh, 2014; Hayes, 2014)

ช่วงที่ 2 ระยะดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Changing/Transition) เป็นช่วงที่การเปลี่ยนถ่ายจากการปรับตัวสู่สถานะเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร โดยการนำแผนงาน วิธีการและเทคนิคต่างๆ เข้ามาปฏิบัติเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญสำหรับหน่วยงานที่จะเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง (Dhinesh, 2014; Hayes, 2014)

ช่วงที่ 3 ระยะรักษาสภาพใหม่ให้อยู่กับองค์กรได้ถาวร (Freeze/Refreeze) เป็นช่วงที่การเปลี่ยนไปอย่างสมบูรณ์และเข้าสู่สถานะเสถียรภาพ และเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงได้รับการยอมรับจากหน่วยงานจนกลายเป็นมาตรฐานในการดำเนินรูปแบบใหม่ขององค์กร (Dhinesh, 2014; Hayes, 2014)

โดยในแต่ละระยะของการเปลี่ยนแปลงจะมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

- ระยะเตรียมตัวเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง
 - ผู้นำไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและไม่เห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง

- บุคลากรในองค์กรไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง
- ทิศทางการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจน
- เทคโนโลยีไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง
- ระยะเตรียมตัวเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง
 - ขาดการสื่อสารหรือการสื่อสารที่ผิดพลาดกันในองค์กร
 - ขาดการสนับสนุนในเรื่องบุคลากรและเทคโนโลยี
 - ความเชื่อของบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลง
 - บุคลากรไม่เชื่อมั่นต่อการเปลี่ยนแปลง
- ระยะหลังการเปลี่ยนแปลง
 - การขัดแย้งกับวัฒนธรรมขององค์กร
 - กระบวนการที่ซับซ้อนและใช้เวลามาก
 - ขาดการสนับสนุนหรือเพิ่มขีดความสามารถในการเป็นผู้นำ

ซึ่งโมเดลที่กล่าวมาข้างต้น ในการศึกษาจะนำมาใช้ ในการพิจารณาเพื่อจัดการปัญหาเชิงโครงสร้าง อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์การของภาครัฐ และนำไปสู่การอำนวยความสะดวกทางการค้าในท้ายที่สุด

2.7 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการบูรณาการข้อมูลเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับสินค้าการเกษตร ด้วยการศึกษาสถานภาพปัจจุบันทางด้านข้อมูล และกระบวนการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบย้อนกลับ ซึ่งพบว่าแต่ละหน่วยงานควรสร้างรายการมาตรฐานข้อมูลที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ เพื่อลดความซับซ้อนของรายการข้อมูล โดยจากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งข้อมูลออกได้ 2 ลักษณะคือ ข้อมูลเฉพาะของแต่ละหน่วยงาน และข้อมูลร่วมระหว่างหน่วยงาน ในกรณีนี้จะสนใจเฉพาะข้อมูลลักษณะที่ 2 เท่านั้น โดยหน่วยงาน จะต้องตกลงเลือกที่จะใช้นิยามข้อมูลร่วมกันของหน่วยงานใด ซึ่งการนิยามข้อมูลที่ได้รับเลือกจะถือว่าเป็นมาตรฐานข้อมูล และหน่วยงานที่เหลือจะต้องปรับการนิยามข้อมูล หรือรูปแบบของข้อมูลให้ตรงกับมาตรฐานใหม่ที่ได้จากการทำฉันทามติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2555) การบริหารการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการสนับสนุนเติมเต็มภารกิจงานปรับเปลี่ยนองค์กรให้สมบูรณ์ครบถ้วนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอย่างราบรื่น ในองค์กร องค์กรที่สามารถบริหารการเปลี่ยนแปลงจนเป็นผลสำเร็จล้วนเห็นความสำคัญของการบริหารการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อความสำเร็จของการปรับเปลี่ยนองค์กร มิใช่การเพิ่มภาระให้แก่ผู้ปฏิบัติโดยไร้ประโยชน์

Aladwani (2001) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change management) สำหรับการวางแผนทรัพยากรขององค์กร (ERP) ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลงแบบบูรณาการในการวางแผนทรัพยากรขององค์กร เพื่อช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างแนวคิดเชิงบูรณาการในการใช้กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรในองค์กรและสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน 2. ขั้นตอนการดำเนินงานด้านกลยุทธ์ โดยผู้บริหารสามารถใช้ความรู้เกี่ยวกับบุคลากรที่มีศักยภาพจากขั้นตอนก่อนหน้ามาตั้งกลยุทธ์ที่จะสามารถเอาชนะแรงต้านทานของบุคลากรและโน้มน้าวแผนทรัพยากรขององค์กร (ERP) ให้แก่

บุคลากรเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ให้ความรู้ ความเข้าใจกับบุคลากรถึง ERP 2) การลดต้นทุนทางด้านการตลาด โดยจัดเก็บต้นทุนจากบุคลากรน้อยที่สุด 3) สรุปผลการรับรองและการสนับสนุนโดยเสนอบุคคลที่มีชื่อเสียงและผู้นำความคิดเห็นซึ่งขั้นตอนนี้จะก่อให้เกิดความกดดันกลุ่ม เนื่องจากแต่ละคนรู้สึกจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่ม และขั้นตอนสุดท้ายของการใช้กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง คือ ขั้นตอนการประเมินสถานะความวิตกกังวลของบุคลากรและความต้านทานต่อระบบ ERP โดยขั้นตอนการประเมินสถานะทำให้ผู้บริหารระดับสูงได้ข้อมูลข้อเสนอแนะในการทบทวนกระบวนการ ERP ที่จะเกิดขึ้น จากผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า กลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change management) คือ แนวคิดการบริหารตามสถานการณ์ที่ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท โดยใช้พื้นฐานความรู้เดิมเป็นตัวตั้ง แล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจ นำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

Antonioni (2002) ในการวางแผนเพื่อปรับเปลี่ยนการบริหารองค์กร จะดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้เดิมเป็นหลัก โดยมีการทบทวนยุทธศาสตร์ขององค์กรด้วย เพื่อวิเคราะห์และประเมินหาสิ่งที่ยังขาด (Gap) หรือไม่เพียงพอ เพื่อกำหนดแนวทางหรือวิธีการลดช่องว่างนั้น โดยการจัดทำเป็นข้อเสนอการเปลี่ยนแปลง (Blueprint for change)

Oseni (2007) and Downey (2008) กล่าวว่า กิจกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management Activities) เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการปรับเปลี่ยนองค์กร (Organizational Change Activities) จากสถานะปัจจุบันสู่รูปแบบการดำเนินในอนาคตที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่องค์กร จากการวางแผน การปรับปรุงโครงสร้าง การร่วมดำเนินงานภายใต้สิ่งแวดล้อมใหม่ ในประเด็นที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กร สำหรับองค์กรที่มีเป้าหมายภารกิจการเปลี่ยนแปลงองค์กรอย่างชัดเจนแล้ว การมุ่งผลักดันให้คนในองค์กรปรับเปลี่ยนจากวิถีปัจจุบันไปสู่วิถีใหม่ก็มักประสบอุปสรรคหรือแรงต่อต้านในระหว่างการดำเนินการภารกิจการเปลี่ยนแปลง เป็นผลให้การดำเนินการล่าช้าไม่สำเร็จตามระยะเวลาและเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงควรพิจารณาถึงความร่วมมือและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งสร้างการยอมรับการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นภายในองค์กรอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ลดแรงต่อต้าน และเพิ่มแรงสนับสนุนจากบุคลากรภายในองค์กรเพื่อประโยชน์ทั้งต่อองค์กรและบุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้น ผู้นำองค์กรในฐานะที่เป็นผู้นำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและสามารถเลือกวิธีที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบริหารความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์กรได้

Naghibi and Baban (2011) การบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นกลยุทธ์ที่นำมาปรับปรุงกระบวนการทำงานภายในองค์กรเพื่อให้องค์กรสามารถปรับตัวและขับเคลื่อนต่อไปได้ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรให้สามารถพัฒนาศักยภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์และแผนที่วางไว้ ในยุคที่เข้าถึงข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีได้ง่ายและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและรอบด้าน

Glimskog and Hagman (2015) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอุปสรรคต่างๆ ที่มีเข้ามาขัดขวางการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินงาน จนทำให้การบริหารการเปลี่ยนแปลงเกิดความล้มเหลว หรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งหวังไว้ ซึ่งร้อยละ 50 - 70 ของการบริหารการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่ทำการศึกษาระบบความล้มเหลวนั้นเนื่องมาจากอุปสรรคด้านการดำเนินงานทั้งสิ้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงร่วมกันกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง และระบุอุปสรรคที่ต้องการเปลี่ยนแปลง โดยการนำตัวแบบ Lewin มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบสอบถามงานวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1. อุปสรรคอะไรที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสำหรับการดำเนินงาน
2. อุปสรรคอะไรที่ก่อให้เกิดปัญหาหนักที่สุด และเกิดบ่อยกว่าอุปสรรคอื่นๆ

3. ช่วงหรือระยะใดของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดปัญหามากที่สุด

และทำการส่งแบบสอบถามดังกล่าวไปยังภาคอุตสาหกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะทางธุรกิจแตกต่างกัน เพื่อการศึกษาแคในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการบริหารโดยทั่วไปเท่านั้น โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นสามระยะของปัญหาที่ต้องทำการบริหารการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ Lewin คือ ระยะที่ต้องการเปลี่ยนแปลง (The unfreezing stage) ระยะการขับเคลื่อนภายใน (The inner movement) และระยะของการรักษาสภาพการเปลี่ยนแปลง (The refreezing stage) ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ไม่มีอะไรสามารถระบุได้ว่าระยะที่หนึ่งคือระยะที่ต้องการเปลี่ยนแปลง จะก่อให้เกิดปัญหามากกว่าระยะอื่นๆ แต่พบว่า ผลลัพธ์ของระยะถัดไปจะมาจากผลลัพธ์จากระยะก่อนหน้า และถ้าอุปสรรคสำคัญ ที่เกิดขึ้นในแต่ละระยะได้ถูกนำมาพิจารณา อาจทำให้การบริหารการเปลี่ยนแปลงสามารถประสบความสำเร็จได้มากขึ้น เนื่องจากอุปสรรคเหล่านั้นได้มีการวางแผนเพื่อลดหรือเปลี่ยนแปลงเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตาม สำหรับระยะสุดท้าย ระยะของการรักษาสภาพการเปลี่ยนแปลง ค่อนข้างจะเป็นนามธรรมและบริหารจัดการยาก เพราะไม่ค่อยมีอุปสรรคที่เป็นรูปธรรมสำหรับระยะนี้ ซึ่งการศึกษานี้จะไม่นำระยะนี้มาพิจารณาในผลของการศึกษา เพราะหากมีการเตรียมตัวหรือเตรียมความพร้อมในสองระยะแรกอย่างถูกต้องแล้ว ระยะที่สามก็ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เพิ่มเติมอีก

Ighiebemhe and Ikhi (2016) ได้ทำการศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการวางกลยุทธ์ขององค์กรในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการขององค์กร (Organizational Change Management) โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาการปรับตัวในการวางกลยุทธ์ขององค์กรที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการเกิดการเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาพบว่า บางองค์กรที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจะใช้โอกาสดังกล่าวมาสร้างความได้เปรียบในการสร้างกลยุทธ์เพื่อใช้ในการดำเนินงาน ขณะที่บางองค์กรจะถูกสถานการณ์บังคับให้ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานและกลยุทธ์เพื่อให้อยู่รอดและรักษาความสามารถทางการแข่งขันในตลาดของตนเอง ซึ่งองค์กรที่จะสามารถอยู่รอดได้จะต้องปรับตัวรับสภาพกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยอาจตั้งคณะกรรมการเพื่อวางนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ และเพื่อกำหนดบทบาทขององค์กรที่ควรจะเป็นในสภาวะนั้นๆ

เบญจมาศ ปัทมาลัย (2549) ได้ศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดทำระบบตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยให้สอดคล้องกับหลักการและแนวทางด้านระบบการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของคณะกรรมการการค้าโคเด็กซ์ (CCFICS) เพื่อรองรับระบบการค้าเสรี โดยได้ทำการศึกษาลักษณะและแนวทางปฏิบัติด้านระบบการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออก (CCFICS) ที่จัดทำเสร็จแล้วและที่อยู่ระหว่างพิจารณาและข้อมูลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารที่มีอยู่แล้วในประเทศไทย แล้วนำมาเปรียบเทียบความสอดคล้อง

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการด้านการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยส่วนมากมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดของ CCFICS และส่วนที่ประเทศไทยยังไม่ได้มีการดำเนินการที่ชัดเจนมากคือ การกำหนด national focal point สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลกรณีฉุกเฉินและแผนดำเนินการสำหรับกรณีฉุกเฉิน ส่วนประเด็นที่ประเทศไทยยังต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อการพัฒนา ระบบการตรวจสอบและรับรองการนำเข้าและส่งออกสินค้าอาหาร ได้แก่

1. การตรวจสอบปัจจุบันมีหลายหน่วยงานตรวจสอบ ทำให้มีอุปสรรคในการทำงาน ตามนโยบาย Codex เน้นให้เกิด one stop service

2. การเจรจาติดต่อทางการค้ายังขาดการบูรณาการที่ดี แต่ละกระทรวงยังคงหวงในอำนาจของตนเป็นหลัก และพยายามโยนสิ่งที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนเองออกไป

3. คณะทำงานที่เข้าร่วมประชุมเรื่อง CCFICS ของประเทศไทย ยังขาดความต่อเนื่องของตัวผู้เข้าร่วมประชุมรวมถึงสิ่งจูงใจในการเข้าร่วมประชุม เพราะการประชุมจำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์และผู้ที่มีมองภาพกว้างในทุกเรื่องได้

4. ข้อเสนอจากการประชุม CCFICS ยังขาดการเผยแพร่ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. กฎหมายยังขาดการพัฒนาปรับปรุงให้ทันต่อโลกาภิวัตน์ในด้านการค้าขายกับต่างประเทศ เช่น ควรแก้ไขช่วงโหว่ทางกฎหมายของ พ.ร.บ. อาหาร ปี พ.ศ. 2522 ในเรื่องการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนในการทำงานโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ CCFICS ผลผลิตทางการเกษตรก่อนที่จะเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ยังไม่มีการดูแลและรับรองที่ชัดเจน ทำให้ยากแก่การตรวจสอบย้อนกลับในกระบวนการผลิต ขาดการรวบรวม และ พ.ร.บ. วัตถุอันตราย ซึ่งมีหลายหน่วยงานที่นำมาใช้โดยขาดการแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน

6. ยังขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์และความรู้ ขาดตำแหน่งในการบรรจุเจ้าหน้าที่ ควรประสานกับต่างประเทศในการฝึกอบรมบุคลากรเพิ่มเติมและขยายงบประมาณในการเพิ่มตำแหน่งให้กับสาขาวิชาชีพเฉพาะ

ประภาพร ขอไพบูลย์ และคณะ (2555) ทำการศึกษาการพัฒนากระบวนการและกลไกเพื่อรองรับการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานอาหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยศึกษาระบบและกลไกเพื่อรองรับการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานอาหารที่ผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศให้เป็นไปตามมาตรฐาน GMP เพื่อรองรับการถ่ายโอนภารกิจการตรวจประเมินสถานที่ผลิตอาหารให้กับหน่วยงานเอกชน และได้ศึกษากลไกการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานอาหารของไทยที่มีอยู่ เปรียบเทียบกับกฎระเบียบและกลไกสากล เช่น CCFICS รวมทั้งระบบของประเทศนิวซีแลนด์ที่ได้มีการนำหลักการ CCFICS ประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาระบบและกลไกที่ควรจะเป็นของประเทศไทย และเป็น Model ให้แก่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในการนำไปประยุกต์ใช้ในการออกกฎระเบียบรองรับการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานอาหาร จากการศึกษา พบว่า ระบบงานตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานอาหารของไทยมีปัญหา ดังนี้

1. แผนการสุ่มตรวจสินค้าของด่านไม่สอดคล้องกับแผนการตรวจสอบของส่วนกลาง ควรจะมีการพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลเชื่อมโยงกัน เพื่อไม่ต้องอิงการใช้งานด้วยกำลังคน

2. การสุ่มตรวจของด่าน ออ. กับด่านศุลกากรไม่เหมือนกัน ด่านศุลกากรจะสุ่มตรวจ 30% ของแต่ละ item นั้น เพื่อสำแดงเท็จ เช็กพิศอกเก็บภาษี ซึ่งไม่ได้บอกรายละเอียดใดๆที่ ออ.ต้องการ ในขณะที่ด่านออ. จะตรวจดูชื่อผลิตภัณฑ์ ชื่อผู้ผลิต และอื่นๆ เพื่อดูแลความปลอดภัยตั้งแต่ต้นกำเนิดและคุ้มครองผู้บริโภคไปพร้อมๆกัน และเมื่อสงสัยว่าจะมีปัญหาจะยึดสินค้ามาตรวจ ถ้า label ข้างผลิตภัณฑ์คลุมเครือ จะดำเนินการขอหลักฐานใบ Certification เพื่อดูรายละเอียดส่วนประกอบว่าตรงกับ label ข้างผลิตภัณฑ์หรือไม่

3. ระบบการรับรองของด่านยังไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถตรวจสอบย้อนกลับไปสู่ต้นกำเนิดและดูตามความเสี่ยงของต้นกำเนิดนั้นได้ เช่น นำเข้าดินสอ บอกลักษณะว่าเป็นดินสอมีลายสีน้ำเงินขาว แต่สินค้านำเข้ามาเป็นดินสอมีลายสีเขียว เป็นต้น

4. ปัญหาการส่งข้อมูล เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ต่างสังกัด การส่งข้อมูลเพื่อทำการตรวจสอบทำได้ค่อนข้างยาก

5. ปัญหาใบรับรองผลการวิเคราะห์ (Certification of Analysis; COA) ปลอมและการตรวจสอบ Validity ของ COA เช่น สินค้าอาหารที่นำเข้ามาและมีการแสดงใบ COA นั้น แต่เมื่อตรวจสอบในระบบไม่ปรากฏว่าสินค้านั้นได้รับการรับรองตามใบ COA เป็นต้น ซึ่งการจะขอให้ห้องปฏิบัติการส่งใบรับรอง

ผลมาที่ ออย. โดยตรง ต้องมีพันธสัญญาว่าจ้างวิเคราะห์ระหว่างห้องปฏิบัติการกับ ออย. จึงจะส่งผลวิเคราะห์ให้ได้ ซึ่งไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เนื่องจากผู้ประกอบการเป็นผู้ทำสัญญาจ้างกับห้องปฏิบัติการ ทั้งนี้อาจศึกษาวิธีดำเนินการของประเทศนิวซีแลนด์ที่มีกฎหมายเกี่ยวกับการทวนสอบใบรับรองผลการวิเคราะห์ (Verify of COA) โดยการสุ่มตรวจสอบย้อนกลับสู่ห้องปฏิบัติการโดยไม่ต้องขอข้อมูลผ่านสถานทูต ว่าห้องปฏิบัติการได้ออกใบ certification ฉบับดังกล่าวจริงหรือไม่และหากพบว่าใบ COA เป็นของปลอมต้องมีบทลงโทษที่หนักมาเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาดังกล่าวในประเทศไทย

6. ขาดเครื่องมือในการตรวจสอบที่แม่นยำและเชื่อถือได้ ณ ด้านตรวจ ฯ และปัจจุบันคำสั่งตรวจวิเคราะห์ ออย.เป็นผู้จ่าย ซึ่งอนาคตควรจะเป็นภาระของผู้ประกอบการ เนื่องจากเป็นผู้ได้ผลประโยชน์จากความเท่าเทียมกันของระบบการควบคุมและกำกับดูแลความปลอดภัยอาหารของประเทศคู่ค้าบางประเทศ ดังนั้นจึงต้องตรวจสอบสินค้าบางชนิดจากบางประเทศในทุก Shipment รวมทั้งต้องมีใบรับรองของแต่ละ shipment ด้วย ในขณะที่หลายประเทศได้ให้การรับรองระบบการควบคุมดูแลของประเทศคู่ค้า โดยไปตรวจประเมินการทำงานในการควบคุมดูแลด้านความปลอดภัยอาหารของ competent authority ของประเทศคู่ค้า แทนการตรวจสอบสินค้า ทั้งนี้ผู้ประกอบการไทยควรจะมีการดำเนินการตรวจรับรองระบบความปลอดภัยของประเทศคู่ค้า และทำมาตรฐานความปลอดภัยตามมาตรฐานสากล โดยในอนาคตการนำเข้าสินค้าจากประเทศคู่ค้าแต่ละประเทศต้องมีมาตรฐานเดียวกันซึ่งต้องทำการ Harmonize ทุกขั้นตอน เพื่อให้มีการดำเนินงานเหมือนกันกับประเทศคู่ค้า

การตรวจสอบและรับรองเป็นกลไกสำคัญที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้ในโลกการค้ายุคปัจจุบันโดยใช้มาตรฐานเป็นสะพานเชื่อมโลกธุรกิจเข้าด้วยกันโดยไร้พรมแดน ระบบการตรวจสอบและการออกใบรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกจึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดเฉพาะสำหรับหน่วยงานแต่ละประเภท ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบและกลไกการตรวจสอบ โดยเสนอให้มีการดำเนินการถ่ายโอนภารกิจด้านการตรวจสอบและรับรองคุณภาพมาตรฐานของส่วนราชการต่างๆ ให้ภาคเอกชนหรือภาคส่วนอื่นที่ได้รับการยอมรับตามมาตรฐานสากลรับไปดำเนินการแทน โดยภาครัฐยังคงทำหน้าที่ในการกำหนดและพัฒนามาตรฐานให้ทัดเทียมสากล มีความเป็นเอกภาพและเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน รวมทั้งการพัฒนาระบบงานการตรวจรับรอง (Accreditation) ที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องให้การรับรองมาตรฐานการทำงานของภาคส่วนอื่นที่จะมา รับโอนงานจากรัฐ ให้เป็นที่เชื่อถือและยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลักดันและส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบการตรวจสอบและรับรองคุณภาพ มาตรฐานของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

จรรยา สุวัฒนพิเศษ (2557) ทำการศึกษามาตรการความปลอดภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป เกี่ยวกับการนำเข้าผักจากประเทศที่สาม : ศึกษากรณีประเทศไทย เนื่องจากสินค้าผักของประเทศไทยไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป จากปัญหาการปนเปื้อนของสารกำจัดศัตรูพืชตกค้างเกินค่ามาตรฐานและปัญหาการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ ผลการศึกษาพบว่า มาตรการสุขอนามัยของสหภาพยุโรปที่ปรับใช้กับการนำเข้าสินค้าผักจากประเทศที่สามนั้น มีทั้งมาตรการที่กำหนดอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานระหว่างประเทศ มาตรการที่มีความสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ตลอดจนมาตรการที่สูงกว่ามาตรฐานระหว่างประเทศแต่ก็ได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ซึ่งปัญหาการส่งออกผักประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป ไม่ได้เกิดจากปัญหาเรื่องความเข้มงวดของมาตรฐานสุขอนามัยแต่เพียงประการเดียว แต่ยังเกิดจากมาตรฐานในการผลิตของประเทศไทยเองที่ยังมีข้อบกพร่อง ระบบการตรวจสอบและออกใบรับรองสินค้าอาหารยังไม่มีมาตรฐานที่สามารถปฏิบัติได้ตามมาตรฐานสากล หรือข้อกำหนดของปลายทางคู่ค้า ทำให้สินค้าผักของไทยไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของสหภาพยุโรป นำมาสู่ต้นทุนทั้งด้านค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่

เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการ รวมถึงความเชื่อมั่นในสินค้าอาหารของประเทศไทย ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องย้อนกลับมามองระบบควบคุมการผลิตเพื่อส่งออกของประเทศไทย ทั้งในภาครัฐและในภาคเอกชนเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามมาตรฐานสากลหรือตราที่ประเทศคู่ค้ากำหนด

สมบุรณ์ บุญกิจอนุสรณ์ (2557) ทำการศึกษาระบบการตรวจสอบการนำเข้าอาหารของด่านอาหารและยาของประเทศไทยที่ดำเนินการในปัจจุบันเปรียบเทียบกับแนวทางปฏิบัติสำหรับระบบการควบคุมการนำเข้าสินค้าอาหาร (Guidelines for food import control systems: CAC/GL 47-2003) ของ CCFICS ผลการศึกษาพบว่าใน 20 แนวทางปฏิบัติสำหรับระบบการควบคุมการนำเข้าสินค้าอาหารนั้น บุคลากรของหน่วยงานยังไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทั้งหมด อาทิเช่น การจัดทำระเบียบวิธีการสุ่มตัวอย่าง ข้อกำหนดระหว่างการขนส่งอาหาร การประเมินและยอมรับระบบควบคุมอาหารของประเทศผู้ส่งออก การจัดทำข้อมูลความเสี่ยงเพื่อกำหนดความถี่ของการตรวจสอบ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ของประเทศผู้ส่งออกและผู้นำเข้า เป็นต้น ทั้งนี้ในระยะยาวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องศึกษาระบบควบคุมการนำเข้าอาหารของประเทศไทยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินระบบควบคุมและจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างหน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ของทั้งสองประเทศในการควบคุมอาหารให้ได้คุณภาพมาตรฐาน และปลอดภัยในการบริโภค

Canavari et al. (2006) ได้ทำการศึกษถึงความเชื่อมั่นในบทบาทของการรับรองมาตรฐานอาหารออร์แกนิกในระบบห่วงโซ่อุปทานของประเทศอิตาลี โดยวิเคราะห์กระบวนการในการรับรองสินค้าออร์แกนิกและประเมินปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของหน่วยงานรับรองสินค้าออร์แกนิก (Organic Agricultural Certification Bodies: OACB) โดยเก็บข้อมูลโครงสร้างในการรับรองสินค้าจาก OACB จำนวน 16 แห่ง พร้อมทั้งลงพื้นที่สำหรับการสอบถามข้อมูล จากการศึกษาพบว่าในการรับรองสินค้าจะเผชิญกับข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับรองสินค้า โดยมีเพียง 8 หน่วยงานที่มีบทบาทในตรวจรับรองสินค้าในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 90 จากหน่วยรับรองสินค้าทั้งหมด 21 แห่ง ในเรื่องของประสิทธิภาพในการตรวจรับรองสินค้าพบว่า กระบวนการรับรองสินค้ามีปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากระบบของเอกสารและระบบการควบคุมผลิตภัณฑ์ยังมีความซับซ้อนหรือยังไม่สามารถดำเนินการร่วมกันได้อย่างง่าย (Simplification) ในส่วนของความเชื่อมั่นในการรับรองสินค้าจะมีผลมาจากการส่งเสริมและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและความพึงพอใจจากการบริโภคสินค้า ซึ่งจะเป็นผลมาจากความเชื่อมั่นต่อศักยภาพในการรับรองสินค้ามากกว่าภาพลักษณ์ภายนอกของหน่วยงาน

Food and Agriculture Organization (2006) ได้ศึกษามาตรฐานความปลอดภัยอาหารในแต่ละประเทศ ประกอบด้วย EurepGAP, British Retail Consortium (BRC), IFS, มาตรฐานคุณภาพอาหารปลอดภัย (SQF) และ Dutch Code โดยสามารถสรุปเงื่อนไขที่จำเป็นในการจัดทำมาตรฐาน ประกอบด้วย

1. ข้อกำหนดด้านการจัดการ (การประกันคุณภาพ)
2. ขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย
3. การกำหนดหลักการและแนวทางปฏิบัติสำหรับการตรวจสอบและรับรองการนำเข้าและส่งออกสินค้าอาหาร
4. การออกแบบใบรับรองเพื่อให้เกิดการยอมรับในระดับสากล

ทั้งนี้ พบว่า ในการตรวจสอบมาตรฐานในแต่ละประเทศ จะมีเงื่อนไขที่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บางรายการตรวจสอบจำเป็นต้องมีใน EurepGAP แต่อาจจะเป็นเงื่อนไขที่ไม่จำเป็นใน British Retail Consortium (BRC) เป็นต้น ซึ่งการความสำคัญของเงื่อนไขแตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับ ลักษณะของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องภูมิอากาศ การมีอยู่ของแมลงหรือเชื้อโรคและสภาพการรักษาความ

ปลอดภัยของอาหาร เป็นต้น จากความแตกต่างเหล่านี้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้หลายประเทศต่างมีการออกกฎระเบียบ ข้อกำหนดด้านการตรวจสอบและรับรองสินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกอื่นๆ เพิ่มเติมตามแต่ข้อกำหนดที่ประเทศผู้นำเข้าเลือกใช้ เพื่อเป็นมาตรการในการคุ้มครองความปลอดภัยผู้บริโภคภายในประเทศของตนอย่างเข้มงวด

Vieira (2006) ทำการศึกษา เรื่องการประเมินบทบาทของมาตรฐานอาหารในเวทีการค้าโลกต่อโอกาสอุปทานการส่งออกเนื้อสัตว์ของประเทศบราซิล ด้วยการวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการทางธุรกิจของผู้ประกอบการที่เปลี่ยนแปลงไป จากการสอบถามและประชาพิจารณ์ของกลุ่มผู้ประกอบการหลักที่ส่งออกเนื้อสัตว์ของประเทศ ดังนี้

1. มาตรฐานการส่งออก ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ส่งออกมีการปฏิบัติตนที่ผิดเกี่ยวกับฉลาก เนื่องจากความล่าช้าของข้อมูล หรือมีการรับข้อมูลที่ผิดพลาด โดยผู้ส่งออกเนื้อสัตว์เรียกร้องให้มีการตรวจสอบโดยตรงกับ the Brazilian Ministry of Agriculture (MAPA) และระบบการตรวจสอบต้องเท่าเทียมกันระหว่างประเทศบราซิลและสหภาพยุโรป ที่ทำให้ผู้นำเข้าเชื่อว่ากฎระเบียบข้อบังคับของประเทศบราซิลมีความทันสมัยเทียบเท่ากับกฎระเบียบข้อบังคับของสหภาพยุโรป

2. การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (HACCP) ผลจากการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมไม่มีกระบวนการที่ตายตัว เช่น สหภาพยุโรปบังคับใช้ HACCP ในทุกระดับการผลิต ในขณะที่สหรัฐอเมริกาบังคับใช้แค่บางระดับการผลิตเท่านั้น เป็นต้น

3. การตรวจสอบย้อนกลับ ผลจากการศึกษาพบว่า การตรวจสอบย้อนกลับของประเทศนำเข้าและประเทศส่งออกอาจแตกต่างกันได้ และยากมากที่จะปฏิบัติตามมาตรฐานต่างๆ ได้ทั้งหมด ผู้ส่งออกต้องเผชิญความยากลำบากของการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดการเพาะเลี้ยงสัตว์ที่ถูกปฏิเสธการนำเข้าของผู้ผลิตตามหลักการตรวจสอบย้อนกลับ ดังนั้นเพื่อสนับสนุนการส่งออกในระยะยาว เจ้าของฟาร์มควรรวมกลุ่มกันจ้างซัพพลายเออร์ที่เชื่อถือได้ในการดำเนินการ

4. การควบคุมคุณภาพ ผลจากการศึกษาพบว่า การควบคุมคุณภาพเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศบราซิล และการศึกษานี้จะเป็นการพิจารณาในส่วนของการส่งออกเนื้อสัตว์เท่านั้น โดยผู้ส่งออกสามารถเข้าถึงรายละเอียดเชิงลึกของสัญญาการค้ากับประเทศผู้นำเข้า (ในที่นี้คือ สหภาพยุโรป) ได้โดยตรง ในขณะที่ผู้วิจัยไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลส่วนนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาในส่วนนี้ว่า มาตรฐานสินค้าต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีการอธิบายไว้แล้วตาม code of practice ที่ระบุแนวทางการปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการค้าเนื้อสัตว์ควรมีการผลิตและกระบวนการอย่างไร

Anders et al. (2007) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสำคัญและบทบาทในการรับรองสินค้าโดยบุคคลที่สาม ซึ่งจากความสำคัญของมาตรฐานสินค้าอาหารที่สูงขึ้นในการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้เกิดการพัฒนามาตรฐานและระบบการรับรองสินค้าประเภทอาหาร โดยหน่วยงานที่สามที่เป็นผู้รับรองสินค้าจะเป็นหน่วยงานที่ประเมินและรองรับผลิตภัณฑ์ว่า ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะมีคุณภาพและความปลอดภัยในระดับที่น่าเชื่อถือ ซึ่งการรับรองสามารถสร้างผลกระทบให้แก่ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในตลาดสินค้า การศึกษาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาประสิทธิภาพระหว่างวัตถุประสงค์ของการรับรองสินค้าและระดับของการแข่งขันของธุรกิจการรับสินค้าโดยบุคคลที่สาม โดยจะพิจารณาจากแนวคิดโซ่อุปทาน (Supply chain) สำหรับสินค้าผักและผลไม้ จากการศึกษาพบว่าในกรณีที่ผู้บริโภคมีอุปสงค์ต่อสินค้าอาหารที่มีคุณภาพสูง หน่วยงานที่รับรองสินค้าจะมีบทบาทสำคัญในตลาดการค้าอาหารระหว่างประเทศ เนื่องจากการผลิตและการค้าอาหารของโลกเริ่มมีการบิดเบือนเรื่องข้อมูลและคุณภาพของสินค้า ประกอบกับการแข่งขันทางด้านราคาที่เป็นปัจจัยสำคัญของการเลือกซื้อของสินค้าในระบบห่วงโซ่อุปทาน ทำให้การรับรองคุณภาพและมาตรฐานสินค้ามีความสำคัญ

มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเป้าหมายในการรับรองสินค้าของหน่วยรับรองอาจได้รับผลกระทบจากการแข่งขันในธุรกิจการรับรองสินค้าที่มีผู้ให้บริการที่มากขึ้น

จากข้อมูลการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่า ประเทศไทยมีมาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออก ซึ่งเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการเพาะปลูกกาแฟ มาตรฐานด้านคุณภาพเมล็ดกาแฟและกาแฟสำเร็จรูป ปัจจุบันสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการจัดทำมาตรฐานเมล็ดกาแฟตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ได้แก่ มาตรฐานเมล็ดกาแฟโรบัสตาและอาราบิก้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณภาพ ข้อบกพร่อง ขนาดและเกณฑ์ความคลาดเคลื่อน สารปนเปื้อน สารพิษตกค้าง สุขลักษณะ การบรรจุฉลาก และเครื่องหมายการตรวจสอบทางราชการของกาแฟ มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับกาแฟ ซึ่งเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการเพาะปลูกกาแฟ ตรวจสอบเรื่อง แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้าย สุขลักษณะส่วนบุคคล การบันทึกข้อมูลและการตามสอบ จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองกาแฟที่ดำเนินการตามมาตรฐานสากล มีเพียงหน่วยงานตรวจสอบและรับรองอาหารเท่านั้น ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องการศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองตามมาตรฐานสากล ซึ่งปัจจุบันมาตรฐานสากลได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นมาตรฐานความยั่งยืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะเชิงเทคนิคของผลิตภัณฑ์ กระบวนการเฉพาะและขั้นตอนการผลิต คุณภาพและความปลอดภัย รวมถึงเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ความตระหนักเรื่องสัตว์ และสภาพของแรงงาน ปัจจุบันมีมาตรฐานความยั่งยืนที่นิยมและได้รับการยอมรับในระดับสากลมีจำนวน 7 มาตรฐาน โดยแบ่งเป็นมาตรฐานโดยความสมัครใจ 5 ประเภท ประกอบด้วย Fair Trade standard, Organic, UTZ Certified standard, Rainforest Alliance และ 4C standard และมาตรฐานเอกชน 2 ประเภท ประกอบด้วย Nespresso และ Starbucks' CAFÉ Practices

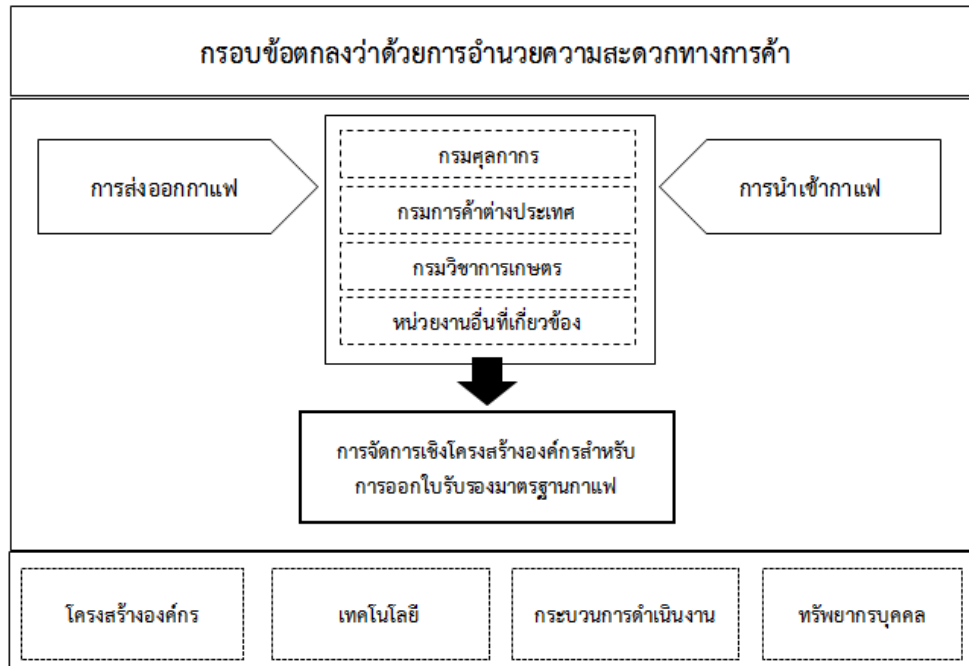
บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟและวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบแนวการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากล กาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของประเทศ ในบทนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนแรกเกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ส่วนที่สองกล่าวถึงการอธิบายรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยของโครงการซึ่งรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมินำมาสู่การวิเคราะห์ผล ส่วนที่สามกล่าวถึงการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย รวมถึงเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ในส่วนที่สี่เกี่ยวข้องกับการเลือกพื้นที่ศึกษา ส่วนถัดไปเกี่ยวข้องกับการเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับกาแฟ รายละเอียดเป็นดังนี้

3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้จะนำแนวคิดการบริหารเปลี่ยนแปลงมาประยุกต์ใช้กับโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกตามกรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า โดยเริ่มจากการศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานเพื่อนำเข้าส่งออกกาแฟในปัจจุบัน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ออกใบรับของคุณภาพกาแฟตามที่ประเทศคู่ค้าต้องการ จากนั้นระบุหน่วยงานที่เหมาะสมและมีอำนาจหน้าที่ในออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างในการออกใบรับรองมาตรฐานสากล เพื่อนำเข้าและส่งออกกาแฟภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า สรุปได้ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1) ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่ผ่านมา บทความ ข้อมูลสถิติและรายงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- การสรุปสถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย
- นโยบายของรัฐบาลไทยในการปลูกกาแฟ การนำเข้า และการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเทศในแถบภูมิภาคอาเซียน
- หน่วยงานที่ออกมาตรฐานเกี่ยวกับกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกของประเทศไทย
- โครงสร้างหน่วยงานและมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานประเทศผู้บริโภค
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการตรวจสอบและรับรอง
- โครงสร้างของหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทย
- ปัญหาที่พบในระบบการตรวจสอบและรับรองการนำเข้าและส่งออกสินค้าอาหารของประเทศไทย
- กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย

เพื่อให้ทราบข้อมูลโครงสร้างหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานของประเทศไทยและตามมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกกาแฟ เอกสารและขั้นตอนการส่งออกกาแฟของประเทศไทยและนำข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและวิเคราะห์แนวการจัดการเชิงโครงสร้างของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟของประเทศไทยตามมาตรฐานสากลต่อไป

2) ลงพื้นที่ที่ไร่กาแฟของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ โดยใช้พื้นที่ศึกษาที่ภาคเหนือ มุ่งเน้นไปที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐในการช่วยเหลือและจัดทำมาตรฐานกาแฟ รวมถึงปัญหาหรืออุปสรรคที่พบจากการขอตรวจและรับรองเพื่อให้ได้

ใบรับรองมาตรฐานกาแฟ และขั้นตอนตลอดจนเอกสารในการส่งออกกาแฟ เพื่อให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันของการตรวจสอบและรับรอง และการส่งออกกาแฟที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟเคยผ่านกระบวนการและขั้นตอนเหล่านี้

3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจพื้นที่มาเป็นประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการประชุม Focus group เรื่องความสำคัญของการรับรองมาตรฐานกาแฟไทยภายใต้การค้าเสรี ที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของเกษตรกรในการช่วยเหลือ และสนับสนุนการกำหนดมาตรฐานจากภาครัฐ เพื่อให้กาแฟได้รับมาตรฐานสากล รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของกระบวนการตรวจสอบและรับรองเพื่อออกใบรับรองกาแฟ และขั้นตอนในการส่งออกกาแฟ โดยวิเคราะห์แต่ละช่วงกิจกรรมตลอดโซ่อุปทานกาแฟ

4) ศึกษาหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานของประเทศส่งออกกาแฟที่เป็นผู้นำในตลาดโลกและหน่วยงานสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนา กาแฟ (โดยเลือกประเทศมาจากโครงการวิจัยย่อยที่ 1: การวิเคราะห์กระบวนการรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากลเพื่อการนำเข้าและส่งออกกาแฟ ภายใต้กรอบข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า) เพื่อให้ทราบโครงสร้างหน่วยงาน อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองตามมาตรฐานสากล

5) ศึกษากระบวนการของการส่งออกกาแฟไทย เพื่อให้ทราบขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ

6) ศึกษาหน่วยงานเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานของประเทศไทย เพื่อให้ทราบโครงสร้างหน่วยงาน อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล

7) สัมภาษณ์เชิงลึกกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งออกกาแฟไทย โดยพิจารณาจากด้านโครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี กระบวนการดำเนินงาน และทรัพยากรบุคคล

8) วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเอื้ออำนวยความสะดวกสำหรับการส่งออกกาแฟไทย

9) สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยให้สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 3.2 กรอบขั้นตอนการวิจัย

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ มี 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟที่ใช้ในการศึกษานี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) มุ่งเน้นไปที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ที่ปลูกกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้าทั้งชายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ เนื่องจากเป็นเกษตรกรมีประสบการณ์การปลูกกาแฟที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกาแฟที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและคณะนักวิจัยเชิญเข้าร่วมการจัดประชุม Focus group ที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า เพื่อให้ทราบทราบความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะสำหรับบทบาทภาครัฐในการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟไทย

2) หน่วยงานภาครัฐ

เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อให้ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันในการตรวจสอบและรับรองกาแฟที่สอดคล้องกับสากล รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ติดต่อเพื่อการส่งออกกาแฟ และปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เป็นที่ยอมรับและได้รับความน่าเชื่อถือ และรายละเอียดข้อมูลของขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทย ซึ่งประกอบไปด้วย

- กรมการค้าระหว่างประเทศ
- สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้า-ขาออก ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ
- กรมศุลกากร
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
- กรมวิชาการเกษตร
- กลุ่มวิจัยการกักกันพืช สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร
- กรมควบคุมโรค

3) หน่วยงานภาคเอกชน

เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารที่ได้รับการรับรองระบบงานของสากลหรือเทียบเท่ามาตรฐานสากล ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อให้ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันในการตรวจสอบและรับรองกาแฟที่สอดคล้องกับสากล และปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เป็นที่ยอมรับและได้รับความน่าเชื่อถือ ซึ่งประกอบไปด้วย

- สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- เครือข่ายของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Agriculture Foundation: TOAF)
- เครือข่ายของมูลนิธิสายใยแห่งแผ่นดิน (Thai PGS Organic Plus)
- เครือข่ายของเลมอนฟาร์ม (Lemon Farm ORGANIC-PGS: LF-PGS)
- บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด
- บริษัท ไบโออะกรีเสิร์ช (ไทยแลนด์) จำกัด

เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และวิธีเดลฟาย (Delphi method) มากำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นการสุ่มโดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตามงานวิจัยของ Toepoel and Emerson (2017) ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในการใช้วิธีเดลฟายควรมีจำนวน 10 ขึ้นไป ทำให้มีความเหมาะสมของข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ โดยมีรายละเอียดแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องการปลูกกาแฟและผ่านขั้นตอนสำหรับกระบวนการตรวจสอบและขอใบรับรองมาตรฐานกาแฟ และมีประสบการณ์ในการส่งออกกาแฟ

การศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

จังหวัด	ชุมชน/ร้านค้ากาแฟ	จำนวน (คน)
เชียงราย	บ้านแม่จันใต้	4
	ดอยช้าง	3
	บ้านขุนลาว	2
เชียงใหม่	ร้านอาข่า อาม่า	1
รวม		10

2) หน่วยงานภาครัฐ

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องการตรวจสอบ และรับรองสินค้าเกษตรและอาหาร และกระบวนการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหาร และมีอำนาจหน้าที่ใน ตรวจสอบและรับรองสินค้าเกษตรและอาหาร และดำเนินการพิจารณาและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหาร การศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 14 คน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงาน	จำนวน (คน)
กรมการค้าระหว่างประเทศ	2
สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้า-ขาออก ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ	2
กรมศุลกากร	2
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ	2
กรมวิชาการเกษตร	2
กลุ่มวิจัยการกักกันพืช สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร	2
กรมควบคุมโรค	2
รวม	14

3) หน่วยงานภาคเอกชน

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องการตรวจสอบ และรับรองสินค้าเกษตรและอาหาร การศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3.3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก: หน่วยงานภาคเอกชน

หน่วยงาน	จำนวน (คน)
สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์	2
เครือข่ายของมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย	2
เครือข่ายของมูลนิธิสายใยแห่งแผ่นดิน	2
เครือข่ายของเลมอนฟาร์ม	2

หน่วยงาน	จำนวน (คน)
บริษัท ห้องปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด	2
บริษัท ไบโออะกริเสิร์ช (ไทยแลนด์) จำกัด	2
รวม	12

3.4 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ที่ทำการศึกษานี้ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกทำการศึกษาในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลูกกาแฟที่ถือได้ว่ามีกระบวนการผลิตที่ทำให้ได้กาแฟที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล และรสชาติดีเทียบเคียงกับกาแฟที่มีชื่อเสียงของโลก รวมถึงเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรมีประสบการณ์ในการจัดทำมาตรฐานกาแฟและติดต่อหน่วยงานภาครัฐในการขอรับรองกาแฟตามสากล

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของกระบวนการตรวจสอบและรับรองเพื่อออกใบรับรองกาแฟ และขั้นตอนในการส่งออกกาแฟ รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานการตรวจสอบและออกใบรับรองมาตรฐานให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เป็นที่ยอมรับและได้รับความน่าเชื่อถือ และรายละเอียดข้อมูลของขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทย โดยพิจารณาจากด้านโครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี กระบวนการดำเนินงาน และทรัพยากรบุคคล

2) การจัดประชุม Focus group

การจัดประชุมนี้เป็นการประชุมโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า ซึ่งได้ดำเนินการสนทนาและอภิปรายร่วมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของการรับรองมาตรฐานกาแฟไทยภายใต้การค้าเสรี เพื่อให้ทราบความเห็นเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในการช่วยเหลือ และสนับสนุนการกำหนดมาตรฐานจากภาครัฐ เพื่อให้กาแฟได้รับมาตรฐานสากล รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของกระบวนการตรวจสอบและรับรองเพื่อออกใบรับรองกาแฟ และขั้นตอนในการส่งออกกาแฟ รวมถึงนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างในการออกใบรับรองตามมาตรฐานสากล และแนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยให้สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าเพิ่มขึ้น โดยใช้ประเด็นคำถามสำหรับการสอบถามความคิดเห็น (รายละเอียดประเด็นคำถามอยู่ในภาคผนวก ก ของแผนงาน)

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในงานวิจัยฉบับนี้ จะแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จาก การสังเกต ณ สถานที่จริง (Observation and field study) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion)

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการค้นหาและรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย ข้อมูลสถิติ บทความ เอกสาร วารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) รายละเอียดเป็นดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งมาจำแนกออกตามประเด็นคำถามและรวบรวมสรุปผลออกมาเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และพิจารณาความสมบูรณ์ของข้อมูล

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดประชุม Focus group ด้วยการวิเคราะห์สรุปเนื้อหา บันทึกที่ภาพถอดเทป โดยการจัดหมวดหมู่คำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลตอบคล้ายคลึงและแตกต่างกัน จากนั้นนำมาเรียบเรียงเพื่อสรุปรายงานการประชุมในรูปแบบของความเรียงเชิงพรรณนา

3) นำข้อมูลทั้งหมดจากข้อ 1 และ 2 มาใช้ Content analysis สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดเพื่อเสนอแนวทางการจัดการเชิงโครงสร้างในการออกไปรับรองกาแพตามมาตรฐานสากล และแนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแพไทยให้สามารถเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้า

การตรวจสอบข้อมูลนั้น การศึกษาครั้งนี้ เน้นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในด้านข้อมูลที่ได้จากแหล่งบุคคลเป็นหลัก รวมทั้งตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูลจาก 3 วิธี ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามเดิมถามซ้ำมากกว่า 1 ครั้งกับบุคคล สถานที่ และเวลาที่แตกต่างกันกับคำตอบที่ได้รับจะเหมือนกัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 บทบาทภาครัฐที่สามารถสนับสนุนกาแฟและปัญหาเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแฟของประเทศไทย

จากการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารวรรณกรรม และการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Focus group) เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในพื้นที่ทางภาคเหนือที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า ทำให้ทราบบทบาทภาครัฐที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟและผู้ส่งออกต้องการให้สนับสนุนและส่งเสริมเพื่อยกระดับกาแฟไทย ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคในเชิงโครงสร้างต่อกระบวนการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้ากาแฟไทยเพื่อให้สามารถส่งออกไปยังตลาดโลกได้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นการช่วยเพิ่มฐานะและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยดีขึ้น โดยสามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแฟของประเทศไทย ดังนี้

4.1.1 บทบาทภาครัฐที่สามารถสนับสนุนกาแฟ

หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนอุตสาหกรรมกาแฟตลอดโซ่อุปทานกาแฟ ตั้งแต่ต้นน้ำในการมีส่วนสนับสนุนการจัดทำมาตรฐานกาแฟ ตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน จนถึงการส่งออกกาแฟโดยอำนวยความสะดวกทางการค้าให้ผู้ส่งออกไทยได้ สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1) ควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์กาแฟของประเทศไทยเกี่ยวกับตำแหน่ง (Positioning) ของกาแฟไทยในตลาดโลก เพื่อนำไปสู่การวางนโยบายในการพัฒนากาแฟตลอดโซ่อุปทานตั้งแต่เกษตรกรจนถึงผู้ส่งออก

2) แนวโน้มการบริโภคกาแฟในตลาดโลก เป็นกาแฟคุณภาพสูงและกาแฟชนิดพิเศษ (Specialty coffee) จึงควรมีการยกระดับการผลิตกาแฟของประเทศไทยให้ได้กาแฟคุณภาพสูงจนไปถึงกาแฟชนิดพิเศษ โดยต้องมีการจัดการทั้งโซ่อุปทานกาแฟ โดยต้นน้ำต้องจัดทำมาตรฐาน กลางน้ำ มีการควบคุมคุณภาพกระบวนการผลิตกาแฟ และปลายน้ำ ควบคุมคุณภาพการคั่ว

3) ภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญเริ่มพัฒนาจุดเริ่มต้นที่ต้นกาแฟโดยการพัฒนาสายพันธุ์กาแฟ เนื่องจากสายพันธุ์มีผลต่อรสชาติกาแฟ ซึ่งในตลาดโลกมีการให้คะแนนการ Cupping หากได้คะแนนมากกว่า 80 คะแนนขึ้นไป ถือว่าเป็นกาแฟชนิดพิเศษซึ่งจะทำให้ราคากาแฟสูงขึ้นหลายเท่าไปด้วย โดยรสชาติที่ดีมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น พื้นที่ปลูก สภาพอากาศ ความสูงของพื้นที่ ปลูกในที่ร่ม แร่ธาตุในดิน การเก็บเมล็ดกาแฟ กระบวนการแปรรูป การคั่ว การชง และสายพันธุ์กาแฟเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกๆ จึงควรได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้จากภาครัฐ โดยมีการแยกสายพันธุ์เพื่อทำให้อาณาเขตการ Cupping มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์มากขึ้น การพัฒนาฐานข้อมูลสายพันธุ์ที่เหมาะสม และความต้องการของตลาด รวมถึงมีความร่วมมือกับเกษตรกรสำหรับการทดลองลงปลูกในพื้นที่จริงของเกษตรกร เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาได้ไปในทิศทางเดียวกันและได้ข้อมูลจริงของกาแฟ

4) หน่วยงานภาครัฐมีส่วนสนับสนุนสำหรับการให้ความรู้และมีข้อมูลทางวิชาการในเรื่องการเพาะปลูกอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงรายละเอียดข้อมูลการจัดทำมาตรฐาน เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

5) ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเงินทุนและเทคโนโลยีในขั้นตอนการแปรรูป เนื่องจากเทคโนโลยีมีราคาสูง และแนวทางการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการรับรอง เนื่องจากค่าบริการและค่าให้คำปรึกษา เป็นต้นทุนที่สูงสำหรับเกษตรกรในการดำเนินการเพื่อตรวจสอบและรับรอง นอกจากนั้น การปรับเปลี่ยนสวนกาแฟดั้งเดิมให้

เป็นไปตามมาตรฐานสากล ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ต้องใช้ระยะเวลา 3 ปี ก่อนขอใบรับรองได้ จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายสูง

6) ช่วยจัดการเรื่องเอกสารสิทธิให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถออกใบนี้ได้ เช่น เช่าที่เสียภาษีหรือหาทางออกอื่นๆ เนื่องจากเอกสารสิทธิเป็นเอกสารสำคัญในการขอใบรับรองตามสากล แต่พื้นที่ปลูกกาแฟส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนทำให้ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้

7) ควรมีการสนับสนุนการรวมกลุ่มกาแฟแบบในต่างประเทศที่มีการใช้กลไกการรวมกลุ่มกาแฟ เช่น สมาคมปลูกกาแฟเพื่อพัฒนาและสนับสนุนกาแฟที่มีมาตรฐานสากล ทำให้เกิดคุณภาพกาแฟสูง ส่งออกกาแฟได้มาก และเข้าถึงตลาดได้ง่ายขึ้น รวมถึงเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย

4.1.2 ปัญหาเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแฟของประเทศไทย

1) ปัญหาด้านบทบาทภารกิจ โครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ

1.1 รัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมาตรฐานกาแฟไทย

รัฐบาลไทยในแต่ละสมัยที่ผ่านๆ มาต่างไม่ได้ให้ความสำคัญและการดำเนินงานเชิงนโยบาย และสนับสนุนเรื่องการค้าตามมาตรฐานสากลสำหรับกาแฟเพื่อการส่งออกในระดับโลก จึงเป็นอุปสรรคสำคัญหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานภาครัฐในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และผู้ประกอบการ ตลอดจนเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐาน และเสียโอกาสในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของสินค้ากาแฟในตลาดโลก

1.2 ขาดหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจนในการรองรับและดูแลรับผิดชอบเฉพาะ

ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบที่ชัดเจนในการดำเนินการเกี่ยวกับสินค้ากาแฟของไทยตั้งแต่กระบวนการปลูก/ผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตลอดจนปลายทาง การส่งออกสินค้ากาแฟไทยไปยังตลาดโลก โดยเฉพาะการดำเนินการส่งออกสินค้ากาแฟไทยไปยังตลาดโลก เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจนในการให้การรองรับเอกสาร การออกใบเอกสารการส่งออกสินค้ากาแฟไทยไปยังตลาดโลกที่ถูกต้อง ชัดเจน น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับในทางสากลแก่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ และผู้ประกอบการสินค้ากาแฟไทย

1.3 ความรู้ ความเข้าใจของหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินการเรื่องเอกสาร

แม้ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐที่มีลักษณะเฉพาะในการดูแลและรับผิดชอบเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการส่งออกสินค้ากาแฟไทย แต่หน่วยงานด้านการเกษตรของไทย กระทรวง/กรม ที่เป็นหน่วยงานหลักในปัจจุบันนี้ในการดูแลการจัดทำเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการส่งออกสินค้ากาแฟไทยยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำเอกสาร การดำเนินการส่งเอกสารที่มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับในทางสากลภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงานด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจที่ตลาดเคลื่อนของเกษตรกรและผู้ประกอบการกาแฟในการจัดทำเอกสารจากหน่วยงานภาครัฐที่ เป็นผู้ถ่ายโอนองค์ความรู้ และวิธีการการจัดทำเอกสารให้แก่กลุ่มดังกล่าว

1.4 ความล่าช้าในการดำเนินการเกี่ยวกับเอกสารการส่งออกสินค้ากาแฟไทย

การดำเนินการจัดทำและส่งออกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้ากาแฟไทยมายังหน่วยงานภาครัฐให้เป็นผู้ดำเนินการในกระบวนการขั้นตอนต่อไป พบว่า มีความล่าช้าในการดำเนินการจัดทำและจัดส่งเอกสารที่ค่อนข้างใช้เวลานาน แม้จะมีระบบการรับส่งเอกสารด้วยระบบออนไลน์อีกช่องทางหนึ่งก็ตาม แต่การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันยังดำเนินการค่อนข้างล่าช้า ใช้เวลานาน ซึ่งอาจเกิดจากความสับสนและไม่ชัดเจนของหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบที่แท้จริง ตลอดจนสายการบังคับบัญชาที่ค่อนข้างยาวในการประสานงาน และดำเนินการระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) ปัญหาด้านการยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูงและเทียบเท่าสากล

2.1 ความไม่ทันสมัยและล้าหลังของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้ากาแฟไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง และยังไม่ทันสมัย ล้าหลังภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และบริบทโลกในด้านต่างๆ ในปัจจุบันที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เกษตรกรและผู้ประกอบการกาแฟที่ต้องการนำผลผลิต/ผลิตภัณฑ์กาแฟสำหรับส่งออก ซึ่งต้องมีเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องใช้ประกอบการในการดำเนินการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและดูแลในปัจจุบันในการส่งออกสินค้ากาแฟไทย พบว่า เอกสารและหลักฐานที่ใช้ดำเนินการยังมีกฎหมายบางฉบับที่ยังไม่ได้เอื้ออำนวยและสนับสนุน เช่น เกษตรกรต้องแสดงหลักฐาน เอกสารการถือครองที่ดิน โดยแสดงหลักฐานด้วยโฉนดที่ดินหรือเอกสารบางอย่างที่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการไม่สามารถนำมาแสดงให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินการรับรอง อนุญาตได้ ประกอบกับไม่มีหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจนที่สามารถดำเนินการออกเอกสารที่แน่ชัด ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้อ้างอิงให้เกิดประโยชน์ได้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับในทางสากล ตัวอย่างกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายป่าไม้ กฎหมายที่ดิน ซึ่งกฎหมายบางฉบับดังกล่าวยังมีความทับซ้อนอยู่ ไม่ทันสมัย และค่อนข้างยากในการดำเนินการเชิงปฏิบัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวใช้มานาน 10 กว่าปีโดยยังไม่สอดคล้อง เหมาะสมกับการดำเนินการในเรื่องของเอกสารภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต

2.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและเอกสารที่ใช้ดำเนินการส่งออกสินค้ากาแฟไทยยังขาดการยอมรับและเชื่อถือในระดับสากล

เนื่องด้วยสินค้ากาแฟไทยยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐในการรับรองและดูแลโดยเฉพาะตลอดจนเอกสารที่ใช้ดำเนินการยังไม่ได้ได้รับการยอมรับในทางปฏิบัติสากล หน้าที่การดำเนินการในเรื่องของความรับผิดชอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับกาแฟไทยและการจัดทำเอกสารการส่งออกสินค้ากาแฟจึงอยู่ภายใต้หน่วยงานหลักกระทรวง/กรมด้านเกษตรกรรม ซึ่งยังขาดข้อมูลองค์ความรู้ที่ถูกต้อง และชัดเจนในการดำเนินการให้สอดคล้องและเป็นไปในทางปฏิบัติของสากล จึงทำให้ยังไม่ได้ได้รับการยอมรับและเชื่อถือในระดับสากลทั้งหน่วยงานภาครัฐของไทย และเอกสารที่ออกโดยหน่วยงานภาครัฐไทยในการส่งออกสินค้ากาแฟไทย

3) ปัญหาด้านคุณภาพในการจัดบริการของหน่วยงานรัฐ

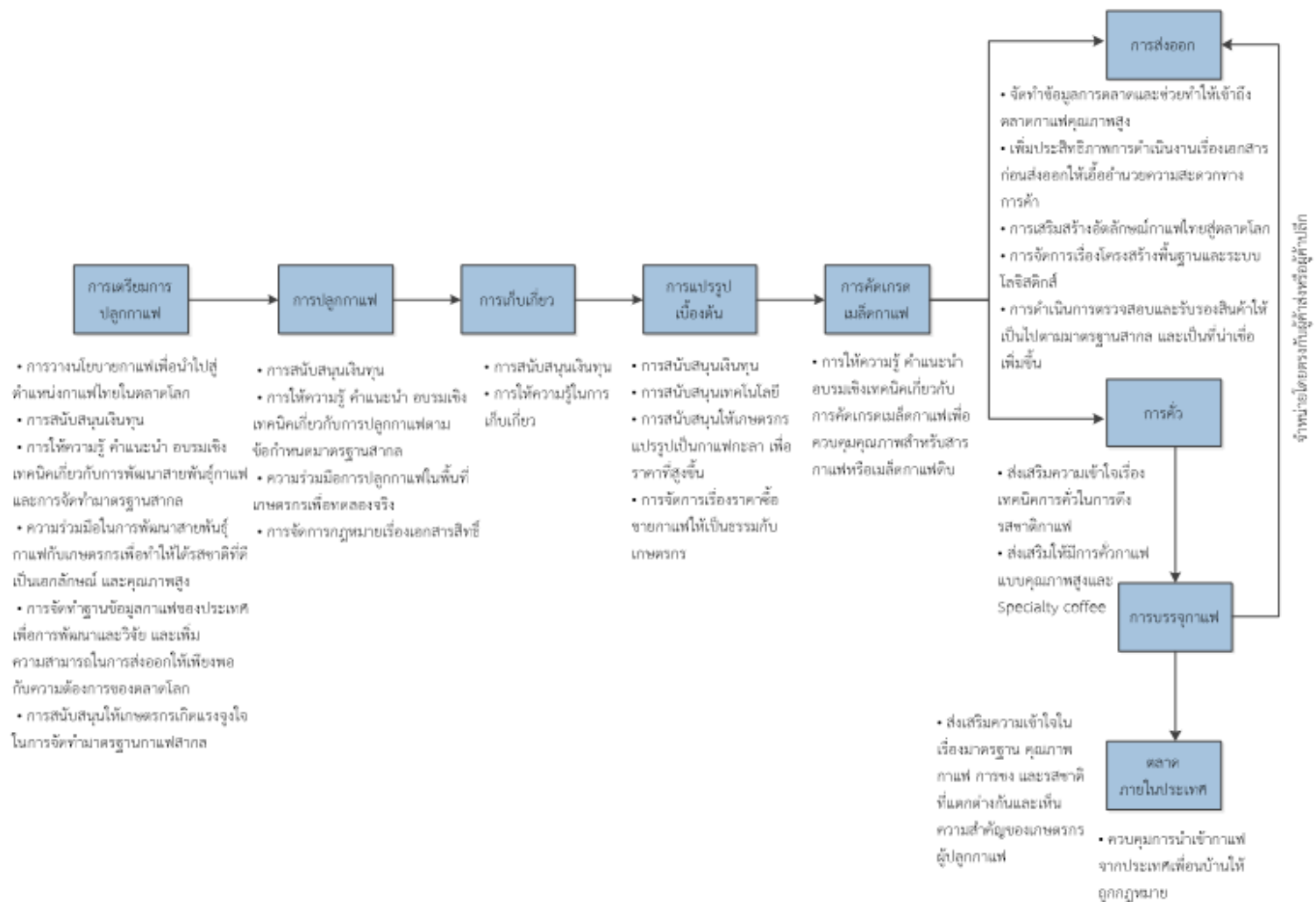
3.1 การดำเนินการจัดบริการด้านเอกสารประกอบการรับรองมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อการส่งออกของหน่วยงานภาครัฐที่มีความล่าช้า

เนื่องจากการดำเนินการให้การรับรองของเอกสารมาตรฐานคุณภาพกาแฟไทยเพื่อการส่งออกมีบางส่วนที่ยังดำเนินการล่าช้า เช่น บุคลากรของภาครัฐในหน่วยงานที่ดำเนินการให้การรับรองเอกสารโดยไม่มีติดกับความเหมาะสม ความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบและหลักการที่ควรจะเป็นของการจัดทำและรับรองเอกสารรับมาตรฐานคุณภาพสินค้ากาแฟ เป็นการดำเนินการในลักษณะของดุลยพินิจของบุคลากรในหน่วยงาน ซึ่งทำให้อาจถูกมองในลักษณะการดำเนินงานที่เลือกปฏิบัติและไม่เป็นธรรมได้

3.2 ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การจัดบริการ และดำเนินการให้ข้อมูลแก่เกษตรกรและผู้ส่งออก โดยเฉพาะข้อมูลทางวิชาการในการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวกับมาตรฐานการส่งออกสินค้ากาแฟไทยยังขาดความล่าช้า ข้อมูลยังขาดความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และคลาดเคลื่อน จึงส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงข้อมูลของเกษตรกรและผู้ประกอบการที่ต้องการข้อมูลสำหรับการจัดทำเอกสารให้ถูกต้อง น่าเชื่อถือ โดยเป็นไปตามหลักสากล

จากหัวข้อ 4.1.1 และ 4.1.2 ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ยังพบปัญหาเชิงโครงสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแฟของประเทศไทย หากต้องการยกระดับกาแฟโดยบูรณาการเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่ากาแฟโลก จำเป็นต้องส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรจัดทำมาตรฐานกาแฟตามสากล และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนการตรวจสอบและรับรอง รวมถึงการส่งออกกาแฟ จำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานให้เอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้ามากขึ้น ให้มีสะดวก รวดเร็ว ง่ายขึ้น และการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสากล โดย ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนา กาแฟตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำสรุปได้ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 บทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาโซ่อุปทานกาแฟ
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะวิจัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้มีแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพโครงสร้างหน่วยงานเกิดที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน และการส่งออกกาแฟของประเทศไทย จึงดำเนินการศึกษาประเทศที่เป็นผู้นำการส่งออกกาแฟของโลก เพื่อศึกษาความสำเร็จด้านกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานและองค์การที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินการผลิต การออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล และการส่งออกกาแฟเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยต่อไป

4.2 ความสำเร็จด้านกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานและองค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล กรณีศึกษา: โคลอมเบีย เอธิโอเปีย และเคนยา

ในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาถึงกลไกเชิงโครงสร้างหน่วยงาน/องค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล โดยอาศัยประสบการณ์จากตัวอย่างต่างประเทศที่มีหน่วยงาน/องค์การทำหน้าที่ สนับสนุน และช่วยเหลือให้การดำเนินการดังกล่าวบรรลุเป้าหมาย พร้อมสามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทยในการออกแบบเชิงโครงสร้างหน่วยงาน/องค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากลให้มีความเหมาะสมในการทำหน้าที่ดังกล่าวเพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในประเทศสามารถส่งออกสินค้ากาแฟไปยังตลาดโลกได้โดยมีมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับ น่าเชื่อถือ และเทียบเท่าในระดับสากลได้ ทั้งนี้ จากการศึกษาได้พบว่ากลุ่มประเทศทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศโคลอมเบีย เอธิโอเปีย และเคนยา ในฐานะกลุ่มประเทศต้นแบบในการส่งออกกาแฟสู่ตลาดโลก โดยเป็น 3 ประเทศที่มีหน่วยงาน/องค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟของประเทศให้มีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับตามมาตรฐานสากล โดยได้ทำการศึกษากลไกเชิงโครงสร้างหน่วยงาน/องค์การที่สนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวนี้มีลักษณะโครงสร้างการดำเนินงานอย่างไร มีจุดเด่นอย่างไรในการดำเนินงาน เพื่อนำมาสู่การปรับปรุงและออกแบบเพื่อพัฒนาโครงสร้างเชิงสถาบันสำหรับหน่วยงานองค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันและได้รับการยอมรับเทียบเท่าในระดับสากล

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ความสำเร็จด้านกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานและองค์การสนับสนุนการดำเนินการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล กรณีศึกษา ประเทศโคลอมเบีย เอธิโอเปีย และเคนยา นั้น มาจาก 2 ปัจจัยหลักสำคัญด้วยกัน 2 ปัจจัย คือ 1) กลไกความช่วยเหลือและการสนับสนุนด้านการดำเนินงานจากองค์การภายนอกระหว่างประเทศ และ 2) ระบบและกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานภายในประเทศ ซึ่งทั้ง 3 ประเทศในฐานะที่เป็นกลุ่มประเทศต้นแบบในการส่งออกกาแฟสู่ตลาดโลกที่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากการดำเนินงานทำตามมาตรฐานสากล การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐ สภาพแวดล้อมของประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกกาแฟ เป็นต้น ยังมีปัจจัยดังกล่าวว่าด้วยกลไกโครงสร้างเชิงสถาบันจากหน่วยงานที่มีอยู่ในประเทศเองและภายนอกประเทศในด้านการสนับสนุนการผลิตและการออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากลที่เป็นส่วนสำคัญช่วยให้กลุ่มประเทศดังกล่าวทั้ง 3 ประเทศ สามารถดำเนินการส่งออกกาแฟได้ประสบความสำเร็จในตลาดโลก และมีมาตรฐานสากลที่ได้รับการยอมรับ น่าเชื่อถือ และแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถวิเคราะห์และสรุปภาพรวมถึงความสำเร็จจากกลไกดังกล่าวของทั้ง 3 ประเทศ เรียงลำดับแต่ละประเทศออกมาได้ ดังนี้

1) ประเทศโคลอมเบีย

ความสำเร็จในด้านการผลิตและการส่งออกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าของประเทศโคลอมเบียนั้นไม่ได้มีเพียงปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพียงเท่านั้น แต่อีกปัจจัยหนึ่งสำคัญคือ ระบบและกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานภายในประเทศ กล่าวคือ ประเทศ

เออีโอเปียมีหน่วยงานหนึ่งที่ได้ชื่อว่าเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และคอยขับเคลื่อนการดำเนินการผลิตและการส่งออกกาแฟให้สามารถแข่งขันได้อย่างมีศักยภาพเทียบเท่าสากล พร้อมให้ดำเนินการสำหรับกาแฟของประเทศเป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล หน่วยงานนั้น คือ **สหพันธ์เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟโคลอมเบีย (Federación Nacional de Cafeteros Colombia: FNC)** เป็นองค์การในฐานะบริษัทเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit Organization) ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2470 เพื่อให้เป็นองค์การหรือสถาบันสำหรับปกป้องผู้ผลิตกาแฟ และเป็นตัวแทนทั้งในระดับประเทศและระดับโลก เพื่อปกป้องสิทธิของตนและแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ปลูกกาแฟ ซึ่งองค์การดังกล่าวมีระบบโครงสร้างการบริหารงานที่ยึดระบบเจ้าขุนมูลนาย โดยเป็นระบบที่ทางองค์การสหพันธ์ฯ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จุดเด่นสำคัญขององค์การสหพันธ์ฯ ที่ช่วยให้กาแฟของประเทศโคลอมเบียสามารถมีศักยภาพและแข่งขันได้ในระดับสากล จุดเด่นของกลไกในเชิงโครงสร้างของหน่วยงาน ประกอบด้วยทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ด้านการตลาด และด้านงบประมาณ

1.1 ด้านการบริหารงาน

ในด้านการบริหารงานของสหพันธ์เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟโคลอมเบีย (Federación Nacional de Cafeteros Colombia: FNC) จะพบว่า ค่อนข้างมีโครงสร้างการบริหารงานที่ซับซ้อน ประกอบด้วยฝ่ายบริหารหลักทั้งหมด 5 ฝ่าย ประกอบด้วย สภาคองเกรสแห่งชาติของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ คณะกรรมการแห่งชาติของผู้ปลูกกาแฟ คณะกรรมการผู้บริหาร คณะกรรมการคลังสินค้าของผู้ปลูกกาแฟ และคณะกรรมการบริหารเทศบาลของผู้ปลูกกาแฟ ในการทำหน้าที่ตามแต่ละฝ่าย พร้อมทั้งมีกลุ่มหน่วยงานย่อย ๆ ลงไปในการเข้าช่วยสนับสนุนการบริหารงานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ทั้ง 5 ฝ่าย ทั้งนี้จากการศึกษาระบบคณะกรรมการทั้ง 5 ฝ่ายในโครงสร้างการบริหารงานจะพบว่า คณะกรรมการทั้ง 5 ฝ่าย จะประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมอยู่ในคณะกรรมการทั้ง 5 ฝ่าย และร่วมกันบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ ที่ได้รับ โดยมีทั้งตัวแทนจากภาคเอกชน บริษัท ผู้ประกอบการ เกษตรกร และรวมไปถึงตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐของประเทศโคลัมเบียจากระดับกระทรวงต่างๆ เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงการเกษตร และกระทรวงการค้า (Federación Nacional de Cafeteros Colombia, 2018) ถือได้ว่าเป็นการบริหารงานที่มีตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมบริหารงานครบทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการให้ภาคส่วนจากรัฐบาลระดับกระทรวงเข้ามาร่วมบริหาร และมีการประชุมกันอยู่โดยตลอด ช่วยให้การบริหารงานและการดำเนินงานของสหพันธ์ฯ สำหรับเป้าหมายต่างๆ นั้น ทั้งการปลูกผลิตกาแฟ การดำเนินการสนับสนุนด้านการจัดทำและออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟสากล สามารถเข้าถึงการรับรู้ของภาครัฐได้อย่างเต็มที่ อันจะช่วยให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของสหพันธ์ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งแม้ว่าจะมีช่วงหนึ่งที่สหพันธ์ FNC มีความขัดแย้งกับอุตสาหกรรมกาแฟในประเทศบ้างในด้านคุณภาพ เพราะผลประโยชน์ของเกษตรกรตามมุมมองของสหพันธ์ FNC อาจไม่ได้นำไปสู่คุณภาพกาแฟที่ดีที่สุด แต่สหพันธ์ FNC มีแผนกที่สำคัญ คือ แผนกวิจัยที่เรียกว่า Cenicafe เป็นแผนกที่ตั้งขึ้นมาสำหรับการวิจัยและเพาะพันธุ์กาแฟสายพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะ (Hoffmann, 2014) เพื่อให้ได้ผลผลิตกาแฟที่เหมาะสมและครบถ้วนที่สุด

1.2 ด้านการตลาด

ความสำเร็จอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ ด้านการตลาด กล่าวคือ ประเทศโคลอมเบียรู้จักการตลาดกาแฟมีค่ามากแค่ไหนในการแข่งขัน และเริ่มสร้างแบรนด์ของประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งทางสหพันธ์ FNC ได้เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการดังกล่าว ด้วยการการสร้างตัวละครชื่อ Juan Valdez เกษตรกรที่เป็นตัวแทนของกาแฟโคลอมเบียในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เนื่องจาก Juan Valdez กับ

ลาของเขาได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของกาแฟโคลอมเบียที่สามารถพบได้บนถ้ำกาแฟและในโฆษณาที่แสดงโดยนักแสดงสามคนตลอดหลายปีที่ผ่านมา โดย Juan Valdez กลายเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่กาแฟโคลอมเบีย ตัวละครนี้ต่อยอดความสำเร็จของวิถีทางการตลาดที่ประสบความสำเร็จ เช่น “กาแฟจากขุนเขา” (Mountain Grown Coffee) และการส่งเสริม “กาแฟโคลอมเบีย 100%” ทำให้โคลอมเบียสามารถสร้างความแตกต่างให้กับตัวเองได้ในสายตาของผู้บริโภคทั่วโลก (Federación Nacional de Cafeteros Colombia, 2018) แม้การตลาดนี้อาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับมาตรฐานกาแฟอย่างเด่นชัด แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีแบรนด์ที่ได้รับการยอมรับ จะช่วยให้สินค้ากาแฟดังกล่าวสามารถขายได้ในตลาดโลก ซึ่งการมีมาตรฐานดังกล่าวรองรับ เป็นการช่วยติดตราแบรนด์ในสินค้ากาแฟนั้นให้มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้รับการยอมรับในระดับสากลได้เช่นกัน

1.3 ด้านงบประมาณ

เนื่องจากสหพันธ์เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟโคลอมเบีย (Federación Nacional de Cafeteros Colombia: FNC) เป็นองค์การในฐานะบริษัทเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit Organization) ในการทำหน้าที่ดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกร และการดำเนินการผลิตกาแฟ ตลอดจนการจัดทำมาตรฐานกาแฟของประเทศ ได้รับแหล่งเงินทุนที่สำคัญจาก ภาษีส่งออกกาแฟพิเศษ เนื่องด้วยโคลอมเบียเป็นหนึ่งในประเทศผู้ผลิตกาแฟรายใหญ่ขององค์การ FNC จึงมีเงินทุนมากมายจนเติบโตเป็นองค์การขนาดใหญ่ และมีบทบาทด้านการตลาด การผลิต และการเงินที่ค่อนข้างมาก ซึ่งส่วนนี้ทำให้องค์การสหพันธ์ FNC มีงบประมาณที่มากพอสามารถดำเนินการช่วยเหลือ และให้ความรู้แก่เกษตรกร ชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟที่เป็นสมาชิกของสหพันธ์ในการดำเนินการผลิตกาแฟให้ได้ตามหลักเกณฑ์มาตรฐานกาแฟสากลได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งเป็นการช่วยพัฒนาและยกระดับฐานะและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟโคลอมเบียให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

2) ประเทศเอธิโอเปีย

ในส่วนของประเทศเอธิโอเปียที่ตั้งอยู่ในทวีปแอฟริกา ในฐานะประเทศต้นกำเนิดกาแฟของโลก ซึ่งได้ประสบความสำเร็จในดำเนินการผลิตกาแฟและจัดทำตามมาตรฐานสากลจนสามารถแข่งขันได้ อันเนื่องมาจากจากกลไกโครงสร้างการดำเนินงานจากองค์การภายนอกระหว่างประเทศ คือ องค์การเพื่อการพัฒนา “Solidaridad” ทั้งนี้ องค์การ Solidaridad เป็นองค์การที่มีเครือข่ายระหว่างประเทศที่มีพันธมิตรทั่วโลก โดยเป็นองค์การที่มีหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมและระบบนิเวศ ซึ่งมีโครงสร้างการทำงานผ่าน 9 ศูนย์ที่เชี่ยวชาญในแต่ละภูมิภาค รวมเป็นจำนวนประเทศทั้งหมดประมาณ 40 ประเทศที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนขององค์การ Solidaridad โครงสร้างองค์การที่ประกอบด้วย 9 ศูนย์ภูมิภาคแต่ละแห่งทั่วโลกนั้น มี 1 ศูนย์ ที่ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องการดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานสินค้ากาแฟ คือ Solidaridad East and Central Africa เป็นศูนย์ขององค์การที่ทำหน้าที่ดูแลกลุ่มประเทศที่เป็นสมาชิกในพื้นที่แอฟริกา โดยทำหน้าที่ในการแนะนำแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในระดับฟาร์มให้แก่เกษตรกร ซึ่งได้นำมาซึ่งการปรับปรุงมากมาย ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงการผลิตภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในพื้นที่ พร้อมป้องกันการเข้ามาแทรกแซงจากนักลงทุนจากบริษัทใหญ่ๆ ด้านกาแฟจากต่างชาติ โดยเน้นถึงการมุ่งให้เกษตรกรปรับตัวสำหรับการดำเนินการผลิตกาแฟให้ได้เป็นไปตามหลักมาตรฐานกาแฟสากล กล่าวคือ องค์การ Solidaridad ได้สนับสนุนการรับรองว่าเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการส่งเสริมโซ่อุปทานที่ยั่งยืนและครบวงจร แต่ได้มีการออกมาเรียกร้องถึงความจำเป็นที่จะต้องไปไกลกว่าการรับรองมาตรฐานเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง สำหรับการจัดทำมาตรฐานของประเทศเอธิโอเปีย นั้น ประเทศเอธิโอเปียได้เข้าร่วมการ

จัดทำมาตรฐานกาแฟทั้ง 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐาน Fairtrade และ Utz ตลอดจนอีก 1 มาตรฐานที่มีการดำเนินการผลิตกาแฟที่สอดคล้องตามมาตรฐานด้วยบ้างแล้วนั้น คือ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic) ภายหลังที่ประเทศเอธิโอเปียได้เข้าร่วมการจัดทำมาตรฐานที่เป็นมาตรฐาน Fairtrade และ Utz เกษตรกรรายย่อยของประเทศจะได้รับการฝึกอบรมด้านการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีมาใช้ในการปรับปรุงการผลิตกาแฟให้สอดคล้องและเป็นไปตามการรับรองมาตรฐานของ Fairtrade และ Utz ภายใต้การสนับสนุนขององค์การเพื่อการพัฒนาที่เรียกว่า Solidaridad จนในท้ายที่สุด ผลปรากฏว่า การผลิตกาแฟของประเทศมีทิศทางแนวโน้มที่ดีขึ้น สามารถยกระดับการผลิตและเพิ่มผลผลิตกาแฟได้ตรงตามมาตรฐานกาแฟของมาตรฐาน Fairtrade และ Utz พร้อมทั้งช่วยประเทศดังกล่าวสามารถแข่งขันและส่งออกกาแฟที่มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานสากลในตลาดกาแฟโลกได้อย่างเต็มความสามารถ (Hoebink et al., 2014)

3) ประเทศเคนยา

ในบรรดากลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปแอฟริกา อีกประเทศหนึ่งถัดมาคือประเทศเคนยา ซึ่งเป็นอีกประเทศหนึ่งเช่นเดียวกับประเทศเอธิโอเปียที่ได้ประสบความสำเร็จในดำเนินการผลิตกาแฟและจัดทำตามมาตรฐานสากลจนสามารถแข่งขันได้ อันเนื่องมาจากจากกลไกโครงสร้างการดำเนินงานจากองค์การภายนอกระหว่างประเทศ คือ องค์การเพื่อการพัฒนา “Solidaridad” ทั้งนี้ องค์การ Solidaridad เป็นองค์การที่มีเครือข่ายระหว่างประเทศที่มีพันธมิตรทั่วโลก โดยเป็นองค์การที่มีหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมและระบบนิเวศ ซึ่งมีโครงสร้างการทำงานผ่าน 9 ศูนย์ที่เชี่ยวชาญในแต่ละภูมิภาค รวมเป็นจำนวนประเทศทั้งหมดประมาณ 40 ประเทศที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนขององค์การ Solidaridad โครงสร้างองค์การที่ประกอบด้วย 9 ศูนย์ภูมิภาคแต่ละแห่งทั่วโลกนั้น มี 1 ศูนย์ ที่ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องการดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานสินค้ากาแฟ คือ Solidaridad East and Central Africa เป็นศูนย์ขององค์การที่ทำหน้าที่ดูแลกลุ่มประเทศที่เป็นสมาชิกในพื้นที่แอฟริกาที่นอกเหนือจากประเทศเอธิโอเปียดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังรวมไปถึงประเทศอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ ประเทศเคนยา ประเทศคองโก ประเทศแทนซาเนีย และประเทศอูกันดา โดยศูนย์ขององค์การดังกล่าวได้ทำหน้าที่ในการแนะนำแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในระดับฟาร์มให้แก่เกษตรกร ซึ่งได้นำมาถึงการปรับปรุงเรื่องต่าง ๆ มากมาย ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงการผลิตภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในพื้นที่ พร้อมป้องกันการเข้ามาแทรกแซงจากนักลงทุนจากบริษัทใหญ่ๆ ด้านกาแฟจากต่างชาติ โดยเน้นถึงการมุ่งให้เกษตรกรปรับตัวสำหรับการดำเนินการผลิตกาแฟให้ได้เป็นไปตามหลักมาตรฐานกาแฟสากล กล่าวคือ องค์การ Solidaridad ได้สนับสนุนการรับรองว่าเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการส่งเสริมโซ่อุปทานที่ยั่งยืนและครบวงจร แต่ได้มีการออกมายอมรับถึงความจำเป็นที่จะต้องไปไกลกว่าการรับรองมาตรฐานเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง สำหรับการจัดทำมาตรฐานของประเทศเคนยานั้น เช่นเดียวกันกับประเทศเอธิโอเปีย ซึ่งได้เข้าร่วมการจัดทำมาตรฐานกาแฟทั้ง 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐาน Fairtrade และ Utz ตลอดจนอีก 1 มาตรฐานที่มีการดำเนินการผลิตกาแฟที่สอดคล้องตามมาตรฐานด้วยบ้างแล้วนั้น คือ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic) ภายหลังที่ประเทศเคนยาได้เข้าร่วมการจัดทำมาตรฐานที่เป็นมาตรฐาน Fairtrade และ Utz เกษตรกรรายย่อยของประเทศจะได้รับการฝึกอบรมด้านการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีมาใช้ในการปรับปรุงการผลิตกาแฟให้สอดคล้องและเป็นไปตามการรับรองมาตรฐานของ Fairtrade และ Utz ภายใต้การสนับสนุนขององค์การเพื่อการพัฒนาที่เรียกว่า Solidaridad เช่นเดียวกันกับประเทศเอธิโอเปีย จนในท้ายที่สุดการผลิตกาแฟของประเทศเคนยามีการยกระดับในแนวโน้มที่ดีขึ้น สามารถยกระดับการผลิตและเพิ่มผลผลิตกาแฟได้ตรงตามมาตรฐานกาแฟของมาตรฐาน Fairtrade และ Utz พร้อมทั้งช่วยประเทศเคนยาสามารถแข่งขันและส่งออกกาแฟที่มีคุณภาพได้ตาม

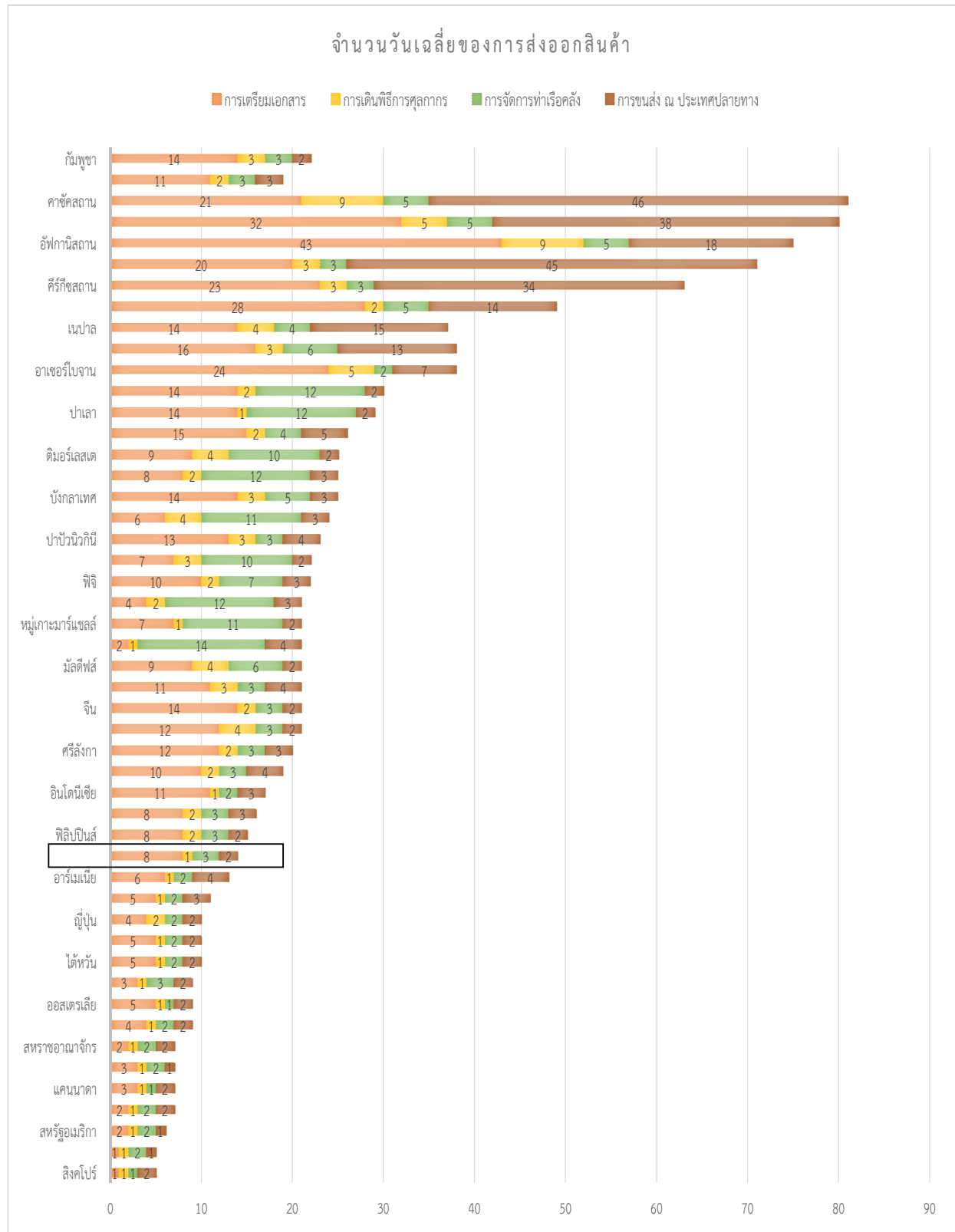
มาตรฐานสากลในตลาดกาแฟโลกได้มีประสิทธิภาพ (Hoebink et al., 2014) สามารถแข่งขันได้กับประเทศอื่น ๆ ที่เป็นคู่แข่งในตลาดกาแฟโลก

นอกเหนือจากองค์การระหว่างประเทศที่เป็นองค์การเพื่อการพัฒนา Solidaridad แล้วในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการฝึกอบรมเกษตรกรรายย่อยในเคนยาในการผลิตกาแฟให้ได้ตามมาตรฐานสากล Fairtrade และ Utz แล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ประเทศเคนยาประสบความสำเร็จด้วยนั้นมาจากระบบและกลไกเชิงโครงสร้างของหน่วยงานภายในประเทศด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในประเทศเคนยามีสมาคมผู้ค้ากาแฟเคนยา (The Kenya Coffee Traders Association: KCTA) เป็นสมาคมที่ได้รับความน่าเชื่อถือทั้งในเรื่องความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอุตสาหกรรมกาแฟในเคนยา การสนับสนุนและความพยายามในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมกาแฟในเคนยา ส่งเสริมด้านกาแฟและอุตสาหกรรมกาแฟเคนยาในตลาดต่างประเทศ โดยเป็นสมาคมที่ทำหน้าที่สำหรับการเป็นเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนเน้นการมีส่วนร่วมในการพูดคุยกับหน่วยงานด้านกฎหมายในประเทศเคนยาเพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับนโยบาย การปฏิรูป และการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติที่ดีที่สุดและอนาคตที่ยั่งยืนสำหรับอุตสาหกรรมกาแฟเคนยาซึ่งครอบคลุมถึงในเรื่องของการจัดทำมาตรฐานกาแฟสากล เพื่อช่วยให้การค้าและเพิ่มประสิทธิภาพของอุตสาหกรรมกาแฟเคนยาให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจ ที่สำคัญจุดเด่นของสมาคมดังกล่าวนี้ คือ การร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะการร่วมมือกับองค์กร Utz ในการส่งเสริมการผลิตกาแฟให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล Utz รวมทั้งคอยสนับสนุนและช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ตลอดจนพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่เคนยาร่วมกับสมาคม KCTA ทั้งในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลกาแฟ การส่งเสริมการบริโภคกาแฟในท้องถิ่น และการส่งเสริมคุณภาพกาแฟที่ให้มีคุณภาพและสอดคล้องตรงตามมาตรฐานกาแฟสากล Utz (The Kenya Coffee Traders Association, 2018) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยตอบสนองถึงความต้องการของภาคการเกษตรที่ผลิตรายย่อยเพื่อความยั่งยืน พร้อมร่วมกันในการส่งเสริมการปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อเพิ่มมูลค่าที่ส่งผลกระทบต่อผลกระทบที่ยั่งยืนในภาคการผลิตกาแฟของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น

4.3 กระบวนการของการส่งออกกาแฟไทย: ส่วนของการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ

4.3.1 ภาพรวมของกระบวนการส่งออกสินค้า

กระบวนการส่งออกโดยทั่วไปแบ่งออกได้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการเตรียมเอกสาร พิธีทางศุลกากร การขนส่งสินค้าลงท่าเรือหรือเครื่องบิน และการขนส่งสินค้าขึ้นฝั่งที่ประเทศปลายทางเพื่อกระจายสินค้าเข้าสู่ประเทศผู้บริโภค ทั้งนี้ จำนวนวันมีความสำคัญต่อการส่งออก ภาพที่ 4.2 แสดงจำนวนวันของภาพรวมของสินค้าในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนสำหรับการส่งออก ข้อมูลจากกราฟแสดงจำนวนวันที่ล่าช้าจะส่งผลกับค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำเอกสารทางการค้าและการขนส่งทางบก พิธีการทางศุลกากรสำหรับการนำเข้าและการขนส่งภายในประเทศ

ภาพที่ 4.2 จำนวนวันเฉลี่ยของการส่งออกสินค้าของประเทศต่างๆ
 ที่มา: World Bank Doing Business 2013

จากภาพที่ 4.2 จำนวนวันเฉลี่ยของการส่งออกสินค้าของประเทศต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า จำนวนวันเฉลี่ยของประเทศค้าชดเชยมีจำนวนวันเฉลี่ยในการส่งออกสินค้ามากที่สุด คือ 81 วัน ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์มีจำนวนวันเฉลี่ยในการส่งออกสินค้าน้อยที่สุด คือ 5 วัน จากภาพจำนวนวันเฉลี่ยในการส่งออกสินค้าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) การเตรียมเอกสาร (2) การเดินพิธีการศุลกากร (3) การจัดการท่าเรือคลัง และ (4) การขนส่ง ณ ประเทศปลายทาง ซึ่งขั้นตอนที่ประเทศค้าชดเชยใช้เวลาในการดำเนินการมากที่สุด คือ ขั้นตอนการขนส่ง ณ ประเทศปลายทาง โดยใช้เวลาทั้งหมด 46 วัน และประเทศสิงคโปร์ใช้เวลา 2 วันในการดำเนินการด้านการขนส่ง ณ ประเทศปลายทาง ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวขึ้นอยู่กับระยะทางในการขนส่งสินค้าจากท่าเรือไปยังจุดหมายปลายทาง สำหรับประเทศไทยจำนวนวันเฉลี่ยในการส่งออกสินค้าอยู่ที่ 14 วัน โดยที่จำนวนวันของการเตรียมเอกสารเพื่อการส่งออกคิดเป็นจำนวนวันที่มากที่สุดจาก 4 ขั้นตอนดังกล่าว โดยใช้เวลาทั้งหมด 8 วันในการดำเนินการเตรียมเอกสารเพื่อการส่งออก รองลงมาคือ ขั้นตอนการจัดการท่าเรือคลังใช้เวลาทั้งหมด 3 วัน ขั้นตอนการขนส่ง ณ ประเทศปลายทางใช้เวลา 2 วัน และขั้นตอนที่ประเทศใช้เวลาน้อยที่สุด คือ ขั้นตอนการเดินพิธีการศุลกากรใช้เวลา 1 วัน

4.3.2 กระบวนการของการส่งออกกาแฟไทย

หากกาแฟได้ดำเนินการจัดทำมาตรฐานได้ตามสากลแล้ว กระบวนการการส่งออกกาแฟเป็นกระบวนการที่สำคัญในการกระจายสินค้าสู่ลูกค้า ซึ่งควรมีกระบวนการส่งออกอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งของได้ตรงต่อเวลา ลดต้นทุนการส่งออก และมีคุณภาพการให้บริการ กระบวนการส่งออกกาแฟเริ่มจากการนำกาแฟที่บรรจุกระสอบใส่ตู้คอนเทนเนอร์แล้วขนส่งจากโรงงานไปยังท่าเรือท่าเรือแหลมฉบัง (ส่วนใหญ่) และท่าเรือคลองเตยไปยังประเทศปลายทาง ซึ่งมีขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมเอกสาร พิธีทางศุลกากร การขนส่งสินค้าลงท่าเรือหรือเครื่องบิน และการขนส่งสินค้าขึ้นฝั่งที่ประเทศปลายทางเพื่อกระจายสินค้าเข้าสู่ประเทศผู้บริโภค

จากการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกกาแฟให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อมูลของ World Bank Doing Business 2013 ตามภาพที่ 4.2 ที่ผู้ส่งออกกาแฟใช้เวลาในการเตรียมเอกสารเพื่อการส่งออกมากที่สุดจากกระบวนการส่งออกทั้งหมด 4 ขั้นตอน (ขั้นตอนการเตรียมเอกสาร พิธีทางศุลกากร การขนส่งสินค้าลงท่าเรือหรือเครื่องบิน และการขนส่งสินค้าขึ้นฝั่งที่ประเทศปลายทางเพื่อกระจายสินค้าเข้าสู่ประเทศผู้บริโภค) การศึกษานี้จึงรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้แจ้งไว้หน้าเว็บไซต์กับสถานการณ์ความเป็นจริง ทั้งนี้ ข้อมูลทุติยภูมิได้รวบรวมจากเว็บไซต์ของกรมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ <http://www.dft.go.th/th-th/index> และข้อมูลปฐมภูมิมาจากการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกกาแฟทำให้ทราบขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งออกกาแฟไทยที่มีหลายขั้นตอนและเกี่ยวข้องกับเอกสารหลายอย่างส่งผลให้เกิดจำนวนระยะเวลาที่ใช้ในการติดต่อดังนี้

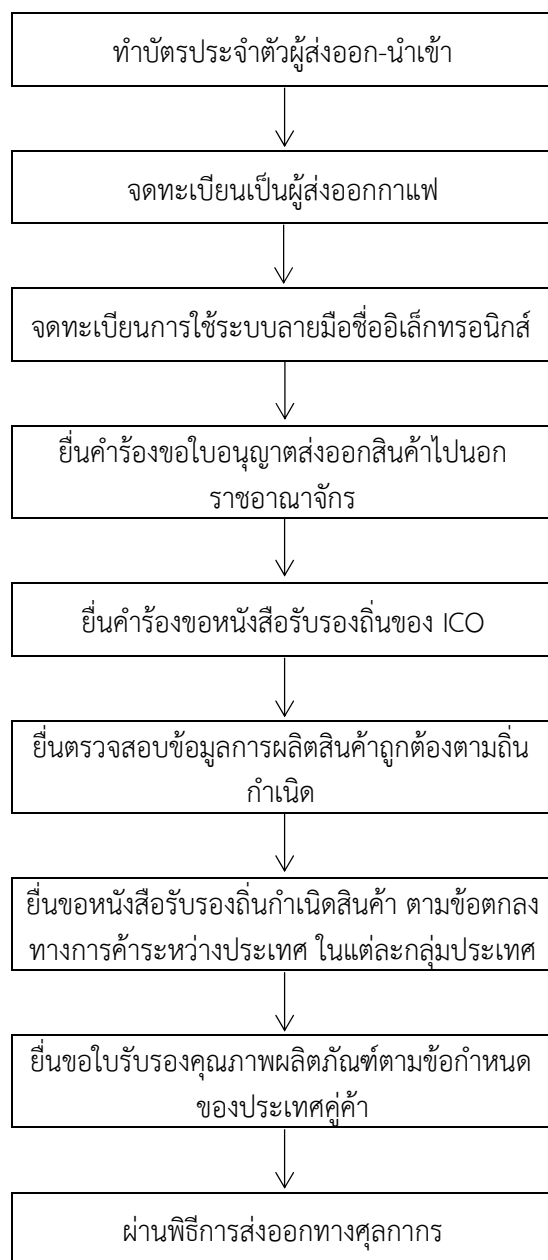
1) กระบวนการส่งออกกาแฟ

จากการรวบรวมข้อมูลของคณะผู้วิจัย และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการส่งออกกาแฟพบว่า กระบวนการการส่งออกกาแฟไทยไปขายยังต่างประเทศ มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานที่ต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งหมด 6 หน่วยงานได้แก่

- สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- สำนักบริหารการนำเข้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น 2 ตึก CF-1 ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

- สำนักงาน ณ กองตรวจสินค้าขาออก กรมศุลกากร
- หน่วยงานรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า
- สำนักบริการศุลกากร 2 งานพิธีการส่งออก กรมศุลกากร

ในแต่ละขั้นตอนการติดต่อประสานงาน ต้องมีเอกสารประกอบการติดต่อเพื่อส่งออกที่หลากหลาย โดยต้องยื่นเอกสารตลอดกระบวนการส่งออกทั้งหมด 25 รายการ ขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยเริ่มจากการติดต่อกับสำนักบริการการค้าต่างประเทศ เพื่อขอทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า จากนั้นขอจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ เนื่องจากกรมการค้าต่างประเทศมีนโยบายการดำเนินงานแบบไร้กระดาษ (Paperless) คือ การใช้ระบบการส่งผ่านข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์แทนการใช้กระดาษ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรและค่าใช้จ่ายในการเข้ามาติดต่อกับกรมการค้าของผู้ประกอบการ และเพิ่มความน่าเชื่อถือด้วยการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Digital Signature) อีกทั้งเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลเรื่องเศรษฐกิจดิจิทัล ตามการดำเนินงานตามข้อตกลงการอำนวยความสะดวกด้านการค้าภายใต้องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มสินค้า 2 กลุ่ม ที่ในการติดต่อขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร จากสำนักบริการการค้าต่างประเทศต้องติดต่อผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มสินค้าเกษตรนำเข้าภายใต้ WTO (รวมทั้ง AFTA และ FTA อื่นๆ) 21รายการ และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มสินค้าส่งออก 5 รายการ ได้แก่ สินค้าถ่านหิน สินค้าโพแทสเซียมเปอร์แมงกาเนต สินค้ากากถั่วเหลือง สินค้าเมล็ดกาแฟ และสินค้าผลิตภัณฑ์กาแฟหรือกาแฟสำเร็จรูป (กรมการค้าต่างประเทศ, 2560) ดังนั้นหลังจากที่ผู้ประกอบการจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟแล้ว ต้องเข้าขอจดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ก่อน จากนั้นจึงดำเนินการขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักรได้ ในการส่งออกกาแฟจำเป็นต้องมีหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (International Coffee Organization: ICO) ด้วย จากนั้นยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้า ว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ และขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดโดยใช้แบบฟอร์มตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ จากนั้นถ้าหากประเทศผู้นำเข้าต้องการการรับรองเกี่ยวเรื่องใดเป็นพิเศษ ผู้ส่งออกต้องขอใบรับรองประเภทนั้นก่อน จึงจะสามารถผ่านพิธีการส่งออกทางศุลกากรได้ ซึ่งกระบวนการการส่งออกกาแฟไทยมีทั้งหมด 9 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 ขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทย
ที่มา: คณะผู้วิจัย

ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้ประกอบการส่งออกต้องเตรียมเอกสารแนบและกรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการตรวจสอบข้อมูลของเจ้าหน้าที่ โดยภาพรวมระยะเวลาทำการที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐในการทำเอกสารเพื่อส่งออกกาแฟทั้งสิ้น 12 วัน 11 ชั่วโมง 15 นาที หรือประมาณ 13 วัน ซึ่งขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลาทำการน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 3: จดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ และขั้นตอนที่ 6 ยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ ใช้เวลา 60 นาที และขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลา

ทำการมากที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 9: ผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless ใช้เวลา 5 วัน 15 นาที
สามารถสรุปเอกสารที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สรุปเวลาและขั้นตอนการเตรียมเอกสารสำหรับการส่งออกกาแฟ

กิจกรรม	หลักฐานและเอกสารที่ใช้ยื่น	เอกสาร/ใบรับรอง	หน่วยงานที่ติดต่อ	หน้าที่ของหน่วยงาน	เวลา
1. ยื่นขอมิเตอร์ประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า เพื่อใช้ยื่นฟอร์มต่างๆ เช่น GSP, GSTP, ATIGA, FTA ที่ประเทศไทยทำกับประเทศต่างๆ โดยลงทะเบียนขอ Username กลางได้ที่ www.dft.go.th	- ข้อมูลคำร้องขอมิเตอร์ (แบบ บก.1)* - บัตรประจำตัวผู้รับมอบอำนาจ (แบบบก.1/1)* - สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล (ไม่เกิน 3 เดือน) - สำเนาใบทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภ.พ.20) - สำเนาบัตรประชาชน	บัตรผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ	- เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และอนุมัติคำขอฯ หลังจากนั้นที่ผู้ประกอบการลงทะเบียนเพื่อขอ User Name กลาง และยื่นเอกสารคำขอทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า - จ่ายบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า	1 วัน
2. จัดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับอนุญาต และขอหมายเลขประจำตัวผู้ส่งออก	- แบบคำขอตระเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับอนุญาต* - บัตรประจำตัวประชาชน - หนังสือรับรองนิติบุคคล (ไม่เกิน 6 เดือน) - บัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า สินค้า - สำเนาใบทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภ.พ.20)	บัตรผู้ส่งออก-นำเข้ากาแฟรับอนุญาต และหมายเลขประจำตัวผู้ส่งออก	สำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ	- การตรวจสอบเอกสาร: เจ้าหน้าที่ทะเบียนตรวจสอบข้อมูลและออกเลขทะเบียนผู้นำเข้า - การพิจารณา: เจ้าหน้าที่งานทะเบียนบันทึกผลการพิจารณาการขึ้นทะเบียนเป็นผู้นำเข้าสินค้า - การลงนาม/คณะกรรมการมีมติ: เจ้าหน้าที่งานทะเบียนแจ้งผลการพิจารณารับขึ้นทะเบียนเป็นผู้นำเข้าให้ยื่นคำขอทราบเป็นลายลักษณ์อักษร	2 ชั่วโมง 2 ชั่วโมง 2 ชั่วโมง

กิจกรรม	หลักฐานและเอกสารที่ใช้ยื่น	เอกสาร/ใบรับรอง	หน่วยงานที่ติดต่อ	หน้าที่ของหน่วยงาน	เวลา
3. จดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์	- ใบคำขอจดทะเบียนส่งข้อมูลโดย Digital Signature*	อนุมัติให้เข้าใช้งานในระบบ Digital Signature	สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ	- เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และอนุมัติคำขอฯ	1 ชั่วโมง
4. ยื่นคำขอรับใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกนอกราชอาณาจักร	- ใบคำขอแบบ อ.1* - ใบอนุญาตส่งออกแบบ อ.2 - ใบเสร็จรับเงินค่าธรรมเนียมพิเศษกรณีส่งออกเมล็ดกาแฟดิบ - ใบกำกับสินค้า (Invoice)	ใบอนุญาตส่งออกสินค้าไปนอกราชอาณาจักร	สำนักบริการการค้าระหว่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ	- กรอกใบคำขออนุญาตและรายละเอียดสินค้า - เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้อง	3 ชั่วโมง
5. ยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า	- คำขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้ากาแฟ - บัญชีรายการสินค้า (Invoice) - B/L หรือ Air Waybill หรือเอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ	หนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับของ ICO	สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าระหว่างประเทศ	- การตรวจสอบเอกสาร: รับคำรับรองฯ และหนังสือมอบอำนาจให้ดำเนินการ - การพิจารณา: ตรวจสอบความครบถ้วน, ยืนยันความถูกต้อง, พิมพ์ผลการตรวจสอบ, เจ้าหน้าที่ตรวจสอบลงนามรับรอง - การพิจารณา: ลงนามอนุมัติ, ประทับตราชื่อและตำแหน่งผู้ลงนามอนุมัติ, จ่ายผลการตรวจสอบ	1 วัน 1 วัน 1 วัน
6. ยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหาร	- คำรับรองข้อมูลการผลิตสินค้าถูกต้องตามหลักเกณฑ์	ผลการตรวจคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดสินค้าที่	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้า	- ตรวจสอบเอกสาร - ตรวจสอบทางกายภาพ	60 นาที

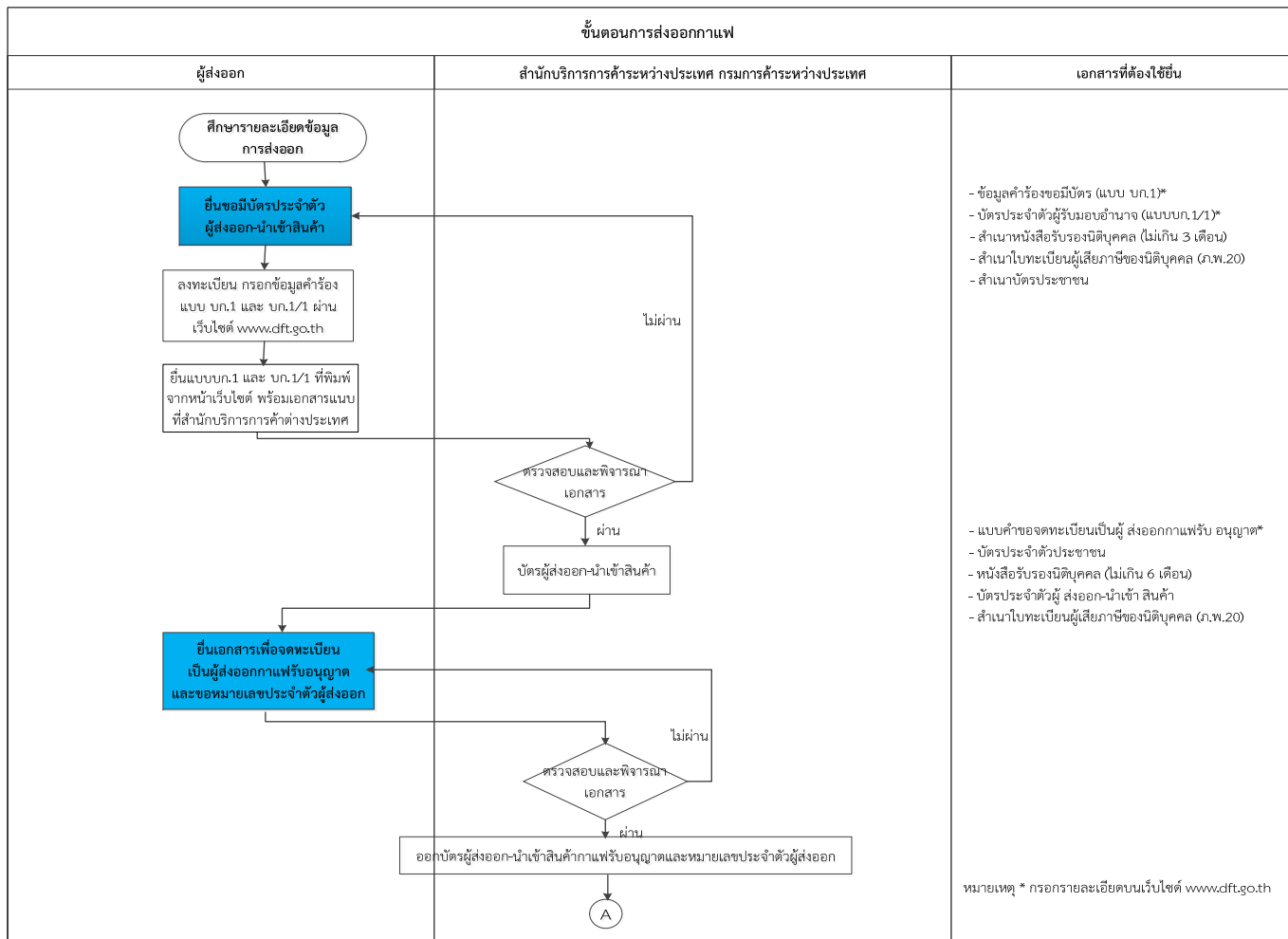
กิจกรรม	หลักฐานและเอกสารที่ใช้ยื่น	เอกสาร/ใบรับรอง	หน่วยงานที่ติดต่อ	หน้าที่ของหน่วยงาน	เวลา
การนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ โดยลงทะเบียนขอ Username กลางได้ที่ www.dft.go.th	ถิ่นกำเนิดสินค้า*	กรมการค้าต่างประเทศ ได้รับรองผลแล้ว สำหรับสินค้าพิกัดอัตราศุลกากร ตอนที่ 25 ถึง 97	ต่างประเทศ	- การพิจารณา: ตรวจสอบความถูกต้อง และออกผล	
7. ขออนุญาตรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า สำนักบริการการค้าต่างประเทศตามข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ	- แบบขอรับการตรวจคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิด (สินค้าพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 01 ถึง 24)* - บัญชีรายการสินค้า (Invoice) - B/L หรือ Air Waybill หรือเอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ - ผลการตรวจคุณสมบัติทางด้านถิ่นกำเนิดสินค้าที่กรมการค้าต่างประเทศได้รับรองผลแล้ว สำหรับสินค้าพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 25 ถึง 97	หนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า - Form CO ทั่วไป - Form A - Form D (ATIGA) - Form FTA ต่างๆ	- สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ - สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น 2 ตึก CF-1 ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ - สำนักงาน ณ กองตรวจสินค้าขาออก กรมศุลกากรท่าเรือกรุงเทพ - ศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ	- ตรวจสอบเอกสาร และพิจารณาออกผลถ้าเอกสารมีความถูกต้อง	2 วัน
8. ยื่นขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนด	- เอกสารตามที่หน่วยงานต้องการ	ใบรับรองคุณภาพตามที่ประเทศคู่ค้ากำหนด	หน่วยงานที่ติดต่อตามที่ประเทศคู่ค้าต้องการ	- ตรวจสอบเอกสาร - ตรวจสอบทางกายภาพ	1 วัน

กิจกรรม	หลักฐานและเอกสารที่ใช้ยื่น	เอกสาร/ใบรับรอง	หน่วยงานที่ติดต่อ	หน้าที่ของหน่วยงาน	เวลา
ของประเทศคู่ค้า				- การพิจารณา: ตรวจสอบความถูกต้อง และออกผล	
9. ผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless โดย - ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผ่านพิธีการศุลกากรทางอิเล็กทรอนิกส์ (Paperless) - ส่งข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากร	- บัญชีรายการสินค้า (Invoice) - บัญชีรายละเอียดการบรรจุหีบห่อ (Packing List)	- ใบขนสินค้าขาออกแบบใช้สิทธิ, ไม่ใช่สิทธิ - ใบกำกับการขนย้ายสินค้า	สำนักบริการศุลกากร 2 งาน พิธีการส่งออกกรมศุลกากร	- การตรวจสอบเอกสาร: ยื่นคำขอลงทะเบียนเป็นผู้ส่งข้อมูลและผู้รับข้อมูลกับระบบคอมพิวเตอร์ของศุลกากร, เจ้าหน้าที่ตรวจสอบข้อมูล - การพิจารณา: ออก User Profile สำหรับทดสอบ และแจ้ง email กลับไปยังผู้ประกอบการ - การพิจารณา: พิจารณาข้อมูลที่ประกอบทดสอบส่งเข้ามาในระบบของกรมศุลกากร - การพิจารณา: ออก User Profile สำหรับใช้งานจริง และแจ้ง email กลับไปยังผู้ประกอบการ	15 นาที 1 วัน 2 วัน 2 วัน

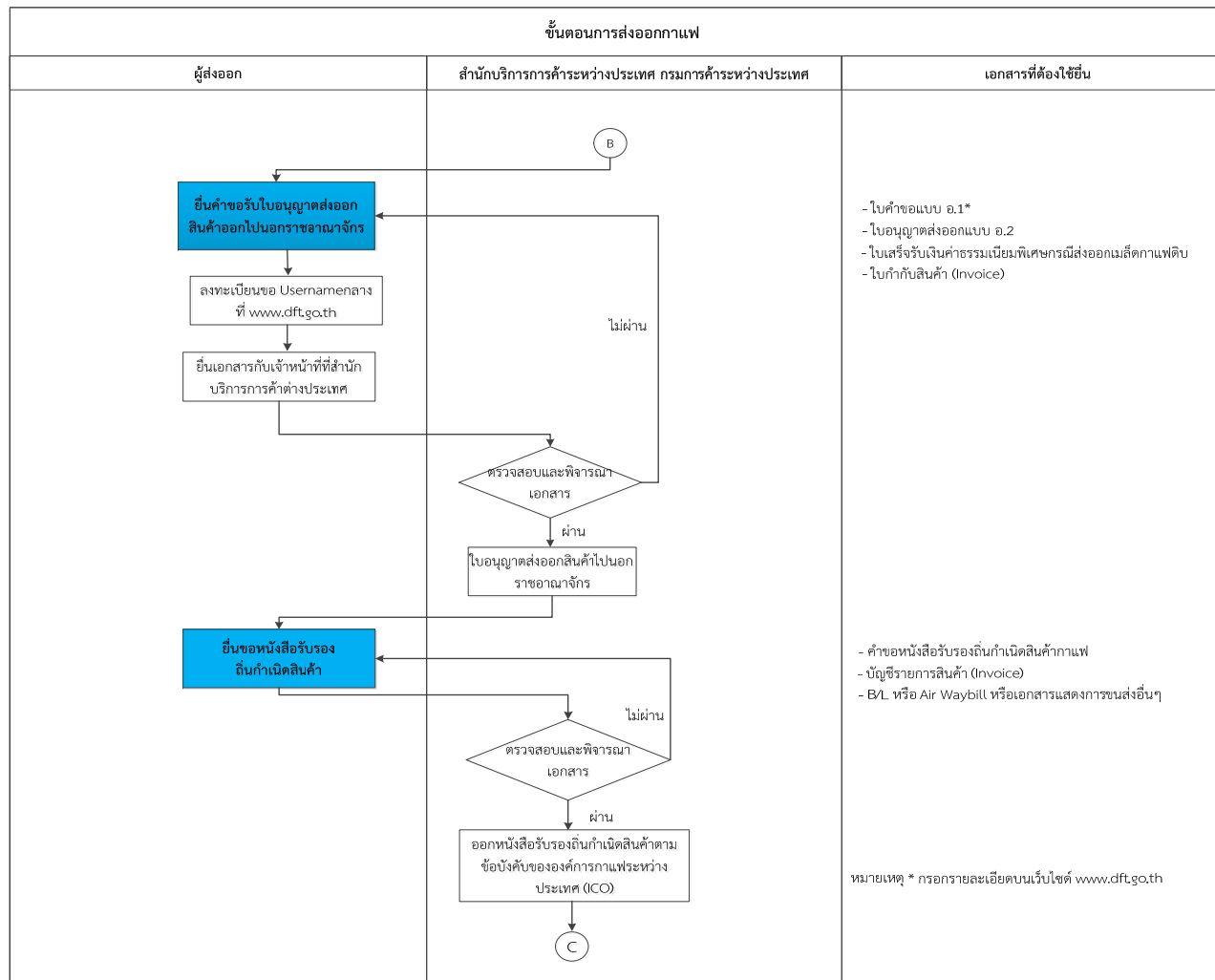
หมายเหตุ * คือ เอกสารที่ผู้ประกอบการต้องเข้าไปกรอกรายละเอียดบนเว็บไซต์ www.dft.go.th ก่อนเข้าติดต่อกับหน่วยงาน

ที่มา: คณะผู้วิจัย

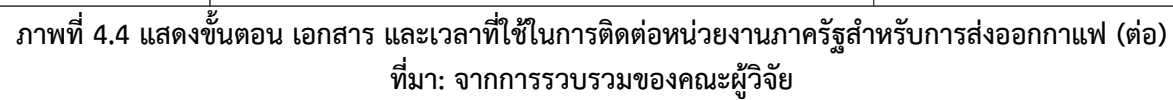
เพื่อให้เห็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ จึงใช้การวิเคราะห์แผนผังกระบวนการธุรกิจ (Business Process Analysis: BPA) แสดงรายละเอียดขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ เป็นดังภาพที่ 4.4

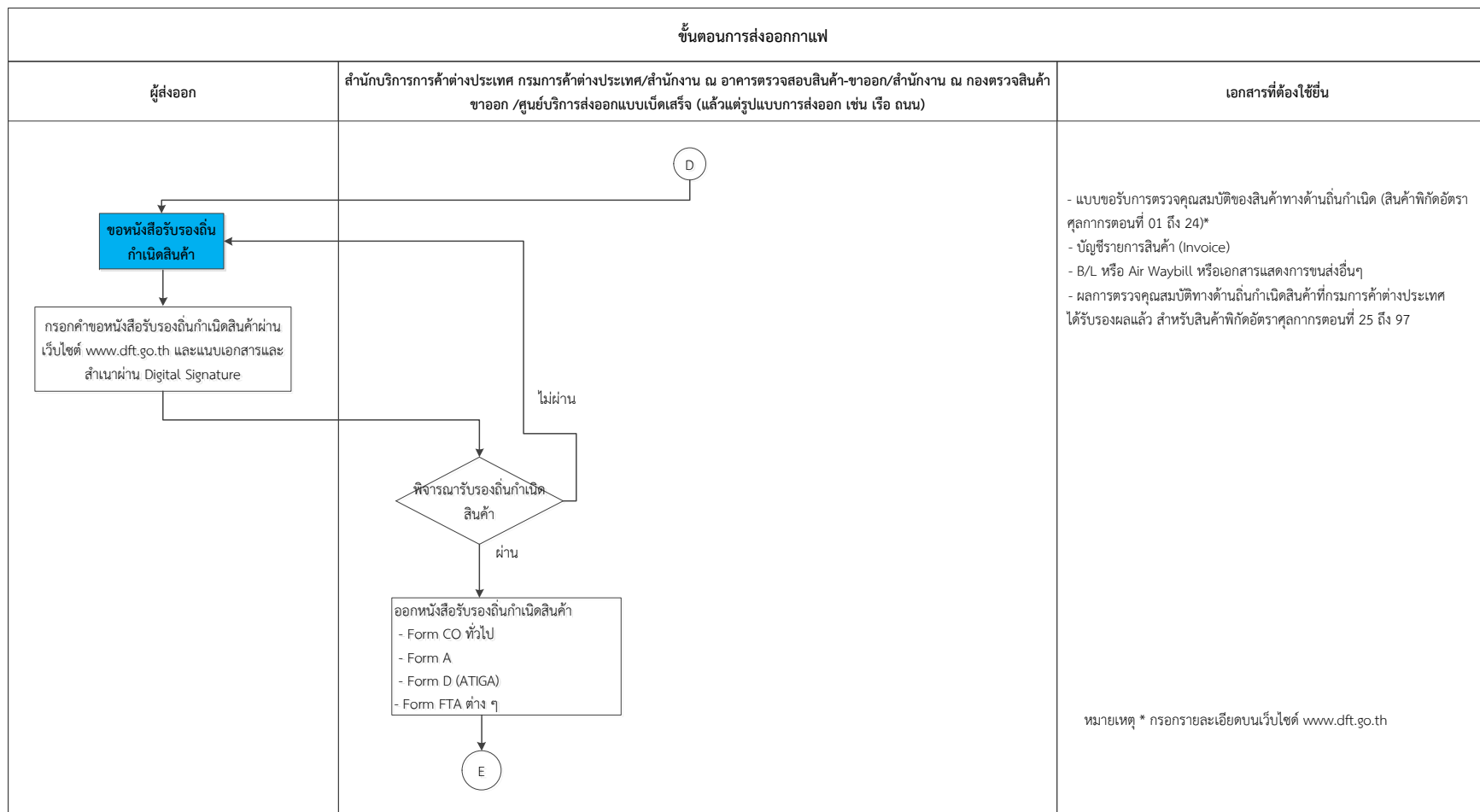
ภาพที่ 4.4 แสดงขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.4 แสดงขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ (ต่อ)
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย

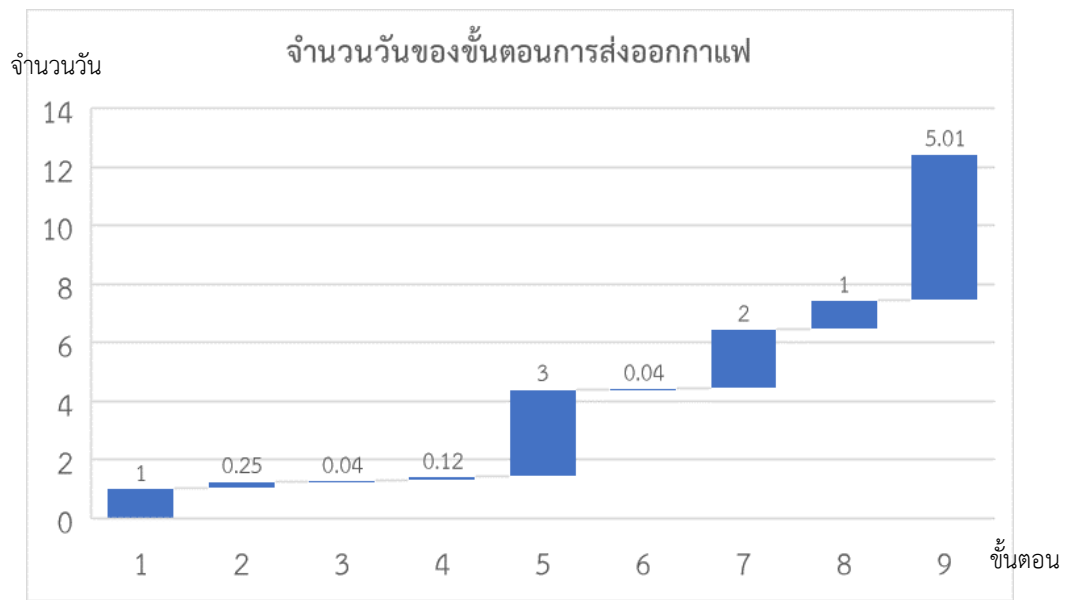
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4.4 แสดงขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐสำหรับการส่งออกกาแฟ (ต่อ)
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย

หากสรุปเป็นจำนวนวันที่ใช้ดำเนินการสำหรับติดต่อหน่วยงานภาครัฐ พบว่า ขั้นตอนที่ 1 คือ การทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า ใช้เวลาในการดำเนินการ 1 วัน ขั้นตอนที่ 2 คือ การจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟใช้เวลาในการดำเนินการ 0.04 วัน ขั้นตอนที่ 3 คือ การจดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ใช้เวลาในการดำเนินการ 0.25 วัน ขั้นตอนที่ 4 คือ การยื่นคำร้องขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าไปนอกราชอาณาจักร ใช้เวลาดำเนินการ 0.12 วัน ขั้นตอนที่ 5 คือ การยื่นคำร้องขอหนังสือรับรองถิ่นของ ICO ใช้เวลาในการดำเนินการ 3 วัน

ขั้นตอนที่ 6 คือ การยื่นตรวจสอบข้อมูลการผลิตสินค้าถูกต้องตามถิ่นกำเนิด ใช้เวลาในการดำเนินการ 0.04 วัน ขั้นตอนที่ 7 คือ การยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศใช้เวลาดำเนินการ 2 วัน ขั้นตอนที่ 8 คือ การยื่นขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า ใช้เวลาดำเนินการ 1 วัน และขั้นตอนสุดท้าย คือ การผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless ใช้เวลาดำเนินการ 5 วัน 15 นาที รวมระยะเวลาในการดำเนินการด้านเอกสารเพื่อการส่งออกสินค้ากาแฟทั้งสิ้น 12.46 วัน หรือประมาณ 13 วัน

ภาพที่ 4.5 จำนวนวันของขั้นตอนการส่งออกสินค้ากาแฟ
ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย

2) การวิเคราะห์แผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

ในหัวข้อที่ผ่านมาได้อธิบายถึงกระบวนการส่งออกกาแฟ เพื่อให้ทราบขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ใช้แผนผังสายธารคุณค่า (Value Stream Mapping: VSM) นำมาวิเคราะห์กระบวนการส่งออกกาแฟ เนื่องจากแผนผังสายธารคุณค่าจะแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่มีคุณค่า หรือกิจกรรมที่เป็นความสูญเปล่าในกระบวนการส่งออก ทำให้เข้าใจภาพรวมของกระบวนการจากมุมมองของผู้ประกอบการส่งออก

และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ ปรับปรุงกระบวนการการส่งออกกาแฟให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
แนวทางที่ใช้จำแนกกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

- กิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (Value Added: VA) เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่าง หรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์ในกระบวนการ จนนำไปสู่ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป
- กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น (Necessary but Non Value Added: NNVA) เป็นความสูญเสียเปล่าแต่อาจจำเป็นต้องยอมให้เกิดขึ้นในกระบวนการผลิต
- กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า (Non-Value Added: NVA) ถือเป็นความสูญเสียเปล่าและจำเป็นต้องกำจัดออกไป

การวิเคราะห์กระบวนการส่งออกกาแฟไทยด้วยแผนผังสายธารคุณค่าแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

กิจกรรมหลัก	กิจกรรมย่อย	เวลาที่ใช้	แผนผังสายธารคุณค่า
1. ทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า/บัตรผู้มอบอำนาจ	1.1 ผู้ประกอบการลงทะเบียน กรอกข้อมูลคำร้องแบบ บก.1 และ บก.1/1 ผ่านเว็บไซต์ www.dft.go.th	20 นาที	VA
	1.2 ผู้ประกอบการยื่นแบบบก.1 และ บก.1/1 ที่พิมพ์จากหน้าเว็บไซต์ พร้อมเอกสารแนบที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	10 นาที	NVA
	1.3 รอเจ้าหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร	10 นาที	NNVA
	1.4 รอเจ้าหน้าที่งานทะเบียนปรับปรุงข้อมูลทางระบบอิเล็กทรอนิกส์	10 นาที	NNVA
	1.5 รอเจ้าหน้าที่งานอนุมัติการจัดทำบัตรฯ	5 นาที	NVA
	1.6 รับบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า/บัตรผู้มอบอำนาจ	5 นาที	VA
2. จัดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ	2.1 บันทึกข้อมูลคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟรับอนุญาตและส่งคำร้องพร้อมทั้งส่งพิมพ์คำขอ	30 นาที	VA
	2.2 ยื่นคำขอพร้อมเอกสารแนบที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	10 นาที	NVA
	2.3 รอเจ้าหน้าที่ทะเบียน ตรวจสอบข้อมูลและออกเลขทะเบียนผู้นำเข้า	10 นาที	NNVA
	2.4 รอเจ้าหน้าที่งานทะเบียน บันทึกผลการพิจารณาการขึ้นทะเบียนเป็นผู้นำเข้าสินค้า	30 นาที	NNVA
	2.5 รอผู้อำนวยการหรือผู้ที่ได้รับ	280 นาที	NVA

กิจกรรมหลัก	กิจกรรมย่อย	เวลาที่ใช้	แผนผังสายธารคุณค่า
	มอบหมายลงนาม และเจ้าหน้าที่งานสารบรรณบันทึกเลขที่ออกหนังสือและวัน/เดือน/ปีที่ออกหนังสือ และเจ้าหน้าที่งานทะเบียนแจ้งผลการพิจารณารับขึ้นทะเบียนเป็นผู้นำเข้าและบันทึกการอนุมัติลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์		
3. จัดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์	3.1 บันทึกข้อมูลการจดทะเบียน ผ่านเว็บไซต์ www.dft.go.th พิมพ์ใบคำขอตามรูปแบบที่ขอจดทะเบียน	20 นาที	VA
	3.2 ยื่นคำขอจดทะเบียนที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	10 นาที	NVA
	3.3 รอเจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบข้อมูลและอนุมัติการเข้าใช้งานระบบ	30 นาที	NVA
4. ยื่นคำร้องขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าไปนอกราชอาณาจักร	4.1 ยื่นคำร้องขอรับใบอนุญาตส่งสินค้าไปนอกราชอาณาจักรผ่านเว็บไซต์ www.dft.go.th	20 นาที	VA
	4.2 ติดต่อเจ้าหน้าที่ที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	60 นาที	NNVA
	4.3 รอเจ้าหน้าที่ตรวจสอบบัตรประจำตัว/ พร้อมทั้งพิมพ์เอกสารชุดคำขอให้ผู้ยื่นลงนามพร้อมแนบเอกสารประกอบคำขอ		
	4.4 รอเจ้าหน้าที่พิจารณาเอกสารประกอบคำขอ และลงนามพร้อมทั้งจ่ายใบอนุญาต	100 นาที	NVA
5. ยื่นคำร้องขอหนังสือรับรองถิ่นของ ICO	5.1 ยื่นคำร้องขอหนังสือรับรอง พร้อมเอกสารแนบ ที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	10 นาที	VA
	5.2 รอเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารรับคำรับรองฯ และหนังสือมอบอำนาจให้ดำเนินการ	30 นาที	NNVA
	5.3 รอเจ้าหน้าที่พิจารณา ตรวจสอบความครบถ้วน ยืนยันความถูกต้องพิมพ์ผลการตรวจสอบ และลงนามรับรอง		
	5.4 รอการลงนามอนุมัติ ประทับตราชื่อ	2.97 วัน	NVA

กิจกรรมหลัก	กิจกรรมย่อย	เวลาที่ใช้	แผนผังสายธารคุณค่า
	และตำแหน่งผู้ลงนามอนุมัติ และ จ่ายผลการตรวจสอบ		
6. ยื่นตรวจสอบข้อมูล การผลิตสินค้าถูกต้อง ตามถิ่นกำเนิด	6.1 ยื่นคำรับรองข้อมูลการผลิตสินค้า ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ถิ่นกำเนิด สินค้า ผ่านเว็บไซต์ www.dft.go.th และพิมพ์ใบคำรับรอง	20 นาที	VA
	6.2 ยื่นใบคำรับรองข้อมูลการผลิตสินค้า ที่สำนักบริการการค้าต่างประเทศ	40 นาที	NNVA
	6.3 รอเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสาร ตรวจสอบทางกายภาพ		
	6.4 รอการพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และออกผล		
7. ยื่นขอหนังสือรับรอง ถิ่นกำเนิดสินค้า ตาม ข้อตกลงทางการค้า ระหว่างประเทศ ในแต่ละ กลุ่มประเทศ	7.1 กรอกคำขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิด สินค้าผ่านเว็บไซต์ www.dft.go.th และแนบเอกสารและสำเนาผ่าน Digital Signature	30 นาที	VA
	7.2 รอเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสาร	30 นาที	NNVA
	7.3 รอเจ้าหน้าที่พิจารณา ออกผลคำร้อง	1.96 วัน	NVA
8. ยื่น ขอบ รับ รอง คุณภาพผลิตภัณฑ์ตาม ข้อกำหนดของประเทศ คู่ค้า	8.1 รอเจ้าหน้าที่พิจารณาความถูกต้อง และออกผล	1 วัน	NVA
9. ผ่านพิธีการส่งออก ทางศุลกากร	9.1 ยื่นคำขอลงทะเบียนเป็นผู้ส่งข้อมูล และ ผู้รับ ข้อมูล กับ ระบบ บ คอมพิวเตอร์ของศุลกากร , เจ้าหน้าที่ตรวจสอบข้อมูล	15 นาที	VA
	9.2 รอเจ้าหน้าที่ออก User Profile สำหรับทดสอบ และแจ้ง email กลับไปยังผู้ประกอบการ	1 วัน	NVA
	9.3 รอการพิจารณาข้อมูลที่ประกอบ ทดสอบส่งเข้ามาในระบบของกรม ศุลกากร	2 วัน	NVA
	9.4 รอเจ้าหน้าที่ออก User Profile สำหรับใช้งานจริง และแจ้ง email กลับไปยังผู้ประกอบการ	2 วัน	NVA

ที่มา: คณะผู้วิจัย

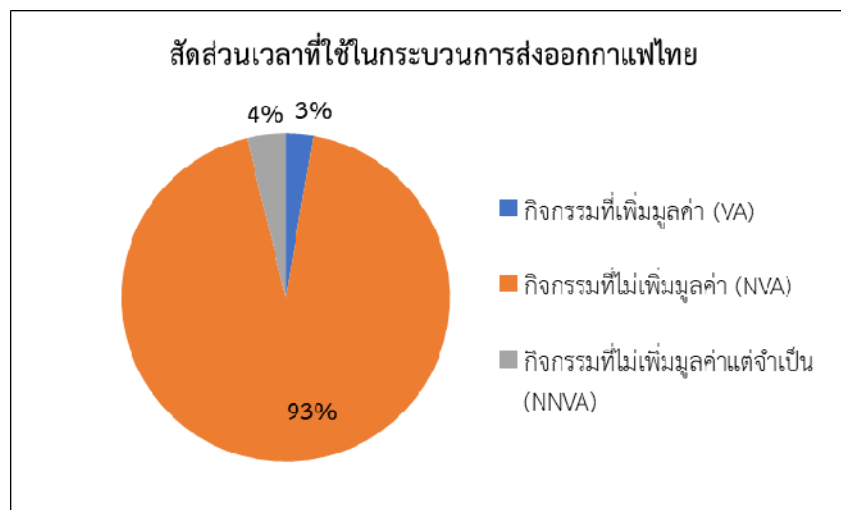
จากตารางการวิเคราะห์สายธารคุณค่ากระบวนการส่งออกกาแฟไทย พบว่า ผู้ประกอบการจะใช้เวลาติดต่อกับหน่วยงานในขั้นตอนการส่งออกกาแฟประมาณ 13 วัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างมูลค่าในหลายกระบวนการ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในขั้นตอนการรอพิจารณาออกใบอนุญาต และการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารหลักฐานต่างๆ ของผู้ประกอบการ เนื่องจากกระบวนการส่งออกต้องใช้เอกสารยื่นเรื่อง พร้อมเอกสารแนบในทุกขั้นตอน สามารถสรุปสัดส่วนกิจกรรมการดำเนินการส่งออกกาแฟ ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สัดส่วนกิจกรรมในกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

มูลค่ากิจกรรม	กิจกรรม		เวลาที่ใช้	
	จำนวนกิจกรรม	ร้อยละ	เวลา (นาท)	ร้อยละ
กิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (VA)	9	30	170	2.69
กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า (NVA)	13	43.33	5,920	93.52
กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น (NNVA)	8	26.67	240	3.79
รวม	30	100	6,330	100

หมายเหตุ การเปลี่ยนหน่วยเวลาจากวันเป็นนาท คิดตามเวลาการทำงานหนึ่งวันเท่ากับ 8 ชั่วโมง ดังนั้นเวลาหนึ่งวันเท่ากับ 480 นาท

ที่มา: คณะผู้วิจัย

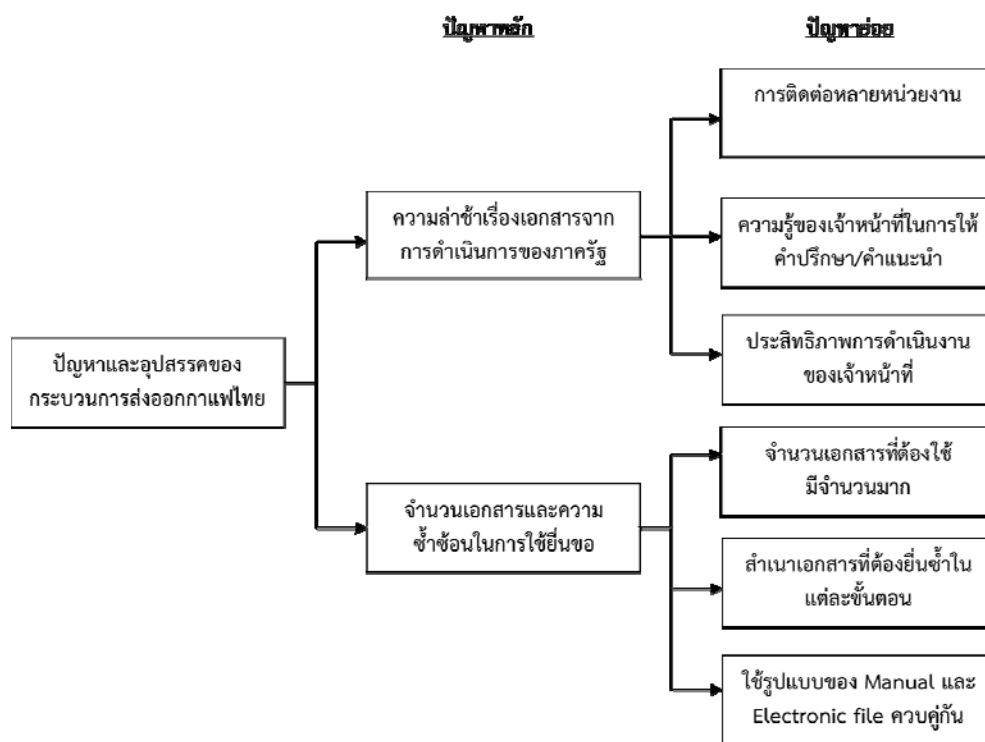

ภาพที่ 4.6 สัดส่วนเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

3) ปัญหาของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการส่งออกกาแฟและการวิเคราะห์กิจกรรมผ่านแผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย สรุปปัญหาหลักและปัญหาย่อยได้ดังนี้

ภาพที่ 4.7 ปัญหาของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย
ที่มา: คณะผู้วิจัย

รายละเอียดของปัญหาของกระบวนการส่งออกกาแฟไทยเป็นดังนี้

➤ **ปัญหาหลักที่ 1: ความล่าช้าเรื่องเอกสารจากการดำเนินการของภาครัฐ**

กระบวนการส่งออกกาแฟไทยพบปัญหาความล่าช้าเรื่องเอกสารจากการดำเนินการของภาครัฐที่ส่งผลทำให้ระยะเวลาในการเตรียมเอกสารเพื่อการส่งออกเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมาจากปัญหาย่อย 3 ประเด็นดังนี้

ปัญหาย่อยที่ 1.1: การติดต่อหลายหน่วยงาน

การดำเนินการของผู้ประกอบการเพื่อการส่งออกกาแฟไทย ต้องเข้าติดต่อกับหลายหน่วยงาน รวมทั้งหมด 6 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักบริการการค้าต่างประเทศ สำนักบริหารการนำเข้า สำนักงานอาคารตรวจสอบสินค้าขาออก สำนักงานกองตรวจสินค้าขาออก หน่วยงานรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดข้อประเทศคู่ค้า และสำนักบริการศุลกากร ทั้งนี้ การติดต่อในแต่ละหน่วยงานต้องใช้เวลาในการดำเนินงานมาก ต้องมีเอกสารประกอบการติดต่อเพื่อส่งออกที่หลากหลาย อีกทั้งยังเกิดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน ที่เกิดจากการตรวจสอบสำเนาเอกสารหลักฐานที่เหมือนกันของผู้ประกอบการ หรือการกรอกข้อมูลรายละเอียดของผู้ประกอบการ เนื่องจากขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ และยังไม่มีแบ่งปันข้อมูลกัน

ปัญหาย่อยที่ 1.2: ความรู้ของเจ้าหน้าที่ในการให้คำปรึกษา/คำแนะนำ

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการส่งออก พบว่า บางครั้งของการติดต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องใช้เวลาในการขอคำปรึกษาหรือคำแนะนำ ยกตัวอย่างเช่น กรณีอยู่ต่างจังหวัด การขอคำปรึกษากับเจ้าหน้าที่

ภาครัฐ พบว่าเจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถให้ข้อมูลได้ทันที จะต้องรอเวลา เนื่องจากขอเวลาโทรปรึกษาเจ้าหน้าที่ส่วนกลางอีกที การพิจารณาข้อกฎหมายที่ต้องใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่อาจจะพบความล่าช้า กรณีการยื่นเครื่องหมายการค้า ถ้ามีข้อคำถามสงสัย จำเป็นต้องรอข้อมูลในการตอบจากเจ้าหน้าที่ประมาณ 1 สัปดาห์

ปัญหาย่อยที่ 1.3: ประสิทธิภาพการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่

เนื่องจากการดำเนินงานในกระบวนการส่งออกกาแฟ ส่วนใหญ่ยังเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเอกสารในรูปแบบ Manual ทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงาน ซึ่งพบว่า ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่มีผลต่อการดำเนินงาน และการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน รวมถึงการพิจารณาใบคำร้องของผู้ประกอบการ อีกทั้งความใส่ใจและความรับผิดชอบในการเดินเรื่องเอกสาร การส่งต่อเอกสารใบคำร้องให้กับผู้รับผิดชอบในส่วนงานถัดไป หากเจ้าหน้าที่ใส่ใจการทำงาน ดำเนินงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ จะสามารถลดระยะเวลาในกระบวนการติดต่อขอใบคำร้องในกระบวนการส่งออกกาแฟได้

➤ ปัญหาหลักที่ 2: จำนวนเอกสารและความซ้ำซ้อนในการใช้ยื่นขอ

ปัญหาย่อยที่ 2.1: จำนวนเอกสารที่ต้องใช้มีจำนวนมาก

ในกระบวนการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกทั้ง 6 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักบริการการค้าต่างประเทศ สำนักบริหารการนำเข้า สำนักงานอาคารตรวจสอบสินค้าขาออก สำนักงานกองตรวจสินค้าขาออก หน่วยงานรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า และสำนักบริการศุลกากร ต้องมีเอกสารประกอบการติดต่อเพื่อส่งออกที่หลากหลาย จำนวนเอกสารตลอดทั้งกระบวนการส่งออกมีทั้งสิ้น 25 รายการ และมีจำนวนหลายร้อยข้อมูลในการกรอกข้อมูลของรายการทั้งหมด

ปัญหาย่อยที่ 2.2: สำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำในแต่ละขั้นตอน

จำนวนเอกสารตลอดทั้งกระบวนการส่งออกมีทั้งสิ้น 25 รายการ ภายใน 25 รายการนี้ เป็นสำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำต่อหน่วยงานเดิม แต่เป็นการดำเนินงานในขั้นตอนที่แตกต่างกันทั้งหมด 10 รายการ ได้แก่ สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล 2 สำเนา สำเนาทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภพ.20) 2 สำเนา ใบกำกับสินค้า (Invoice) 4 สำเนา และ B/L หรือ Air Waybill หรือเอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ 2 สำเนา อีกทั้งในการกรอกรายละเอียดในเอกสาร หรือใบคำร้องต่างๆ มักมีคำถามที่ซ้ำซ้อนเหมือนกันในแต่ละคำร้องเช่น รายละเอียดของผู้ยื่นคำร้องได้แก่ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร และรายละเอียดสินค้าเป็นต้น อีกทั้งในแต่ละกระบวนการต้องการเอกสารแนบฉบับเดียวกัน ทำให้ผู้ประกอบการต้องมีสำเนาเอกสารยื่นหลายฉบับ เช่น สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล ต้องใช้ทั้งในขั้นตอนการทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก และการจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ ใบกำกับสินค้า (Invoice) ที่ต้องใช้ทั้งในการยื่นคำร้องขอใบอนุญาตส่งออกสินค้า ไปนอกราชอาณาจักร การยื่นคำร้องขอหนังสือรับรองถิ่นของ ICO การยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ และการผ่านพิธีการส่งออกทางศุลกากร เป็นต้น ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 สำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำให้กับหน่วยงานในกระบวนการส่งออก

รายการเอกสาร	จำนวน สำเนา	กระบวนการส่งออก	หน่วยงานที่ต้องการ
1. สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล	2	- ทำบัตรประจำตัวผู้ ส่งออก-นำเข้า - จดทะเบียนเป็นผู้ ส่งออกกาแฟ	- สำนักบริการการค้า ต่างประเทศ กรมการค้า ต่างประเทศ กระทรวง พาณิชย์
2. สำเนาทะเบียนผู้เสียภาษีของ นิติบุคคล (ภพ.20)	2	- ทำบัตรประจำตัวผู้ ส่งออก-นำเข้า - จดทะเบียนเป็นผู้ ส่งออกกาแฟ	- สำนักบริการการค้า ต่างประเทศ กรมการค้า ต่างประเทศ กระทรวง พาณิชย์
3. ใบกำกับสินค้า (Invoice)	4	- ยื่นคำร้องขอใบอนุญาต ส่งออกสินค้าไปนอก ราชอาณาจักร - ยื่นคำร้องขอหนังสือ รับรองถิ่นของ ICO - ยื่นขอหนังสือรับรองถิ่น กำเนิดสินค้า ตาม ข้อตกลงทางการค้า ระหว่างประเทศ ในแต่ละ กลุ่มประเทศ - ผ่านพิธีการส่งออกทาง ศุลกากร	- สำนักบริการการค้า ต่างประเทศ กรมการค้า ต่างประเทศ กระทรวง พาณิชย์ - สำนักบริการศุลกากร 2
4. B/L หรือ Air Waybill หรือ เอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ	2	- ยื่นคำร้องขอหนังสือ รับรองถิ่นของ ICO - ยื่นขอหนังสือรับรองถิ่น กำเนิดสินค้า ตาม ข้อตกลงทางการค้า ระหว่างประเทศ ในแต่ละ กลุ่มประเทศ	- สำนักบริการการค้า ต่างประเทศ กรมการค้า ต่างประเทศ กระทรวง พาณิชย์

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.4 พบว่า มีสำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำในแต่ละกระบวนการ แม้จะเป็นการยื่น
ติดต่อในหน่วยงานเดิมก็ตาม แต่ภายในหน่วยงานยังไม่มีระบบการแบ่งปันข้อมูลการทำงานร่วมกัน ทำให้
ผู้ประกอบการต้องเป็นผู้ดำเนินการยื่นเอกสารเองใหม่ ส่งผลให้เวลาการดำเนินงานมาก และมีต้นทุนการ
ส่งออกสูงขึ้น

ปัญหาย่อยที่ 2.3: ใช้รูปแบบของ Manual และ Electronic file ควบคู่กัน

สภาพปัญหาการดำเนินการการส่งออกกาแฟไทยในปัจจุบัน พบว่าในกระบวนการส่งออกกาแฟ ถึงแม้ว่าจะมีการนำระบบการส่งผ่านข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic file) เข้ามาประยุกต์ใช้ ขั้นตอนการกรอกรายละเอียดยื่นใบคำร้องของผู้ประกอบการ แต่ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์หน้าเอกสารเป็นแผ่น (Manual) พร้อมแนบสำเนาหลักฐานเพื่อเข้ามายื่นติดต่อในหน่วยงานอยู่ จึงทำให้มีจำนวนเอกสารเกิดขึ้นในกระบวนการมาก มีต้นทุนการดำเนินงานสูงทั้งจากเอกสาร และจากการเข้าติดต่อที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 หน่วยงาน จำนวนและประเภทเอกสารที่ใช้ติดต่อในแต่ละกระบวนการการส่งออกกาแฟแสดงในตารางที่ 4.5

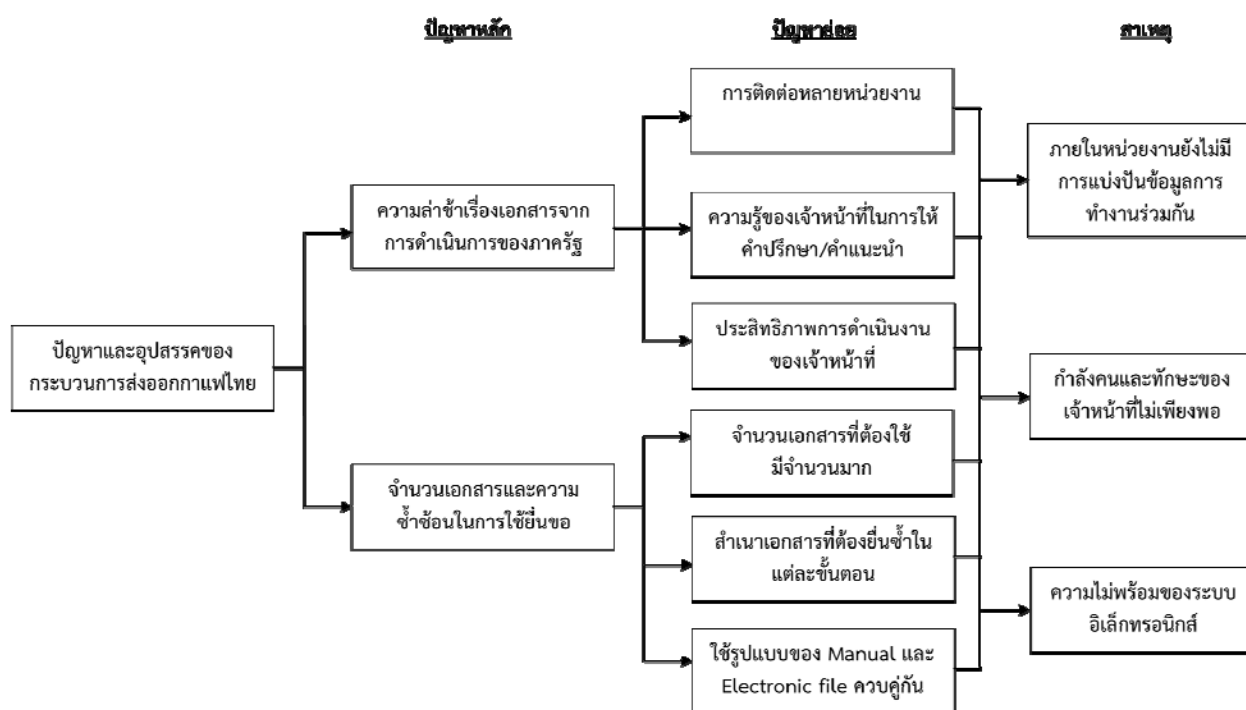
ตารางที่ 4.5 จำนวนเอกสารที่ใช้ในแต่ละกระบวนการการส่งออกกาแฟ

กิจกรรมหลัก	จำนวนเอกสาร	ประเภทเอกสาร	หน่วยงานติดต่อ
ทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า/บัตรผู้มอบอำนาจ	5	Manual	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ
จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ	5	Manual	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ
จดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์	1	Manual	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ
ยื่นคำร้องขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าไปนอกราชอาณาจักร	4	Manual, Electronic file	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ
ยื่นคำร้องขอหนังสือรับรองถิ่นของ ICO	3	Manual	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ
ยื่นตรวจสอบข้อมูลการผลิตสินค้าถูกต้องตามถิ่นกำเนิด	1	Manual	- สำนักบริหารการนำเข้า
ยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ	4	Electronic file	- สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ - สำนักงาน ณาการตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น 2 ตึก CF-1 ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ - สำนักงาน ณาการตรวจสอบสินค้าขาออก กรมศุลกากร ท่าเรือกรุงเทพ - ศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ
ยื่นขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของ	ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ติดต่อ	ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ติดต่อ	- หน่วยงานที่ติดต่อตามที่ประเทศคู่ค้าต้องการ

กิจกรรมหลัก	จำนวนเอกสาร	ประเภทเอกสาร	หน่วยงานติดต่อ
ประเทศคู่ค้า			
ผ่านพิธีการส่งออกทางศุลกากร	2	Electronic file	- สำนักบริการศุลกากร 2

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 สาเหตุดังนี้ คือ 1.เกิดจากภายในหน่วยงานยังไม่มี การแบ่งปันข้อมูลระหว่างกัน 2.กำลังคนและทักษะของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่เพียงพอ และ 3.ความไม่พร้อมของระบบอิเล็กทรอนิกส์ ดังแสดงในภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 ปัญหาและสาเหตุของกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากภาพที่ 4.8 สามารถอธิบายสาเหตุของการเกิดปัญหากระบวนการส่งออกกาแฟไทยได้ ดังนี้

สาเหตุที่ 1 ภายในหน่วยงานยังไม่มี การแบ่งปันข้อมูลระหว่างกัน เช่น ในขั้นตอนทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า/บัตรผู้มอบอำนาจ และขั้นตอนการขอจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ ผู้ประกอบการต้องกรอกรายละเอียดของผู้จดทะเบียนทั้งสองขั้นตอน แม้ว่าทั้งสองกระบวนการนี้จะดำเนินงานภายใต้หน่วยงานเดียวกันคือ สำนักบริการการค้าต่างประเทศ

สาเหตุที่ 2 กำลังคนและทักษะของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่เพียงพอ ในกระบวนการส่งออกมี ขั้นตอนการดำเนินงานที่ซับซ้อนและหลายขั้นตอน ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจในทุกขั้นตอนของกระบวนการ

การส่งออกมีจำนวนไม่เพียงพอ ที่จะให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการการส่งออกได้อย่างชัดเจน ซึ่งเจ้าหน้าที่มีความสามารถตอบคำถาม และให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการได้อย่างครบถ้วน มักเป็นหัวหน้างานหรือหัวหน้าฝ่าย

สาเหตุที่ 3 ความไม่พร้อมของระบบอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากระบบเทคโนโลยีที่ใช้ในการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องเป็นเทคโนโลยีขั้นสูง และใช้งบประมาณในการจัดซื้อจัดหาสูง หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้รับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอในการพัฒนา จึงทำให้ระบบไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในขั้นตอนกระบวนการส่งออกและวางแนวทางการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน จึงควรใช้แนวทางการดำเนินงานของกรอบข้อตกลงการอำนวยความสะดวกทางการค้าที่เพิ่มคุณภาพการบริการของหน่วยงานภาครัฐและมีการพัฒนากระบวนการจัดการด้านเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดเวลาการติดต่อหน่วยงานต่างๆ และเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการส่งออกกาแพ ไทยให้สูงขึ้น จากการสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ เช่น กรมศุลกากรให้คำแนะนำว่า การเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการส่งออกได้ เนื่องจากจะลดระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมเอกสาร ลดขั้นตอนกระบวนการการยื่นเอกสารที่ซ้ำซ้อนลงได้ ลดจำนวนเอกสารในรูปแบบกระดาษ ส่งผลให้ต้นทุนการส่งออกและระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการส่งออกลดลง ส่งผลให้ประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการส่งออกเพิ่มสูงขึ้น พบว่าระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือ One-Stop Service เป็นระบบที่ถูกใช้เป็นมาตรฐานในการเชื่อมโยงข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับในระดับสากล อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window) ไทยจึงต้องจัดให้มีระบบการเชื่อมโยงข้อมูลแบบอิเล็กทรอนิกส์ และกำหนดให้การขอและการออกใบอนุญาต ใบรับรองหรือเอกสารอื่นใด เกี่ยวกับการนำเข้า การส่งออก การนำเข้า และโลจิสติกส์สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การดำเนินการขอและออกใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า การส่งออก การนำเข้า และโลจิสติกส์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ของไทย ได้เริ่มดำเนินการในสินค้าขาทั่วไปและมันสำปะหลัง โดยเป็นการดำเนินการออกหนังสือสำคัญเป็นแบบไร้กระดาษ (Paperless) ทั้งหมด ทำให้ผู้ประกอบการส่งออกขาทั่วไปและมันสำปะหลัง สามารถดำเนินการส่งออกได้สะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องกรอกข้อมูลซ้ำซ้อน ไม่ต้องส่งเอกสารประกอบในรูปแบบกระดาษ และสามารถส่งคำร้องได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ เมื่อใบคำร้องและเอกสารประกอบผ่านการตรวจสอบว่าถูกต้องแล้ว จะได้รับแจ้งผลอนุมัติผ่านระบบคอมพิวเตอร์ สามารถนำไปดำเนินการทางพิธีการศุลกากรได้ทันที เนื่องจากระบบของกรมการค้าต่างประเทศเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับกรมศุลกากรแล้ว (ฐานเศรษฐกิจ, 2559) ถ้าหากในกระบวนการส่งออกกาแพสามารถพัฒนาให้เป็น Paperless ได้ทุกขั้นตอนตามแนวทางการส่งออกสินค้าขาทั่วไปหรือมันสำปะหลังแล้ว จะทำให้ต้นทุนของผู้ประกอบการลดลง และกระบวนการส่งออกกาแพไทยจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.4 สภาพการดำเนินการและปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลของระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของประเทศไทยในปัจจุบัน

4.4.1 สภาพการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว (National Single Window) ของไทยในปัจจุบัน

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การอำนวยความสะดวกทางการค้าระหว่างประเทศ และการให้บริการของรัฐที่ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว และเป็นมาตรฐาน อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับ

ความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window) ไทยจึงต้องจัดให้มีระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว (National Single Window: NSW) และกำหนดให้การขอและการออกใบอนุญาตใบรับรองหรือเอกสารอื่นใด เกี่ยวกับการนำเข้า การส่งออก การนำผ่าน และโลจิสติกส์สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งรัฐบาลได้มอบหมายให้กรมศุลกากรมีหน้าที่ดูแล และพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว เพื่อประโยชน์ในการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างหน่วยงานของรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้กรมศุลกากรประสานงานกับหน่วยงานของรัฐเพื่อประเมินผลการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และรายงานผลการดำเนินงานแก่นายกรัฐมนตรีทุก 6 เดือน ขอบเขตการบริการของระบบ NSW ของประเทศไทยแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ขอบเขตการบริการระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียวของประเทศไทย

ระบบกลางการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานภายในและต่างประเทศ		
ภาครัฐบาลสู่ภาครัฐบาล (G2G)	กลุ่มผู้ประกอบการสู่ภาครัฐบาล (B2G)	กลุ่มผู้ประกอบการสู่ กลุ่มผู้ประกอบการ (B2B)
1. เชื่อมโยงระหว่างกรมศุลกากร และหน่วยงานออกใบอนุญาตฯ	1. เชื่อมโยงระหว่างกรมศุลกากรฯ และผู้ประกอบการ	1. ผู้ประกอบการนำเข้า ส่งออก และการขนส่งสินค้าและบริการ ต่างๆ
2. เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานออก ใบอนุญาต	2. เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานออก ใบอนุญาตฯ และผู้ประกอบการ	2. ท่าเรือ สนามบิน CY, ICD, Warehouse, EPZ, Free Zone
3. เชื่อมโยงระหว่างส่วนราชการ ของอาเซียน (ASW) & ประเทศอื่น		3. ธนาคาร การประกันภัยสินค้า ผู้ ประ กอบ ก ร ASEAN & ประเทศอื่น
		4. การเชื่อมโยงข้อมูลการค้า ภายในประเทศและระหว่าง ประเทศ
		5. การติดตามการเคลื่อนย้าย สิน ค้าและยานพาหนะข้าม พรมแดน

ที่มา: กรมศุลกากร (2558)

จากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการขนส่งสินค้าและบริการ พ.ศ.2552 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) เพื่อเร่งติดตามและพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ พบว่า การดำเนินการพัฒนาระบบ NSW ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร สามารถแบ่งได้ 3 สถานะดังนี้

- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW เรียบร้อย ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร
- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร
- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW แต่ยังใช้เอกสารกระดาษแนบ

1) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW เรียบร้อยครบถ้วนทุกสินค้า/ประเภทเอกสารเพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร มีทั้งหมด 27 หน่วยงานดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)

หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ครบถ้วนทุกสินค้า/ประเภทเอกสาร	
1. กรมศุลกากร	2. กรมโรงงานอุตสาหกรรม
3. กรมทรัพยากรธรณี	4. กรมควบคุมโรค
5. กรมป่าไม้	6. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
7. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	8. กสทช.
9. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่	10. กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ
11. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	12. กรมการขนส่งทางบก
13. กรมเจ้าท่า	14. การยางแห่งประเทศไทย
15. การท่าเรือแห่งประเทศไทย	16. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
17. สถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์	18. สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย
19. กรมประมง	20. กรมการค้าภายใน
21. กรมสรรพสามิต	22. สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
23. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	24. สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ
25. กรมธุรกิจพลังงาน	26. กรมศิลปากร
27. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ	

ที่มา: Thailand National Single Window (2562)

จากตารางที่ 4.7 พบว่ามีเพียงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกกาแฟคือ กรมศุลกากร ที่ผู้ประกอบการส่งออกสามารถดำเนินงานติดต่อขอผ่านพิธีศุลกากรได้ด้วยระบบไร้เอกสาร (Paperless)

2) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร ประกอบด้วย 5 หน่วยงาน ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)

หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร	
1. กรมการอุตสาหกรรมทหาร	2. กรมวิชาการเกษตร
3. กรมประมง	4. กรมการค้าต่างประเทศ
5. กรมปศุสัตว์	

ที่มา: Thailand National Single Window (2562)

หน่วยงานหลักที่ผู้ประกอบการส่งออกกาแฟต้องติดต่อคือ กรมการค้าต่างประเทศ ซึ่งพบว่า ณ ขณะนี้ กรมวิชาการเกษตรยังไม่สามารถดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ได้ครบถ้วนทุกประเภทสินค้าและทุกประเภทเอกสาร และในกระบวนการส่งออกกาแฟพบว่า มีเพียงข้อมูลใบอนุญาตส่งออกกาแฟเท่านั้น ที่กรมการค้าต่างประเทศเชื่อมโยงข้อมูลกับกรมศุลกากรผ่านระบบ NSW (สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมศุลกากร, 2557)

3) หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW ยังใช้เอกสารกระดาษ เพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร ประกอบด้วย 3 หน่วยงานดังแสดงในตารางที่ 4.9 ซึ่งการดำเนินงานของ 3 หน่วยงานนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกกาแฟของผู้ประกอบการ

ตารางที่ 4.9 หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW และยังใช้เอกสารกระดาษ เพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561)

หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW และยังใช้เอกสารกระดาษ เพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร	
1. กรมการปกครอง	2. กรมศิลปากร
3. หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย	

ที่มา: Thailand National Single Window (2562)

ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาระบบ NSW เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และดำเนินการขอและออกใบอนุญาต หรือใบรับรองต่างๆแล้ว แต่ในกระบวนการส่งออกกาแฟการขอใบอนุญาตหรือใบรับรองในบางกระบวนการ ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อยื่นให้แก่หน่วยงานนั้นดำเนินการต่อ ซึ่งสามารถสรุปประเภทเอกสารใบรับรองในกระบวนการส่งออกกาแฟได้ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ประเภทของเอกสารการขอใบรับรองในกระบวนการส่งออกกาแฟ

กิจกรรมหลัก	เอกสาร	เอกสารที่เชื่อมข้อมูลในระบบ NSW	เอกสารอิเล็กทรอนิกส์	เอกสารรูปแบบกระดาษ	หน่วยงาน
ยื่นขอมีบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้าสินค้า	ข้อมูลคำร้องขอมีบัตร (แบบ บก.1)			✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ
	บัตรประจำตัวผู้รับมอบอำนาจ (แบบบก.1/1)			✓	
	สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล			✓	
	สำเนาใบทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล			✓	
	สำเนาบัตรประชาชน			✓	
จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกรกาแฟ	คำขอจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกรกาแฟรับอนุญาต	✓		✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ
	บัตรประจำตัวประชาชน			✓	
	หนังสือรับรองนิติบุคคล			✓	
	บัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า สินค้า			✓	
	สำเนาใบทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภ.พ.20)			✓	
จดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์	ใบคำขอจดทะเบียนส่งข้อมูลโดย Digital Signature			✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ

กิจกรรมหลัก	เอกสาร	เอกสารที่เชื่อมโยงข้อมูลในระบบ NSW	เอกสารอิเล็กทรอนิกส์	เอกสารรูปแบบกระดาษ	หน่วยงาน
ยื่นคำขอรับใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร	ใบคำขอแบบ อ.1			✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ
	ใบอนุญาตส่งออกแบบ อ.2			✓	
	ใบเสร็จรับเงินค่าธรรมเนียมพิเศษกรณีส่งออกเมล็ดกาแฟดิบ			✓	
	ใบกำกับสินค้า (Invoice)			✓	
ยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า	คำขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้ากาแฟ			✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ
	บัญชีรายการสินค้า (Invoice)			✓	
	B/L หรือ Air Waybill หรือเอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ			✓	
ยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออก	คำรับรองข้อมูลการผลิตสินค้าถูกต้องตามหลักเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้า			✓	สำนักบริหารการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ
ขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า	แบบขอรับการตรวจคุณสมบัติของสินค้าทางด้านถิ่นกำเนิด (สินค้าพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 01 ถึง 24)		✓		- สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ - สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น2 ตึก CF-1 ท่า

กิจกรรมหลัก	เอกสาร	เอกสารที่เชื่อมโยงข้อมูล ในระบบ NSW	เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์	เอกสารรูปแบบ กระดาษ	หน่วยงาน
	บ ัญ ชี ร าย ก าร ส ิน ค ้า (Invoice)		✓		อากาศยานสุวรรณภูมิ - สำนักงาน ณ กองตรวจสินค้าขา ออก กรมศุลกากร ท่าเรือกรุงเทพ - ศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ
	B/L หรือ Air Waybill หรือ เอกสารแสดงการขนส่งอื่นๆ		✓		
	ผลการตรวจคุณสมบัติ ทางด้านถิ่นกำเนิดสินค้าที่ กรมการค้าต่างประเทศ ได้รับรองผลแล้ว		✓		
ยื่นขอใบรับรองคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนด ของประเทศคู่ค้า	เอกสารตามที่หน่วยงาน ต้องการ	✓	✓	✓	หน่วยงานที่ติดต่อตามที่ประเทศคู่ ค้าต้องการ
ผ่านพิธีการทางศุลกากร	บ ัญ ชี ร าย ก าร ส ิน ค ้า (Invoice)	✓			สำนักบริการศุลกากร 2 งานพิธี การส่งออกกรมศุลกากร
	บัญชีรายละเอียดการบรรจุ หีบห่อ (Packing List)	✓			

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตารางที่ 4.10 สามารถสรุปได้ว่าในกระบวนการส่งออกกาแฟมีจำนวนเอกสารที่ต้องเตรียมทั้งหมด 25 รายการ (ไม่รวมยื่นขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของประเทศคู่ค้า เนื่องจากจำนวนเอกสารขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ผู้ประกอบการต้องการ) มีเพียง 3 รายการ ที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW ได้แก่ ข้อมูลใบอนุญาตส่งออกกาแฟ ที่กรมการค้าต่างประเทศเชื่อมโยงข้อมูลกับกรมศุลกากร 1 รายการ และเอกสารในการดำเนินการผ่านพิธีศุลกากร 2 รายการ และมีเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เพียง 4 รายการ คือขั้นตอนของการยื่นขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้า ตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ และที่เหลืออีก 13 รายการ ผู้ประกอบการจะต้องยื่นเอกสารในรูปแบบกระดาษแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบ จึงทำให้ผู้ประกอบการต้องใช้เวลาในการดำเนินการมาก และมีค่าใช้จ่ายในกระบวนการส่งออกสูง

4.4.2 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลของระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของประเทศไทยในปัจจุบัน

4.4.2.1 การขาดโครงสร้างของกฎหมายที่ครอบคลุมการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

เนื่องจากปัจจุบันมีการประกาศจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับการนำเข้า การส่งออก การนำผ่านและโลจิสติกส์ พ.ศ.2557 ที่ระบุว่า รูปแบบและมาตรฐานของข้อมูลที่น่ามาแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานของรัฐ และวิธีการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานของรัฐ ให้เป็นไปตามความตกลงระหว่างหน่วยงานของรัฐ และต้องสอดคล้องกับมาตรฐานสากล และมอบหมายให้กรมศุลกากรมีหน้าที่ดูแลและพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จุดเดียว (National Single Window: NSW) ตามระเบียบนี้ ซึ่งในทางปฏิบัติกรมศุลกากรไม่มีอำนาจสั่งการหน่วยงานอื่นๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้พัฒนาระบบร่วมกัน ดังนั้นการพัฒนาระบบ NSW ของหน่วยงานในประเทศไทยจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างพร้อมเพรียงกันและไม่มีประสิทธิภาพสำเร็จเท่าที่ควร อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื่องให้เกิดปัญหาดังต่อไปนี้

- การมีขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานภาครัฐ

เนื่องจากยังไม่มีระเบียบมาตรการบังคับให้ทุกหน่วยงานร่วมบูรณาการขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกัน มีเพียงคู่มือแนวทางการจัดทำมาตรฐานข้อมูลภาครัฐ ที่จัดทำเพื่อเป็นแนวในการดำเนินงานให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่สนใจดำเนินการให้สอดคล้องกัน จึงทำให้ไม่สามารถมองสภาพปัญหาความซ้ำซ้อน ยุ่งยากในระบบการเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ไม่สามารถวางแผนกำหนดแนวทางการแก้ไขพัฒนาระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่น ในกระบวนการส่งออกกาแฟ ผู้ประกอบการส่งออกยังจำเป็นต้องกรอกรายละเอียดส่วนตัว ได้แก่ เลขบัตรประจำตัวประชาชน เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร และที่อยู่ผู้ส่งออกใหม่ทุกครั้ง เมื่อยื่นขอหนังสือรับรองข้ามหน่วยงาน หรือแม้แต่ในหน่วยงานเดียวกัน แต่คนละส่วนงาน ผู้ประกอบการก็ต้องกรอกรายละเอียดใหม่ทุกครั้ง ทำให้ต้องใช้เวลาในกระบวนการดำเนินงานมาก ทั้งจากการกรอกข้อมูลของผู้ประกอบการ และการตรวจสอบข้อมูลของเจ้าหน้าที่

- ความแตกต่างของรูปแบบและโครงสร้างมาตรฐานในการจัดเก็บข้อมูล

เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานอื่น ทั้งสองหน่วยงานจะต้องใช้เวลาศึกษาและทำความเข้าใจในรูปแบบ และโครงสร้างของข้อมูลของอีกหน่วยงานหนึ่ง

ก่อนจะเริ่มวางแผนและเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน และหากมีหน่วยงานใหม่ต้องการเข้ามาแลกเปลี่ยนแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย ก็ต้องมีการศึกษารูปแบบและโครงสร้างการจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานใหม่ และเป็นเช่นนี้ต่อไปกับหน่วยงานถัดไปที่ต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูล ดังนั้นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลจึงเป็นการดำเนินงานที่ต้องใช้เวลาและบุคลากรที่สิ้นเปลือง ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานเป็นไปได้อย่างช้า หากมีการกำหนดโครงสร้างมาตรฐานการจัดเก็บข้อมูลจะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น ในปัจจุบันกรมศุลกากรในนำระบบเทคโนโลยี Electronic Business Extensible Markup Language (ebXML) มาใช้ในการรับส่งข้อมูล เพื่อแก้ไขปัญหาความหลากหลายของรูปแบบข้อมูลในองค์กรต่างๆ เนื่องจากเป็นระบบที่มีการป้องกันความปลอดภัยของข้อมูลสูง และมีต้นทุนต่ำกว่าซึ่งหน่วยงานอื่นอย่างเช่น สำนักบริหารการค้าต่างประเทศยังใช้ระบบ Electronic Data Interchange (EDI) อยู่ ซึ่งเป็นระบบที่ค่อนข้างซับซ้อนและมีค่าใช้จ่ายในการแลกเปลี่ยนข้อมูลค่อนข้างสูง เนื่องจากใช้เครือข่ายเฉพาะในลักษณะ Value Added Network (VAN) ทำให้ผู้ประกอบการส่งออกธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ไม่ค่อยได้รับประโยชน์จากระบบนี้

- **การขาดกลไกมาตรฐานเพื่อการบริหารการบูรณาการ**

เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีระบบกลางที่เป็นตัวควบคุมดูแลและเชื่อมโยงระบบจากหน่วยงานต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันได้โดยสมบูรณ์ และสามารถประมวลผลภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การมีแม่ข่าย Universal Description, Discovery and Integration (UDDI) แห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่เสมือนเป็นสมุดหน้าเหลือง/หน้าขาว ในการสืบค้นขั้นตอนกระบวนการส่งออกทั้งหมดได้ในแหล่งเดียว ถือเป็นอุปสรรคแก่ผู้ประกอบการส่งออกรายใหม่ ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการส่งออก

4.4.2.2 การขาดกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายและการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการขนส่งสินค้าและบริการ พ.ศ.2552 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กำกับดูแล ประสานงาน และเร่งรัดติดตามการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ โดยนายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการกบส. และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนานโยบายและกำกับดูแลระบบ National Single Window (NSW) ตามมติเห็นชอบหลักการร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบ รวมทั้งการออกแบบและจัดทำมาตรฐานการเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อให้สามารถลดขั้นตอนการกระบวนการนำเข้า ส่งออก และโลจิสติกส์ของประเทศเป็นแบบอิเล็กทรอนิกส์และไร้เอกสาร รวมทั้งพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคของกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องและงบประมาณสนับสนุน โดยมอบหมายให้อธิบดีกรมศุลกากรดำรงตำแหน่งประธานคณะอนุกรรมการ ภายใต้การกำกับดูแลของกบส.

ถึงแม้ว่าจะมีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบวางแผนการปฏิบัติ และแนวทางการพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูล NSW แต่ผู้นำของคณะทำงานดังกล่าว ไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จที่สามารถสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาระบบ NSW ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้การพัฒนาระบบเชื่อมโยงระบบ NSW เกิดเป็นการทำงานแบบแยกส่วน (Fragmentation) คือแต่ละหน่วยงานดำเนินงานสร้างระบบของตัวเองภายในองค์กร ดังนั้นจึงไม่เกิดการบูรณาการการพัฒนาระบบร่วมกัน ทำให้การพัฒนาระบบ NSW ไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และไม่เป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

การดำเนินงานที่ผ่านมาของคณะอนุกรรมการพัฒนานโยบายและกำกับดูแลระบบ National Single Window (NSW) พบว่า มีการจัดการประชุมคณะอนุกรรมการ เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูลกับ NSW ประมาณปีละ 4 ครั้ง และหน่วยงาน กบส. มีจัดประชุมรวมคณะทำงานทั้งหมด เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศเพียงปีละ 1-2 ครั้ง และพบว่า ในการประชุม กบส. แต่ละครั้งมีหัวข้อการประชุมที่หลากหลาย และหัวข้อเรื่องการพัฒนาระบบ NSW เป็นเพียงหัวข้อย่อยในการประชุมแต่ละครั้งเท่านั้น ทำให้หัวข้อการประชุมนี้อาจไม่ได้รับความสำคัญมากนัก ส่งผลให้การพัฒนาระบบ NSW ยังไม่เกิดความคืบหน้าและไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4.4.2.3 แนวทางการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลไม่สอดคล้องกับพันธกิจหลักของหน่วยงาน

เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานจะมีการกำหนดพันธกิจในการดำเนินงาน รวมถึงกำหนดยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามพันธกิจ ซึ่งนอกจากกรมศุลกากรแล้ว การอำนวยความสะดวกทางการค้าไม่ใช่พันธกิจหลักในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ดังนั้นจึงส่งผลให้การพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูล NSW ไม่ได้รับความสำคัญ อีกทั้งบางหน่วยงานได้ตั้งงบประมาณการพัฒนาระบบเพื่อนำไปใช้พัฒนาส่วนงานพันธกิจหลักของหน่วยงาน หรือไม่ได้มีการจัดทำโครงการของงบประมาณสำหรับพัฒนาระบบเพิ่มเติม ส่งผลให้การดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูล NSW ไม่เกิดประสิทธิภาพ และไม่สามารถดำเนินการได้อย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

4.4.2.4 ปัญหาเชิงสถาบัน

เมื่อการดำเนินงานภายในหน่วยงานภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานมาเป็นเวลานานมักเกิดแรงต้าน ในการปรับเปลี่ยนวิธีการและขั้นตอนการทำงานที่มีความคุ้นชิน อีกทั้งการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทดแทนการทำงานของบุคลากร จะส่งผลให้บุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบส่วนงานนั้นๆ มีความรู้สึกว่าได้ได้รับความสำคัญจากหน่วยงานต้นสังกัดน้อยลง โดยเฉพาะเรื่องการรับรองเอกสารต่างๆ หากมีการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบรับรองแล้ว จะส่งผลให้อำนาจการตัดสินใจของบุคลากรผู้มีอำนาจในหน่วยงานนั้นลดน้อยลง ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มบุคลากรเกิดแรงต้านในนำระบบเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ภายในหน่วยงาน อีกทั้งการดำเนินงานเดิมเป็นการดำเนินงานด้วยระบบ Manual หรือเป็นการดำเนินงานผ่านเอกสารที่เป็นแผ่นกระดาษ บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานสูง จึงไม่มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยี ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างล่าช้า และแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนรูปแบบเอกสารการดำเนินงานให้เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากบุคลากรยังคุ้นเคยกับการติดต่อสื่อสารบนพื้นฐานของกระดาษ

บางครั้งจึงมีการพิมพ์เอกสารออกมาเป็นแผ่นกระดาษเพื่อตรวจสอบข้อมูล ทำให้ไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และเข้าสู่การดำเนินงานแบบไร้กระดาษได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4.4.2.5 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สามารถแบ่งได้ 3 ส่วนคือ การเชื่อมโยงแบบภาคีรัฐบาลสู่ภาคีรัฐบาล (G2G) กลุ่มผู้ประกอบการสู่ภาคีรัฐบาล (B2G) และ กลุ่มผู้ประกอบการสู่กลุ่มผู้ประกอบการ (B2B) ในปัจจุบันกรมศุลกากรหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลได้ดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลในส่วนภาคีรัฐบาลสู่ภาคีรัฐบาล (G2G) ได้ 33 หน่วยงานแล้ว แต่มีเพียง 27 หน่วยงานที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลได้ทุกประเภทสินค้า/เอกสาร ได้แก่ 1. กรมศุลกากร 2. กรมโรงงานอุตสาหกรรม 3. กรมทรัพยากรธรณี 4. กรมควบคุมโรค 5. กรมป่าไม้ 6. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน 7. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ 8. คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) 9. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ 10. กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ 11. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 12. กรมการขนส่งทางบก 13. กรมเจ้าท่า 14. การยางแห่งประเทศไทย 15. การท่าเรือแห่งประเทศไทย 16. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 17. สถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ 18. สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย 19. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ 20. กรมการค้าภายใน 21. กรมสรรพสามิต 22. สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 23. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 24. สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ 25. กรมธุรกิจพลังงาน 26. กรมศิลปากร และ 27. กรมประมง และมี 5 หน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงภายใต้ระบบ NSW แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ครบทุกประเภทสินค้า/เอกสาร ได้แก่ 1. กรมการอุตสาหกรรมทหาร 2. กรมวิชาการเกษตร 3. กรมการปกครอง 4. กรมการค้าต่างประเทศ และ 5. กรมปศุสัตว์ และยังมีอีก 1 หน่วยงานที่ถึงแม้จะมีการเชื่อมโยงข้อมูลแล้ว แต่ยังต้องใช้เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อใช้ผ่านพิธีศุลกากรอยู่ คือ หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และขณะนี้กรมศุลกากรกำลังวางแผนการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลในส่วนของกลุ่มผู้ประกอบการสู่ภาคีรัฐบาล (B2G) อยู่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้งานระบบการเชื่อมโยงข้อมูลผ่าน NSW ยังไม่สามารถเพิ่มการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้กับทุกประเภทสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4.2.6 ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งงบประมาณการพัฒนาระบบเทคโนโลยีและงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากร ซึ่งหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนา คือ กรมศุลกากร จึงส่งผลให้ไม่มีอำนาจมอบหมายจัดการกับงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ไปได้พัฒนาระบบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

4.5 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับการส่งออกกาแฟไทย

4.5.1 การเตรียมความพร้อมในเรื่องโครงสร้างของกฎหมายของการดำเนินธุรกิจทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์

ประเทศไทยควรดำเนินการพิจารณาออกโครงสร้างกฎหมายกลางใหม่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการดำเนินธุรกิจทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการรองรับการพัฒนากระบวนการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่มีการดำเนินงานผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกับหลายหน่วยงาน โดยการพิจารณาออกโครงสร้างกฎหมายกลางใหม่ควรประกอบด้วย

- **การจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์**

เนื่องจากปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานดำเนินการจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ไม่สอดคล้องซึ่งกันและกัน การออกกฎหมายกลางในข้อนี้เพื่อกำหนดให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบ Single Window ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของข้อมูล และลดค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการดำเนินการด้านเอกสาร

- **การควบคุมการตรวจสอบรับส่งข้อมูลภายในระบบและการคุ้มครองความปลอดภัยของข้อมูล**

เนื่องจากการดำเนินงานภายในระบบ Single Window มีการรับส่งและแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นจำนวนมาก ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีทั้งข้อมูลที่ไม่เป็นความลับสามารถเผยแพร่ได้ และข้อมูลที่เป็นความลับไม่สามารถเผยแพร่ได้ การออกกฎหมายกลางในข้อนี้เพื่อการพัฒนากระบวนการ Single Window สามารถดำเนินการให้บริการได้อย่างถูกต้องปลอดภัย และโปร่งใส หน่วยงานภาครัฐจึงควรกำหนดให้มีการควบคุมการรับส่งข้อมูลภายในระบบโดยการออกเป็นกฎหมายที่ชัดเจน และมีการควบคุมตรวจสอบการเข้าถึงข้อมูล ความสมบูรณ์ของข้อมูลและความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยน ในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลควรมีการกำหนดโดยกฎหมายว่าหน่วยงานใดที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เพื่อเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ใช้งานระบบมีความมั่นใจในการใช้งานระบบ Single Window ว่ามีความปลอดภัยสูง สามารถข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลที่เป็นความลับได้

นอกเหนือจากกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น การพิจารณาปรับโครงสร้างกฎหมายกลางใหม่ในเรื่องของการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการนำเข้า การส่งออก การนำเข้า และโลจิสติกส์ พ.ศ. 2557 มีอำนาจบังคับไม่เพียงพอที่ให้แต่ละหน่วยงานเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการพัฒนากระบวนการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จจากการติดต่อ ณ จุดเดียว (Single Window)

ภาพที่ 4.9 แสดงโครงสร้างกฎหมายกลางใหม่
ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น การออกกฎหมายกลางส่งผลต่อการพัฒนาระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถดำเนินการให้บริการได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ มีความปลอดภัย มีความโปร่งใส รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการอำนวยความสะดวกทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การเชื่อมโยงกับระบบของประเทศอื่นต่อไปได้ในอนาคต

4.5.2 อำนาจการบริหารจัดการ

จากมติคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้กรมศุลกากรเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการจัดตั้ง National Single Window โดยจัดตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะ หรือ สำนักงานบริหารจัดการและกำกับดูแลพัฒนาระบบ National Single Window ซึ่งไม่มีอำนาจสั่งการให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศไทยควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่มีผู้มีอำนาจสั่งการสูงสุดที่มีอำนาจสั่งการแก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย และสามารถควบคุมและกำกับดูแลคณะกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านระบบ National Single Window ได้ ผ่านการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการพัฒนาทางการค้า ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สถาบันทางการเงิน ผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์และสาธารณูปโภค และผู้ให้บริการด้านเครือข่ายและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องเป็นผู้ดำเนินงานหลักในการร่วมมือกับทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และจัดตั้งคณะทำงานเพื่อดูแลตรวจสอบกระบวนการการทำงานต่างๆ ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมในการดำเนินการของระบบ

การจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ประสบความสำเร็จควรประกอบด้วยโครงสร้างคณะทำงาน 6 คณะ ได้แก่

- 1) **คณะทำงานด้านแพลตฟอร์ม** คือ คณะวางแผนและพัฒนาระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านระบบ
- 2) **คณะทำงานด้านกฎหมาย** คือ คณะดูแลเรื่องกฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์

- 3) **คณะกรรมการด้านการเงิน** คือ คณะจัดหาแหล่งเงินทุน และบริหารจัดการสรรเงินทุนให้แก่ทุกภาคส่วนของหน่วยงานดูแลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
- 4) **คณะกรรมการด้านโลจิสติกส์** คือ คณะดูแลเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางโลจิสติกส์ และการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้แก่ผู้ประกอบการ
- 5) **คณะกรรมการด้านการตลาด** คือ คณะดูแลเรื่องการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่ผู้ที่ต้องการใช้งานระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
- 6) **คณะกรรมการด้านระหว่างประเทศ** คือ คณะทำงานที่ทำงานร่วมกับประเทศอื่นในการดำเนินงานเรื่องระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่สามารถเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน

4.5.3 การกำหนดพันธกิจร่วมของหน่วยงาน

เนื่องจากการอำนวยความสะดวกทางการค้าไม่ถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจหลัก (Main Mission) ของแต่ละหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณของแต่ละหน่วยงานครอบคลุมเฉพาะพันธกิจหลักของหน่วยงานเท่านั้น ทำให้เกิดการตึงงบประมาณจากผู้บริหารหน่วยงานในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับพันธกิจหลักของหน่วยงาน

รัฐบาลจึงควรกำหนดให้การอำนวยความสะดวกทางการค้าเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจหลัก (Main Mission) ของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงาน รวมทั้งทุกหน่วยงานภาครัฐต้องมีการดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดร่วมของหน่วยงาน (KPI) และระยะเวลาการพัฒนาการดำเนินการที่แน่นอน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้แก่การจัดทำระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ต้องมีการดำเนินงานร่วมกันจากทุกหน่วยงานภาครัฐ และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมถึงเรื่องการดำเนินการด้านการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการดำเนินงานด้านระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)

บทที่ 5

สรุปผลวิจัย

5.1 สรุปผลวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟและวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟตามมาตรฐานสากล รวมถึงกระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย เพื่อให้ทราบแนวการจัดการเชิงโครงสร้างสำหรับการออกใบรับรองมาตรฐานสากลกาแฟและแนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยให้สามารถเอื้ออำนวยความสะดวก ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของประเทศ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทั้งชายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ 2) หน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกกาแฟ และดำเนินการพิจารณาและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหาร และ 3) หน่วยงานภาคเอกชน ที่มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในเรื่องการตรวจสอบและรับรองสินค้าเกษตรและอาหารได้รับรองระบบงานตามมาตรฐานสากล ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 โครงสร้างหน่วยงานที่ออกใบรับรองมาตรฐานกาแฟ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Focus group) เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในพื้นที่ทางภาคเหนือที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า สามารถสรุปได้ว่า ในกระบวนการส่งออกกาแฟของไทยในปัจจุบันพบว่าเกิดปัญหาดังนี้ไปนี้

1) **ด้านบทบาทภารกิจ โครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ** เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมาตรฐานกาแฟไทย ขาดหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจนในการรองรับและดูแลรับผิดชอบเฉพาะบุคลากรภาครัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินการเรื่องเอกสาร และเกิดความล่าช้าในการดำเนินการเกี่ยวกับเอกสารการส่งออกสินค้ากาแฟไทย

2) **ปัญหาด้านการยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูงและเทียบเท่าสากล** เกิดจากความไม่ทันสมัยและล้าหลังของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและเอกสารที่ใช้ดำเนินการส่งออกสินค้ากาแฟไทยยังขาดการยอมรับและเชื่อถือในระดับสากล เนื่องจากสินค้ากาแฟไทยยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐในการรับรองและดูแลโดยเฉพาะตลอดจนเอกสารที่ใช้ดำเนินการยังไม่ได้รับการยอมรับในทางปฏิบัติสากล

3) **ปัญหาด้านคุณภาพในการจัดบริการของหน่วยงานรัฐ** เนื่องจากการดำเนินการจัดบริการด้านเอกสารประกอบการรับรองมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อการส่งออกของหน่วยงานภาครัฐที่มีความล่าช้า และการขาดความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

จะเห็นว่าการพัฒนากระบวนการส่งออกกาแฟไทย จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ เนื่องจากภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนากาแฟตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ซึ่งกระบวนการของการส่งออกกาแฟไทยในปัจจุบันในส่วนของการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ

5.1.2 กระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกกาแฟของประเทศไทย

ขั้นตอนกระบวนการส่งออกกาแฟสามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมเอกสาร พิธีทางศุลกากร การขนส่งสินค้าลงท่าเรือหรือเครื่องบิน และการขนส่งสินค้าขึ้นฝั่งที่ประเทศปลายทางเพื่อกระจายสินค้าเข้าสู่ประเทศผู้บริโภค จากการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกกาแฟให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อมูลของ World Bank Doing Business 2013 ที่ระบุว่า การส่งออกกาแฟใช้เวลาในการเตรียมเอกสารเพื่อการส่งออกนานที่สุดจากกระบวนการส่งออกทั้งหมด 4 ขั้นตอน เนื่องจากผู้ประกอบการส่งออกต้องติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เพื่อดำเนินการส่งออก ซึ่งผู้ประกอบการส่งออกของไทยต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งหมด 6 หน่วยงานได้แก่

- สำนักบริการการค้าต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- สำนักบริหารการนำเข้า กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- สำนักงาน ณ อาคารตรวจสอบสินค้าขาออก ชั้น 2 ตึก CF-1 ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ
- สำนักงาน ณ กองตรวจสินค้าขาออก กรมศุลกากร
- หน่วยงานรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดข้อประเทศคู่ค้า
- สำนักบริการศุลกากร 2 งานพิธีการส่งออก กรมศุลกากร

ในแต่ละขั้นตอนการติดต่อประสานงาน ต้องมีเอกสารประกอบการติดต่อเพื่อส่งออกที่หลากหลาย โดยต้องยื่นเอกสารตลอดกระบวนการส่งออกทั้งหมด 25 รายการ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขอทำบัตรประจำตัวผู้ส่งออก-นำเข้า
- 2) ขอจดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกกาแฟ
- 3) ขอจดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 4) ขอใบอนุญาตส่งออกสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร
- 5) ขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าตามข้อบังคับขององค์การกาแฟระหว่างประเทศ (International Coffee Organization: ICO)
- 6) ขอตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้า
- 7) ขอหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดโดยใช้แบบฟอร์มตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศในแต่ละกลุ่มประเทศ
- 8) ขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดข้อประเทศคู่ค้า
- 9) ผ่านพิธีการส่งออกทางศุลกากร

โดยภาพรวมระยะเวลาทำการที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงานภาครัฐในการทำเอกสารเพื่อส่งออกกาแฟทั้งสิ้น 12 วัน 11 ชั่วโมง 15 นาที หรือประมาณ 13 วัน ซึ่งขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลาทำหรำน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 3: จดทะเบียนการใช้ระบบลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ และขั้นตอนที่ 6 ยื่นตรวจสอบสินค้าส่งออกกับสำนักบริหารการนำเข้าว่าสินค้าที่ผลิตถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยถิ่นกำเนิดตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเทศ ใช้เวลา 60 นาที และขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลาทำการมากที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 9: ผ่านพิธีการทางศุลกากรด้วยระบบ Paperless ใช้เวลา 5 วัน 15 นาที

5.1.2.1 การวิเคราะห์แผนผังสายธารคุณค่าสำหรับกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของกระบวนการจากมุมมองของผู้ประกอบการส่งออก แผนผังสายธารคุณค่า (Value Stream Mapping: VSM) จึงถูกนำมาใช้วิเคราะห์กระบวนการการส่งออกกาแฟ เพื่อวิเคราะห์

ว่ากิจกรรมใดในกระบวนการเป็นกิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (Value Added: VA) กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น (Necessary but Non Value Added: NNVA) หรือเป็นกิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า (Non-Value Added: NVA) และการวิเคราะห์กระบวนการด้วย VSM สามารถสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการจะใช้เวลาดำเนินการกับหน่วยงานในขั้นตอนการส่งออกกาแฟประมาณ 13 วัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างมูลค่าในหลายกระบวนการ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในขั้นตอนการรอพิจารณาออกใบอนุญาต และการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารหลักฐานต่างๆ ของผู้ประกอบการ เนื่องจากกระบวนการส่งออกต้องใช้เอกสารยื่นเรื่อง พร้อมเอกสารแนบในทุกขั้นตอน และสามารถสรุปได้ว่า ในกระบวนการส่งออกกาแฟมีกิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า 9 กิจกรรม ใช้เวลาในกระบวนการคิดเป็นร้อยละ 2.69 กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า 13 กิจกรรม ใช้เวลาในกระบวนการคิดเป็นร้อยละ 93.52 และกิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น 8 กิจกรรม ใช้เวลาในกระบวนการคิดเป็นร้อยละ 3.79 ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 สัดส่วนกิจกรรมในกระบวนการส่งออกกาแฟไทย

มูลค่ากิจกรรม	กิจกรรม		เวลาที่ใช้	
	จำนวนกิจกรรม	ร้อยละ	เวลา (นาที)	ร้อยละ
กิจกรรมที่เพิ่มมูลค่า (VA)	9	30	170	2.69
กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่า (NVA)	13	43.33	5,920	93.52
กิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าแต่จำเป็น (NNVA)	8	26.67	240	3.79
รวม	30	100	6,330	100

หมายเหตุ การเปลี่ยนหน่วยเวลาจากวันเป็นนาที คิดตามเวลาการทำงานหนึ่งวันเท่ากับ 8 ชั่วโมง ดังนั้นเวลาหนึ่งวันเท่ากับ 480 นาที

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการส่งออกกาแฟสามารถสรุปได้ 2 ปัญหาหลักดังนี้

➤ ความล่าช้าเรื่องเอกสารจากการดำเนินการของภาครัฐ

เนื่องจากการดำเนินการของผู้ประกอบการเพื่อการส่งออกกาแฟไทย ต้องเข้าติดต่อกับหลายหน่วยงาน รวมทั้งหมด 6 หน่วยงาน ทั้งนี้ การติดต่อในแต่ละหน่วยงานต้องใช้เวลาในการดำเนินงานมาก ต้องมีเอกสารประกอบการติดต่อเพื่อส่งออกที่หลากหลาย อีกทั้งยังเกิดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน ที่เกิดจากการตรวจสอบสำเนาเอกสารหลักฐานที่เหมือนกันของผู้ประกอบการ หรือการกรอกข้อมูลรายละเอียดของผู้ประกอบการ เนื่องจากขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ และยังไม่มีการแบ่งปันข้อมูลกัน และเนื่องจากการดำเนินงานส่วนใหญ่ยังเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเอกสารในรูปแบบ Manual ทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินงานขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงาน ซึ่งพบว่า ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่มีผลต่อการดำเนินงาน และการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน รวมถึงการพิจารณาใบคำร้องของผู้ประกอบการ

➤ จำนวนเอกสารและความซ้ำซ้อนในการใช้ยื่นขอ

เนื่องจากต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐถึง 6 หน่วยงาน ทำให้มีจำนวนเอกสารที่ต้องใช้ในกระบวนการมากถึง 25 รายการ และพบว่า มีสำเนาเอกสารที่ต้องยื่นซ้ำต่อหน่วยงานเดิม แต่เป็นการดำเนินงานในขั้นตอนที่แตกต่างกันทั้งหมด 10 รายการ ได้แก่ สำเนาหนังสือรับรองนิติบุคคล 2

สำเนา สำเนาทะเบียนผู้เสียภาษีของนิติบุคคล (ภพ.20) 2 สำเนา ใบกำกับสินค้า (Invoice) 4 สำเนา และB/L หรือ Air Waybill 2 สำเนา อีกทั้งในการกรอกรายละเอียดในเอกสาร หรือใบคำร้องต่างๆ มักมีคำถามที่ซ้ำซ้อนเหมือนกันในแต่ละคำร้องเช่น รายละเอียดของผู้ยื่นคำร้องได้แก่ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า ในกระบวนการส่งออกกาแฟ ถึงแม้ว่าจะมีการนำระบบการส่งผ่านข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic file) เข้ามาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการกรอกรายละเอียดยื่นใบคำร้องของผู้ประกอบการ แต่ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์หน้าเอกสารเป็นแผ่น (Manual) พร้อมแนบสำเนาหลักฐานเพื่อเข้ามายื่นติดต่อในหน่วยงานอยู่ จึงทำให้มีจำนวนเอกสารเกิดขึ้นในกระบวนการมาก มีต้นทุนการดำเนินงานสูงทั้งจากเอกสาร

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 สาเหตุดังนี้ คือ 1.เกิดจากภายในหน่วยงานยังไม่มีระบบแบ่งปันข้อมูลระหว่างกัน 2.กำลังคนและทักษะของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่เพียงพอ และ 3.ความไม่พร้อมของระบบอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในขั้นตอนกระบวนการส่งออก จึงควรใช้แนวทางการดำเนินงานของกรอบข้อตกลงการอำนวยความสะดวกทางการค้าที่เพิ่มคุณภาพการบริการของหน่วยงานภาครัฐและมีการพัฒนากระบวนการจัดการด้านเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดเวลาการติดต่อหน่วยงานต่างๆ และเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการส่งออกกาแฟไทยให้สูงขึ้น จากการสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ เช่น กรมศุลกากรให้คำแนะนำว่า การเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการส่งออกได้ เนื่องจากจะลดระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมเอกสาร ลดขั้นตอนกระบวนการการยื่นเอกสารที่ซ้ำซ้อนลงได้ ลดจำนวนเอกสารในรูปแบบกระดาษ ส่งผลให้ต้นทุนการส่งออกและระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการส่งออกลดลง ซึ่งพบว่า **ระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)** เป็นระบบที่ถูกใช้เป็นมาตรฐานในการเชื่อมโยงข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับในระดับสากล

ในขณะนี้การดำเนินการขอและออกใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า การส่งออก การนำเข้า และโลจิสติกส์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ของไทย ได้เริ่มดำเนินการในสินค้าข้าวทั่วไปและมันสำปะหลัง โดยเป็นการดำเนินการออกหนังสือสำคัญเป็นแบบไร้กระดาษ (Paperless) ทั้งหมด ถ้าหากในกระบวนการส่งออกกาแฟสามารถพัฒนาให้เป็น Paperless ได้ทุกขั้นตอนตามแนวทางการส่งออกสินค้าข้าวทั่วไปหรือมันสำปะหลังแล้ว จะทำให้ต้นทุนของผู้ประกอบการลดลง และกระบวนการส่งออกกาแฟไทยจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

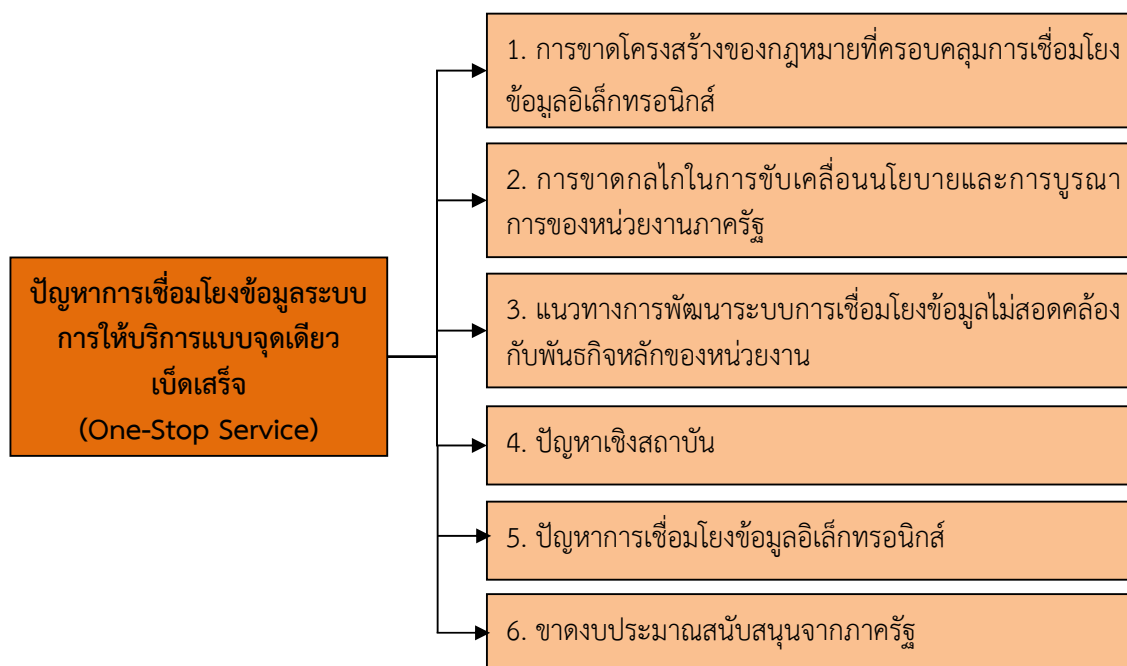
5.1.2.2 สภาพการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของไทยในปัจจุบัน

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการขนส่งสินค้าและบริการ พ.ศ.2552 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) เพื่อเร่งติดตามและพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ โดยมอบหมายให้คณะอนุกรรมการการเชื่อมโยงข้อมูลแบบบูรณาการสำหรับการนำเข้าส่งออก และโลจิสติกส์ เป็นคณะทำงานเพื่อจัดตั้งระบบ National Single Window (NSW) ของประเทศให้สำเร็จ ซึ่งพบว่าการดำเนินการพัฒนาระบบ NSW ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการผ่านพิธีการศุลกากร สามารถแบ่งได้ 3 สถานะดังนี้

- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW เรียบร้อย ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร ได้แก่ กรมศุลกากร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และการทำเรือแห่งประเทศไทย
- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไร้เอกสารผ่านระบบ NSW ยังไม่ครบถ้วนทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสาร ได้แก่ กรมการค้าต่างประเทศ กรมวิชาการเกษตร กรมประมง และกรมปศุสัตว์ เป็นต้น
- หน่วยงานที่เชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW แต่ยังใช้เอกสารกระดาษแนบ ได้แก่ กรมการปกครอง กรมศิลปากร และหอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

หน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบ NSW ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการส่งออกกาแฟ ได้แก่ กรมศุลกากร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และกรมการค้าต่างประเทศ ซึ่งกรมศุลกากรและสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลในระบบ NSW ทุกชนิดสินค้า/ประเภทเอกสารแล้ว สำหรับกรมการค้าต่างประเทศมีเพียงข้อมูลใบอนุญาตส่งออกกาแฟเท่านั้นที่มีการเชื่อมโยงในระบบ NSW ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาระบบ NSW เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และดำเนินการขอและออกใบอนุญาต หรือใบรับรองต่างๆ แล้ว แต่ในกระบวนการส่งออกกาแฟการขอใบอนุญาตหรือใบรับรองในบางกระบวนการ ผู้ประกอบการยังต้องพิมพ์เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อยื่นต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานนั้นๆ เพื่อนำไปดำเนินการต่อ

5.1.2.3 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของไทยในปัจจุบัน

ภาพที่ 5.1 ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
ที่มา: คณะผู้วิจัย

ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

➤ **การขาดโครงสร้างของกฎหมายที่ครอบคลุมการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์**

โครงสร้างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของไทยในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมการดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากยังไม่มี การดำเนินการออกกฎหมายกลาง ที่สามารถบังคับใช้ได้กับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบ ในการจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ จึงส่งผลให้มีขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานภาครัฐ มีความแตกต่างของรูปแบบและโครงสร้างมาตรฐานในการจัดเก็บข้อมูล และขาดกลไกมาตรฐานเพื่อการบริหารการบูรณาการคือ การที่ยังไม่มีระบบกลางที่เป็นตัวควบคุมดูแลและเชื่อมโยงระบบจากหน่วยงานต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันได้โดยสมบูรณ์

➤ **การขาดกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายและการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ**

ถึงแม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการการเชื่อมโยงข้อมูลแบบบูรณาการสำหรับการนำเข้าส่งออก และโลจิสติกส์ เพื่อจัดตั้งระบบ National Single Window (NSW) ของประเทศให้สำเร็จ แต่พบว่า มีการประชุมติดตามผลการดำเนินงานเพียงปีละ 3 ครั้ง และประชุมร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) หน่วยงานต้นสังกัดเพียงปีละ 1-2 ครั้งเท่านั้น ทำให้การดำเนินงานยังไม่เกิดความคืบหน้า และประธานคณะกรรมการดังกล่าว ไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จที่สามารถสั่งการให้อนุกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบ NSW ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดเป็นการทำงานแบบแยกส่วน ไม่เกิดการบูรณาการการพัฒนาระบบร่วมกัน ทำให้การพัฒนาระบบ NSW ไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และไม่เป็นไปอย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

➤ **แนวทางการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลไม่สอดคล้องกับพันธกิจหลักของหน่วยงาน**

เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐแต่ละหน่วยงานจะมีการกำหนดพันธกิจในการดำเนินงาน รวมถึงกำหนดยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกันการดำเนินงานตามพันธกิจ ซึ่งนอกจากกรมศุลกากรแล้ว การอำนวยความสะดวกทางการค้าไม่ใช่พันธกิจหลักในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ดังนั้นจึงส่งผลให้การพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูล NSW ไม่ได้รับความสำคัญ อีกทั้งบางหน่วยงานได้ตั้งงบประมาณการพัฒนาระบบเพื่อนำไปใช้พัฒนาส่วนงานพันธกิจหลักของหน่วยงาน หรือไม่ได้มีการจัดทำโครงการของงบประมาณสำหรับพัฒนาระบบเพิ่มเติม ส่งผลให้การดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูล NSW ไม่เกิดประสิทธิภาพ และไม่สามารถดำเนินการได้อย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

➤ **ปัญหาเชิงสถาบัน**

เมื่อการดำเนินงานภายในหน่วยงานภาครัฐมีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานมาเป็นเวลานานมักเกิดแรงต้าน ในการปรับเปลี่ยนวิธีการและขั้นตอนการทำงานที่มีความคุ้นชิน อีกทั้งการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทดแทนการทำงานของบุคลากร จะส่งผลให้บุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบส่วนงานนั้นๆ มีความรู้สึกว่าได้รับความสำคัญจากหน่วยงานต้นสังกัดน้อยลง

➤ **ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์**

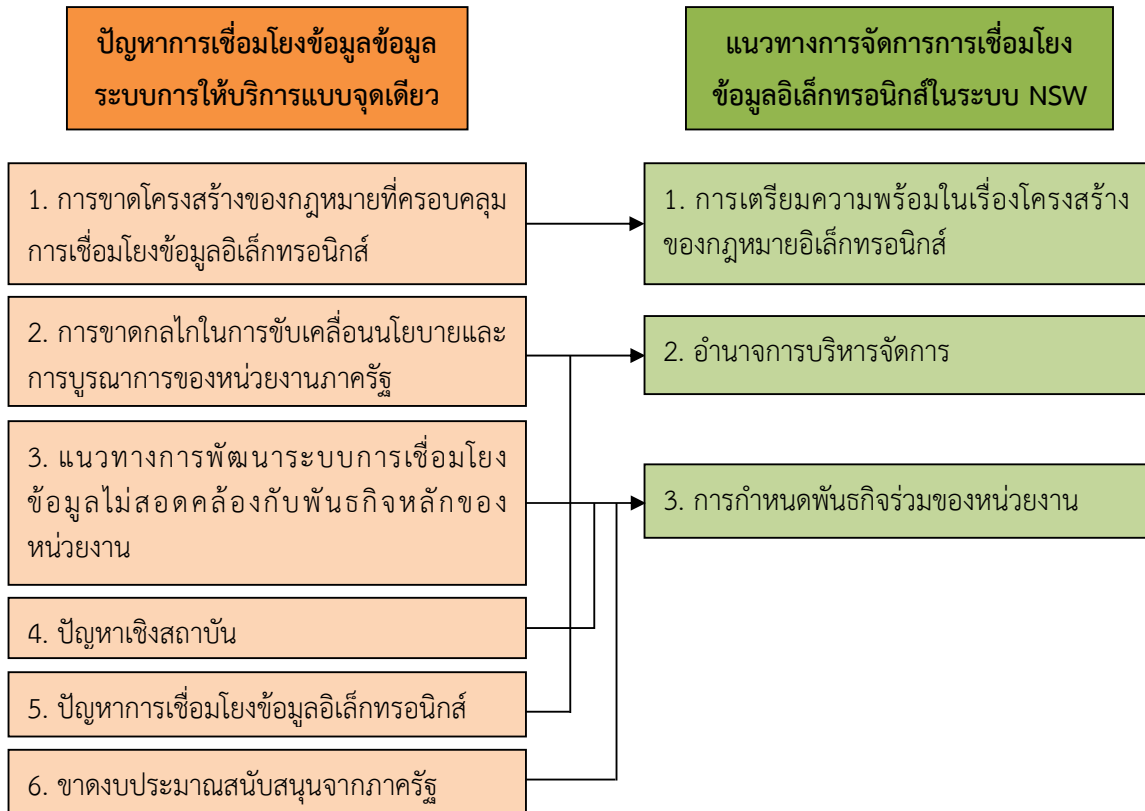
ในปัจจุบันกรมศุลกากรหน่วยงานหลักที่กำลังดูแลการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูล ได้ดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลในส่วนภาครัฐบาลสู่ภาครัฐบาล (G2G) ได้ 33 หน่วยงานแล้ว แต่มีเพียง 27 หน่วยงานที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลได้ทุกประเภทสินค้า/เอกสาร มี 5 หน่วยงานที่มีการเชื่อมโยงภายใต้ระบบ NSW แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ครบทุกประเภทสินค้า/เอกสาร และยังมีอีก 1 หน่วยงาน ที่ถึงแม้จะมีการเชื่อมโยงข้อมูลแล้ว แต่ยังต้องใช้เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อใช้ผ่านพิธีศุลกากรอยู่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้งานระบบการเชื่อมโยงข้อมูลผ่าน NSW ยังไม่สามารถเพิ่มการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้กับทุกประเภทสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

➤ ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งงบประมาณการพัฒนาระบบเทคโนโลยีและงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากร ซึ่งหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนา คือ กรมศุลกากร จึงส่งผลให้ไม่มีอำนาจมอบหมายจัดการกับงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ นำไปพัฒนาระบบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

5.1.2.4 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับการส่งออกกัญชาไทย

สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ของไทยสามารถแก้ได้ตามแนวทางดังต่อไปนี้ 1) การเตรียมความพร้อมในเรื่องโครงสร้างของกฎหมาย 2) อำนาจการบริหารจัดการ และ 3) การกำหนดพันธกิจร่วมของหน่วยงาน ดังแสดงในภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
ที่มา: คณะผู้วิจัย

แนวทางการจัดการการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับการส่งออกกาแฟไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

➤ การเตรียมความพร้อมในเรื่องโครงสร้างของกฎหมายของการดำเนินธุรกิจทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์

โดยการจัดทำมาตรฐานรายการข้อมูลและมาตรฐานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อกำหนดให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกัน และควบคุมการตรวจสอบรับส่งข้อมูลภายในระบบและการคุ้มครองความปลอดภัยของข้อมูล เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวมีทั้งข้อมูลที่ไม่เป็นความลับสามารถเผยแพร่ได้ และข้อมูลที่เป็นความลับไม่สามารถเผยแพร่ได้ หน่วยงานภาครัฐจึงควรกำหนดให้มีการควบคุมการรับส่งข้อมูลภายในระบบโดยการออกเป็นกฎหมายที่ชัดเจน และมีการควบคุมตรวจสอบการเข้าถึงข้อมูล

➤ อำนาจการบริหารจัดการ

เนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้กรมศุลกากรเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการจัดตั้งระบบ NSW เนื่องจากกรมศุลกากรไม่มีอำนาจสั่งการให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะในการดูแลระบบ NSW และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบเท่านั้น โดยมีผู้มีอำนาจสั่งการสูงสุดที่มีอำนาจสั่งการแก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานโลจิสติกส์ของประเทศไทย การจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ประสบความสำเร็จควรประกอบด้วยโครงสร้างคณะทำงาน 6 คณะ ได้แก่

- **คณะทำงานด้านแพลตฟอร์ม** คือ คณะวางแผนและพัฒนาระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านระบบ
- **คณะทำงานด้านกฎหมาย** คือ คณะดูแลเรื่องกฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์
- **คณะทำงานด้านการเงิน** คือ คณะจัดหาแหล่งเงินทุน และบริหารจัดการสรรหาเงินทุนให้แก่ทุกภาคส่วนของหน่วยงานดูแลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
- **คณะทำงานด้านโลจิสติกส์** คือ คณะดูแลเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางได้ โลจิสติกส์ และการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้แก่ผู้ประกอบการ
- **คณะทำงานด้านการตลาด** คือ คณะดูแลเรื่องการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่ผู้ที่ต้องการใช้งานระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)
- **คณะทำงานด้านระหว่างประเทศ** คือ คณะทำงานที่ทำงานร่วมกับประเทศอื่นในการดำเนินงานเรื่องระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่สามารถเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน

➤ การกำหนดพันธกิจร่วมของหน่วยงาน

รัฐบาลจึงควรกำหนดให้การอำนวยความสะดวกทางการค้าเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจหลัก (Main Mission) ของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงาน รวมทั้งทุกหน่วยงานภาครัฐต้องมีการดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดร่วมของหน่วยงาน (KPI) และระยะเวลาการพัฒนาการดำเนินการที่แน่นอน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้แก่การจัดทำระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ต้องมีการดำเนินงานร่วมกันจากทุกหน่วยงานภาครัฐ และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมถึงเรื่องการค้า การดำเนินการด้านการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการดำเนินงานด้านระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service)

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

1) ควรมีการศึกษาแนวทางและวิธีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ให้มีการดำเนินการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระบบการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ให้มีการดำเนินการอย่างพร้อมเพรียงกันทุกหน่วยงาน

2) ควรมีการศึกษาระบบการยกระดับการอำนวยความสะดวกทางการค้าของผู้ประกอบการและเกษตรกรด้วยระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศ ที่เป็นมาตรฐานสากล เพื่อรองรับการเชื่อมโยงทางด้านอิเล็กทรอนิกส์

บรรณานุกรม

- กรมการค้าต่างประเทศ. (2560). ประกาศ! ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2560 กรมการค้าต่างประเทศจะออก ใบอนุญาตฯ/หนังสือรับรองฯ แบบ Paperless. เข้าถึงจาก: <http://www.dft.go.th/th-th/DetailHotNews/ArticleId/9257/-Paperless-1-2-3-4>. (10 ธันวาคม 2561)
- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2558). ‘ปริติยาธร’ เผยไม่จำเป็นต้องมีการกระตุ้นศก.รอบใหม่. เข้าถึงได้จาก: <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/646076>. (10 กรกฎาคม 2560)
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2553. คู่มือการจัดทำมาตรฐานเพื่อการเชื่อมโยงข้อมูล ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ. กรุงเทพฯ. (18 ธันวาคม 2560)
- จรรยา สุวัฒน์พิเศษ. (2557). มาตรการความปลอดภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับการนำเข้าผักจาก ประเทศที่สาม: ศึกษากรณีประเทศไทย. นิตยสาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (19 ธันวาคม 2560)
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2558). ภูมิทัศน์เศรษฐกิจการเมืองโลก: วิฤตกับการท้าทายในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงรัตน์ ประจักษ์ศิลป์ไทย. (2557). การส่งออกของไทยในปัจจุบัน. เข้าถึงได้จาก: <http://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-043.pdf>. (9 มกราคม 2561)
- นพรัตน์ แสงจันทร์. (2555). พันธกรณีของประเทศไทยต่อความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกด้าน ศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว ของอาเซียน: กรณีศึกษาการให้บริการด้วยวิธีการทาง อิเล็กทรอนิกส์แบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว ภายใต้การดำเนินการของกรมศุลกากร. การค้นคว้าอิสระ, นิตยสารมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (18 ธันวาคม 2560)
- นิลสุพรรณ สีสารัมภ์. (2552). กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) เอกสารรับรองถิ่นกำเนิดและ การค้าระหว่างประเทศ. สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก: <http://www.isit.or.th/uploads/Trademeasures/213-file.doc>. (6 มกราคม 2561)
- เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์. (2559). ปัญหาและอุปสรรคในการส่งออกสินค้าอาหารแปรรูปไทยไปตลาดอาเซียน. เข้าถึงได้จาก: www.rsu.ac.th/jla/public/upload/journal/article/abstract/20160630abstract1OX44.pdf. (11 มกราคม 2561)
- เบญจมาศ ปัทมาลัย. (2549). การศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดทำระบบตรวจสอบและรับรอง สินค้าอาหารนำเข้าและส่งออกของประเทศไทยเพื่อรองรับการค้าเสรี. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เบญจมาศ ปัทมาลัย. (2556). การศึกษาภาวะเปราะบางของสหภาพยุโรปว่าด้วยสารปนเปื้อนและสารตกค้างบาง ชนิดในอาหารเพื่อการเตรียมการของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ วิจัย.
- ประภาพร ขอไพบูลย์. (2555). การพัฒนาระบบและกลไกเพื่อรองรับการตรวจสอบและรับรองคุณภาพ มาตรฐานอาหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.
- พิทยา สรวมศิริ และคณะ. (2558). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการ แข่งขันด้านการตลาดสินค้ากาแฟ อาราบิก้าไทยในเขตภาคเหนือตอนบน ภายใต้ข้อตกลงการเปิดเสรี

- ทางการค้า ภายใต้กรอบโครงการช่วยเหลือเพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและภาคบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- พัชรีย์ สิริโรต. (2557). พลวัตนโยบายสาธารณะ จากรัฐ เอกชน สู่ประชาชน. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คูปอง/มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- ลักขมีย์ ปลั่งแสงมาศ. (2550). Conformity Assessment เพื่อการยอมรับในเวทีสากล. เข้าถึงได้จาก: http://www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownloadS/fq122_p35-37.pdf. (21 ธันวาคม 2560)
- สภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย (สภาผู้ส่งออก). (2559). TRADE FACILITATION ROADMAP. เข้าถึงได้จาก: www.tnsc.com/knowledge/knowledgearticle/view/8. (30 ธันวาคม 2560)
- สมบุญรัตน์ บุญกิจอนุสรณ์. (2557). การปรับระบบการตรวจสอบการนำเข้าอาหารให้รองรับกับกฎกติกาสากล. เข้าถึงได้จาก: <http://journal.fda.moph.go.th/journal/032557/05.pdf> (14 มกราคม 2561)
- สิริญญา อรัญนารถ. (2554). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์: ศึกษากรณีการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จจากการติดต่อ ณ จุดเดียว. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (15 มกราคม 2561)
- สุกัญญา รัชมีธรรมโชติ. (2551). HR กับการบริหารการเปลี่ยนแปลง. Human Resource Focus. P: 65-69.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการจัดการโซ่อุปทานเพื่อความสามารถในการแข่งขัน. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของไทย ฉบับที่ 2 (2556-2560).
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2558a). FSMA (Food Safety Modernization Act) รู้เท่าทันกฎหมายขยายโอกาสการค้า. เข้าถึงได้จาก: www.acfs.go.th/news/docs/acfs_17-09-58-02.pdf. (3 มกราคม 2561)
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2558b). คู่มือการให้การรับรองระบบงานของสำนักมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. เข้าถึงได้จาก: http://www.acfs.go.th/cssa/Final_Draft_Rev20_150658-edit.pdf. (1 มกราคม 2561)
- สำนักงานรับรองระบบคุณภาพ. (2558). ข้อกำหนดทั่วไป เรื่องการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานระบบการบริหารจัดการ. เข้าถึงได้จาก: www.tistr.or.th/tistr/files/ocb/GR.15.01.pdf. (17 มกราคม 2561)
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- อนุกิตา แผลงหล้า. (2550). ปัญหาและอุปสรรค - การนำเข้าส่งออกสินค้า. เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/53629>. (17 มกราคม 2561)
- อัทธ์ พิศาลวานิช และคณะ. (2553). ทางรอดสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทยภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซี.เอ็ม.เอส.
- เอกสารประกอบการบรรยายวิชา การค้าต่างประเทศของไทย (EC 454). 1981. เข้าถึงได้จาก: <http://e-book.ram.edu/e-book/inside/html/dlbook.asp?code=EC454>. (11 มกราคม 2561)
- Aladwani, Adel M. (2001). Change management strategies for successful ERP implementation. Business Process Management. Vol. 7 No.3, 2001.

- Anders, S. M., Souza Monteiro, D. M. and Rouviere, E. (2007). Objectiveness in the market for third-party certification: Does market structure matter?. Available on: ageconsearch.umn.edu/bitstream/7894/1/cp07an01.pdf. (23 January 2018)
- Anderson, D.L. (2012). Organization Development the process of Leading Organization change. 2 ed, United Kingdom: SAGE. (23 January 2018)
- Antonioni, D. (2002). A Blueprint for Change Management. Available on: <https://media.exed.wisc.edu/certificates/project-management/BlueprintChangeManagement.pdf>. (22 January 2018)
- ASTV ผู้จัดการสุดสัปดาห์. (2556). เปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่ย่อย น้ำท่วมก็ทำประมง โชนิ่งเกษตรแบบนายกนกแก้ว. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/AstvWeekend/ViewNews.aspx?NewsID=9560000119104&Html=1&CommentReferID=23875077&CommentReferNo=8&TabID=1&>
- Canavari, M., Pignatti, E. and Spadoni, R. (2006). Trust within the organic food supply chain: The Role of the certification bodies. Alma Mater Studiorum-University of Bologna, Department of Agricultural Economics and Engineering.
- Dhinesh, V. (2014). Dominos brainstorming; It's time for a change. Available from: <http://vijeydhinesh.wordpress.com> (20 January 2018).
- Downey, Jim. (2008). Change Management: Gateway No. 48 The Chartered Institute of Management Accountants.
- European Commission. (2004). Project Cycle Management Guidelines.
- European Commission. (2017). Conformity assessment. Available on: https://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/building-blocks/conformity-assessment_en. (18 December 2017)
- Federación Nacional de Cafeteros Colombia. 2018. The Administration of the Federation. Available on: https://www.federaciondecafeteros.org/clientes/en/que_hacemos/representacion_gremial/administracion_de_la_federacion/ (18 June 2018)
- Food and Agriculture Organization. (2006). Food safety certification. Available on: ftp://ftp.fao.org/ag/agn/food/certification_programmes.pdf. (19 December 2017)
- Hiatt, J.M. (2006). ADKAR: A model for change Business, government and our community. 1st ed. Loveland, Co: Prosci Research Center.
- Hayes, J. (2014). The theory and practice of change management. Available on: <https://he.palgrave.com/page/detail/The-Theory-and-Practice-of-Change-Management/?K=9781137275349>. (22 December 2017)
- Hoffmann, J. 2014. The World Atlas of Coffee สมุดแผนที่โลกของกาแฟ. แปลโดย วัชพล ทฤษฎีรักษ์. กรุงเทพฯ: บลู สกาย บุ๊คส์ ทิม.
- Hoebink, P., Ruben, R., Elbers, W. and Rijsbergen, V. B. 2014. The impact of coffee certification on smallholder farmers in Kenya, Uganda and Ethiopia. Report of

- Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN), Radboud University Nijmegen, The Netherlands.
- Ighiebemhe, A. and Ikha, P.A. (2016). Organizational Change Management: A Strategic Approach for Organizational Effectiveness. *International Journal for Research in Business, Management and Accounting*. 2(7), pp.1-17.
- International Electrotechnical Commission. (2017). Conformity assessment. Available on: <http://www.iec.ch/conformity/>. (18 December 2017)
- Kotter, J.P., Cohen, S.D. and Hoover, L. (2012). The heart of change: real life stories of how people change their organizations. Available on: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pfi.4140430712/abstract>. (22 December 2017)
- Lindblom, E. C. and Woodhouse, J. E. (1993). *The Policy Making Process: Third Edition*. New Jersey: Prentice Hall.
- Liu, P. (2007). Regulations, Standards and Certification for Agricultural Exports. Available on: <http://www.doa.go.th/psco/images/codex/ag130e00.pdf>. (6 January 2017)
- Naghbi, M.A. and Baban, H. (2011). Strategic change management: the challenges faced by organizations. *International Conference on Economic and Finance Research*. 4, pp. 542-544.
- Oseni, E. (2007). Change Management in Process Change. *Information Systems Control Journal*. (6 January 2017)
- Ryan Watkins. 2012. A Guide to Assessing Needs. International Development Association or The World Bank. (17 January 2017)
- Sarayreh, B.H., Khudair, H. and Barakat, E.A. (2013). Comparative study: The Kurt Lewin of change management. *International Journal of Computer and Information Technology*. 2, pp. 627-629.
- Thailand National Single Window. (2562) สถานการณ์การเชื่อมโยงข้อมูลในระบบ National Single Window Available on: <http://www.thainsw.net/INSW/Ent/DisplayDocumentDetailServlet?act=SRH&docCde=745&nswLang=E> (4 January 2019)
- The Kenya Coffee Traders Association. 2018. KCTA Profile. Available on: <http://www.kenyacoffee.co.ke/resources/KCTA%20Profile%20.pdf> (26 June 2018)
- The National Connection for Local Public Health. Guide to Prioritization Techniques.
- The Specialty Coffee Company Ltd. (n.d.). What is Specialty Coffee. Available on: <https://www.thespecialtycoffeecompany.com/resources/specialty-coffee> (March 8, 2018)
- Toepoel, V. and Emerson, H. (2017). Using experts' consensus (the Delphi method) to evaluate weighting techniques in web surveys not based on probability schemes. *Mathematical Population Studies*, 24(3), pp. 161-171.

Vieira, M. L. (2006). The role of food standards in international trade: assessing the brazilian beef chain. Available on:

http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1807-76922006000100003#ast. (19 January 2017)

World Trade Organization. (2016). Trade, testing and toaster: Conformity assessment procedures and the TBT committee. Available on:

https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201609_e.pdf. (21 December 2017)

กิจกรรม	เดือนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสรุปสถานการณ์การนำเข้าและการส่งออกสินค้ากาแฟของประเทศไทย นโยบายของรัฐไทยสำหรับกาแฟไทย หน่วยงานที่ออกมาตรฐานเกี่ยวกับกาแฟเพื่อการนำเข้าและส่งออกรของประเทศ ไทย โครงสร้างหน่วยงานที่ตรวจสอบ และรับรองตามสากลที่เกี่ยวข้องกับกาแฟ รวมถึงโครงสร้างของหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศไทย และกระบวนการและขั้นตอนการนำเข้าและส่งออกรากาแฟของประเทศไทย	แผน												
	ปฏิบัติ												
2. ลงพื้นที่ที่ไร่กาแฟของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ โดยใช้พื้นที่ศึกษาที่ภาคเหนือ มุ่งเน้นไปที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐในการช่วยเหลือและจัดทำมาตรฐานกาแฟ รวมถึงปัญหาหรืออุปสรรคที่พบจากการขอตรวจและรับรองเพื่อให้ได้ใบรับรองมาตรฐานกาแฟ และขั้นตอนตลอดจนเอกสารในการส่งออกรากาแฟ เพื่อให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันของการตรวจสอบและรับรอง และการส่งออกรากาแฟ ที่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟเคยผ่าน กระบวนการและขั้นตอนเหล่านี้	แผน												
	ปฏิบัติ												
3. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจพื้นที่มาเป็นประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการประชุม Focus group เรื่องความสำคัญของการรับรองมาตรฐานกาแฟไทยภายใต้การค้าเสรี ที่จัดโดยแผนงานการยกระดับมาตรฐานกาแฟไทยเพื่อความสามารถทางการแข่งขันภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกทางการค้า เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของเกษตรกรในการช่วยเหลือ และสนับสนุนการกำหนดมาตรฐานจากภาครัฐ เพื่อให้กาแฟได้รับมาตรฐานสากลรวมถึง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของกระบวนการตรวจสอบและรับรองเพื่่อออก	แผน												
	ปฏิบัติ												

ตารางเปรียบเทียบ Output ที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และที่ได้รับจริง

Output		ในกรณีที่มีความล่าช้าใน การดำเนินการ (ผลสำเร็จไม่ถึง 100%) ให้ระบุสาเหตุและแนว ทางแก้ไข
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ	ผลสำเร็จ (%)	
1. ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล โครงสร้างหน่วยงานการตรวจสอบและรับรองระบบงานของ ประเทศไทยและตามมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก กาแฟ เอกสารและขั้นตอนการส่งออกกาแฟของประเทศไทย	100%	-
2. ทราบถึงความต้องการของเกษตรกรในการช่วยเหลือ และ สนับสนุนการกำหนดมาตรฐานจากภาครัฐ เพื่อให้กาแฟได้รับ มาตรฐานสากล รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นของ กระบวนการตรวจสอบและรับรองเพื่อออกไปรับรองกาแฟ และ ขั้นตอนในการส่งออกกาแฟ	100%	-
3. ทราบโครงสร้างหน่วยงาน อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออก ใบรับรองตามมาตรฐานสากลและหน่วยงานสนับสนุนและ ส่งเสริมการพัฒนา กาแฟ	100%	-
4. ทราบขั้นตอน เอกสาร และเวลาที่ใช้ในการติดต่อหน่วยงาน ภาครัฐจากกระบวนการของการส่งออกกาแฟไทย	100%	-
5. โครงสร้างหน่วยงาน อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่ออก ใบรับรองเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล	100%	-
6. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเอื้ออำนวยความสะดวกสำหรับ การส่งออกกาแฟไทย	100%	-
7. แนวทางการจัดการขั้นตอนการส่งออกกาแฟไทยเพื่อ เอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้า	100%	-

ภาคผนวก ก

สรุปการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และสำรวจไร่กาแฟ ทางภาคเหนือของประเทศไทย
เรื่องกระบวนการส่งออกกาแฟ

สรุปการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และสำรวจไร่กาแฟ ทางภาคเหนือของประเทศไทย เรื่องกระบวนการส่งออกกาแฟ

วันที่สัมภาษณ์

- วันที่ 6-11 มกราคม 2561
- วันที่ 2 มีนาคม 2561
- วันที่ 7-10 มีนาคม 2561
- วันที่ 20 เมษายน 2561
- วันที่ 3 พฤษภาคม 2561

ผู้ให้สัมภาษณ์

1. เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟบ้านแม่จันใต้ จังหวัดเชียงราย
2. ดอยช้าง จังหวัดเชียงราย
 - คุณพิษณุชัย แก้วพิชัย ประธานที่ปรึกษา บริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออร์จินอล จำกัด
 - คุณปณชัย พิสัยเลิศ กรรมการผู้จัดการ บริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออร์จินอล จำกัด
 - คุณมิกะ แซ่ดู่
3. คุณพิษณุชัย แก้วพิชัย ประธานที่ปรึกษา บริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออร์จินอล จำกัด ณ พลาซ่าลา
กูน
4. เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ: คุณลี อายุ จือปา ผู้ก่อตั้งกาแฟอาชา อาม่า จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลสัมภาษณ์

1. พบปัญหาเรื่องเอกสารล่าช้าในการส่งออก เช่น ส่งไปประเทศเกาหลี ปัญหาที่พบ คือ เรือไปถึงก่อนเอกสารส่งออก สาเหตุมาจาก Shipping มีความล่าช้า
2. การตรวจปล่อยเรือเพื่อส่งสินค้ามีความล่าช้า
3. ระยะเวลาในการเริ่มติดต่อหน่วยงานภาครัฐจนถึงส่งออกใช้ระยะเวลารวมทั้งสิ้นประมาณ 14 วัน
4. ผลกระทบที่กาแฟดอยช้างขนส่งไปยังท่าเรือแหลมฉบัง (ส่วนใหญ่) และท่าเรือคลองเตยไปยังประเทศ
ปลายทาง
5. เอกสารที่จำเป็นต่อการส่งออก เช่น หนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้ากาแฟ (ICO Certificate of Origin), Invoice, Booking, ใบของประเทศปลายทางที่ต้องการ เช่น ใบรับรองเกษตรอินทรีย์
6. ในการติดต่อเจ้าหน้าที่กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์อาจมีความล่าช้าในส่วนของ
การพิจารณาข้อกฎหมายที่ต้องใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่
7. ด้านตรวจพืชทำอากาศยานสุวรรณภูมิเป็นด้านสุดท้ายในการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตสินค้า
เกษตรก่อนที่จะขึ้นเครื่องบินส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าต่างๆ จะดำเนินการตรวจและออกใบรับรองสุขอนามัย
และสุขอนามัยพืชสำหรับสินค้าเกษตรที่ส่งออกทางเครื่องบิน ด้านตรวจพืชทำอากาศยานสุวรรณภูมิ มีหน้าที่
ตรวจหาศัตรูพืชกักกันของประเทศปลายทาง เพื่อออกใบรับรองสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช สินค้าที่ผ่านเข้า
มาจะต้องได้รับการตรวจจากเจ้าหน้าที่ของด่าน ถ้าพบศัตรูพืชในสินค้าที่จะส่งออกจะไม่อนุญาตให้ทำการ
ส่งออก มีการใช้เวลานานในการตรวจ

8. กรณีอยู่ต่างจังหวัด การขอคำปรึกษากับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบว่าเจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถให้ข้อมูลได้ทันที จะต้องรอเวลา เนื่องจากขอเวลาโทรปรึกษาเจ้าหน้าที่ส่วนกลางอีกที

9. การยื่นเครื่องหมายการค้า ถ้าทางเกษตรกรมีข้อคำถามสงสัย จำเป็นต้องรอข้อมูลในการตอบจากเจ้าหน้าที่ประมาณ 1 สัปดาห์

10. สินค้าพืชผักที่ส่งออกประเทศจีนพบปัญหาในการการรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agriculture Practices: GAP) เนื่องจากข้อกำหนดของประเทศจีนห้ามปลูกในเขตพื้นที่ป่า ทำให้ไม่สามารถออกไปรับรองได้ เนื่องจากออกเอกสารสิทธิ์ไม่ได้

11. การส่งออกกาแฟจากกรุงเทพมหานครไปประเทศเกาหลีใช้เวลาประมาณ 9 วัน

12. สามารถใช้สำเนาเอกสารกับประเทศไต้หวันได้

13. ในกรณีสินค้าเป็นเกษตรอินทรีย์ ประเทศไทยส่งออกไปยังประเทศที่สาม โดยผ่านอิตาลี (เป็นหน่วยงานรับรอง) ประเทศปลายทางจะเป็นผู้รับผิดชอบจ่ายเงินค่ากาแฟที่ได้ไปรับรองจำนวน 200 ยูโร สอดคล้องกับมาตรฐาน Fairtrade ประเทศปลายทางต้องจ่ายค่ากาแฟที่ได้ไปรับรอง 1% จากราคาขาย หรือประมาณ 0.44 เซ็นต์ ถึงจะสามารถเอาไปคั่วแล้วติดตราสินค้าได้

14. กาแฟสารส่วนใหญ่ส่งไปประเทศแคนาดา อังกฤษแล้วจะเอาไปคั่วเอง